Microfilmed by

דוד בערגעלסאָן

וועלט־אויס וועלט־איין

(דערציילונגען)

ווילנע — 1929

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

געקליבענע ווערק

פון

דוד בערגעלסאָן

VI

ווילנע—1929

ווילנער פאַרלאַג פון ב. קלעצקין

אינהאלט

זייט

שבט גדליה 7
נאָטע 31
סערלס חלק 43
בלינדקייט 55
שוועסטער 77
אין פאַנסיאָן פון די דריי שוועסטער 99
די דינאַמישע רגע 113
דער באַריטאָן 125
דער קבֿרן 139
סטאַנציע קאָטליעט 161
א ראָמאַן 171
מיט איין נאַכט וויניקער 187
צוויי רוצחים 203
שונאים 213
איבער איין טריט 225
אן אייביקער קנעכט 237
שכר-טירחה 249
בירגער וואָלי ברענער 265

PRINTED IN POLAND

D. Bergelson — „Welt-ojs Welt-ajn".

Drukarnia „Wyd. Wileńskie" B. Kleckina, Wilno.

שבט גדליה

שבט גדליה

אינמיטן גרויע וויטע סטעפעס אין אַ פּאַרוואָרפענעם טאָל לעבן אַ ריטשקע (מיט טאָפּאָלעס, מיט וועבעס) איז געלעגן גדליהס היים — אַ פּאַרלוירענע נעסט מיט עטלעכע הונדערט יידן, אַ פּאַרגעסן לעבן אין הויל דרויסן.

בוימעלעך אין פעלד אַרום דער היים — פּאַראַן, נאָר זייער זעלטן, צעוואָרפענע, אייזיקע, קלייניע.

אויף אַזאַ בוימעלע קוקן אַ מענטשנס אויגן זייער לאַנג אין אַליין — אָנם מענטשן; זיי ווילן טרעפן:

— אַ מענטש, צי נייַן?

געווען איז גדליה אַ בעל-עגלה-יונג, ווי זיין טאַטע, ווי זיין גאַנצע משפּחה, און געוויסן האָט מען אים „שבט גדליה" איבער זיין גבורה און איבער זיין ווונק — פונקט ווי מען האָט געוויסן „די שבטים" אַלע זייניע בריידער.

דער סאַמע עלטסטער ברודער:

שבט שמשון —

א מענש, וואָס זעט אויס געשוואָלן נישט בלויז אין דער בריים, נאָר אויך אין דער לענג. געשוואָלן, דאַכט זיך, זענען אויך די וועטער, וואָס ער רעדט, די פּעטש, וואָס ער פּאַטשט מיט די העגט אום שמחת-תורה, דער שמייכל, וואָס אין זייניע אויגן, און די טובות,

— היה — אַז אײנער איז געווען בגליל — אין גליל, והחזיק—
און האָט אַ חזקה געטאָן ביהודה — אין יהודה...
— אָדער ביהודה — אַז אײנער איז געווען אין יהודה, והחזיק—
און האָט אַ חזקה געטאָן בגליל — אין גליל.

דאָס האָט ער געטאָן צוליב עולם-הבא און צוליב דעם, אַז נאָכן טויט זאָל אים זײַן גרינגער צו קאָלערן זיך אונטער דער ערד קיין ארץ-ישראל. און גדליה — אַ יונג פון א יאָר צוויי-דריי און צוואַנציק — האָט שוין קוים געקענט „עברי" און האָט געגלויבט, אַז קאָלערן זיך קען בלויז אַ לעבעדיק פערד און נישט קיין טויטער מענטש. חוץ דעם איז גדליהס צייט געווען אַ גאַנץ אַנדערע — אַ צייט אַ שטילע און אַ זויערע. וי אַן אַלטע מויד, וואָס האָט נישט התונה און איז פרום, און לעבט יאָרן לאַנג אָן שום אומגליק און אָן שום גליקן.

פון די פיל שטילע וינטערס און שטילע זומערס האָט גדליהן תמיד געוודיעט אויף דער נשמה און אַרויפגעשלאָגן, וי אויף צו ברעכן. וואָרים געזונט און וואַקסיק איז ער געווען, אַז ער איז געשאַפֿן צווישן דערוואַקסענע מענטשן האָט פונדערווייטנס אויסגעזען, וי אַ באַהעלפער שטייט צווישן ייִנגלעך, וואָס גייען לייענען ביי אַ קינפעטאָרין קריאת-שמע. און זיינע כוחות האָט ער נישט געהאָט אויף וואָס אויסצונוצן.

די יאָרן זענען געווען לאַנגוויליקע און נאַקעטע, וי די גרויע סטעפעס אַרום שטעטל, — סטעפעס, וואָס זיי מעסטן דעם הימל אויך דער הימל מעסט זיי.

און גדליהס בעל-עגלישע גלעקער צייַלן אויף זיי אין די לאַנגע זומער-טעג די מינוטן, צייַלן פינקטלעך אַ שעה-פערטהאַלבן צום וואָקזאַל, אַ שעה-פערטהאַלבן פון וואָקזאַל, און נאָכדעם, אַז מען קומט פאַרנאַכט אַהיים און מען שפּאַנט אויס, שמעקט פון דעם פאַר-גאַנגענעם זומער-טאָג מיט שוויס פון אַ מידן פערד און אויך מיט אַזאַ ריח שמעקט פון דער קומענדיקער נאַכט. מען לייגט זיך שלאָפן, מען שטייט אויף און מען טוט ווידער דאָס זעלבע, וואָס נעכטן.

די היים קען מען פארלאָזן אויף אַ וואָך און אויף מער, אין זיין זיכער, אז דאָרט וועט גאָרנישט נישט פאַסירן.

וואָס ער טוט מיט זיין כּוח דעם אָדער יענעם פון זיינע שכנים — גלאַט אַזוי, אומזיסטיקע, גוט־האַרציקע און געשוואָלענע טובות.

וויטער זענען געבאַנגען:

— שבט שמואל

— שבט קיווע

— שבט דוד

— שבט נחום

— שבט בינעם, און צוליעצט דער סאַמע יינגסטער — שבט גדליה.

אַלע ריזיקע, געשוואָלענע סיי אין דער בריים, סיי אין דער לענג, אַלע האָבן זיך געשלאָגן בלויז צווישן זיך (מיט אַ זייטיקן מענטשן האָבן זיי מורא געהאַט אָנצוהויבן, וויל פון איין פּאַטש קאָן יענעם ארויס די נשמה), און אַלע, אַז מען האָט זיי געזומען פּאר סאָלדאַטן, האָט מען זיי פּאַרשיקט ערגעץ וויט, וויט און זיי געהאַלטן דאָרט לענגער, וי מען האָלט געווייניקע סאָלדאַטן. אַלע מענטשן האָבן געדינט קנאַפּע פיר יאָר און זיי האָבן איבער עפעס געדינט נישט וויניקער פון אַכט און פון זיבן יאָר.

דער וווּנדער:

זייער פּאָטער — דער אַלטער אַזיע איז דווקא געווען זייער אַ קליינישקער, אַ ביינערדיק־מאָגערער. אין באָד פלעגט ער פריי־טיק זיצן איינער אַליין אין אַ וויגל און אויסקוקן מיט די אויגן זיין אייגן מאָגער לייב; געדאכט האָט זיך, אַז ער הערט נישט אויף צו באַוווּנדערן:

— וווּ־אַרום האָב איך פון זיך אַרויסגעגעבן אַזעלכע בנים? כאָטש געווען איז ער אויך אַ בעל־עגלה.

דער חילוק צווישן אים און צווישן שבט גדליהן:

דער אַלטער האָט אַלע זיינע יאָרן געלערנט איינעם און דעם זעלבן פרק משניות — מער האָט ער נישט געקאָנט. פירנדיק זיינע פּאַרשוינען איבער די אומענדלעכע סטעפּעס האָט ער דעריבער תמיד אַריינגעקוקט אין א קליין אָפּגעפּלעקט משניותל און האָט אונטער־געזונגען:

— געווען פריילעך ביי אונז אין טאָל איינער אַ גביר, ישראל נתנס, פון אַלע צייטן אַ גביר און איצט... אַ שטיק אַכצן סוין, אַדער צוואַנציק — צו אַלדי רוחות. אַז — זיינען סוין אויך אַ גביר... געהערט די מעשה מיט זיינעלען?

II

דער ערשטער האָט אין יענעם טאָל ביי דער ריטשקע אויפגעהויבן דעם קאָפּ שמעון מייסעס, אַדער שמעון דער קענער. אין איינעם אַ זומער האָט ער פלוצים אָנגעהויבן צו גליקן, כאָטש ביז יענעם זומער האָט ער זיך מיט גארנישט אויסגעצייכנט, אחוץ דעם, חאָס ער איז געווען אַ קענער און אחוץ דעם, חאָס פון אים איז פון זייער קינדער האָט זיך שטאַרק געפילט פונם מויל.

אין דעם זין זענען זיי געווען אַן אויסנאם. מענטשן האָבן צו זיי נישט געקענט צוגיין נענטער ווי אויף פיר טריט. מען האָט געזאָגט:

— עס פילט זיך פון זיי פאר אַ מייל.

— עס איז אַ שטראָף פון גאָט.

— עס איז אזא משפחה.

אין וויל אַלע האָבן זיי געהאט גוטע קעפ און האָבן געקענט זייער פיל זאכן, חעלכע אַנדערע האָבן נישט געקענט, האָט מען דעריבער געגלייבט, אַז דער שכעכטער ריח פילט זיך נישט פון זייערע מיילער, נאָר פון זייערע קעפ.

„שבט גדליה" האָט דאָס גוט געוווסט, חייל תמיד, אויב ער האָט געהאט צו פירן איינעם פון זיי צו דער באַן, האָבן די איבעריקע פאַרשוינען נישט גאָר גערן זיך געזעצט אויפן וואָגן.

נאָר דאָך קענערס זענען זיי געווען.

שמעון, דער סאָטער זייערער — אַ פעטינקער, אַ גראָבלעכער, אַ רירעוודיקער — איז פון תמיד אָן אַרומגעגאַנגען אויף גאָטס וועלט מיט אַן אַרויסגערוקטן בייכל, מיטן קאָפּ אויף דער זייט, אין מיט וויגנדיקע, גאווהדיקע טריטלעך, — כאָטש חאָס מיט אים איז געווען דער יחוס האָט קיינער קיינמאָל נישט געוווסט.

דאָס שטעטל האָט געדרעמלט אין גרויס אָרעמקייט. אין קצבה, האָט זיך געדאַכט, נעמט עס אייביקע — קצבה פונם הימל, אוּן פּלוצים... פּלוצים האָט זיך אין דער צייט איבערגעקערט אַן אַלט-פאַר-אַסטעטע רעדעלע, זיך אָנגעהויבן צו דרייען אוּן צו יאָגן. פּלוצים האָט זיך דעם קליינעם אָרעמען שטעטעלע פאַרגלוסט רייך ווערן.

כאָטש אַרום אוּן אַרום אויף דער וועלט איז גאָרנישט געשען... אוּן נישט גלאַט אזוי פאַרגלוסט — דאָס איז געווען אַ ברענענדי-קער פיבער, אַן אונטערגאַנג, אַ קרענק פון ווילן רייך ווערן. די קרענק האָט אַרומגעכאַפּט פון אַ גאַס ביז אַ געסל, פון אַ הויז ביז אַן אונ-טערשטיבל אוּן ביז אַ פאַרשטופטן אַלקער, ווו עס ווינט אַ פריש חתונה-געהאַט אָרעמ פּאָרפאַלק. אוּן מאָדנע איז דאָך געווען — דייל פיל האָבן דעמאָלט ווירקלעך פּלוצים אָנגעהויבן רייך צו ווערן.

גדל"ה האָט צוגעקוקט, וי כמעט אַלע אין זיין שטעטל יאָגן אַרום איבער דעם געגנט. אַלע פליען, אַלע לעכצן אוּן טרינקען, ווער מער אוּן ווער ווייניקער, פון אָט דעם שטאַרקן, ברויזנדיקן גע-טראַנק. ער האָט דאַן, וי תמיד, געטריבן אַלע טאָג זיין פערד צו דער באַן, געטריבן מיט גרויס פויליקייט, מיט פאַרדרוס אוּן האָט שטיל, נאָר בייז געשאָלטן:

— אַ בראַנד אין זיי...

— אַ כאָלעריע!..

געמיינט האָט ער די פיל נייע אויפשפּראָצנדיקע גבירים.

אַליין איז ער פון תמיד אָן געווען דער שווערסטער פאַרשוין בייז זיך אין וואָגן, כאָטש געווען איז ער נאָך אַ יונגער בחור. שווער איז בייז אים געווען נישט בלויז דער קערפער, נאָר אויך דאָס לשון אוּן די געדאַנקען.

פונדעסטוועגן האָט ער, פירנדיק אין וועג פאַרשוינען, תמיד געחאַט אַוועלכע עס איז געדאַנקען בייז זיך אין קאָפּ. די געדאַנקען האָבן זיך דעמאָלט בייז אים געדרייט, סיי ווען זיין פערד איז גע-גאַנגען פאַמעלעך, סיי ווען זיין פערד איז פויל אונטערגעלאָפן. מערסטנטייל האָט ער געשווינגן. נאָר אַמאָל, ווען די פאַרשוינען האָבן הינטער זיינע פּלייצעס אָנגעהויבן צו דרעמלען, האָט זיך געקאָנט טרעפן, אַז ער זאָל פּלוצלינג אָנהויבן:

גאניקעס הויכע, גלעזערנע אוך דאך ווייכע; טרעפ, וואס זענען בא־
דעקט, ווי מיט אן אומזיכטבארן כישוף, אוך עס קומט אויס ווי זיי
בעטן: „קומט אריין!". אוך אינגאנצן זעט אויס דאס מויערל, ווי א
גיגון, ווי א פרייליכער יום־טובל, וואס מען האט אים פארשלאסן
אינם גלעזערנעם שראנקל, אוך דער יום־טוב ציט זיך דאך אייביק,
אייביק.

דער פריץ האט פארגעסן אף דער גלאז ווין, ער האט געפרעגט:

— ווער האט דאס מויערל געמאכט?

שמעון האט געענטפערט:

— איך אוך מיינע קינדער; איך האב פארטראכט, מיינע קינדער האבן אויסגערעכנט אוך אויסגעפירט.

דער פריץ האט געזאגט:

— איך האב דאך אין געגנט א מאיאנטעק. איך האב מיר אנגעהויבן צו בויען דארט א הויז, נאר איך האב אויפגעהערט, ווייל אלע היגע בוי־מייסטערס זענען גרויסע קאליקעס. זיי וואלטן מיר אויסגעבויט א שטאל, נישט קין הויז. אוך אזא הויף, וי אט דער קליינער מאדעל, וואלט איך זייער געוואלט האבן.

שמעון האט געזאגט:

— איך אוך מיינע קינדער קענען דאס אויסבויען.

דער פריץ האט געפרעגט:

— ווי־פל דארף עס קאסטן?

שמעון האט געענטפערט:

— עס לאזט זיך בארעכענען.

אוך פרייזן האט שמעון ליב געהאט צו שטעלן הויכע. ער האט ליב געהאט גוט צו פארדינען אפילו בייַ זיין ווייַן.

דער סוף איז געווען:

שמעון האט אויסגעבויט דעם פריץ פונקט אזא הויף, וי דער מאדעל בייַ אים אין גלעזערנעם שראנקל.

אוך נאכדעם האט ער בייַ צווייַ אנדערע פריצים אויסגעבויט צווייַ אנדערע גרויסע הויפן.

אוך נאכדעם האט מען אים אין צוקער־פאבריק אפגעגעבן אויפצושטעלן אלע גרויסע געמויערטע קארפוסן.

ער האָט געטראָגן סיי זומער, סיי ווינטער א ווייסע וועסט מיט מוטערפּערלענע קנעפּלעך און א קורץ סורדוטל, אַביסל אַן אויס־געפּלעקטס, נאָר א שוואַרצס. ער האָט באַקומען זייער פּרי א גרויען קאָפּ און אויך מיטן גרויקייט, האָט זיך געדאַכט, איז ער שטאָלץ, וי מיט א שטיקל יחוס.

אַלע שבת אינדערפרי האָט ער פּארשפּעטיקט צום דאַוונען, וי אומישנע. כאָטש קיין באַזונדערע ארבעט האָט ער דאַן, וי יעדער ייד, בייַ זיך אינדערהיים נישט געהאַט. נאָר וויל ער איז אין א געוויסער מאָס געווען א געשטראָפּטער — פּאַר זיין גוטן קאָפּ האָט ער באַצאָלט מיטן שלעכטן ריח, וואָס פילט זיך פון זיין מויל,— האָט ער אַמווייניקסטן געוואָלט כאָטש מיט עפּעס זיך אויסטיילן — זאָל זיין מיט דעם, וואָס ער און זיינע קינדער קומען דאַוונען, וועט מען האַלט שוין בייַ „קדושה", און דאָס שניידט יעדערן די אויגן און אַלע קוקן זיך דאַן אום.

גדלנים זענען בייַ זיך אויך געווען זיינע קינדער. אויך זיי זענען יונג געוואָרן גרוי, און וויל זיי זענען אַלע געווען קענערס, זענען זיי תמיד געזעסן אינדערהיים און האָבן זיך מיט עפּעס באַשעפּטיקט — זיי האָבן גערעכנט, געמאָלט און געשניצט. זיי האָבן געמאַכט פון ראָזשינקעס זייער גוטן ווייַן. פונם וויין האָט שמעון געצויגן זיין פּרנסה; פונדאַנעם האָט זיך געזומען זיין רייכקייט. אָנגעהויבן האָט זיך עס מיט א פּריץ פון דער געגנט, וואָס האָט זיך אָפּגעשטעלט אויסטרינקען בייַ שמעונען א פּלאַש וויין.

געקלונגען האָט נאָכדעם די מעשה אַזוי:

דער פּריץ, א יונגער, זייער א צעטראָגענער. בייַ שמעונען אין שטוב איז ער נישט איינגעזעסן קיין רגע אויף אַן אָרט, ער האָט זיך אַרומגעדרייט אַרום טיש מיט דער גלאָז אין האנט. און ווי ער האָט זיך אַזוי אַרומגעדרייט, האָט ער דערזען:

אַנטקעגן, אין א גלעזערנעם שאפקעלע, שטייט א קליינער מאָדעל, א צווייגאָרנדיק הייפל אויסגעפיילט פון האָלץ, צי פון קאַרטאָן, און אָפּגעפּאַרבט ווי א רויט, ציכטיק און זינגט דיק מויערל. פּעצטער האָט עס פּריילעכע, ווי פּריילעכע חנעוודיקע אויגן. טירן און אַריינגאַנגען — באַדעקט מיט קונציקע טאָקעריין און שניצערייען;

זיין פֿאַרגעניגן איז געוועזן צו זען, וויאזוי ביי די איינוווינער פון טאָל פֿלאַצט די גאַל.

דערביבער איז ער אַלע פּריימיק פֿאַרנאַכט מיט אַזאַ גיריקייט אויף זיין רייכן שפּאַן געלאָפֿן אַהיים.

מען האָט געזאָגט:

— אַ קנאַפּע האַלבע מיל אונטערן טאָל הייסט ער דעם פּויערמאַן זיך אָפּשטעלן. ער קוקט אויפן זייגער און וואַרט אויס, פּדי ער זאָל אַריינגיין אין טאָל פֿונקט איין רגע נאָך ליכט־בענטשן.

דערצו נאָך איז אים דאָן אויסגעקומען דורכצופֿאָרן פֿונקט פֿאַרבײ דער שול, וווּ עס ברענען שוין די שבתדיקע לאָמפּן, וווּ מען האַלט שוין אין אָנהויב דאַוונען אוון וווּ אַלע קענען אים זען דורך די פענצטער.

אוּן וויי נאָר מען האָט אים דערזען דורך די פענצטער, אזוי באַלד האָבן אַלע דערפֿילט, אַז דער שבת איז עפּעס וויי נישט זייערער, ער איז עפּעס וויי אַ פֿאַרשטערטער, — כאָטש מיט וואָס ער איז אַ פֿאַרשטערטער, האָט קיינער אויף קלאָר נישט געווּסט.

געפֿילט האָט דאָס בלויז ביי יעדערן דער קערפֿער. פון די מאכלים האָט מען שוין קיין הנאה נישט געהאט. א גאַנצן שבת האָט יעדן עפּעס ווי געבויערט אין האַרצן. אוּן פֿלוצים האָט זיך צו יענער צייט באַוויזן אין טאָל אַ צווייטער גביר — דאָס איז געווען יאַנקל, איצע־יואל דעם מלמדס עלטערער זון. אויך אים האָט אָפּגעגליקט, אויך ער איז פֿלוצים געוואָרן, ווי „ער", אַן אַנדערער.

יאַנקל:

אַ לאַנגער, אַ דאַרער, ווי אַלע קינדער ביי איצע־יואל דעם מלמד. קיין באָרד האָט ער כּמעט ווי נישט געהאט, זיין לענגלעך פּנים איז תּמיד געווען רויטלעך, גלייך ווי ער וואָלט נאָר־וואָס אינגעמען אַ ביטערן פּראָשעק.

גערעדט האָט ער זייער שטיל, וויל איצע־יואל דער מלמד איז אַליין געווען אַ טויבער און אַלע קינדער זענען בּיי אים געווען טויבע און שטאַרקער פון אַלע איז ביי אים געווען טויב יאַנקל.

געהאַנדלט האָט ער מיט פּלאַקס; פון פּלאַקס איז ער רייך געוואָרן, כאָטש ער אַליין האָט נישט געווּסט וויאַרום און וויאזוי.

און נאָכדעם האָט ער זיך אונטערגענומען ערגעץ אין אַ שטאָט אויסצובויען די קאַזאַרמעס, די שטאָט-באָד און דעם שטאָט-טעאַטער.

און נאָכדעם האָט ער זיך אונטערגענומען אויסצובויען אין געגנט אַלע גרויסע מילן.

און פון יעדן מאָל בויען איז ער געוואָרן פעסטער, רייכער, זיכערער. און גרויסע לייט, אַז זיי האָבן געזעדט מיט אים, האָבן זיי נאָך אַלץ געהאַלטן אַ טיכעלע מיט פּאַרפומען ביי דער נאָז, נאָר רעדן מיט אים האָבן זיי געמוזט. מען האָט געשמועסט:

— גאָט האָט באַצאָלט שמעונען. ער האָט אים באַצאָלט פּאַרן ריח, וואָס פילט זיך פון זיין מויל.

III

וען שמעון זאָל געווען זיין גלאָט אַזוי אַן אויפגעקומענער גביר, אָן אַ שלעכטן ריח, וואָלט אפשר זיין גליק נישט געווען אַזוי שטאַרק זיך געוואָרפן אין די אויגן.

און וען זיין מזל זאָל נישט געווען אַזוי שנעל אויפבליען, וואָלט קיינעם אין אָרעמען טאָל נישט געווען איינגעפאַלן מקנא צו זיין, און די גלוסטיקייט רייך צו ווערן וואָלט דאָרטן אַזוי שטאַרק נישט געבּרענט.

נאָר שמעון האָט ווי געזומען נקמה פאַר זיינע פריערדיקע אָרעמע יאָרן. און די נקמה האָט ער געזומען דווקא דאָ, צווישן די אייגווינער פון טאָל, וועלכע האָבן זיין פריערדיקע אָרעמקייט געדענקט.

ער האָט זיך נישט אַריבערגעצויגן אין קיין גרויסע שטאָט.

ער האָט זיך אין טאָל אויסגעבויט אַ רייך הויז און האָט דאָ מיט אַ באַזונדער פאַרגעניגן געריסן ביי די באַקאַנטע קבצנים די אויגן, כאָטש זיינע געשעפטן האָבן שוין אָנגעשפּאַרט אין די וייטע, וייטע געגנטן.

אויף יעדן שבת האָט ער געמוזט קומען צוריק אַהיים.

וויל בלויז אַ האַלבן פאַרגעניגן האָט שמעון געהאַט פון דעם, וואָס ער ווערט אין די וייטע געגנטן רייך; די צווייטע העלפט פון

כּען אַ חיסרון אויסגעזוכט. דאָך האָבן די שטענדיקע רייד שטאַרק געווירקט און דאָס שטענדיקע זוכן חסרונות האָט געבראַכט דערצו, אַז יענע, וועלכע האָבן קיין חסרונות נישט געהאַט, האָבן זיך דער־פילט וויי פאַרטיילט און האָבן ביסלעכווייז אויפגעהערט צו גלויבן, אַז זייער מזל זאָל נאָך וועמען אויפבליען.

איבערהויפּט האָט אין דעם אויפגעהערט צו גלויבן „שבט גדליה". וויל וואָס, נאָר אַז ער איז אַ מענטש מיט אַ חיסרון האָט שוין אויף אים קיינער בשום אופן זאָגן נישט געקאָנט.

ער איז, וויי פריער, געווען דער שווערסטער פאַרשוין ביי זיך אין וואָגן, און האָט, וויי פריער, געהאַט שווערע געדאַנקען ביי זיך אין קאָפּ; די געדאַנקען האָבן זיך געדרייט סיי וועמען זיין פערד איז געגאַנגען פאַמעלעך, סיי וועמען זיין פערד איז פויל אונטערגעלאָפן, און אַליין האָט ער אַלץ געהאַט פאַרדרוס אויף די נייע גבירים; ער האָט שטיל און בייז געשאָלטן:

— אַ בראנד אויף זיי.

— אַ כאָלעריע.

IV

אין טאָל האָבן זיך געבויט הייזער.

אין טאָל — אַ גביר נאָך אַ גביר.

און יעדער גביר בויט זיך איבער זיין שטוב לויט זיין נייעם גבירישן געשמאַק. וואַרפט פוגאַנדער די וועגט, מאַכט גרעסער די פענצטער, קלאַפט אַרויף אַ נייעם דאַך. נעמט אַרײַן נייעם פּלאַץ, און די וויבער פון די גבירים גיבן דאָרט אַכטונג אויף דער אַרבעט — מאָדנע וויבער, זיי קלינגען מיט די שטוב־שליסעלעך און קאָמאַנדע־וען — האַלבע מאַנסביליען.

אַלע שבת בייטאָג האָט „שבט גדליה" אַרומגעשפּאַצירט אַרום אָט די הייזער, געשפּאַנט פּאַמעלעך מיט אַרונטערגעלייגטע הענט און האָט בייזלעך מיט אומצופרידנקייט געקוקט, ווי עס בויט זיך.

ער איז פון תמיד געווען איינער אַליין. געקומען איז דאָס אים פון זיין אומגעווענליכער גרייס און פון זיין אומגעווענליכער

— די ערשטע דריי טויזנט רובל געדענק איך נאָך אוּן דאָס איבעריקע קומט שוין בּמילא, דאָס איבעריקע קומט שוין, ווי אין אַ משאל, ווי אין אַ חלום.

אַזוי האָט דערציילט יאַנקל אוּן דערבּיי איז אים זיין לעבנלעך פּנים געווען אַביסל פֿאַרקרימט, גלייך ער האָט נאָר=וואָס אייגענומען אַ ביטערן פּראָשעק.

— דער עיקר — האָט ער געזאָגט — זענען די ערשטע דריי טויזנט.

פּוּן מוילן צו מוילן איז אַרומגעגאַנגען:

— וווּ נעמט מען „די ערשטע דריי טויזנט"?

— ער האָט שוין „די ערשטע דריי טויזנט".

— ער וועט אינגיכן האָבּן „די ערשטע דריי טויזנט".

אין טאָל האָט מען אָנגעהויבּן האַוועלן, פּויזען, אַרומצויאָגן איבּער דער געגנט; מען איז געקראָכן פּוּן דער הויט; מען האָט געמאַכט שוּתפֿות אַכט-צען מענטשן, כּדי צו האָבּן אינאיינעם „די ערשטע דריי טויזנט" אוּן נאָכדעם זיך צוריק צעטיילט. מ'האָט געהאַנדלט גאַנצע קאָמפּאַניעס, געווען צוערשט שטאַרק שלום אוּן באַלד נאָכדעם זיך שטאַרק צעקריגט. מען האָט זיך פֿאַרלאָזט, זיך געלאָדן.

עס זענען אַזוי אַוועק צוויי-דריי פֿאַרהאַוועטע, שיכּורע יאָרן, יאָרן פּוּן געריעטנישן אוּן פּוּן אומגערעטנישן.

אַז מען האָט זיך נאָכדעם אַרומגעקוקט, האָט מען דערזען: אייניקע האָט זיך דאָך איינגעגעבּן „די ערשטע דריי טויזנט". כּמעט יעדערער פּוּן זיי ווערט ריך. אוּן מאָדנע: כּמעט יעדערער פּוּן זיי האָט אַ וועלכן עס איז חיסרון... זאָל זיין אַ קלייניגע, אַבּי אַ חיסרון.

מען האָט געשמועסט:

— זע נאָר, עס איז דאָך טאַקע אַ טשעקאַווע זאַך.

די גאַנצע מעשה מיט די חסרונות איז געווען אַביסל אויפגעבלאָזן. גבירים אין טאָל זענען געוואָרן אַ גרעסערע צאָל, אוּן ווער פּוּן זיי עס האָט קיין חיסרון נישט געהאַט, בּיי יענעם האָט

ער וואַרט נאָך אַלץ, טאָמער וועט אַ פּאַרשוין קומען, כאָטש בינוואַנען זאָל ער קומען?

אים איז ביטער.

קייענדיק די שטרוי, געדענקט ער די נייע גבירים פון שאָל.

פּילן פילט ער, אַז אים איז מען ווי אַרומגעגאַנגען, מען האָט זיי ווי פאַרטיילט, און פאַר וואָס עפעס אים?.. דווקא אים — דעם גרויסן...

עס טרעפט:

ער פאָרט לייַדיק צוריק, איינער אַליין אַ שווערער אין זיין פוסטן וואָגן.

און פּינהינטן יאָגט אים איבער אַ פרייַלעכע פּוד פון אַ נייַעם גביר, אַ גרינגע און פרישע.

די פּוד לאָזט אים איבער וויט הינטער זיך אין גדליה פאָרט דאַן וי עמעצן אויף צוּפּיקעניש נאָך מער פאַמעלעך.

אין האַרצן גליט אַ קויל און ער שעלט ביזן אוֹן שטיל, ווי פאַר זיך:

— אַ בראַנד אין זיי..

— אַ כאָלעריע...

וען אָט די נייע גבירים וואָלטן געוען נישט קיין אויפגעקומענע, נישט קיין „זניקלעך", וואָלט אפשר דער פּאַרדרוס נישט געווען אַזוי גרויס.

גדליה פילט, אז ער וואָלט פון צען פון זיי אויף אייגמאָל געקענט מאַכן אַ לעמעשקע — אַז זיי אַלע זענען רייך אוֹן ער, גדליה...

ער האָט געפרוּווט אַ האַנדל טון, אַ ביסל געבן זיין פערד אויף אַ צווייטן, דעם צווייטן אויף אַ דריטן. בי איין „ביסל" האָט ער צוגעצאָלט, ביים צווייטן „ביסל" האָט מען אים צוגעצאָלט, ביים דריטן „ביסל" האָט ער וידער יענעם צוגעצאָלט.

נאָר אויסגעלאָזט האָט זיך, אַז זיינע אָפּגעשפּאָרטע פּאָר רובל הָאָט ער צוגעלייגט, אַליין אי׳ז ער קוים געבליבן צוריק ביים ערשטן

בריט — וואָס פאַר אַ חברים האָט ער געקענט האָבן, אַז תּמיד, וועַן ער רעדט צו זיין גלייכן, קומט אויס ווי אַ דערהאַקסענער רעדט צו אַ קלײנעם חדר־ינגל; ער פילט זיך דאַן נאריש. זיין גרויסער פנים זעט דאַן אויס מאַדנע, גלייך אָט, אָט וועט ער געבן אַ שמייכל. אויך איצט האָט ער איינער אַליין געטראָגן אין זיך זײַן פאַרדרוס.

צוריק־געריידט, וואָס האָט ער צו די נייע גבירישע הייזער.

נאָר פון דער אַנדערער זײַט: וואָס האָט ער, „שבט גדליה", פון זיי געהאַט.

פארקערט, וואָס מער אַ גביר אין שטאָט אַלץ וויניקער פאַרעכצן פאַר אים מיט זיין פערד.

אַ גביר האָט ליב צו פאָרן גיך, איינער אַליין, וען ער ווילּ און וווהין ער ווילּ.

אַזוי איז מיט די קענערס, אַזוי איז מיט מיכל פיאַטקע, מיט יאַנקל איצי־יואלס, מיט ישראל מנשהס און מיט אַלע אַנדערע — אַלע האָבן זיך פאַרזאָרגט מיט אייגענע פערד, גדליה זעט זיי מער קיינמאָל נישט בײַ זיך אויפן וואָגן.

אָפטמאָל איז ער געפאָרן ליידיק צום וואָקזאל.

זיינע בעל־עגלישע גלעקער האָבן אומזיסט אָפגעקלונגען פערט־האַלבן שעה אויף די סטעפּעס, אומזיסט אויסגעציילט דעם לאַנגן זומער־טאָג זייַנע מינוטן.

פון אַזאַ אומזיסטיק פאָרעכץ ציט אָן אויפהער בײַ דער נשמה. גלייך דעם גאַנצן וועג וואָלט מיטגעפאָרן זייער אַ שלעכטע בייזע וויב און וואָלט עסן.

נאָר פיל ערגער פילט זיך גדליה, אויב אים קומט אויס פונם וואָקזאל צו פאָרן לײַדיק אַהיים.

אַלע צוגן זענען שוין דורכגעלאָפן. אויפן וואָקזאל איז שטיל, ווי ארום אַ שלאָפנדיקן גאַסטהויז און קיין פאַרשוינען זענען נישטאָ. גדליה שטייט דאַן לעבן זיין וואָגן און קייעט אַ שטרוי.

ער טראכט מיט וויטאָג:

— ווי אויף צו־להכעיס.

— סע גוט, דערצײלט ער גדלֿיהן, ווי איך בין אַ ייד, סע גוט.
נאָר אין איינעם אַ שטאַרק הייסן זומערדיקן בייטאָג ברענגט מען אים צו פירן אין טאָל אַריין אויף אַ פור. זיינוול ליגט אַ פאַר-חלשטער.

ביי דער מאַשין האָט אים אָפגעריסן א האַנט.

אָבער ווי אָפגעריסן, — די גאַנצע לינקע האַנט ביזן אַקסל.

זיינוול איז אין זאַך, די אָפגעריסענע האַנט — אַ צווייטע זאַך, — מער קערן זיי זיך נישט אָן אייגער מיט דעם אַנדערן.

נאָר זיינוול איז אַ יונג א פריילעכער; ער וועט זיך נישט זעצן זאָרגן. ער איז גיך געוואָרן און פאַר זיין אָפגעריסענע האַנט האָט ער ביי עמעצן אויסגעלאָדן גאַנצע דריי טויזנט רובל — די „ערשטע דריי טויזנט".

איצט גליקט ער, ווי אַלע נייע גבירים, וואָס אין טאָל.

ער איז א שותף מיט מיכל פּיאַטקע און קויפט אָפּ אין מאַרק א קלייט נאָך א קלייט. זיי האָבן ביידע א בשותפותדיקע פערד-אוֹן-וועגלע און יאָגן ארום איבער דער גענגט. מיכל פּיאַטקע שפּאַנט מלמדיש דאָס פערד. זיינוול העלפט אים מיט איין האַנט, ווייל דער לינקער אַרבל איז ביי אים אַ ליידיקער, גלאַט אַזוי אַן אַרבל, וואָס באַמבלט זיך.

אַליין אָבער איז ער געוואָרן נאָך יאָדערדיקער, רירעוודיקער. ער שטייט אויף די פיס פּל פעסטער ווי פריער. ער איז שטענדיק אָנ-געטון ווי אַ חתן און זאָגט וועגן דעם ליידיקן אַרבל זיינעם:

— איז וואָס אַרט עס מיך?.. אנו לאָמיך וועלן דאָס שענסטע מיידל...

גדלֿיהן האָט ער אויבאָל געטראָפן ביי דער באַן.

גדלֿיה איז געשטאַנען אייגער אַליין לעבן זיין פור; ער האָט אַרויסגעקוקט אויף פּאַרשוינען.

— איז וואָס, — האָט זיינוול צו אים א ווונק געטאָן מיט אין אייגל — דרייסט נאָך אַלץ מיטן בייטשל?

גדלֿיה האָט זיך נישט אומגעקוקט.

— איך דריי, — האָט ער פּל אריינגערוקט אַ האַנט טיף אין וואָגן אונטער דער שטרוי — א ברירה האָב איך.

פערד, און פון דער זייט האָט מען זיך איבער אים געווערטלט:
— נו, וואָס, גדליה? עס איז אַז אָך און ווי, אַז מען האָט נישט קיין חיסרון.
דערצו נאָך האָט זיך געטראָפן די מעשה מיט זיינוולען — אויך ער האָט אָנגעהויבן רייך צו ווערן.
אַ מאָדנע מעשה:
געווען איז זיינוול אַ יונגער בחור, אויך אַ בעל־עגלה, ווי גדליה, נאָר נישט אַליין אַ בעל־עגלה, אַ שמייסער ביי אַ בעל־עגלה.
געפֿאָרן איז ער, ווי גדליה, אַלע טאָג צו דער באַן, געשטאַנען דאָרט אינאיינעם מיט אים און געוואַרט אויף פאַרשוינען. געווען איז ער דער איניציקער מיט ווענען „שבט גדליה" האָט ביים וואָקזאַל פון מאָל צו מאָל געכאַפט אַ בעל־עגלישן שמועס.
כאָטש אויך דאַן האָט זיך גדליה געפילט ווי נאַריש און זיין פֿנים האָט ווי געוואָלט שמייכלען, זיינוול — אַ יאָדערדיקער, רירעוודיקער און פעסטער בחור, און גדליה האָט דאָך צו אים אַ געפיל ווי צו אַ דין, איידל שטעקעלע, וואָס ברעכט זיך.
איינמאָל, ווען זיינוול האָט געוואָלט כלומרשט זיך ראַנגלען, האָט זיך גדליה איינגעבויגן און האָט זיך אַ לאָז געטון צו אים מיט איינגעבויגענע עלנבויגנס:
— קום נאָר אַהער, דו ליאַלקע, דו.
און אַז ער האָט זיינוולען דעמאָלט אַריינגעכאַפט די הענט און אים צוגעקוועטשט צו דער ברוסט, האָבן ביי זיינוולען זיך געווארפן די הענט און די פיס, ווי ביי אַ קליין הינטל, וואָס קאָן זיך נישט בייסן.
נעמט זיינוול אין מיטן זומער אין וואַרפט אַוועק—אויס בעל־עגלה.
— זאָלן אים, זאָגט ער, מיין באַלעבאָס, צעלובן די ווערים, איך האָב פון אים אַ קרענק.
אַליין פאַרדינט ער זיך אויפן חודש און אַרבעט אין פעלד לעבן אַ רייכער פערמע ביי אַ נייער דרעש־מאַשין, וואָס פאַרריכטערט אינמיטן די סטעפעס דעם זומערדיקן הימל.
זיינוול ווערט פאַרברענט פון זון און אַרבעט ביי דער מאַשין פון זון־אויפגאַנג ביז זון־זעצן.

דער אַרבל האָט זיך געבאָמבלט, געבאָמבלט, און ערגעץ טיף אין האַרצן איז שוין דאַן דער באַשלוס געווען א פאַרטיקער, א פעסטער.

— און, מילא, כאַפּט עס א שוואַרץ יאָר — ווייניקער מיט א שטיקל פוס.

איצט האָט ער שוין נישט געווסט אויף וועמען די קויל ביי אים אין האַרצן גליט: — אויף די נייע גבירים, אויף זיינוולס לייַדיקן אַרבל, צי אויף זיך אַליין, אויף זיין אייגענער געוואַלטיקער ווסק און געוואַלטיקער בריט.

איצט האָט ער געלעבט ווי אין טשאד און א געפיל איז ביי אים אָפּט געווען אזא, גלייך מען האָט אים שטאַרק פאַרשטאָפּט די אויערן מיט וואַטע און ער קוקט בלויז מיט די אויגן. ער זעט אַלצדינג, וואָס אַרום טוט זיך, נאָר הערן הערט ער נישט קיין מינדעסטן קלאַנג.

צום ערשטן מאָל האָט אים אזא געפיל באַהערשט אין איינעם א פרייטיק.

דורכגייענדיק אין מאַרק צווישן די וויבער און צווישן די פורן, האָט ער דערזען אשר דעם פישער, פון דעם וויטלעכן דאָרף — א פעסטער און רירעוודיקער יידל, א פאַרשמאַלצעווטער, ווי אַלע אַנדערע מאַרק־יידן, נאָר דער רעכטער פוס איז ביי אים אונטערגעהאקט — צום רעכטן פוס, אַביסל העכער פון דער קני, איז ביי אים מיט פּאַסקלעך און מיט רימענדלעך צוגעשפּילעט א הילצערנער קוליע, א גראָבער, ווי א פוס אָן א טריט.

„שבט גדליה" איז דאָרט א וויילע געשטאַנען, ווי א פאַרטשאַדעטער און האָט געקוקט, ווי ער גייט גרינג, אָט דער אשר, ווי אַלע מענטשן, ביי יעדן טריט טוט ער זיך בלויז בריייש א וויג אין ביידע זייטן.

גדליהן האָט דאַן עמעצער געראָפן, נאָר ביי אים זענען די אויערן געווען ווי פאַרשטאָפּט. ער האָט בלויז געזען, ווי מען מאכט צו אים מיט די הענט, נאָר הערן האָט ער נישט געהערט קיין מינדעסטן קלאַנג.

פון דעמסטמאָל האָט ער זיך אָנגעהויבן צוצוקוקן צו קאַליקעס.

זיינען האָט זיך געגעבן אַ קייַלעכדיקן דריי, ער האָט פרייַלעך אַ פּאָר געגעבן מיט זיין ליידיקן אַרבל.

— אָן אַ חיסרון גייט דאָס נישט, דו, יאָלד אייגער... וואָס קוקסטו אַזוי אויף מיר?...

אוּן ער האָט געזומען סון אים אָפּלאַכן, בילן אויף אים, ווי אַ קליין הינטל אויף אַ גרויסן:

— גראָבער קאָפּ! וואָס קומט דיר ארויס, וואָס דו ביסט גרויס, ווי אַ שקאַפע?

אוּן נאָכדעם האָט ער געזומען צושטיין צו אים אָפּט. כמעט אַלע מאָל וועט ער האָט אים אין שטאָט באַגעגנט.

— דו, שבט גדליה, דו, נבלה, דו... מען נעמט אוּן מען לייגט אַנידער ביי דער באַן אַ האַנט אָדער אַ פוס... וואָס-זשע? זיי וועלן דיר דאָרט נישט באַצאָלן, וועלן זיי דיר נישט?.. זיי זענען קארג רייך, זענען זיי?.. עדות קריגט מען, זאָג איך דיר, עדות קריגט מען, ווי איך — פאַר צוויי פינף-אוּן-צוואַנציקער.

אָדער:

— דו, גרויסע שקאַפע, דו... וועט מען האַקט דיך אוּנטער ביז די קניען, בלייבסטו דאָך נאָך אַלץ צוויי מאָל גרעסער, ווי מיכל פּיאַטקע.

דערביי האָט ער געהיט „שבט גדליהס" הענט, געקוקט ווי זיי רייבן זיך אָן די קלוּבעס, ווי אויף פּעטש צו געבן, אוּן איז אַלע רגע אָפּגעשפּרונגען אָן אַ זייט.

— איך האָב אָט-אָט-דאָ... — האָט ער זיך געקלאַפּט מיט דער געבליבענער האַנט איבערן טאַש, וווּ עס ליגט זיין געלט-בייטל — אַ-שטייגער, וויפל, טראָגט דיר דיין קאָפּ, האָב איך אָ-אָ-דאָ?

איז אָט איבער אָט דעם זיינוולען...

V

ביי „שבט גדליהס" האָט די קויל אין האַרצן געגליט שטאַרקער. פּוּן טאָג צו טאָג איז זיין שנאה צו די נייַע גבירים געוואַקסן.

פּאַר די אויגן האָט אָן אויפהער אַרומגעשוועבט זיינוולס לייַדיקער אַרבל.

דער קלײנער וויבס איז פֿאַרשווונדן אוּן דער טאָג איז גע-
בליבן אַ פֿאַרטויבטער, אַ נישט פֿילנדיקער, ווי אַ פֿאַרטערפֿטע
לײב – אַ טאָג, וואָס שלינגט איין אין זיך קלאַנגען אוּן גיט זיי
מער צוריק נישט אַרויס.

גדלּיה איז געקומען צו דער באַן לײדיק, איינער אַליין מיט
זיין פּוּר.

ער האָט איבערגעוואַרט איין צוג, אַ צוויטן, אַ דריטן, קיין
פֿאַרשוינען, ווי אויף צו-לּהכעיס, איז נישט געווען.

קיין צוגן האָבן שוין אויך מער קומען נישט געדאַרפֿט.

גדלּיה איז נאָך אַלץ געשטאַנען אוּן האָט געוואַרט.

לינקס, ווייט פוּן וואָקזאַל, האָט ערגעץ געקלאַפּט אַ דרעש-
מאַשין.

דאָס דרעשן האָט דערגרייכט אַהער כוואַליעסוויז אוּן האָט
דערמאָנט אָן אויפהער אָן זיינוולס לײדיקן ארבל.

רעכטס מיט די רעלסן, וואָס ציען זיך אַוועק פֿאַרבי דער
ראַמפּע, האָט מען אָנגעלאָדן וואַגאָנעס, אָנגעלאָדן זייער שווער אוּן
אײנציקווייז.

גדלּיה האָט זיך איינגעהערט, ווי מען שטופּט אָפּ פוּן דער
ראַמפּע אַ שווער אָנגעלאָדענעם וואַגאָן.

אָט קומט אונטער איינער פוּן די רעזערוו-לאָקאָמאָטיוון.

ער טוט דעם וואַגאָן אַ שטויס.

דער וואַגאָן קאָלערט זיך שטיל, ער גליטשט זיך אַוועק אויף
די רעלסן.

עס דויערט אזוי אַ היפּשע ווייל.

עס דערהערט זיך אַ קלאַפּ, אַ שטילער קלאַנג פוּן בוּמאָרן —
דאָס שטויסט זיך אָן דער וואַגאָן אין די וויטע אָנגעלאָדענע וואַגאָנעס.

אָנגשטאָנענע וואָקצופֿאָרן אַהיים איז גדלּיה אַרויפגעקראָכן צו זיך
אויפֿן וואָגן, זיך אויסגעצויגן מיטן פּנים אַראָפּ אוּן האָט אַריינגערוקט
דעם קאָפּ אין דער שטרוי.

ער האָט באַלד אָנגעהויבן צו שלאָפֿן.

נאָר דער שלאָף איז געווען אַ מאָדנער, אַ פֿאַרטויבטער.

עס איז געווען זייער שטיל.

ער האָט זיך תּמיד אָפּגעשטעלט לעבן זיי אין האָט זיי באַ-
טראַכט גלאַט אזוי אָן שום געדאַנקען ביי זיך אין קאָפּ.
זיי האָבן אים צו זיך געצויגן.
זיי האָבן אים ערגעץ ווהין ווי געוואָלט פאַרנאַרן...
און נאָכדעם האָט זיך אים זייער אָפּט אָנגעהויבן חלומען, אַז
ער האָט אים שוין, דעם חיסרון...
כּמעט אַלע נאַכט אין סאַמע טיפסטן שלאָף, איז צו אים אָט
דער חלום געקומען, און געווען איז פאר אים אי שרעקלעך, אי
פול מיט טרייסט...
אין דער נאַכט, אין דער פינצטער, אין סאַמע טיפסטן שלאָף
האָט ער פלוצים, ווי אין א שרעק, געקאָנט זיצן בלייבן, זיך א שאָקל
געבן מיט א דרעמלדיקן מוח, מיט א קלאַפּנדיק האַרץ און אויף
גיך, אויף גיך אָנהויבן צו שאַרן אַרום זיין קערפער מיט ביידע
הענט, טאַפּן, נישטערן און אים זוכן, זוכן אָט דעם חיסרון...
נאָר אַביסל שפּעטער איז ער שוין ווידער מיט דעם געדאַנק
וועגן „אים" שוואר געשלאָפן און אין שלאָף געבענקט נאָך „אים",
געוואַרט אויף „אים" אין אייגער און דער זעלבער צייט אי מיט שרעק,
אי מיט פרייד.
אַליין איז ער שוין צו יענער צייט גאַנצע טעג געווען פאַר-
טומלט. אַז מען האָט צו אים גערעדט, האָט ער געענטפערט פאַר-
טויבט.
ער איז צו דער באַן נאָך אַלץ געפאָרן.
און פאַרשוינען זענען פון מאָל צו מאָל געוואָרן וויניקער און
וויניקער.

געווען איז דאָס אין אָנהויב אָסיען, א טאָג א טונקעלער, א
טאָג אָן זון, א וואָלקנדיקער, נאָר זייער א שטילער, א שווערלעכער,
וי אָנגעגאָסן מיט בלייַ.
גאַנץ פרי האָט א וינטל אָפּגעשטעלט דעם ביינאַכטיקן דריב-
נעם רעגן.
נאָר קילער איז דאָך נישט געוואָרן, ליכטיקער — אויך נישט.

אויף מאָרגן, ווען ער איז אין גרויסע וויטיקן און אין גרויס היץ געלעגן ביי זיך אין דער היים, האָט ער געפילט:

עמעצער וועקט אים אַלע וויילע, ווי פון חלשות.

אַלע וויילע האָט ער זיך אויפגעכאַפט, דערזען, ווי עס דרייען זיך ארום אים מענטשן, געפינטלט אַקעגן זיי מיט די אויגן, נאָר קיינעם פון זיי נישט דערקאָנט.

אָקאָרשט ביינאַכט, ווען ער האָט ביינייס געעפנט די אויגן, האָט ער ווי אין חלום דערקאָנט דעם ליידיקן אַרבל, וואָס באָמבלט זיך אַקעגן בעט אין דער לופט — זיינוולס ליידיקער ארבל.

אויך דעם וווּנק פון זיינוולס א פריילעכן אייגל האָט ער דערקאָנט.

זיינוול האָט זיך צו אים אָנגעבויגן איבערן בעט און האָט אים הויך אַרײַנגעשריגן אין אויער:

— מזל-טוב, „שבט גדליה"! מזל-טוב מיט „די ערשטע דריי טויזנט"!

אוֹן ווידער הָאָט פּוֹן ערגעץ וויִיט כּוֹאַלִיעסוויִיז דערגרייכט דָאָס דרעשן פּוֹן דער מַאשין.

ווידער הָאָט דער לָאָקאָמָאטיוו אָפּגעשטויסן פּוֹן דער רַאַמפּע שוועריקָאָדענע ווַאגָאָנעס.

אין די אויערן הָאָט זיך ווי אָן אויפהער געהערט:

א קלַאפּ.

א טויבער שטויס פּוֹן בּופֿאַרן.

א שטילער קלַאנג.

גדליה הָאָט זיך אויפגעכַאפּט אוֹן דערזען, אַז דער טאָג איז נָאָך טונקעלער, ווי פריער.

די לוֹפט איז נָאָך טויבער.

די שטילקייט — גרעסער.

עס ווערט נַאכט.

ער איז אַרָאפּגעקראָכן פּונם וואָגן אוֹן הָאָט שטיל זיך געגומען גנבענען פּונאוונטן, אַרום אוֹן אַרום דער רַאַמפּע.

איצט איז ער שוין ווידער געווען, ווי אין טשאַד. זיין געפיל איז געווען אוַא, גלייך מען הָאָט אים די אויערן שטאַרק פּאַרשטופּט מיט ווַאטע, אוֹן ער קוקט בלויז מיט די אויגן. זען זעט ער, נָאָר הערן הערט ער נישט קיין מינדסטן קלַאנג.

ער הָאָט דערגרייכט צו די אנגעלָאָדענע אָפּגעטיילטע ווַאגָאָנעס, ווָאס ווַארטן ווייט פּוֹן דער רַאַמפּע אויף נייע, אוֹן הָאָט גלייך געפּוּנען אַן אָרט צווישן צווי אָפּגעשטַאַנענע ווַאגָאָנעס.

אַרום איז קיינער נישט געווען.

ער הָאָט זיך אַנידערגעלייגט לעבן די רעלסן מיטן פּנים אַרָאפּ אוֹן הָאָט צווישן די צווי אָפּגעשטַאַנענע ווַאגָאָנעס אַריינגעלייגט זיין פּוֹס. איצט הָאָט ער אָט פּוֹן דער זייט ווו עס געפינט זיך די רַאַמפּע דערהערט אַ שטויס פּונם לָאָקאָמָאטיוו. ער הָאָט זיך צוגעדריקט מיט דער ברוסט שטייפער צו דער ערד אוֹן הָאָט שטאַרק, שטאַרק פּאַרמַאכט די אויגן.

נאָטע

נאָטע

אַ פּוּלער, נישט קיין בּלאָנדער און נישט קיין רויטער, נאָר עפּעס אַ „צווישן"; נישט קיין בחור און נישט קיין יונגערמאַן, נאָר עפּעס אַ „מיטעלער". אַ ברייטער פּנים מיט באַקן, וואָס שטייען אָפּ, ווי פּון צוויי אונטערגעלייגטע וועלישע ניס, אַפּאָר עזותדיקע וואָנצעס, אַ געשוירן בערדל אַ „קמץ" — דאָס איז ער: נאָטע קאַץ; ער איז אַ קאַט אויף וויבער. קיינער וויסט נישט מיט וואָס פאר אַ כּוח ער „נעמט" זיי און וואָס פאר אַ חיסרון האָט ער, וואָס אין צוויי-דריי וואָכן נאָך דער חתונה אַנטלויפן זיי פּון אים און וואַרפן אים צו זייער מיידלישקייט, זייער נדן און אָפּטמאָל אויך זייערע קליידער. נאָטע קאַץ געפינט זיך דעריבער שטענדיק אינם צושטאַנד פון אַ חתן — זיין קעפּלע האַלט זיך תּמיד אין איין פּאַרנייגן, גלייך ווי ער איז אַ באַלעבאָס פון זייער אַן אָנשטענדיקן רעסטאָראַן, און אַלע מענטשן, וואָס ער באַגעגנט, זענען זיינע געסט; זיינע אויגן קוקן אויף יעדעס מיידל „סאַרוואַריש"-ליב, ווי זיי וואָלטן זי באַוונדערן:

— זעט נאָר! זעט נאָר!.. קיין עין-הרע נישט.

וויל עס איז נישט אויסגעשלאָסן, אז יעדעס מיידל זאָל נאָך אַבאָל זיין זיינע אַ פּלה. נאָטע קאַץ גייט דעריבער שטענדיק אָנגעטון ווי אַ חתן. ער טראָגט טונקל-גרינלעכע „ווייטקעס", וואָס פּאַרקנעפּלען זיך בלויז אויף איין קנעפּל, און עפּעס אַ פּאַרהויבענע האַנט האַלט דאָס קנעפּל אין איין אָפּשפּילען, וויל זיינע אייגענע הענט האַלטן עס תּמיד אין איין קונציקן צושפּילען. דערבי האַלט

נאָטע האָט אין דער פרעמדער שטאָט אָפּגעלעבט מיט זיין ווייב נישט מער ווי אפּאָר חדשים. ער האָט זיך מיט איר געגט אין באַלד חתונה געהאַט מיט אַ צווייטער, וועלכע האָט פון איר זיים צו־ליב אים זיך געגט מיט איר מאַן; די צווייטע האָט ער אַוועקגע־וואָרפן נאָך איידער ער איז אַנטלאָפן קיין קעניגסבערג מיט אַ דרי־טער, אַ יונג מיידל, וואָס האָט אָנגעקערט דער ערשטער אַ געשוועס־טערקינד, אין פון דעמסטמאָל אָן זענען בייַ אים פאַרבליבן די ווי־זיט־קאַרטן:

נאַטאַן קאַץ — קעניגסבערגער קאָמיסיאָנער.

דאָס איז געווען שוין לאַנג, נאָך צוריק מיט אַ יאָר צוועלף אָדער מער, נאָר אויף נאָטען איז דאָס געווען כּמעט נישט צו דער־קענען, ווי עס איז נישט צו דערקענען אויף אַ חתן, אז ער האָט אָפּגעלאָזט דעם שידוך. אַז ער האָט זיך אומגעקערט צוריק אַהער אין שטאָט, האָט שוין דאָ מער נישט געלעבט נישט זיין מוטער, נישט זיין פאָטער, אין זייער שטיבל איז געווען באַזעצט פון גאַנצע צוויי אָרעמע, פיל־קינדערדיקע משפחות — אָרעמע שכנים, וואָס פאַסן גאָרנישט צו דער אַרומיקער גבירישער גאַס אין שרייען זייער הויך, אַז אויף זיין פאָטער האָבן זיי חובות — זיי האָבן וועקסלען. אין נישט אַזוי די שכנים אַליין שרייען הויך, וויַ זייערע וויבער — שרייענדיקע וויבער. יעדערע פון זיי האָלט א ברודיק זויג־קינד אויף די הענט; בייַ יעדערער שרייט איר קינד, אין יעדערע, אַז זי רעדט, מוז זי איר קינד איבערשרייען. נאָטע האָט מיט די דאָזיקע שכנים אייגעטענהט זייער לייטיש אין דער עיקר שטיל, מען זאָל נישט דערהערן אין גאַס:

— נו יאָ, הובות איז חובות.

— אַ וועקסלע איז אַ וועקסלע.

אין אַרויסגעוועצט האָט ער זיי פון זיין געירשנטן שטיבל מאָדנע שטיל, וויַ אַ לייטישער באַלעבאָס פון אַ רעסטאָראַן זעצט אַרויס אפאָר נישט אָנשטענדיקע געסט.

פון דעמסטמאָל אָן איז נאָטע דאָ פאַרבליבן א תּושב, אַן אייגעזעסענער, ווי אַלע אייגעזעסענע, נאָר דאָך אַן אַנדערער, ווי אַלע — א יונגערמאַן, וואָס באַוונדערט די אַרומיקע אייניווינער

ער זיך תמיד אין איין נייגן פאר יענע מענטשן, וועמען עס קומט פון אים גלעטן, און אין איין מודה זיין:

— נו יאָ, אַ חוב איז אַ חוב, מענטש אייגער.

— אָ וועקסלע איז אַ וועקסלע.

ער האָט וויזיט-קארטלעך, אויף וועלכע עס איז אָפגעדרוקט מיט שיינע פאַרדרייטע אותיות:

נאטאן קאַץ — קעניגסבערגער קאָמיסיאָנער.

נאָר די דאָזיקע קארטלעך זענען נאָך ביי אים געבליבן פון זיינע ערשטע צוויי חתונות. צו זיין ערשטער חתונה האָט מיט אים נאָך אַ שידוך געטון זיין פאָטער; און נישט אַזוי זיין פאָטער האָט דאַן מיט אים זיין שידוך געטון, ווי זיין פאָטערס שטיבל — אַ שטיבל מיט אַ נידעריקן שטרויענעם דאַך, וואָס האָט נישט קיין פארענדיקטע טיר צו דער הויפט-גאַס און איז דאָך וויט נישט גלייך צו אַנדערע אָרעמע שטיבלעך, וויל עס האָט זיך נאָך אַמאָליקע יאָרן אַריינגעגנבעט צווישן אַ גאַנצע רייע שטאָלצע גבירישע הייזער און זיך דאָרט צווישן זיי געריבן, זיך צו זיי געצויגן, געצויגן, נאָר אויסציען זיך נישט געקאָנט און געבליבן אויף אייביק האַלב-נגידיש, האַלב-קבצניש; אַ שטרויענער דאַך און גרויסע ווייס-געפאַרבטע פענצטער; אַ זייטיקער אריינגאַנג און אַ גלעקל ביי דער טיר; נידעריקע הילצערנע באַלקנס און ריינע געפאַרבטע פאָדלאָגעלעך.

נאָטעס פאָטער, אַז ער האָט געלעבט, האט ער זיך אַליין אויך „גבירבן" צווישן גבירים, פונקט ווי זיין שטיבל האָט זיך „גבירבן" צווישן זייערע הייזער, און אַז ער האָט אַראָפגעבראַכט צו זיך נאָטעס ערשטן פארמעגלעכן מחותן, האָט ער אים דאָ געווינן נישט אַזוי זיין אייגן שטיבל, ווי די ארומיקע גבירישע הייזער.

— מחותן, — האָט ער צו אים געזאָגט — קומט אַביסל אין גאַס שפאַצירן.

ער האָט דאָרט דעם מחותן אויסדערציילט זייער סיל וועגן יעדן גביר באַזונדער, וויפל גרויסע קאַפיטאַלן יעדער סוחר זיי פאר-מאָגט און אין וועלכע גרויסע מסחרים זייערע קאַפיטאַלן ליגן, אזוי אַז דער פרעמדער פארמעגלעכער ייד איז ממש געווען אַנטציקט, גלייך ער טוט אַ שידוך מיט דער גאנצער גבירישער גאַס. נאָר

אין אַ יאָר פון גערעטעניש אין אַ גאָרטן, ווּסן אַלע אויב זענען שוין צייטיק; ער ברענגט זי פון דאָרטן אַהער אין שטאָט, אוּן בּיי אים אין שטיבל ווערט דאַן אויף צוויי־דריי וואָכן ווידער לעבעדיק.

אין פרייע, לַיידיקע וואָכן — אין וואָכן, ווּאָס צווישן איין וויב אוּן אַ צווייטער — רוט נאָטע קאַץ מיט אַ פּאָלקאָמענער רו, ווי עס רוּען פעלדער אין אָסיען. ווי אַ מענטש רוט אוּם שבת. מערסטנטייל שלאָפט ער. אוּן אַז ער אַליין שלאָפט נישט, שלאָפן דאָך אַלע זיינע גלידער; ער גענעצט אוּן מאַכט אַזעלכע באַוועגונגען, ווּאָס קאָסטן נישט קיין סך כּוח — ער שטאָפט זיך אָפּ אויף אַ גאנצן ווינטער פּאַפּיראָסן.

בּיי אים אין שטיבל איז שטיל, ציכטיק־ריין אוּן אַנדערש, ווי אין אַלע אַרומיקע שטיבער. אין שטאָט איז אַלץ נאָך נישטאָ קיין טע־לעפאָן, נאָר בּיי נאָטע קאַץ אויפן עק פוּן שרייבטיש געפינט זיך דאָך אַ טעלעפאָן־אַפּאַראַט אוּן צווישן די פּילע זאַכן, ווּאָס מאַכן וויכטיק דעם שרייבטיש פוּן אַ באַשעפטיקטן מאַן, ליגן דאָרט לעבן אַפּאַראַט זייער סאָלידע צווויי האַנטבּיכער — האַנטבּיכער פוּן קע־ניגסבערגער טעלעפאָן, קעניגסבערגער אַדרעסן אוּן קעניגסבערגער אַנאָנסן. אין שטאָט רעדט מען אָקאָרשט מפוח דעם, אז עס איז מעג־לעך, אַז מען זאָל איינפירן עלעקטרישע באַלייכטונג, נאָר בּיי נאָטע קאַץ איבערן שרייבטיש הענגען שוין פוּן לאַנג קיילעכדיקע עלעקטרישע לעמפּלעך, אין שטיבל צו נאָטע קאַץ קומט וואָכן לאַנג נישט אַריין קיין מענטש, נאָר צו די וועגט אין בּיידע זייטן לעבן זיין שרייב־טיש זענען דאָך צוגעקלעבט צוויי צעטלען, ווּאָס וואָרענען זייער שטרענג — איין צעטל מיט רוסישע ווערטער:

— „וואָרעמיא — דענגי“ (צייט איז גלט).

דאָס צווייטע מיט העברעישע ווערטער:

— „אַז דו גייסט אַריין צו אַ באַששעפטיקטן מאַן, ענדיק וואָס דו דארפסט אוּן גיי דיר אַוועק!“.

אין שטאָט פירט נאָטע קאַץ כּמעט מיט קיינעם נישט קיין בּא־קאַנטשאַפט. פאַר פיינע, אָנגעזעענע לייט פאַרנייגט ער זיך בּלויז.

אַלעמאָל מיט א נ"י וויב. ווי אַ יונגע נגידישע שנור באַוונדערט מיט אירע חתונה-קליידער. אין שטאָט האָט מען דעריבער אויפגע־הערט זיינע ווייבער צו רופן ביי די נעמען. מען האָט אויך זיי געזאָגט:

— די דריטע נאטעכע, די פערטע נאָטעכע א.א.וו.

געווען איז צווישן זיי איינע א בלאָנדע, אַ געפאַקטע, מיט גאָלדענע הויך־פארקעמטע האָר, מיט אַ הויכער ברוסט. זי פלעגט שטיין מערסטנטייל אין דרויסן לעבן די פענצטער, האַלטן די הענט „פאָדבאָקאָם", און דער עיקר איז ביי איר דאָ געווען צו פאַרפירן באַקאַנטשאפט מיט די פרויען פון די אַרומיקע גבירישע הייזער. אַלע־מאָל, ווען אַ מאַנספיל האָט איר פאַר עפעס־וואָס געזאָגט אַ דאַנק, האָט זי געענטפערט מיט יצר־הרעדיקע אייגעלעך:

— אַ דאַנק פאַר אַ דאַנק.

געווען איז איינע זייער אַ הויכע, אַ טונקעלע, מיט זייער אַ פליישיק פנים, מיט זייער אַ ברייטער פליישיקער נאָז און מיט גרוי־לעכע זייער פארשלאָפענע אויגן. זי האָט געהאַט אין זיך עפעס שקאַפעדיקס און פויל, און געווען איז זי זייער ענלעך צו דער שיקסע, וועלכע האָט דאָרט איינמאָל ביי די בלאָוושטיינס אינם נאָענטן רייכן הויז און וועלכע האָט דאָרט איינמאָל ביי די בלאָוושטיינס אין קיך זיך געסמט מיט קאַרבאָל. נאָר יענע, די שיקסע, האָט זיך וויניקער געפוצט.

געווען איז איינע אַ דארע, א שוואַרצע, מיט אַ שמאָל גע־זיכט, מיט אויסגעברענטע גריבער אונטער די אויגן, מיט אַ גלייכן שרוינט צווישן די גלאַט־צוגעקעמטע גלאַנציקע האָר, מיט לאַנגע אוי־רינגלעך, ווי ביי אַ ציגיינערין.

געווען זענען צווישן נאָטע קאַצס וויבער נאָך און נאָך. און אַלע זענען זיי דורכגעאַנגען פאַר דער שטאָט ווי רעטענישן, גלייך זיי זענען טעכטער פון עפעס אַ מערקווירדיקן אומבאקאַנטן לאַנד, און בלויז נאָטע קאַץ וויסט דעם וועג אין יענעם לאַנד אריין. אַז ער דאַרף איבעראַנייס חתונה-האָבן, פאָרט ער אַהין אַוועק און „נעמט" דאָרט אַ וויב, פונקט אַזוי גרינג, ווי גרינג מען רייסט אָפּ אַ פרוכט

וואָס שמייכלסטו? דו זאָגסט מיר בעסער אויס... דעם שכל זאָג מיר בעסער אויס...

געזאָגט האָט ער עס צו נאָטען גלאַט, אזוי, נאָר נאָטע אָבער האָט אים דענסטמאָל אַריינגערופן צו זיך אין שטיבל אוּן האָט אים דערציילט, אַז „עס איז נישט אַזוי גרינג... אוּן אַז מען דארף דאָס קענען... מען דארף עס קענען"... דערנאָך האָט נאָטע זייער אָפט אָנגעהויבן אַריינצוקומען צו אים אין היטל-קראָם, וווּ ער, זייליק, האָט אים, נאָטען, „געגעבן דעם רויף געלט", אוּן בעת ער חאָט אים די געלט געגעבן, האָט ער נאָך אפילו צו אים, נאָטען, געזאָגט: „איז וואַרט-זשע, איז ווי וועט עס זיין?"

אויפן געריכט האָבן טאַקע דער עיקר געשפילט אַ ראָלע אָט די וערטער:

— „איז וואַרט-זשע, איז ווי וועט עס זיין?"

וויל אַזוי זאָגט מען שטענדיק צו אַ שותף, בעת מען לייגט אַריין געלט אין אַ שותפות. נאָר נאָטע האָט געטענהט, אז געלט האָט ער טאַקע ביי זייליקן אין היטל-קראָם געגומען. אוּן ער זאָגט זיך דערפוּן נישט אָפּ, ווייל:

— אַ חוב איז אַ חוב.

— אַ וועקסלע איז אַ וועקסלע.

נאָר די געלט האָט אים זייליק פשוט גצליען אוּן וועגן „אויס-זאָגן אַ סוד", אָדער „אויסלערנען דעם שכל" איז צווישן זיי קיין שום רייד נישט געווען.

דעם געריכט האָט מען צונישט געמאַכט. פוּן אים איז גאָרנישט אַרויס, אויב מען זאָל נישט רעכענען דאָס, וואָס אין דרויכן האָט נאָכדעם זיך זייליק פּלוצים צוגעכאַפט צו נאָטען, אים פּלוצים אַריין-געגומען אין די אָרעמס, וווּ ער וואָלט אים וועלן צודריקן צו דער ברוסט. די גאַנצע גאַס האָט קאַלטבלוטיק צוגעקוקט, ווי נאָטע איז אַרויס פוּן זייליקס העגט אַ צעקנייטשטער, אָן אַ היטל, מיט אַן אָפּ-געריסענעם קראַגן, וואָס וואַלגערט זיך אין איין עק טראָטואַר אוּן מיט אַ צוטראָטענעם קראַוואַט, וואָס וואַלגערט זיך אין צווייטן עק.

אויף צו-להכעיס דער גאַנצער שטאָט איז ער באַלד פאַרשווונדן אויף אַ וואָך זעקס אוּן האָט זיך אומגעקערט צוריק מיט אַ נייער

אויב ער באַגעגנט זיי, אין שמייכלט דערביי זייער פריינטלעך, ווי אַ לייטישער באַלעבאָס פון אַן אָנשטענדיקן רעסטאָראַן שמייכלט צו זיינע קונדן. רעדן אָבער רעדט ער זייער זעלטן, גלייך ווי ער היט אָפּ זיינע קרעפטן צולויב זיין הויפט־אַרבעט, צולויב די ווייבער, וואָס ער ברענגט אַראָפּ פון דער פרעמד. דאָך איז איינמאָל אַ ווינטס אַ גאַנץ טשעקאוואע געשיכטע צווישן אים און צווישן זיי־לעך מאַגידסאָן — אַ יונגמאַן מיט אַ ווייכער און זייער געדיכטער באָרד, וואָס איז לענגער, ווי בייַ אַלע יונגעלייט אין זיינע יאָרן; אַ יונגערמאַן, וואָס חאָט אונטער זיין קלייַנער היטל־קראָם געהאט נישט בלויז אַן אייגענע קירזשנעריי, נאָר ער איז דאָרט מיט דער צייט אַליין אויך געוואָרן אַ קירזשנער: געזייט היטלען, ווי אַ קירזשנער, געדעדט מיט אַ שווערן גראָבן לשון פון אַ קירזשנער און באַקומען שווארצע הענט און אַ שווערן קאָפּ, ווי אַ קירזשנער. זייער חאָט דאַן אויף נאָטע קאַץ „אריינדערלאַנגט", און אין געריכט חאָט זיך ארויסגעוויזן, אַז די פרייַז אויף אַלע היטלען חאָט ביי אים אין קראָם געדענקט בלויז זיין ווייב הינדל, און אַז הינדל איז געשטאָרבן, איז ער געבליבן אָן איר, ווי אָן אַ זיכרון און אָן לשון. געלאָזט חאָט זי אים סך־חכל מיט איין מיידעלע פון אַ יאָר עלף און מיט אַ גוטער פּרנסה, נאָר די שידוכים, וואָס מען חאָט אים באַלד אָנגעהויבן צו רעדן, האָבן זיך עפּעס ווי נישט געקלעבט.

און נישט ער, זייער מאַגידסאָן, איז אין דעם געווען שולדיק, ווי זיי, די מיידלעך און ווייבלעך, וואָס מען חאָט אים געדעדט. עפּעס, אַז זיי האָבן נאָר אויף אים אַ קוק געגעבן, איז ווי אַ פּגירה אויף זיי... ווי אַ כאָלעריע אויף זיי... נו יאָ... און „דאָס דאָזיקע אָ" חאָט ער, זייער מאַגידסאָן, באַדארפט האָבן נישט צוויי צולויב זיי, ווי צוליב באַלעבאַטישקיט. נו יאָ... איז ער איינמאָל אום שבת נאָכן שלאָף געגאַנגען אויף דער הויפט־גאַס. צוזאַמען מיט זיין מיידלעך איז ער געגאַנגען, און ווי ער גייט זיך אַזוי פאַמלעך, דערזעט ער, נאָטע קאַץ שטייט אין דרויסן לעבן זיין שטיבל און קוקט אויף אים און שמייכלט, כאָטש אַליין האָט ער זיך צוריק מיט אַ פּאָר וואָכן געגט.

— הער נאָר, דו בריה דו, — חאָט ער דאָרט געזאָגט נאָטען —

כער געדיכטער בּאָרד, זוֹאָס איז לענגער ווי בּיי אַלע יונגעלייט פון זיינע יאָרן, האָט זיך נאָך אַלץ אומגעדרייט אַ דערהרגעטער און מיט אַזאַ מאָדנעם אומצופרידנהייט־געפיל, גלייך אויפן גערייכט מיט נאָטע קאַץ האָט ער געזאָלט אויסלאָדן כאָטש א טיל פון אָט דער מויד, נאָר דער גערייכט איז געווען אַ שלעכטער און האָט צוגעפסקנט נאָטען... שטייענדיק אויף די טרעפלעך פון זיין היטל־קראָם, האָט ער מיט האַרצווייטיק צוגעקוקט, ווי נאָטע שפּאַצירט אַרום מיט דער נייער מויד. דער קאָפּ איז אים געווען, ווי פאַרטשאַדעט. ער האָט, ווי פריער, נישט געדענקט קיין אייַן פּרייז פון די היטלען, וואָס געפּינען זיך בּיי אים אין קראָם, און האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס אַרום אים קומט פאָר:

— סך־הכל איין קינד... אַ גוטע פרנסה, און אַז זיי טוען נאָר אַ קוק אויף מיר איז עפעס, ווי אַ פּגירה אויף זיי... עפעס, ווי אַ כאָלעריע אויף זיי...

נאָטעכע. איצטיקס מאָל האָט ער, שונאים אויף צו־לאָכעיס, אַראָפ־
געבראַכט פון ערגעץ אַ געוויקסיקע און זייער אַ שלאַנקע מיידל, אַ
יונגע, מיט צוויי פעסטע צעפ, וואָס פאַלן איר אין ביידע זייטן אויף
די ברוסטן. און אַז מען האָט זי דערזען בלויז פון אונטן אין די
פלייצעס, האָט מען גלייך באַקומען אומרויקע פאָרגעפילן און
מען האָט גלייך פארגעסן אָן אַלע מיידלעך, וואָס זענען חוץ איר
פאַראַן אין שטאָט, גלייך אַלע זענען זיי בלויז נאָכגעמאַכטע, פאַלשע.
מען האָט וועגן איר געזאָגט:
— דווקא אַ פאַריקמאַכערס אַ טאָכטער, האַ?
— זעט נאָר, וואָס ביי אַ פאַריקמאַכער קען זיך אַמאָל פאַר־
וואַלגערן.
זי האָט געהאַט עטלעכע געציילטע זומער־שפרינקעלעך אויפן
טונקלן פנים, האַרט אונטער גרוי־באַברעמטע טונקל־בלויע אויגן.
איר נאָז איז געווען עטוואָס אינגעפאַלן און אַביסל לאַנג. נאָר וען
נישט אָט די נאָז... אין שטאָט האָט מען געזאָגט:
— הערסט אַ מעשה — וען נישט אָט די נאָז, וואָלט דאָך
גאָרנישט געווען.
און מען האָט איר גלייך אַ נאָמען געגעבן: „דער יצר־הרע".
און נישט אַזוי איר אַליין, ווי איר נאָז. דאָס גאַנצע לעבן אין
שטאָט האָט אָנגעהויבן צו פליסן פיל אויפגערעגטער און שנעלער,
מען האָט געשפילט פיל שנעלער ווי תמיד אין קאָרטן, מען האָט
שפילנדיק אין קאָרטן גערעדט וועגן נאָטע קאַץ:
— זאָל ער אויף ראש־השנה און יום־כיפור אַוועקפאָרן צו
אַלדי שוואַרצע יאָר מיטן „יצר־הרע".
נאָר נאָטע קאַץ האָט, ווי אויך צופיקענויש דער שטאָט, זייער
אָפט אַרומגעשפאַצירט מיט איר אין גאַס. אַלע מאָל וען ער האָט
זיך מיט איר באַוויזן, איז מען געלאָפן צו אָפענע טיר און פענצטער
קוקן, און אַ שטימונג איז דאָן ביי אַלע געווען גלייך אין שטאָט
איז ערב אַ חתן־מאָל. און דער אויער האָט ווי פון זיך געוואַרט,
אַז עס זאָל שוין וואָס גיכער אַ קלאַפ טאָן די פויק, עס זאָלן אַ
שפיל געבן קלעזמער.
בלויז איין זייליק מאַגידסאָן, דער באַוואקסענער מיט דער ווייַ־

סערלס חלק

סערלס חלק

אַז סערל די שוואַרצע פּאַרקנייטשט אירע קורצזיכטיקע אויגן, ווי צו „שמע ישראל" און קראַצט זיך שמאַרק אין איר שוואַרצן, צי-גענעם פּאַריק, הייסט דאָס נישט, אַז שלעכט גייען אירע געשעפטן אין קלייטל, וואָס זי האָט אין עק גרויסער שטאָט לעבן די זומער-ווינונגען; עס הייסט אויך נישט, אַז זי האָט גרויס צער, וואָס זי איז שוין אלט עטלעכע און דרייסיק יאָר און האָט קיין קינדער נישט. אַז סערל קראַצט זיך מיט ביטערקייט פון אונטן אין פּאַריק, הייסט עס, אַז זי טראַכט וועגן מאַן אירן — דעם רויטן שלומקען, וועלכער געפינט זיך אין אַמעריקע; זי ווייל וויסן:

— וואָס וועט היינטיקס יאָר זיין מיט אים, הא?... וואָס וועט זיין?

שלומקע האָט אַ צווייטע ווייב אין אַמעריקע — אַזוי שרייבן סערלען אירע בריוו געשוועסטער-קינדער: איינע פון באָסטאָן, אַ צווייטע פון ניו-יאָרק. און אפשר האָט ער דאָרט עטלעכע וויבער. דער רוח וויסט אים!... נאָר איינע האָט ער ליב און האָט מיט איר קינדער — אַזוי האָבן סערלען געשריבן אירע בריוו געשוועסטער-קינדער פון אַמעריקע. און נאָך האָבן איר בריוו געשוועסטער-קינדער געשריבן:

— „הער-זשע, סערל: היינטיקן זומער וועט ער מן-הסתם ווי-דער צו דיר קומען, זאָלסטו אים נישט לאָזן אויף דער שוועל. דו הערסט, סערל? ער זאָל בייַ דיר עפענען מיט דעם קאָפּ די טיר

נישט אויף הוצאות. מערסטנטייל זענען פון שלומקען אָנגעקומען אַזעלכע בריוו אָנהויב פרילינג, ווען בײַ סערלען אין קלייטל הייבט זיך אָן די שפּע.

אַלע מאָל, ווען שלומקע האָט צו סערלען אַזוי געשריבן, האָט זי גענומען זיין בריוו אוֹן איז אַוועק מיט אים צו די צוויי מאַדאַמען קליאַנטשען אוֹן בעטן, בעטן פאַר שלומקען:

— איך בעט אייך, מאַדאַמעטשקע... זייט אים מוחל, זאָל ער קומען...

נאָר די מאַדאַמען זענען זייער רייכע אוֹן פאַרעקשנטע מאַדאַמען, אוֹן אַז סערל קומט צו זיי אויף דער קיך מיט שלומקעס בריוו, צינדן זיי זיך אָן ווי די שוועבעלעך. זיי ווערן מאָדנע ביזן אוֹן בײַטער, אוֹן ווילן סערלס געבעט אפילו נישט הערן.

— וואָס?!.. — בייזערן זיי זיך אויף סערלען, — קומען ויל ער?!... ווער?! אָט דער שאָלטיק!.. ניין, בשום אופן נישט. ניין אוֹן ניין אוֹן ניין...

איבערהויפט ווערט דאָן זייער שטאַרק אויפגעבראַכט די מאדאם גינע שמולעוויטש. זי האָט זייער אַ בריטן מויל אוֹן אַז זי רעדט שלעגלען זיך אירע בלאָע ליפּן, ווי אַן אַנטלויפנדיקער וואָרעם. יידיש רעדט זי מאָדנע, ווי אַ האַלבע ליטוואַטשקע, זי איז אַליין ערגעץ פון יענער זייט דניעפּער.

— איך האָב אייך פיינט, — זאָגט זי צו סערלען — איר זייט מיר מיאוס, ווי אַ שפּין... גייט אַהיים, זאָג איך צו אייך. איר האָט אינמיטן טאָג פאַרשלאָסן אייער קלייטל. איר פאַרטרייבט פון זיך קונים. גייט אין קלייטל אריין, זאָג איך צו אייך.

זי האָט אַ מאַן אַ דאָקטאָר, די דאָזיקע מאַדאם שמולעוויטש — אַ באַרימטער דאָקטאָר אוֹן באַרימטער פאַרשוין. ער איז נאָך יונג: ער טראָגט א שוואַרצע פראַנצויזישע בערד אוֹן האָט אַן אייגענעם קליניק אין סאַמע צענטער פון שטאָט. איבערהויפט איז ער שיין דאָרט אין קליניק, ווען ער דרייט זיך אַרום אין זיין וויסן דאָקטאָרשן כאַלאַט. דער מאַדאַם שמולעוויטש איז ער נישט איבעריק געטריי; אין די זומערדיקע חדשים זעט מען אים זעלטן אין דער

אַז נישט ביסטו נישט ווערט, וואָס די ערד טראָגט דיך, דו הערסט, סערל ?"

פּונקט דאָס זעלבע זאָגן סערלען בייד רייכע דאַמעס — מאַדאַם גינע שמולעוועטש און מאַדאַם זינע לעווענסאָן, וועלכע האָבן, אויף צופּיקעניש איר מאַן, דעם שארלאַטאַן, אויסגעהאָלפן סערלען, ווי אַן „אייגענער שוועסטער". ביידע מאַדאַמען האָבן אין שטאָט זייערע אייגענע מאַסיווע פּילשטאָקיקע הייזער, און דאָ אויף דער זומער-ווינונג האָבן זיי זייערע אייגענע שיינע ווילעס. ביידע האָבן זיך באַקאַנט מיט סערלען נאָך צוריק מיט אַ יאָר פּיר, ווען איר שלומקע האָט זי נאָר-וואָס געהאַט אוועקגעווארפן. ביידע האָבן אין אייגענעם אַ זומער-טאָג זי דערזען ביי זיך אין די געטנער, צווישן די קלומבעס, וואס זענען פארגאָסן מיט זון און באַפּוצט מיט בלומען. אויף די שטעגלעך, וואָס זענען ווי לכבוד יום-טוב באַדעקט מיט גראָע, פּרישע, ים-שטיינדלעך, איז געשטאנען אַן אייגעהויקערטע ווייבל מיט אַ לענגלעך פּנים פון אַ פויגל, מיט אַ שווערן שוואַרצן פּאַריק אויפן קאָפּ און מיט אַ לאַנגער נאָז — אַן אויסגעדרייטע נאָז, ווי אַ לאַנג געבויגן דראָטל. זי האָט געפּינטלט מיט אירע קליינע זייער קורצזיכטיקע אויגן. זי האָט געהאַלטן אַ קליין קוישל אויף דער האַנט און האָט געפּרעגט:

— טיי... אפשר דאַרפן די מאַדאַמען טיי ?

דאָס איז געווען סערל, אָדער ווי די מאַדאַמען האָבן זי נאָכדעם גערופן: „די ווייסע. אומגליקלעכע סערל", פּדי דער מאַן אירער, „דער הוליאַי", זאָל דאָרט אין אַמעריקע האָבן אַ געפּלאַצטע גאַל, האָבן די מאַדאַמען דאָ לעבן די זומער-ווינונגען אָפּגעדונגען פון סערלס וועגן אַ קלייטל; זיי האָבן איר אויסגעאָרגט געלט; זיי האָבן געגעבן פאַר איר וועקסלען; זיי האָבן געזען, אַז סערלס קלייטל זאָל זיין געפּאַקט מיט פּרישער סחורה און אַז סערל זאָל האָבן פיל קונים. ביי סערלען האָט זיך אָנגעהויבן אַ שטארקע שפּע. דער קלאַנג וועגן איר אויפגעבליט מזל האָט זיך פאַרטראָגן קיין אַמעריקע, און דער רויטער שלומקע האָט אָנגעהויבן נאָך איר צו בענקען. ער האָט איר אָנגעהויבן צו שרייבן בריוו, אַז אַמעריקע האָט אים אויסגעבראַכט פון זיינע כוחות — ער וויל קומען; ער האָט

און אַז זי קומט אַרויס צו טערלען אויף דער קיך, האָלט זי זיך מיט ביידע הענט פֿאַר דֶר שלייפן.

— פרעגט נישט ביי מיר, — בעט זי זיך ביי טערלען און איז גרייט אין יעדער רגע זיך פונאַנדערצוכלִיפּען — גייט אייך צו דער מאַמען שמולִיעוויטש. טוט ווי עס הייסט אייך מאַמען שמולִיעוויטש.

דעמאָלט גייט טערל אַוועק צו זיך אין קלייטל און פילט, אַז זי איז מער אומגלִיקלִעכע. פון גרויס פאַרלוירנקייט קראַצט זי זיך זייער שטאַרק פון אונטן אין איר שווארצן פאַריק און וויסט נישט, פאַרוואָס לָאָזן ביידע מאַמעס אויס זייער ביטער האַרץ עפעס נאָר צו איר שלומקען; פאַרוואָס איז איר שלומקע מחויב אָפּצוקומען פאַר ביידע מאַמעס מאַנען? איר איז שטאַרק ביטער אויפן האַרצן; זי איז גרייט צו ווינען און איר רחמנות צו שלומקען שטייגט פון רגע צו רגע.

אין אָוונט, ווען זי שלִיסט איר קלייטל, זעצט זי זיך אַוועק ביים קלייניעם לעמפל אין אייניציקן צווייטן צימערל, וו צווישן פיל לַיידיקע און פולע קעסטלעך שטייט איר בעט. זי קוקט זיך אין מיט קורצזיכטיקע אויגן אין דעם אָרעמען בייגעלע פאַפּיר, וואָס שמעקט מיט הערינג, וו אַלע זאַכן ביי איר אין קלייט, און שרייבט בגנבה צו איר שלומקען אַ בריוו:

„צו מיין לִיבן און טייערן מאַן שלומקען און א. ו.
א דאַנק גאָט פאַר מיין געזונט און א. ו. אַזוי ווי דו שרייבסט,
אַז ווילסט קומען אַהיים, שיק אין דיר אויף הוצאות און א. ו...“

אָנהייב זומער, ווען אויף דער זומער-ווינונג אַרום די ווי׳יעס גרינען און בלִיען די רויזן און די אַקאַציע-ביימער, קומט שלומקע צופֿאָרן פון אַמעריקע. ער איז אָנגעטאָן אין זייער ברייטע הויזן, ברייטערע, ווי עס טראָגן דאָ אַלע אַנדערע מאַנסביילן. ער איז אַ מיטל-וווקסיקער און האָט א יונגן פּליך אויפן קלייניעם רויטן קאָפּ— א קאָפּ, וועלכער איז קלענער, ווי די קעפּ ביי אַלע אַנדערע מאַנס-ביילן. ער איז זייער שמאָל אין די אַקסלען און אונטער די פּאַכוועס.

היים, כאָטש זיין גאנצע רייכקייט נעמט זיך פון דעם גרויסן נדן וואָס די מאַדאַם שמולעוויטש האָט אים אַרײַנגעבראַכט.

אַז די מאַדאַם שמולעוויטש גייט אַוועק פון קיך, בלייבט דאָרט סערל נאָך שטיין. זי זיפצט פון טיפן האַרצן אוּן איר פנים זעט דאַן אויס זייער אומגליקלעך; זי הערט, ווי די דינסטן רעדן אויפן דאָקטאָר שמולעוויטש אוּן לאַכן פון זייער מאַדאַם:

— דער דאָקטאָר שמולעוויטש, — זאָגן זיי צו סערלען — איז אויך נישט קיין נאַר. אַנטוויינען לאָזט ער זיך נישט...

— ער האַלט אויס ביי זיך אין קליניק אַ שטיקלעך פינף פעלדשערקעס.

— לאַלקעס — איינע אין איינע.

— איצט האָט ער שוין דאָרט אַ נייע.

— אַ פוילישע, זאָגט מען — אַ צאַצקע.

— ער קומט דעריבער נישט נעכטיקן.

די קעכין שטעלט זיך אָפּ אַנטקעגן סערלען מיט נאַסע, רויטע עלנבויגנס, ווי אויף צו פּאַטשן זיך, אוּן זאָגט צו איר:

— איך בעט אייך... די מאַדאַם וויסט דען נישט? אַגו, פרעגט נאָר ביי איר...

סערל גייט פון דאָרט אַוועק קליאַנטשען אוּן בעטן צו דער מאַדאַם לעוונסאָן; זי היט זיך זייער, זי זאָל זיך דאָרט נישט באַגעגענען מיט דער מאַדאַם לעוונסאָנס מאַן — ער איז אַן אָפּגעקראָכענער אוּן געגאָלטער, ווי אַן אַלטער אויסגעדאַרטער קסיאָנדז; ער דרייט זיך אַרום ביי זיך אין דער היים אין אַ לאַנגן הויז־כאַלאַט אוּן תמיד, אַז ער דערזעט דאָרט סערלען, קוקט ער אויף איר ווי מיט שרעק. ער פרעגט ביי איר, וועט איז זי אוּן דורך וואַנען איז זי צו אים אין ווילע אַריין.

— דורך דעם אונטער־טירל, — פרעגט ער — האַ? אַיי, אַיי, אַיי... ווידער איז דאָס אונטער־טירל אָפן?.. אַיי, אַיי, אַיי...

די מאַדאַם לעוונסאָן האָט פון אים געבראָטענע צרות, פון דעם דאָזיקן מאַן אירן. תמיד, אַז ער איז פאַראַן אין דער היים, זענען ביי איר די אויגן פאַרווויינט אוּן די נאָז איז רויטלעך, ווי אָנגעשוואָלן.

און אַז די מאַדאַם שמולעוויטש גייט אַוועק, קומט אַרויס מיט אַ פּאַרשלאָפן פּנים פֿון צווייטן קלײַנעם צימער שלומקע, ער לאָזט אַרויס אַ לאַנגן אויסגעצויגענעם גענעץ, ער טוט אַ דריי מיט די אַקסלען, ווי אויף אַ קראַץ זיך צו געבן, דערנאָך טוט ער נאָך אַמאָל אַ גענעץ און זאָגט מיט אַ זיס פוילקייט צו סערלען:

— סערל, ווו זענען מיינע מעשטעס, הא? סערל.

די אַנדערע צוויי וואָכן דערפילט זיך שלומקע פיל היימישער אין בעסער; ער הוסט אין פויסט אַריין אַלע מאָל, וועט די מאַדאַם שמולעוויטש גייט פֿונווייטנס דורך, און אַליין הויבט ער אָן צו באַטראַכטן סערלס באַלעבאַטישקייט, ווי זיין אייגענע ירושה, וואָס ער וואָלט ברענגען פון זיין טאַטן. ער ריכטעט איין נייע פּאָלעצעס דאָרט, וווּ פּאָלעצעס פעלן; ער סאָרטעוועט איבער די סחורות אזוי, אַז דאָס קלייטל הויבט אָן אויסצוזען מער סאָליד אוּן מער אָנגעשטאָפט. אוּן אַז מאַדאַם שמולעוויטש, אָדער מאַדאַם לעווענסאָן טרעפן אים דאָרט אַמאָל ביי אָט דער אַרבעט; און מאַדאַם שמולעוויטש זאָגט צו אים:

— נו, שלומקע, זאָגט דעם אמת, איז דען אַזוי נישט בעסער,— קוקט ער דאַן נישט צו איר אוּן ענטפערט מיט טאָלק, ווי אַ קלוגעטשקער:

— יעס, יעס, מאַדאַמעטשקע. בעסער צו בעסער איז נישט גלייך. אוּן אז עמעצער פון זיי פרעגט דאָרט ביי אים, אַרומקוקנדיק זיך צי סערל איז אין קלייטל נישטאָ:

— איז עס אמת, שלומקע? איר האָט ווירקלעך נאָך אַ ווייב אין אַמעריקע?

שליסט שלומקע צו איין אייגל אוּן ענטפערט ווידער, ווי אַ קלוגעטשקער:

— ווער עס פאַרגינט נישט, מאַדאַמעטשקע, יענער זאָל אַליין נישט האָבן.

די דריטע צוויי וואָכן:

שלומקע לאָזט אָפּ סחורה פון סערלס קלייטל, ווי פון זיינעם אן אייגענעם אוּן גייט אָנגעטאָן ביז צוועלף אין אָוונט אין די „מעשטעס" — ער לייזט געלט, ער לייזט געלט.

בריט ווערט זיין קערפער אָקאָרשט אַרום די לענדען — דאָרט הויבט זיך אָן זיין גבורה. די פיס זענען שוין בייַ אים מאָדנע גראָבע און פעסטע — זיין גאַנצער כוח ליגט אין די פיס. ער טראָגט גראָבע רויטע וואָנצעס, און די בּאָרד מיט די בּאַקן זענען בייַ אים תּמיד אָפּגעשוירן מיט מאַשינקע נומער 0. אונטער די גראָבע וואָנצעס באַהאַלט זיך אויס אַ בּרייטער מויל און קיין קין, דאַכט זיך, האָט ער נישט — זיין קין איז ווי אָפּגעהאַקט מיט מאַשינקע נומער 0. רעדן רעדט ער וויניק. זיין מויל איז פאַרמאַכט. ער אָטעמט מיט אַ שווערן גלייכמעסיקן אָטעם דורך דער נאָז, און אַז אין שטוב איז שטיל, דאַכט זיך דעריבּער, אַז ער רעדט מיט עמיצן אויף צו־להכעיס — ער איז ברוגז.

די ערשטע צוויי וואָכן שלאָפט ער. ער ליגט אין צווייטן קלייַנעם צימער אונטער סערלס שוועכע וואַטאָוע קאָלדערעס. ער איז איינגעדעקט זייער גוט, ווי אויף צו שוויצן. ער רעדט נישט; ער קרעכצט אונטער פון ווילטאָג און אויף זייַנע שטעקשיך זאָגט ער „משטעס", ווי מען זאָגט אויף שטעקשיך אינם קלייַנעם שטעטל פון־וואַנען ער שטאַמט:

— סערל, וווּ זענען מיינע משטעס? האַ? סערל.

סערל גייט דענסטמאָל אַרום אים אויף די שפּיץ פינגער, ווי אַרום אַ קראַנקן. אויף איר פּנים רוט אַ צופרידנקייט, זי שעמט זיך צו קוקן אירע קונים אין די אויגן אַריין, ווי אַן אַלמנה, וואָס האָט חתונה געהאַט מיט אַן אַלמן, און דער אלמן, האָט זיך אַרויסגעווינען, איז נאָך גאָר קיין אלמן נישט — ער איז גאָר נאָך אַ יונגערמאַן־טשיק. וועגן שלומקען רעדט זי מיט קיינעם נישט אוּן באַהאַלט אים אויס. איבערהויפּט באַהאַלט זי אים אויס, וועָן צו איר אין קלייטל קומט אַריין די מאַדאַם לעווענסאָן אָדער די מאַדאַם שמולעוויטש. נאָר די מאַדאַם שמולעוויטש וויסט שוין סיי־ווי־סיי, אַז שלומקע איז געקומען — אירע דינסטן האָבן איר שוין די נייעס אָפּגעטראָגן. זי שאָקלט אויף סערלען מיטן קאָפּ, „ווי אויף אַ נאַריש מיידעלע, וואָס לאָזט זיך פאַרפירן; זי זאָגט צו איר:

— אוי, סערל, סערל... וועָן וועט איר שוין באַקומען אַביסל שכל, האַ? סערל.

וועט שטיין ביי דער מאַדאַם שמולעוויטש אין קיך און די מאַדאַם וועט אויף איר שרייען:

— אך האָב אייך פיינט, סערל... איר זייט מיר מיאוס, ווי א שפּין... איר הערט, צי ניין? גייט אַהיים, זאָג איך צו אייך, איר האָט אין מיטן פּרימאָרגן אויפגעאַנגען א שלעסל אין טרייבט אָפּ פון זיך קונים. גייט אין קלייטל אַריין, זאָג איך צו אייך...

די פערטע זיצ וואָכן:

שלומקע לאָזט נישט צו סערלען צו דער כאָטש ער צייכט אַלע אָזנט דעם פּדיון אין לאָזט אים מער נישט אריין פון דער האַנט. דאָס קלייטל ווערט פּיסטער פון טאָג צו טאָג.

די פינפטע צוויי וואָכן:

שלומקע שלאָפט שוין וויידער אין צימער. נאָר אז ער שלאָפט נישט, זיצ קיינער אין קלייטל נישט אריינגיין — דינסטן אויף די זומער־חוינינגען קלאָגן זיך דענטמאָל פּאָר ווערע באַלד־באָסטעס, אז זיי קאָנען נישט אַריינגיין צו סערלען אין קלייטל אַריין— שלומקע „וויאָושעט" זיך.

די זעקסטע צוויי וואָכן:

שלומקע שלאָגט סערלען, ווייל ז׳ מאָנט ביי אים דעם פּדיון, וואָס ער האָט אראָפּגעלאָזט צו זיך אין מאָש. מערסטנטייל שלאָגט ער זי גאָנץ פרי אויפן ניכטערן האַרצן. אין פּאָר דעם קלייטל שטייען דענטמאָל אַלע באַלעבאָסטעס, קעכינס אין דינסטן. דאָס לאָזן זיך מיט די קוישעלעך אין מארק אַריין. אַלע זענען אויף סערלס זייט, נאָר אַלע זענען אויף אירע אין כעס. אַלע נאָכן:

— א מצווה, האָט זי אים צו זיך נישט גענאָלט אריינלאָזן.

די זיבעטע צוויי וואָכן:

דאָס קלייטל איז פּיסט. די פּאָלעצעס דענען לעפּער אין יענען. שלומקע זיצ פּארקויפן סערלס כאַלדערעס אין אירע אינטערעסען, ער ברענגט קונים פון שטאָט, נאָר כערל נישט מרערן אין בעט ביי די קונים, זי זאָלן נישט קויפן — דאָס זענען די לעצטע צוויי וואָכן: שלומקע פּאָרט אויסן צוריק קין אכערקע.

איבעראיאָר זומער. אין אָנהייב פרילינג, ווען וויידער אָנקומען פון אים צו סערלען א בריף, אז ער בענקט אהיים; אכערקע האָט שוין אַפּגענומען בי אים אַלע פּוחות אין ער זיצ שוין קומען אויף שטענדיק, אויף שטענדיק, נאָר ער האָט נישט אויף הוצאות.

סערל ווען דאָן עטלעכע טעג אויסבאהאלטן זיין בריף, ווי מען באהאלט אויס גנבישע זאכן אין ווען ענדלעך אויפקלערן מיט דעם בריף קליאנטשען אין בעטן צו דער מאדאם לעווענסאָן. די מאדאם לעווענסאָן ווען זי אָפּשיקן צו דער מאדאם שמוליעוויטש. סערל

בלינדקייט

בלינדקייט

דורך די כענצטער אין מיין נייער דריי-צימער-ווינונג אין בערלין באמערק איך זייער אפט, וויּ הין און צוריק אויפן טראטואר דרייט זיך ארום שהין לאנג איינער אן אויסגעפוצטער בלינדער יונגערמאן מיט זיין הונט, וואס פירט אים.

דער אויסגעפוצטער יונגערמאן בלייבט אלע ווייל שטיין, די לעכער פון זיינע בלינדע אויסגעשטאכענע אויגן זענען געוענדט צו די פענצטער, דורך וועלכע איך קוק ארויס.

זיין הונט — א פעטלעכער, א האריקער, מיט א רויטן צלם אויפן האלז-באנד — לאזט דענסטמאל אראפ זיין קאפ זייער נידעריק צו די שטיינער פון טראטואר און וואַרט מיט געטריישאפט, מיט מאדנע איבערגעגעבענעם געדולד, ביז דער באלעבאס מיט זיין בלינדקייט וועט זיך זאט אין די פענצטער „אנקוקן".

אין איינעם אן עק פון שרייבטיש האב איך געפונען אויסגעקריצט די רוסישע אותיות:

„סאניא".

דאס זענען געווען זייער קלייניע פיצעלעך אותיעלעך.

אין א לידיקן שופלאד פון איינעם א שראנק (א שופלאד, וואס עפנט זיך זייער שווער און קרום) האב איך געפונען נאך גאר א ניי העפט באשריבן זייער געדיכט אין רוסיש מיט א ציכטיקן האנטשריפט פון א פרוי.

פונם אינהאלט איז מיר געווארן קלאר:

די פרוי, וואס האט דאס העפט געשריבן, האט געהאט געוויסע

דאָס העפט הויבט זיך אָן מיט די ווערטער:
„דעם 6טן אַפּריל...“

„א געמיש פון פרישער קילקייט און פון ווארימען פרילינגס-אָטעם. א שיין פון זון, וואָס האָט באַזונדערע וועגן אויף אַרויסצוּ-דרינגען אין האַרץ — דאָס איז אַלץ — דאָס איז מיר געבליבן אויף אייביק צוזאַמען מיט יענעם פרימאָרגן.

אין יענעם פרימאָרגן האָב איך צום ערשטן מאָל דערפילט, אז מיין יוגנט איז אַוועק און טאַקע וויל איך האָב דאָס דערפילט, האָט מיר פלוצים זיך אָנגעהויבן אויסצודאַכטן, אַז איך בין מיטאַמאָל געוואָרן צוריק יונג... שטאַרק יונג.

א געמיש פון פרישער קילקייט און פון ווארימען פרילינגס-אָטעם.

איך געדענק עס קלאָר און אויף אייביק.

אָט אַזוי איז דאָס געווען:

איך בין אין דער פרי צוגעגאַנגען צום אָפענעם פענצטער און האָב דערזען די העלע בלויקייט פונם ריינעם ערב-בּסחדיק-אויסגע-וואַשענעם הימל.

ער האָט געצויגן מיין בליק וויט, וויט איבער דער ריזיקער שטאָט און האָט מיר פלוצים, זייער פלוצים דערמאָנט די העלע בלוי-קייט פון מיינע אייגענע אויגן, וועלכע איך בין אַלט געווען א יאָר צוואָנציק, צווי און צוואָנציק.

דער לעבעדיקער געוויש אין די ארומיקע נאָענטע און וויטע גאַסן האָט מיר אין פאַרלויף פון איינעם אַן אויגנבליק זיך פאָרגע-שטעלט, וויּ אַמאָל דער פאַרפסחדיקער געוויש ביי מיר אין שטעטל: מען באַקט מצות און עס שמעקט גאַנצע וואכן מיט צוגעבּרענט טייג, מיט געשייערטע כלים און מיט שטויב פון אויסגעקלאפּטע שטולן.

דער געשריי פון א פאַרבייגייענדיקער דינסטמיידל צו אַן אַוועק-געלאָפן קינד האָט דערגרייכט צו מיר, ווי דער פאַרשטעלטער, אומקלאָרער געשריי פון מיין אמאָליקן האַלב-פאַרגעסענעם היימישן נאָמען.

באציונגען מיטן אויסגעפוצטן בלינדן יונגנמאן, וואס דרייט זיך אפט ארום פאר די פענצטער אויפן טראטואר.

נאך איז מיר געווארן קלאר:

די פרוי איז אלט געווען א יאר אכט-ניין און דרייסיק, זי שטאמט פון א יידיש שטעטל, זי האט שלעכט אפגעשניטן...

פון דעם שמועס, וואס איך האב פארפירט מיטן שווייצאר ביי דער פארד-טיר, האט זיך ארויסגעוויזן, אז ער, דער שווייצאר, איז א נייער. ער וויסט נאר, אז די ווינונג איידער איך האב זיך אין איר אריינגעקלויבן איז געשטאנען מער וי צווי חדשים פוסט — דאס זעט ער פון די הויז-ביכער.

פון די זעלבע הויז-ביכער איז צו זען, אז די לעצטע איינ-ווינער דא אין ווינונג זענען פאר מיר געווען: אינזשיניער ד"ר גרייער פון רוסלאנד און זיין פרוי — ד"ר סאני גרייער.

דער אינזשיניער גרייער איז צוריק מיט דריטהאלבן חדשים פון דער ווינונג אויסגעוויזן. אויף דער פראגע: „ווהין ז" איז אין בוך צוגעשריבן:

„אומבאשטימט".

וואס אנבעלאנגט זיין פרוי סאני גרייער, איז זי לויט דעם שווייצארס רייד עפעס ווי גאר אינגאנצן נישט אויסגעוויזן. דאך וען ער הויבט אן צו זוכן צווישן די פארשידענע פאפירן אין זיין קלייי-נעם ביכער-שראנק, געפינט ער א קוויטל, פונוואנען עס איז צו זען, אז דער אנאטאמישער מוזיי האט באקומען דעם קערפער פון פרוי דאקטאר סאני גרייער דעם אין דעם חודש, דעם און דעם טאג.

נאכדעם ווי איך האב דאס העפט מיט גרויס שפאנונג איבער-געלייענט, האב איך אנגעהויבן צו זוכן אין בערלין צווישן די עמיגראנטן איינעם אן אינזשיניער גרייער. איך האב איבערגע-געבן פיל באקאנטע, אז, אויב זיי וועלן ערגעץ-ווו באגעגענען אן אינזשיניער מיט אזא נאמען, זאלן זיי אים זאגן, אז איך האב אים אומצוקערן א זאך, וואס וועט אים געווינס זיין טייער.

קיינער האט זיך נישט געמאלדן.

אינם העפט איז דאס יאר נישט אנגעגעבן.

אַלע שיינע מאַנסביל'ן, וואָס איך האָב אָן מיין לעבן געקאָנט אוּן געזען, איז ביי מיר אין מוח פֿאַרבליבן נישט מער, ווי דער אָנדענק וועגן איינעם, דער אָנדענק וועגן דעם יונגן דייטש, וואָס לאָזט אייַ־נער אַליין אָפּ סחורה אין דער נאָענטער דראָגאַריי, ווו איך קויף איין. איינמאָל בייגאַכט האָט ער מיר זיך געהאַלומט — אַ געוויקסי־קער, אַ יונגער, אַ שטאַלטנער אין זיין לאַנגן, בלאַנק־וויסן כאַלאַט, אין וועלכן ער שטייט גאַנצע שעהן געדולדיק לעבן זיין קאַסע־שראַנק. נאָך אָט דעם פוסטן חלום האָב איך זיך אַ גאַנצן טאָג געפילט אַביסל שלעפעריק, ווי אין אַ לייכטן טשאַד. איך בין גע־לעגן ביי זיך אינדערהיים אויפן שעזלאָן אוּן מיר האָט זיך ווי פון זיך געטראַכט, אַז עס וואָלט געווען גוט צו ווינען מיט אָט דעם יונגן דייטש ערגעץ־וווּ אינם קליינעם האַלב־פויערשן הויז, וואָס אין אָנהייב וואַלד לעבן מיין שטעטל, ווויינען דאָרט נישט מער, ווי זאַלבעצווייט, אוּן אינדרויסן זאָל זיין אַ זומערדיקצר בייטאָג, אוּן אינעווייניק אין שטיבל זאָלן די פאַרהענגלעך אינמיטן בייטאָג זיין אַראָפגעלאָזט... אומבאַדינגט אַראָפגעלאָזט... דאָס אַלץ איז געווען, ווי אַ לאַנגער, לייכטער טשאַד, אין וועלכן דאָס האַרץ איז אָן אויפהער זייער לייכט באַשעפטיקט, אוּן עס וויל זיך אָן אויפהער דרעמלען. נאָר מיט אַ פּאָר טעג שפּעטער, ווען איך בין גראָד אַריינגעקומען אין יענער דראָגאַריי עפּעס אייַנקויפן, האָב איך דערזען, אַז דער יונגער דייטש אין לאַנגן, בלאַנק־וויסן כאַלאַט איז פיל שענער, אי־דער מיר האָט זיך די גאַנצע צייט אויסגעווייזן. ער קוקט מיר גלייך אין די אויגן בעת ער דערציילט מיר ווען ניי־דערפונדענע קאָסמע־טישע מיטלען, וואָס אַ יונגע פרוי מוז איצט ביי זיך האָבן. איך קוק גלייך אין זייַנע אויגן בעת איך הער אים אויס אוּן שטעל אַריין אַ האַלב־ויציק וואָרט, אוּן אונזערע אויגן פירן דערווייל צווישן זיך אַ צווייטן שמועס — אַ גאַנץ אומאָפּהענגיקן פוּן יענעם שמועס, וועלכן עס פירן צווישן זיך אונזערע מיילער. מיינע אויגן זאָגן צו אים:

— אַ זעלטן פּנים ביי דיר... דוּ ווייסט גאָרנישט. וויפל איך מיר איז נאָך אויסבאַהאַלטן ליבע, וואַרימקייט אוּן ליידנשאַפט פאַר אַ יונגנמאַן מיט אַזאַ פּנים, ווי דיינער...

— חנה!... חנה...

אָט אַזוי איז דאָס געווען.

איך בין געבליבן שטיין, ווי צוגעשמידט ביים אָפענעם פענצטער.

דערנאָך האָט זיך מיר פלוצים פארוואָלט, אז אין מיין ווינונג דאָ אין בערלין זאָל אחוץ דער דינסט זיך געפינען איינע אָדער צווויי געדונגענע פרויען, און אלע דריי צוזאמען מיט מיר, דער באַלעבאָסטע, זאָלן אין פארטוכער מיט פארבונדענע קעפ אָפרוקן שראַנקען, זייפן די וועגט, אָפשטויבן די באַלקנס, און אז שטויב אויף ארויסצוקערן זאָל אין אלע דריי צימערן זיין וואָס מער, וואָס מער... וואָס מער...

דער דאָזיקער פארלאַנג האָט אין מיר נאָכדעם אָנגעהויבן צו וואקסן פון טאָג צו טאָג, ווי אַ פארבאָרגענע גלוסטעניש, וועלכע עס איז זייער אַ שאָד צו באפרידיקן באלד און עס איז דעריבער בע סער אָפצולייגן עס אויף שפעטער, אויף שפעטער...

און וויידער איז צו מיר געקומען דאָס געפיל, אז מיין יוגנט איז אַוועק, און טאקע ווייל איך האָב עס אזוי שטארק דערפילט, האָט מיר פלוצים אָנגעהויבן צו דאכטן, אז איך בין מיטאמאָל געוואָרן צוריק יונג... שטארק יונג..."

„איך האָב אָנגעהויבן צו שלאָפן שפעט אויפן טאָג. איך האָב אָנגעהויבן צו זיין צופרידן, וואָס ווען איך כאַפ זיך אויף, איז מיין מאַן שוין אין צווייטן בעט נישטאָ. און וואָס פריער איידער עס וועט נאכט ווערן, וועט ער צוריק פון זיינע געשעפטן אהיים נישט קומען.

איך האָב ליב באַקומען צו בלייבן איינע אלײן אין דער ווי־נונג, אפילו אָן דער דינסט, זיך הילן אין שאָל, באטראכטן אין אלע שפיגלען גאָר נאָענט ארום מויל די צווויי רויטע צייכנס, וואָס וועלן אָט־אָט ווערן קנייטשן, אָרער שמעקן דעם גערוך פון מיין אי־גענעם לייב און זיך וונדערן, וואָס עס שמעקט יונג... יונג... איך האָב אָ געוויבן ארומצושפאַצירן איינע אלײן אויף זייטיקע אומבא־קאַנטע אונטערגעסלעך, ארומשפאַצירן מיט פאַמעלעכע טריט און מיט אן אומקלאָרער וואַרטעניש, ווי דאָס טוען בכלל זייערי וגנע, געהיים־פארליבטע פארלעך, און מיר אלײן איז געווען מאַדנע, וואָס פון

וואָרן. פון יענער זייט פּאָרהאַנג האָט זיך ענדלעך אַרײַנגעשטעקט אַ קאָפּ פון אַ בלאָנדער, זײַער שיינער און יונגער מיידל — איינע פון יענע געוויקסיקע, יונגע און שיינע מיידלעך, וואָס וועט מען באַגעגנט זיי אין גאַס, דאַבט זיך, אַז די גרויסע שטאָט לאָזט זיי אַרויס אין זייער אַ קלײנער צאָל, לויט אַ באַזונדער באַשטעלונג און לויט דער לעצטער מאָדע פון עפּעס אַ באַזונדערער און געהיימער פאַבריק. — אַדאָלף. — האָט דאָס מיידל גערופן.

דער יונגער דייטש איז געשווינד אַוועק צו איר אונטערן פּאָרהאַנג. עס האָט זיך פון דאָרט דערהערט פריער אַ שפּטשעריי און דערנאָך אַ דערשטיקטער געלעכטער פון צוויי יונגע מענטשן, וואָס פירן צווישן זיך איינעם און דעם זעלבן שמועס סיי מיטן מויל, סיי מיט די אויגן, און דער דאָזיקער דערוואָרגענער געלעכטער מיטן שפּטשעריי זענען געווען באַלײדיקנדיק און אַנגסטלעך ביז דערוואָרגן צו ווערן, ביז דער לעצטער רויטער בושה...

דער גאַנצער עפּיזאָד איז געווען אַ זייטיקער, נישט קיין וויכטיקער, נאָר דער געלעכטער פון יענער זייט פּאָרהאַנג אין דראָגעריי— ער האָט זיך געדענקט... אַז איך בין נאָכדעם געקומען אַהיים, האָט אונטער דער ברוסט, פון אַרום האַרצן, נאָך אַלץ עפּעס געשטראָמט און געשטראָמט אַרויף צום האַלז צו, און עס האָט זיך געוואָלט אָן אויפהער רייסן אויף זיך אַלץ, וואָס איך טראָג, ריסן און אַנטפּלעקן די ברוסט... אין יענעם פאַרנאַכט בין איך צעכראַסטעט מיט נאַקעטע ברוסטן געלעגן אויף איינעם פון די שוואַלאָנען מיטן פנים אַראָפּ. און נאָכדעם, אַז מיין גאַנצער קערפּער האָט זיך שוין קאָנווולסיוו געטרייסלט פון טיפן היסטערישן כליפּען, האָב איך מיט אַ באַזונדער ביז איצט נאָך נישט באַקאַנטער הנאה זיך אינגעהערט אין מיינע אייגענע וויינענדיקע היכצן, און האָב געפּרעסן דעם גענוס פון די ניי-צוקומענדיקע שטראָמען, וואָס זעצן פון מיר מיט אַ באַזונדער קוואַל. דער שוואַלאָן אונטער מיר האָט געסקריפּעט, דער קערפּער האָט אין ציטערניש זיך געטרייסלט, און אַליין האָב איך געוואָלט, אַז מיין כליפּעריי זאָל זיין נאָך טיפער, שטאַרקער, ווי גלייך אָט דער גרויסער געווויין, מיט וועלכן איך באַגלייט אַרויס מיין אַוועקגעאַנגענע יוגנט, איז אַן און פאַר זיך אַ שטיק נייע,

"זנע אויך ענטפערן מיר דערויף:

— געווים... געווים... דו מיינסט איך וויס עס נישט? איך האַלט שטענדיק פון אַזעלכע פרויען, וויי דו, וויי פון שטאַרקן אויסגעשטאַנענעם וויין... יונגע מיידלעך זענען בלויז צעשטרייט, וויי דער ווינט אינדרויסן... זיי זענען בלויז שיכור פון דעם, וואָס זיי אַליין זענען יונג.

דאָך טרעפט: אַז אויזערע מיילער אין אויזערע אויגן הייבן פלוצים אָן צו רעדן וועגן איינער אין דער זעלבער זאַך. ער זאָגט צו מיר:

— אין פאַר קינדער... פאַר קלייניע קינדער האָב איך פאָרצוליגן אָט וואָס — גאָר, גאָר אַ זעלטנהייט.

דערויף ענטפער איך אים מיט אַ שמייכל:

— קינדער האָב איך נישט... אַך ניין... נאָך דאָס פעלט מיר.

איך קוק דערבייַ גלייך אין זיינע אויגן אין זע, אַז אויך זיי שמייכלען, מיר דאַכט זיך, אַז ער האָט געכאַפט דעם באַזונדערן זין פון די ווערטער: „נאָך דאָס פעלט מיר". איך בין צופרידן, גלייך ווי מער דאַרף איך נישט. איך נעם אויף גיך מיינע אייגעקויפטע קלייניקייטן אין גיי אַוועק מיט אַזאַ געפיל, גלייך איך בין נאָך אינדערהיים, אין יענעם שטעטל, ווו מען באַקט מצות אין עס שמעקט גאַנצע וואָכן מיט צוגעבראַנטן טייג, מיט געשייערטע פלים אין שטויב פון אויסגעקלאַפטע שטולן, ווי גלייך איך אַליין בין נאָך אַלט אַ יאָר צוויי אין צוואַנציק אין הייס נאָך מיט יענעם נאָמען:

— חנה!.. חנה!..

איך גיי אַהיים אין מיך ציט צוריק צום טאָפלטן שמוציק, וואָס איך פיר אין דראַגעריי מיט די אויגן אין מיטן מויל. דערנאָך האָב מיט מיר איינמאָל טאַקע דאָרט אין דראַגעריי פאַסירט זייער נישט קיין וויכטיקע זאַך — אַ קלייניקייט. געווען איז דאָס פאַרנאַכט, ווען איך האָב זיך, לענגער ווי אַלעמאָל, אין דראַגעריי פאַרהאַלטן. דער יונגער שיינער דייטש האָט, ווייזט אויס, די גאַנצע צייט אין זינען געהאט עפעס איינעם אַ מענטשן, וואָס געפינט זיך פון יענער זייט פאָרהאַנג אין צווייטן צימער, אין דעריבער האָט ער גערעדט מיט מיר נישט מער, ווי מיטן מויל — זיינע אויגן זענען ווי שטום ג-

איך האָב זיך נישט געוואָלט אויפכאַפן פון שלאָף אין הײַב נישט געוואָלט אויפהערן צו שרייען. מיינע פאַרשלאָפענע אויגן האָבן זיך אַן עפן געגעבן זייער שמאָל, כדי צו באַוויזן זייער אויפגע־ווַאַכטקייט, און האָבן מיט אומצופרידנקייט דערזען פאַר זיך דעם מאַן, ווי ער שטייט פאַר מ׳ר אין נאַכט־העמד מיט זיין אויסגעקיי־לעכדיקטן און פעט־ווערנדיקן פינף־און־פערציק־יעריקן בויך, דער בויך, אויף וועלכן מיין בליק איז געפאַלן, האָט זיך מיר אין ערשטן פאַרשלאָפענעם אויגנבליק, געדאַכט, די עפעס זייער אַן אומגעלומ־פערטע, איבעריקע און עקלהאַפטע זאַך — מיר האָט זיך שטאַרק געוואָלט, אַז דער מאַן זאָל אַ נעם טאָן דעם בויך מיט זיינע ביידע שטאַרקע הענט און מיט זיין גאַנצער קראַפט אים אַ שליידער טאָן ערגעץ אָן אַ זייט. אָקאָרשט נאָכדעם האָב איך פאַרשלאָפענערהייט א קוק געגעבן אויף זיין פנים — אַ פנים פון אַן אינזשיניער, וואָס איז דאָ, אין דער עמיגראַציע, איבערגעאנגען צו מעקלעריי, און אַלץ, וואָס אין זיין פנים איז צו זען: זיינע גראָבע, גראָ־ווערנדיקע וואָנ־צעס, די בייטעלעך אונטער די אויגן און די נאָכגעהאָנגענע, געגאָלטע, און פליישיק־פעטלעכע באַקן — אַלץ האָט דערמאָנט אָן געדולדיקער געפאַלנקייט, וועגן וועלכער עס איז נישט כדאי צו רעדן, וויל רעדן הייסט זיך מאַכן נאָך שוועערער. קוקנדיק אויף אים, האָב איך זיך דערמאַנט, אַז אפילו וען איך זאָל אויף אייביק פאַרגעסן די „צוויי־דריי יָאָר", וואָס איך פאַרלייקן, וועט דאָך אויסקומען, אַז איך בין יענגער פון אים סך־הכל מיט אַ יאָר פינף־זעקס. איך בין אים גע־וען אַ גוטער־פרייַנט, נאָר, וען איך האָב צוריק פאַרמאַכט די אויגן, האָב איך דאָך, כּמעט מיט איבערגעעבנקייט צו אים, אַ טראַכט געגעבן:

— אַך, וען ער פאָרט כאָטש ערגעץ אַוועק אויף אַ טאָג אַכט־צען...

דערנאָך בין איך נאָך אַ וויילע אין האַלבן דרימל געלעגן אין בעט און האָב געדענקט, אַז פון דעם, וואָס מיר האָט זיך אזוי שטאַרק גע־גלוסט ראַמען און פּוצן די צימערן, איז גאָרנישט נישט אַרויס — די דינסט האָט געפּוצט, איך אַליין האָב געפּוצט, געקומען אַ פרעמדע, געדוו־ענע פרוי און געהאָלפן פּוצן, נאָר פאַרנאַכט, וען אין אַלע צימערן

נישט דורכגעלעבטע יוגנט... ווי גלייך מיט אָט דעם געווין וואָלט מען נאָך אויך געקאָנט אַ שטיק צייט לעבן אין זיין באַפרידיקט.

פון נאָך יענעם געווין האָבן זיך בײַ מיר אייגנטלעך אָנגעהויבן די לײַדן — שטילע, נאָר נאָגנדיקע און טיפע, שוין מיט דעם אַליין, וואָס זיי זענען „קלײנלעכע", זיי קענען אַרויסרופן געלעכטער אין חוזק. מען קאָן זיי פאַר קיינעם נישט אַרויסבאַרגען אויסן מויל, פּונקט ווי דער פּאַל אין דראָגערי, אין דעריבער דאַרף מען קיינעם לעבן זיך נישט האָבן — דעריבער ווילט זיך זיין אַליין אין דער גאַנצער וווינונג, איינע אַליין אין דער גאַנצער אומגעהויער־גרויסער רודערנדיקער שטאָט.

פון דעמאָלט אָן האָב איך באַמערקט, אַז מיין געזיכט און מיינע אויגן האָבן אָנגעהויבן תמיד אויסצוזען אַביסל פאַרווײַנט, ווי אַ זוניק וועטער באַלד נאָך אַ רעגן, כאָטש געווײַנט האָב איך דאָך צום לעצטן מאָל. אין מיינע אויגן האָט זיך באַזעצט עפּעס נייס, אין מער באַלײַדיקנדיק ווי אַלץ איז געווען דאָס, וואָס קיינער באַמערקט דאָס נישט, אַפילו מיין אייגענער מאַן... פאַרדריסלעכער ווי אַלץ איז געווען, וואָס מיין מאַן איז צו יעדן אָוונטבּרויט פאַראַן דאָ נאָענט לעבן מיר, אַ מאָדנע נאָענטער אין אַ מאָדנע וויטער, ווי אַ קוואַר־טיראַנט, וואָס וואָלט זיך גאָרנישט אָנגעקערט מיט מיר. איך האָב באַמערקט: תמיד, ווען ער הייסט מיך צורוקן צו זיך עפּעס אַ מאכל, טוט ער עס מיט אַזאַ באַוועגונג, ווי גלייך ער וואָלט מיר וועלן זאָגן:

— אַ קלייניקייט?... שוין אַכצן יאָר התּונה געהאַט... עס קומט מיר... עס קומט מיר..."

„איז אָט: פון דענסטמאָל אָן...

גאַנץ פרי האָט מיך אייגמאָל דער מאַן געוועקט פון שלאָף:

— סאָני?

— סאָני!

— וואָס שרייסטו אַזוי פון שלאָף?

— סאָני!...

וען איך בין אַהיים עלף אַזייגער אינדערפרי, אַן אויסגע־
פּוצטע אַרויסגעגאַנגען אינדרויסן, איז דער טאָג נאָך אַלץ געווען
אַזעלכער, אין וועלכן אַלץ קען געשען. דער בלויער, לייכט־פאַר־
שפרייטער הימל האָט געקוקט אַראָפּ, ווי נישט קיין היגער, ווי אַן
אַנטליענער ערגעץ אין אַן אַנדער זייט גליקלעך לאַנד, די גאַסן, די
באַלעבטע באַלקאָנען, די דורכגייער און דורכפאָרער — אַלע האָבן
אויסגעזען, ווי גלייך פריער מיט אַ שעה זענען זיי נאָך אויף דער
וועלט נישט געווען און האָבן נאָך נישט געלעבט, און אויך איך
אַליין האָב זיך אַזוי דערפילט — ווי גלייך איך בין פלוצלינג אַראָפּ־
געשטעלט געוואָרן אויף דער ערד אַן אויסגעוואַקסענע, אַ נייע, מיט
מיין אינעווייניקסטן, נישט אויסגעלעבטן, לייִדנשאַפטלעכן ברען, און
אַלץ איז מיר דערלויבט.

איך בין געבליבן שטיין ביים ראָג אויף דער זון. הין און
צוריק גייען פאַרבייַ פיל יינגערע און עלטערע מאַנסבילן; מיך אַרט
נישט, וואָס אייניקע פון זיי קוקן אויף מיר אַביסל פרעך, ווי מען
קוקט אויף וויבל־געפעלענע גאַסן־פרויען. פאַרקערט, ערגעץ טיף אין
זיך בין איך ווי צופריידן. איך געדענק אָט די בליקן: נייגעריקע,
האַלב־פרעכע, פרעכע. נאָר איין בליק איז אויף אַזויפיל פרעך, אַז
איך וואָר רויט.

איך טו פון בושה אַ שמייכל און גיי אַוועק וווייטער מיין וועג.
איך גיי, ווי אַלע פרימאָרגן צום נאָענטן זייער גרויסן גאָרטן. דאָרט
איז דער פרימאָרגן תמיד אַ יום־טובדיקער. עס דאַכט זיך, אַז ער־
געץ־וווּ קעגנאיבער דעם גרויסן גאָרטן שפילט מוזיק. אַהין שטראָ־
מען נישט אומזיסט דורכן גאָרטן אַזוי פיל מענטשן — דאָרט איז
פאַר יעדערן צוגעגרייט זיין גליק. דאָרט האָט זיך אויך אָנגעהויבן
מיין לעצטער אומגליק. אָדער אפשר... גליק... דאָ איז גוט... אַהער
אין גאָרטן וועל איך גיין אַלע טאָג... אַלע טאָג...״

„איך האָב זיך דאָרט אין גאָרטן באַקאַנט מיט איינעם אַן
עלעגאַנט-געקליידעטן יונגנמאַן... ער איז אַ בלינדער אויף בייַדע אויגן...
מיר איז דאָס אַלצאיינס. צוליב וואָס טויגן אונז בייַדע אויגן?..

ַיז שוין געווען ריין אוֿן קיל, אוֿן די דינסט מיט דער פרעמדער פֿרוי זענען אַוועק, האָט די פּריערדיקע בענקשאַפט נאָך מיט מער שטאַרקייט אָנגעהויבן צו פֿרעסן דאָס האַרץ, אוֿן געטראַכט האָט זיך אָן אויפהער וועגן יענע יונגעלייט, וועלכע זענען אַמאָל געווען אין מיר פֿאַרליבט, געטראַכט וועגן יעדערן באַזונדער אוֿן וועגן אַלע צוֿ־אַמען — וועגן דעם, וואָס אַלע זענען זיי שוין געוויס אַלט, אַלט..

אוֿן דערנאָך, וועו דער מאַן איז שוין צו זיינע געשעפטן גע־האַט אַוועקגעגאַנגען, בין איך נאָך אַלץ אַ ווייַלע געלעגן אוֿן האָב געטראַכט, אַז אויך פּוֿן דעם, וואָס איך האָב אַ פֿאָר וואָכן כּסדר געשלעפּט מיין מאַן אין פֿאַרשידענע קלוֿבן, איז אויך גאָרנישט נישט אַרויס — איך האָב דאָרט נאָר נאַריש געשמייכלט צו פֿאַרשידענע גוט־באַקאַנטע אוֿן ווייניק־באַקאַנטע יונגעלייט, מיט וועלכע איך האָב מיט נאַקעטע הענט אוֿן מיט נאַקעטע אַקסלען געטאַנצט, איך האָב געהאַלטן אין איין שמייכלען, ווי גלייך מיט די יונג־מיידלשע, אַביסל אויסגעלאַסענע באַוועגונגען מאַך איך עמעצן נאָך. אוֿן תּמיד האָב איך נישט געווּוסט, מיט וואָס זאָל איך דעם יונגנמאַן, מיט וועמען איך טאַנץ, געבן אָנצוהערן וועגן מיין אינעווייניקסטן, נישט אויסגע־לעבטן, ברען. אוֿן איינמאָל וועו איך האָב איינעם נאָך אַ יונגן בחוֿר געזאָגט ביים טאַנצן, אַז איך האָב נאָך קיינמאָל נישט געפילט אין זיך אַזוי שטאַרק „די פרוי", ווי איך פּילן זי איצט, איז יענער רויט געוואָרן אוֿן האָט אַ קוק געגעבן אויף מיר מיט אַזעלכע צעשרא־קענע אויסגעלעזערטע אויגן, ווי גלייך ער, דער יונגער בחוֿר, האָט אומגערן געזאָגט אַ נאַרישקייט אוֿן ער בעט מיך, איך זאָל וועגן דעם קיינעם נישט דערציילן... אָבער עס האָט דאָך געקאָנט טרעפן אויך אַנדערש, עס האָט דאָך געקאָנט מעגלעך זיין, אַז יענער רויט־געוואָרענער בחוֿר זאָל דעמאָלט מיטאַמאָל געווען דערפילן, פֿאַרשטיין, אַז יונגע מיידלעך זענען בלויז שיפּור פּוֿן דעם, וואָס זיי אַליין זענען יונג..."

„איצט איז אַ לויטערער אוֿן זוניקער פרימאָרגן, איצט איז אַזאַ טאָג, וועו אַלץ וועלט פֿלוֿצים מעגלעך, וועו אַלץ קאָן געשען...

וויטער הויבט ער איר אָן צו גלעטן. „איך פילן, וי ער טוט אַ ציטער אין צוזאַמען מיט זיין קערפער. טוט אויך א ציטער זיין שטימע בעת ער פרעגט:

— דו וועסט קומען?.. מאָרגן... דאָ אין גאָרטן?.. אויך דער זעלבער באַנק? וואָס שווייגסטו?..

— ניין, אָטטאָ, איך שווייג נישט... געוויס, געוויס...

אָטטאָ וויסט נישט, אַז ער איז מיט מיר זיכער... וויהין דען זאָל איך קומען, אויב נישט צו אים אין גאָרטן, אויף אָט דער באַנק?..“

„אָטטאָס פינגער זענען לאַנגע, פעסטע אין צייטנוויז נערוועזע. ער דריקט זיי פעסט צו מיין האַנט, ער שאַרט מיט זיי שטייף פון מיין אַקסל ביז צו די נעגל, ער פינטלט מיט זיינע בלינד־אויסגע־שטאָכענע אויגן אַקעגן הימל און באַרימט זיך, אַז ער וויסט פיל פיל זאַכן וועגן מיר — ער וויסט, צום ביישפיל, זייער קלאָר די פאַרב פון מיינע אויגן.

איך פרעג:

— וועלכע פאַרב, אָטטאָ?

אָטטאָ ענטפערט, נישט טראַכטנדיק קיין רגע.

— בלאָע.

אפשר ענטפערט ער אַזוי, ווייל ער וויסט, אַז בלאָ איז דער הימל, אַקעגן וועלכן זיינע בלינדע אויגן פינטלען. נאָר אָטטאָ וויסט נאָך אַנדערע זאַכן.

— דיין שטימע, — זאָגט ער, — איז פאַרווויינט... זאָג דעם אמת: דו האָסט געווויינט אינדערהיים?..

— ניין, אָטטאָ, גאָרנישט... גאָרנישט... קלייַנע אומאַנגענעמלעכ־קייטן... איך... איך אין מיין ברודער האָבן באַקומען אַ שלעכטן בריוו פונדערהיים... פון אונזערע אייגענע... איך האָב דיר נישט געוואָלט דערצייַלן, ווייל סיי־ווי סיי... פאַרוואָס זאָלסטו לייַדן יסורים פאַר אַזעלכע מענטשן, וועלכע דו האָסט קיינמאָל נישט געזעען... אין קענ־סטו זיי נישט?...

ער זעט נישט, אז מיין יונגט איז אויסערלעך אַוועק אוּן איך וויל נישט זען, אַז ער איז בלינד.

ער הייסט אָטטאָ, ער איז מילער.

ער איז בלינד געוואָרן אין דער מלחמה אין די לעצטע גע־שלעגן. עס איז שוין זיבן יאָר. ער איז דאָן אַלט געווען איין־אוּן־צוואָנציק. ער איז געווען אַ סטודענט, אַ יוריסט פוּן צווייטן קורס אוּן האָט גלייך באַקומען דעם טיטל פוּן אָפיציר. אין דעם יאָר, ווען ער איז בלינד געוואָרן, איז געשטאָרבן זיין פאָטער. קיין שווע־סטער אוּן קיין ברידער האָט ער נישט. ער וווינט מיט זיין מוטער אין איר אייגענער ווינונג. ער איז אָנגעטאָן מיט דער מאָדע. זיין הוט, זיין קראַגן, זיין קראַוואַט מיט די שיינע פארבן אוּן אפילוּ זיין זיידן טיכעלע אין אויבערשטן טאַש — אַלץ איז צוגעקליבן אוּן צו־געפאַסט. מיך רירט מער ווי אַלץ דאָס זיידענע טיכעלע אין זיין אויבערשטן טאַש. זיין מוטער גלעט אים אויס זיין זיידן טיכעלע אַלע טאָג, אידער ער גייט אַרויס מיט זיין הונט אויפן שפּאַציר. נאָר זיין מוטער טאָר נישט וויסן, אַז מיר זענען באַקאַנט... ביז אין אַ געוויסער צייט טאָר זי וועגן דעם נישט וויסן, אַזוי האָב איך אויסגענומען מיט אָטטאָן...

גוּ, אוּן איך, וויפל בין איך אַלט?

פאַר אָטטאָן בין איך אַלט דריי־אוּן־צוואַנציק... מיר טוט באַנק, פאַרוואָס האָב איך אים דענסטמאָל ביי אונזער ערשטער באַקאַנטשאַפט נישט געזאָגט:

— איין־אוּן־צוואַנציק...

פאַר אָטטאָן בין איך אַ קורסיסטין פוּן צווייטן קורס. איך שטו־דיר פילאָסאָפיע. איך בין דאָ אין בערלין צוזאַמען מיט מיינעם אַ ברודער, אַן אויסלענדישן פּראָפעסאָר. איך בין נאָך אין קיינעם, ביז מיין באַקאַנטשאַפט מיט אים, אָטטאָן, נישט געווען פאַרליבט. מיר שטערט נישט דאָס, וואָס ער איז בלינד, אַז ער טוט אָן זיינע בלאָע פענסנע, באַמערקט עס קיינער נישט... פאַרקערט, מיך רירט עס. עס רופט ארויס אין מיר צו אים אַלץ מערער אוּן מערער צערטלעכקייט...

אָטטאָ האָלט מיינע פינגער אין איין האַנט אוּן מיט דער

דאָס צווייטע אויג אוּן האָב געקוקט, ווי זיינע ליפּן טרעפן גלייך, זיי זוכן נישט... זיי פּרעסן זיך צו...

ער האָט מיר דערצילט, אַז מערער ווי אַלץ פּאַרשאַפט אים ליידן דער טאָג, ווען ער איז בלינד געוואָרן, ווייל יענער טאָג איז בּיי אים פּאַרבּליבן אין זיכרון אויף אייביק, אויף אייביק... די גאַנצע פּריערדיקע צייט איז בּיי אים אין פּאַרלויף פּון די בלינדע זיבן יאָר שוין כּמעט אינגאַנצן אויסגעלאָשן געוואָרן אוּן זיך צוזאַמענגעגאָסן מיט זיין איצטיקער בלינדקייט, אוּן נאָר יענער לעצטער טאָג לאָזט אים נישט רוען, ווי עפּעס אַן אומגעווינלעכע ליכטיקייט, אייַדער די זון גייט אוּנטער. ער קומט צו אים אָפט אין חלום, יענער לעצטער טאָג מיט זיין העלער ליכטיקייט, ווי אַ קינד. ער האָט מיך ווי געבעטן:

— פּאַרטרייב אים פּון מיר... באַשיץ מיך פּון יענעם לעצטן העלן טאָג... מעק אים אויס פּון מיין זיכרון...

איך האָב אים געפּרעגט:

— דו ליידסט דערפּון שטאַרק, אָטטאָ?

ער האָט מיר געענטפערט:

— שרעקלעך... ווי פּון דעם שווערסטן קאָשמאַר...

ער איז געבליבן שטיל. ער האָט אַקעגן מיין פּנים עטלעכע מאָל אַ פּינטל געטאָן מיט זיינע בלינד-אויסגעשטאָכענע אויגן — אַ סימן, אַז ער האָט זיך פּאַרטראַכט.

— ווען נישט יענער העלער טאָג, — האָט ער געזאָגט — וואָלט איך געווען גלייקלעך.

„ווען נישט יענער העלער טאָג"...

אָטטאָ האָט געפּרעגט:

— זאָג דעם אמת: דו טראַכסט ווענן עפּעס?

איך האָב זיך מיטאַמאָל ווי אויפּגעכאַפּט:

— אַך ניין, גאָרנישט... ווי האָסטו געזאָגט, אָטטאָ? — „ווען נישט יענער העלער טאָג?"

אָטטאָ האָט אויפּגעציטערט:

— וואָס איז מיט דיר? זאָג דעם אמת...

דערנאָך האָב איך צוגעפּירט אָטטאָן בּיז צום אויסגאַנג פּון

אָטאָ בלייבט שטיל און פינטלט א ווילע אַקעגן מיין פנים מיט זיינע בלינד־אויסגעשטאָכענע אויגן — א סימן, אַז ער איז פאַר־טראַכט און איז מיט מיר מספים: ווירקלעך, פאַרוואָס איז אָטאָ מחויב צו לייגן פאַר מענטשן, אויב ער איז געבענטשט מיט בלינדע אויגן און זעט זיי נישט? אָטאָ איז פריוויליגירט, ער איז בלינד.. אויב אַזוי, איז גוט. מיר זיצן לאַנג, לאַנג אויף דער באַנק און רעדן וועגן דעם, וי אַזוי מיר זענען גליקלעך מיט אונזער „יוגנט".

— אַנדערע יונגע מענטשן, אָטאָ, ווייסן נישט פון אָט דעם גרויסן גליק, וואָס מיר... זיי גענייסן נישט פון זייער יוגנט פאַמע לעך, איינטראַכטנדיק זיך אין איר, ווי פאַמעלעך מ׳טרינקט אַלטן אויסגעשטאַנענעם וויין, זיי זענען אַרײַנגעטאָן בלויז אין זויפן, זויפן זייער גליק... זיי זענען שיכור...

איך האָב שיער נישט געזאָגט:

— זיי זענען בלינד...

דערנאָך בין איך פאַרנאַכט געגאַנגען צוריק צו זיך אַהיים און האָב זיי געזעען אויף יעדן שריט און טריט, אָט די שיכורע, בלינ־דע... איך בין געווען צוויפל זיי איינע א ניכטערע, א זעענדיקע און פלוצלינג האָב איך, גייענדיק אַזוי, אין טונקלעניש פון פאַרנאַכט דערפילט דאָס גליק פון זייער בלינדקייט... איך האָב זיי אַלעמען געזעען, דאָן ווען קיינער פון זיי האָט נישט באַמערקט, אַז איך גע־פין זיך צוויפל זיי — איך בין געווען גרייט מוחל צו זיין יעדן ערשטן פון זיי די דאָזיקע פריוויליגיע...

נעכטן האָט אָטאָ געוואַרט אויף מיר דעם גאַנצן טאָג אין גאָרטן אויף דער באַנק לענגער ווי אַלע מאָל. דערפאַר האָט ער מיך נאָכדעם שפּעט פאַרהאַלטן. עס איז שוין געווען שטאָק פינצטער און ער האָט מיך נאָך אַלץ פון זיך נישט אָפּגעלאָזט. ער האָט מיך געקושט אין די אויגן — אין דעם. וואָס ער אַליין האָט נישט.. איך האָב געוואָלט זעען ווי אַזוי ער טוט עס. ווען ער האָט מיך, געקושט אין איין אויג, האָב איך פאַמעלעך אויף האַלב אויפגעמאַכט

מיט אַ פֿאַרריסן קוויטשיקל אין דער נאַכט אַריין... אוּן אַלײן איז ער דערבײ ווי געשלאָפֿן. אוּן האָט עס נישט געפֿילט. אוּן נאָר איך בין אין דער פינצטער געווען אַ וואַכנדיקע, אַ זעענדיקע... אין דער פינצטער פוּן מיטן נאַכט האָב איך זיך איינגעהערט, ווי זיין הוסט איז אַן אוראַלטער אוּן אַן אייביקער: דער הוסט פֿאַר אַלע מענטשן, וואָס זענען שוין פֿאַר אים אוּן ווערן נאָך אים ווערן אַלט...

איך האָב געטראַכט:

— צוליב וואָס טויג דאָך אין מיטן דער נאַכט איך — אַ וואַכנדיקע, אַ הערנדיקע, אַ צוזעענדיקע?...

אוּן נאָכדעם בין איך שוין מערער ביז טאָג נישט געשלאָפֿן אוּן האָב אַלץ געדענקט, אַז עס איז שוין פֿאַר מיר געווען:

— געווען צו זיין אַ זעענדיקע. צייט צו מאַכן אַן ענדע...״

„שוין אַ טאָג פֿיר, אַז איך בין נישט געגאַנגען צו אָטטאָן אין גאָרטן. איך בין נישט געגאַנגען, סתּם, איך האָב געווּסט, אַז ער וואַרט אויף מיר אַלע פֿיר טעג דאָרט אויף דער באַנק אוּן בין נישט געקומען. נאָר היינט בין איך געגאַנגען נישט צוליב אים, נאָר צוליב זיך, צוליב אַ קוק געבן אויף אים פֿונווייטנס, צוליב געזעגענען זיך מיט אים אויף אייביק מיט זיין בלינדקייט אוּן מיט זיין זעענדיקייט. דערנאָך האָב איך זיך דערמאָנט, אַז ער איז בלינד, ער זעט נישט... איך בין צוגעגאַנגען צו אים גאָר נאָענט.

ער איז, וואַרטנדיק אויף מיר, געזעסן אויף דער באַנק, אויף דער זון, אוּן אונטער זייַנע פֿיס אונטער דער באַנק איז געלעגן זיין הונט, געהאַלטן דעם קאָפּ אויף די פּאָדערשטע לאַפּעס אוּן האָט מיט פֿאַרשמורעט-האַלבֿ-אָפּענע אויגן געדרימלט — דער הונט האָט מיך געזעען אוּן אָטטאָ נישט... זיין רעכטע האַנט איז געווען אויסגעצויגן אויפֿן אָנשפּאַר פוּן באַנק. לעבן אים, אויף דער ערד האָט זיך געוואַלגערט זיין האַנט-שטעקל, ווי פֿאַרגעסן, אוּן פוּן זיין אויבערשטן טאש האָט אַרויסגעשטעקט זיין זיידן טיכעלע — דאָס זיידענע טיכעלע, וואָס האָט מיך ביי אונזער ערשטער באַקאַנטשאַפֿט אַזוי שטאַרק

גאָרטן. איך האָב אים מער נישט געזאָגט וואָס צו זאָגן. מיר האָבן זיך געזעגנט שטיל. ביידע זענען מיר אין יענעם אָוונט אַקעגן דער פּריש-אויפגאַנגענער לבנה געווען צווישן, וואָס ווערן קאָשמאַרלעך געדריקט דורך דער געדעכענישן פון זייער אַ וויטן העלן טאָג; ביידע זענען מיר געווען עפּעס מאָדנע צווישן אויסגעמאַטערטע „זעענדיקע", וואָס דאַרפן האָבן אַ דריטן — אַן „אמתן בלינדן", וועלכער זאָל זיי פּירן...

איך האָב געטראַכט:

— זיי געזונט, אָטטאָ, מער וועלן מיר זיך נישט זעען...

איך בין נאָך אַ וויילע געשטאַנען אוֹן האָב געקוקט, ווי ער דערווייטערט זיך מיטן פּוסטן טראָטואַר — ער מיט זיין הונט, וואָס פּירט אים, אוֹן מיט זיין לעצטן נישט פאַרגעסענעם, העלן טאָג...

אוֹן נאָכדעם האָב איך ביי זיך אינדערהיים בין זייער שפּעט אין אָוונט נישט געקאָנט אַנטשלאָפן ווערן אוֹן האָב אַלץ געטראַכט וועגן דעם:

— „וען נישט יענער העלער טאָג"... ביי אָטטאָן איז דאָס אַ קאָשמאַר בלויז פון איין העלן טאָג, אוֹן מיך דריקט דער קאָשמאַר פון מיין גאַנצער העלער יוגנט. אַלץ איינס... ביידע וועלן מיר שוין „אינגאַנצן בלינד" נישט ווערן... צייט צו מאַכן צו אָט דעם קאָשמאַר אַן ענדע"...

„ביינאַכט האָט זייער לאַנג געווּסט מיין מאַן.

איך בין געלעגן אין בעט, אין דער פינצטערער אוֹן האָב זיך איינגעהערט. אין אים האָט געהוסט די עלטער, נאָר ער האָט מיט קיין אייך צייכן נישט אַרויסגעוויזן קיין פּראָטעסט, ווי גלייך זיין הוסטן וואָלט אַן אוֹן פאַר זיך געווען אַן „עבודה" פון לעבן; ווי גלייך ער וואָלט עס טאָן מיט דער זעלבער בלינדקייט, מיט וועלכער יונגע זענען יונג...

אַלע ווייַלע האָט זיין קערפּער אין נאָענטן בעט איבערגעניים אויפגעציטערט א האַלב-דערוואַרגענער פון טרוקענע הוסטנדיקע ספאַזמעס, וואָס פאַרגייען זיך אויף לאַנג, אויף לאַנג, אוֹן ענדיקן זיך

און נישט זאָגנדיק קיין גוטן טאָג, האָט ער זיך גלייך געלאָזט אַוועקגיין.

איך האָב אים אָן לשון ארויסגעבאַגלייט. איך האָב געקוקט, ווי ער גייט אַראָפּ פון די טרעפּ, און האָב געטראַכט:

— פֿאַרוואָס זאָגט ער זיך אָפּ פון זיין פרויס העפט? פון וואָס טוט ער דאָס: פון בלינדקייט, אָדער פון זעענדיקייט?

געירט... איצט האָב איך אין די קנייטשן פון דעם צופּל אַרויסגע-
רוקטן זיידענעם טיכעלע דערפילט די גאַנצע אויפרעגונג פון זיין
וואַרטן. ער האָט ווי געפילט, אַז מען דרייט זיך אַרום אים. איינמאָל,
וען קוקנדיק צו אים, בין איך דורכגעאַנגען גאָר נאָענט, האָט ער
מיט זיין גאַנצן קערפער אַ ציטער געטאָן, ער האָט אָנגעשטעלט די
אויערן אוּן האָט געזומען פּינטלען קעגן מיר געשווינד מיט די
בלינד-אויסגעשטאָכענע אויגן...

אוּן איך בין דאָן געשטאַנען מיט אַ פּאַרכאָפּטן אָטעם אוּן מיט
קינאה צום אים, דעם בלינדן, אוּן צו אַלע בלינד-יונגע, וואָס פילן,
אַז עמעצער דרייט זיך אַרום זיי. בלויז איך בין צווישן זיי אַ זענ-
דיקע, וואָס פילט, אַז זי איז אייגע, אַז קיינער דרייט זיך אַרום אייך...

— זיי געזונט, אָטטאָ!

— זייט געזונט אלע יונג-בלינדע, איר, וואָס פילט, אַז עמע-
צער דרייט זיך אַרום אייך..."

מיט אַ פּאָר וואָכן שפּעטער האָט מען איינמאָל בייטאָג צו מיר
אָנגעקלונגען אין טיר. צו מיר אין ווינונג איז מיט שווערע טריט
אוּן שטויביקע שיך אַריינגעקומען אַ געוויקסיקער אוּן פּולער מענטש
פון אַ יאָר עטלעכע אוּן פערציק. ער האָט געהאט בייטלעך אונטער
די אויגן, גראָבע גראָ-געוואָרענע וואָנצעס אוּן געגאָלטע פּליישיק-פּעט-
לעכע באָקן. ער האָט זיך פאָרגעשטעלט מיט זייער אַ נידעריקער
ווי לאנג נישט געלופטערטער שטימע:

— אינזשיניר דאָקטאָר גרייער.

ער האָט אויסגעזען, ווי אַ מענטש, וואָס קומט אָן פון זייער
אַ וויטן שטויביקן וועג. וען איך האָב אים באַווינן דאָס העפט, האָט
ער עס אָן עפּן געגעבן שטייענדיקערהייט. ער האָט עס אַ בלעטער גע-
געבן, אַ לייען געטאָן מיט פאַרמאַכטע אויגן, אָטעמענדיק שווער דורך
דער נאָז. דערנאָך האָט ער אויף מיר אַ קוק געגעבן ברוגזלעך מיט די בייי-
טלעך, וואָס אונטער זיינע אויגן, אוּן האָט מיר דאָס העפט צוריק
אומגעקערט.

— ניין, — האָט ער געזאָגט, — עס איז נישט מיינס..

שוועסטער

שוועסטער

I

פֿאַליע ראטנער האָט פון גאנץ פרי אַן געזוכט אַ בוך, וואָס איז איר בײַז גאָר נויטיק צו אירע לעצטע עקזאַמענס אין מעדיצינישן פאַקולטעט.

פֿאַליע ראַטנער האָט זיך געגרייט צו אירע לעצטע עקזאמענס מיט עקשנות, מיט גרויס אימפעט און מיט אַלע פארטשאדעטע ליי דנשאפטן פון איר גאנצן אַכט און צוואנציק־יעריקן מיידלשן לעבן. פֿאַליע ראטנער האָט איצט, צו די עקזאמענס, געמוזט טראָגן בײַ זיך אין קאָפּ אַלע לימודים, וואָס זי האָט אין פֿאַרלויף פון איר גאנצן לעבן אין זיך אַריינגעשטופּט, און חוץ דעם האָט זי נאָך באַדאַרפט געדענקען, אַז אינדרויסן איז זוניק־בלוי און לויטער און מחייה, און אַז ערגעץ־וווּ אין דער גרויסער שטאָט קעגנאיבער די אָפּענע פענצטער, דרייט זיך אָן אויפהער עפעס אַ מאָדנע אומזיכטבאַר שפּיל־קעסטל און שפּילט טאָג וויַ נאַכט דעם לעצטן האַרציקן ניגון פון פרילינג...

פֿאָליעס קאָפּ גאנץ פרי, וען זי נעמט זיך לערנען:

אַ לויטערער קאָפּ, אַ ריינער, ווי אַ בלאַנק־וווייסער בויגן פּאַפּיר — אַלץ, וואָס מען וועט אויף אים אָנצייכענען, וועט, דאַכט זיך, בלייבן קלאָר אויף אייביק, אויף אייביק.

פֿאָליעס קאָפּ פארנאכט, נאָך אַ לאַנגן טאָג לערנען:

אַן איבערגערויעטער קאָפּ, ווי אַ שופלאָד פּאַר אַ רייזע בײַ

אַ בלאַסן אָרט, וואָס לעבן דער לינקער באַק, אַביסל נידעריקער פון מויל, בלײַט אַ הייס אוון בארשפּיצט פרישטשיקל — אַ פרישטשיקל וואָס האָט עפּעס אויך זייער פיל וועגן יונגער היציקער ליידנשאַפט צו זאָגן...

אוון אָט — לאָזט זיך אויס, אַז פאָליען האָט נישט אומזיסט אַהין געשלעפּט: דעם פארשוונדענעם בוך געפינט זי ענדלעך טאַקע דאָרט אין קינדער־צימער. דאָס בוך ליגט זייער טיף פאַרוואָקט אונטער דער פערצניריקער מורעס בעט אוון איז אָפן אויפן סאַמע גע־פערלעכסטן אָרט — דאָרט, וווּ עס ווערן געגעבן פאָטאָגראַפיעס פון פאַרשידענע וועגן קרענק...

פאָליע מוז זיך אויסצײַען מיטן בוך אויף דער פאָדלאָגע, כדי ארויסצושלעפּן פון אונטערן בעט דאָס בוך. דאָס גאַנצע בלוט — דאָס בלוט, וואָס עס איז גלייכער מען זאָל עס צורוי לאָזן, בעת מען גרייט זיך צו עקזאַמענס — גיסט זיך איר אַריין אין פנים. דערנאָך בלייבט זי שטיין מיטן אָפענעם בוך אין די הענט פאַר מורעס בעט אוון קוקט איבער עפּעס מער ווי אויף אַלץ אויף דעם בליענדיקן פרישטשיקל, וואָס אויפן בלאַסן אָרט לעבן מורעס מויל... דער ערשטער געדאַנק, וואָס איר קומט דאַן אַרויף אויפן זינען, איז, ווי בײַ אַלע סטודענטקעס, וואָס לערנען מעדיצין, אַ שרעקלעכער אוון שוידערלעכער געדאַנק: איר שוועסטער, דאַכט זיך איר — די פערצניריקע גימנאַזיסטקע מורע — איז קראַנק מיט אַ שרעקלע־כער וועניריסער קרענק אוון האָט מורא אין דער היים אויסצוזאָגן... זי ווײַל אַליין פון די מעדיצינישע ביכער זיך דערוויסן, מיט וואָס דאָס שמעקט...

— וואָס טוט מען?

איר דאַכט זיך, אַז מען דאַרף געשווינד לויפן אין שלאָפצימער אויפוועקן דעם פאָטער, מען מוז מאַכן אַזוי, אַז דאָס גאַנצע הויז זאָל באַלד פון ווערן מיט טומל, מיט געשרייען... נאָר, אַז זי קערט זיך אום מיטן געפונענעם בוך צו זיך אין קלײַנעם צימערל, ווירקן דאָרט אויף איר באַלד די בילדער אויף די וועגט, די אַרומיקע רוי־קייט פון די ביכער אוון פון די שפּיגלעריייען, וואָס אויף בײַדע טיש־לעך, געבן איר ווי צו פילן, אַז עס איז פשוט אַ משוגעת אָנצו־

א צעטראָגענער באַלעבאָסטע — גאַנצע קאַפּיטלען פון פאַרשידענע אויסגעהזרטע ביכער וואַלגערן זיך אין אים, ווי אין א פּלאָנטער-דיקן געמיש — פונקט יענער קאַפּיטל, וועלכן מען דאַרף נויטיק, קומט ווי אויף צו-להכעיס נישט צו דער האַנט. און דאָ איז איר נאָך פאַרשוווונדן אָט דאָס נויטיקע בוך — א גראָב בוך, וואָס באַ-האַנדלט אַלערלייי מענערשע אוז וויבלעכע געשלעכט-קרענק. פאָליען קאָן בשום אופן נישט איינפאַלן, וועד האָט דאָס בוך געקאָנט פון איר צימער אַוועקשלעפּן, אוז מער ווי אַלץ איז זי אויסער זיך, וואָס זוכנדיק דאָס בוך, פאַרלירט זי דערווייל די בעסטע גאַנץ-פריענדיקע פּאָר שעה — די שעהן פון פינף ביז זיבן, וועז אלע אין אייגענעם הויז שלאָפן — אַלץ, וואָס מען רופט דענסטמאָל אַריין אין קאָפּ, בלייבט אויף אייביק, ווי א פעטט-אריינגעשלאָגענער טשוואָק.

פון צעטראָגנקייט האָט זי שוין אַפילו פאַרגעסן אָנם גרויסן מיטלייד, וואָס זי פילט צו איר פאָטער, זינט איר מוטער איז גע-שטאָרבן אוז זינט די פאַרדינסטן האָבן אים אָנגעהויבן צו גיין שווער... זייער שווער. זי איז שוין עטלעכע מאָל געווען בייַ אים אין פינצטערן שלאָפצימער. זי האָט שוין אויך אין קיך געפרווט א וועק טאָן די שווער-שלאָפנדיקע דינסט. איצט איז זי שוין טיף אַריין-געטאָן אין איר צעטראָגענער זוכעניש. זי טרעט אַריין אויף די שפּיץ-פינגער אין בייגאַכטיק-טונקעלן קינדער-צימער אוז בלייבט שטיין בייַ דער טיר מיט אזא פאַרצווייפלט געפיל, ווי גלייך זי האָט דאָ שוין פיל מאָל געוזכט אוז נישט געפונען. דאָ, אין קינדער-צימער, זענען די פענצטער פאַרהאָנגען מיט טונקעלע שטאָרן. ער-געץ הויך אין וויגל זשומעט א פליג, וועלכע זי, פאָליע, האָט מיט איר אַריינקומען אויפגעוועקט. אין דער לופט שמעקט מיט א געמיש פון שלאָפנדיקן קינדערשן אָטעם אוז פון גיאַצינט-בלימלעך. די גיא-צינט בלימלעך וועלקן אויפן צוגעפוצטן טישל אוז אינם גרעסטן פון די דריי קינדערשע בעטן שלאָפט מיט פונאַנדערגעשאָטענע רויטלעך-שוואַרצע לאָקן איר שוועסטער, די פערצניאָריקע גימנאַזיסטקע, מורע — זי שלאָפט מיט סימנים כּוין א גליקלעכן צו-להכעיסדיקן שמייכל ארום שיינעם עזותדיקן מויל. אירע פוילע פרישע באַקן זענען פאַרוויטלט, ווי צעבליט פון יונגער לייַדנשאַפטלעכער היץ, אוז אויף

לייענדיק דאָס צעטל, דערפילט פאָליע, וי עס הויבט ביי איר אָן שטאַרק צו קלאַפן אין האַרץ. זי ווערט בלאַס, גלייך ווי עס האָט עפעס זייער א נאָענט שייכות צו איר און צו יענעם אומזיכטבאַרן שפילקעסטל, וואָס שפילט ערגעץ גאַנצע טעג דעם האַר־ציקן ניגון פון פרילינג... פון אָנהויב געדענקט זי נאָר, אַז דער פאַרק פון „ספאָרטקלוב" איז א גרויסער, א געדיכטער, אז דאָרט שפילט אַלע פאַרנאַכט א גרויסער אָרקעסטער, אַז אַרום־און־אַרום זע־נען פאַראַן פיל טונקעלע אַלעען אוז אויף צו קומען אַהין מוז מען זיך אַריבערשיפן איבערן טייך אין א קליינעם דאַמפערל, וואָס איז באַהאָנגען מיט פיל קליינע פענדלעך אוז מיט פאַפירענע רויטע, גרינע און בלאָע לאַמטערנדלעך. דערנאָך דערמאָגט זי זיך, אַז אויף מורעס אויבערשטער נאַשער־ליפ שפראָצן יונגע, קוים מערקזאַמע וויי־בערשע וואָנצעלעך, אוז אַז איר פיסקל זעט דעריבער ווירקלעך אויס פאַרמורזשעט, וי ביי איר, פאָליען, אַליין, וי ביי אַלע קינדער פון וויבערשן געשלעכט, וואָס אין דער פאַמיליע ראַטנער. אין האַרצן טוט א נאָג א בענקשאפט צו אָט דער אייגענער מיידלשער פאַר־מורשעטקייט אוז צום האַרציקן פרילינג־ניגון פונם אומזיכטבאַרן שפילקעסטל. די פאָרשטייענדיקע טעג פון לערנען הויבן זיך אָן מיט אַמאָל אָן אויסצודאַכטן לאַנג אוז שווער... ביז גאָר שווער. פדי וואָס ג־כער פטור צו ווערן פון אָט דעם געפיל, טוט זי וידער א טראַכט, אז מען דאַרף אויפוועקן דעם פאָטער, מען דאַרף אויפהויבן א גוואַלט... באַלד אָבער דערמאָנט זי זיך, אַז זי געהערט צו דער משפחה ראַטנערס — א שטילע, אינטעליגענטישע משפחה — ביי זיי אין הויז האָט מען קיינמאָל אויף קיינעם נישט געשריגן, אפילו נישט אויף דער דינסט. אָנשטאָט צו ווייענן אָדער צו שרייען האָט מען שטענדיק געווירקט אייגער אויפן אַנדערן מיט שטילן אוז לאָגישן אינטעליגענטישן אייגענהן. מ׳רעדט תמיד אייגער צום אַנדערן מיט עפעס גאַנץ באַזונדערע סאַמעטענע טענער, אוז תמיד, ביי יעדן מאָל, וואָס א קינד, צום ביישפיל, קערט איבער אויפן ווייסן טישטוך א טינטער, האָט מען עפעס אַזעלכע שמייכלדיקע, ממש גליקלעכע פנימער, ווי גלייך מען ווילל זאָגן:

— נו, נו... נישט קיין אומגליק, נישט קיין אומגליק, נאָר פונ־

הויבן צו טראכטן פֿלוצים פון דער העלֿער הויט מיט אזעלכע שווארצע שרעקלעכע געדאנקען... א משוגעת... נאָר אָט וואָס:

— אָט די פערצניאָריקע „זניקל" — מורע... זי איז נייגע־ריק מער ווי פערציק טויזנט רוחות — אומעטום מוז זי אַרײַנשטעקן איר נאָז...

זי, די עלטערע שוועסטער, איז פֿשוט קיין מענטש נישט, וואָס זי לאָזט ביי זיך אין צימער אזעלכע ביכער אויבנאויף און פאַר־שלאָפֿט זיי נישט, פֿדי די נייגעריקע נאשערין — מורע זאָל נישט קאָנען כאַפּן אין זיי א קוק. איצט איז שוין פאַרפאַלן... מורע ווייסט שוין אין אַלגעמיינע שטריכן אַלץ, וואָס אין אָט דעם בוך איז גע־שריבן און האָט שוין מיט גרויס נייגעריקייט באַטראַכט יעדער פון אָט די בייגלעכער „העלֿעכע" פאָטאָגראַפֿיעס...

— פֿע!.. ווי העלֿעך...

פאָלֿיע מוז דאָ אין געדאַנק צוגעבן אָט דעם „פֿע! ווי העס־לעך", ווייל אפילו פאַר איר, דער אַכט און צוואַנציק־יעריקער, איז אויך געזונטער, זי זאָל איצט, אין דער צייט פון אירע עקזאַמענס, וואָס וויניקער אויף אָט די פאָטאָגראַפֿיעס קוקן. האַלב ליגנדיק אויף דער קאַנאַפּע הויבט זי אָן צו מישן דאָס בוך, כדי אַרײַנצו־קוועטשן אין מוח אַריין דעם אינהאַלט פון פאַרשידענע וויכטיקע קא־פּיטלעך, און פֿלוצים, שוין פֿמעט אינגאַנצן רויק, געפֿינט זי צווישן די פוגאַדערגעמישטע זייטן א היפש פירעקיק צעטל, געשריבן מיט זייער גרויסע אומגעוויינלעכע בוכשטאַבן פון א פעסטער מענערשער האַנטשריפֿט. אין צעטל שטייט:

„מורע!.. מורע, דו ליב פאַרמורזשעט הינטל, שוין דריי טעג, אז איך האָב דיך נישט געזעען. איך וועל פאַרברענט. איך וואַרט אויף דיר אַלע פאַרנאַכט אין פֿאַרק פון „ספּאָרט־קלוב" (רעכטס, לעבן אָרקעסטער אויף דער עטשטער באַנק). מאָרגן וועל איך ווידער וואַרטן. אויב דו וועסט נישט קומען, וועל איך, פאַרשטייט מען, אין וואַסער זיך נישט וואַרפן, נאָר משוגעתן וועל איך אָפּטאָן א היפש ביסל. איך באַשווער דיך דו זאָלסט קומען, און דו מוזט פאָלגן. פאַרגעס נישט: איך בין דאָך אַלט פונקט צוויי מאָל אזוי פיל, ווי דו"...

— א פֿשוטער חשבון: צוויי מאָל אַזוי פֿיל וויבל מורע, הייסט עס... פֿונקט אַכט־און־צוואַנציק.

דער חשבון „אַכט־און־צוואַנציק" ווייל בשום אופן נישט שטימט מיט אַ ייטן חשבון וועגן עפּעס אַן .ומ אַלער טענפּערַאַטור. וואָס אין בוך. דערוו נאָך געדענקט זיך אָן אירע־ הער, אַז אין קינדערשן צימער עלאָפּט מורע מיט פּונאַנדערגעשאָסטענע לאָקן, מיט יונג־צעבליטער לייַדנשאפטלעכער היץ אויפן פּנים, און אַז אויפן בלאַסן אָרט, וואָס נידעריקער פּון מויל, געפינט זיך אַ פּאַרשפּיצט און היציק ליבע־פּרישטשיקל... מורע, הייסט עס, איז פּאַר־ ליבט אין אַ מאַנסביל פּון אַכט־און־צוואַנציק יאָר...

— א פּיינע מעשה...

— מער פּעלט דאָ אין הויז קיינעם גאָרנישט...

פּאָליע וויל פּארטרייבן פּון קאָפּ אַלע זייטיקע זאַכן און געדענקען נאָר אײַן זאַך:

— פּלייסיק לערנען...

שטערן שטערט איר שוין איצט נישט מער, חי אָט וואָס:

— ווער קאָן עס זיין?... א שווינדלער, א הולטיי, אַן אויסווורף... קיין לייטישער וועט דאָך נישט איינליבן אין זיך אַ פערצעריק קינד מיט אַזעלכע פרעכע בריוועלעך און מיט „איך וואָר פּאַר־ ברענט"... דאָס טוט א שארלאַטאַן, א זשוליק... און אפשר איז ער צויף אן אמת אין מורען פּארליבט... אפשר איז ער א לייטישער... סיי־וי־סיי: מורע איז א פּארפּאלענע...

פּאָליע שפּאַנט אַרום מיט אויפגערעגטע טריט און מיט פּאַר־ דרוס מיט זיך אַליין: זי איז שוין צוויי מאָל געווען בײַם שפּיגל און האָט זיך שוין צוויי מאָל איבערגעצייגט, אַז צוליב די קלייַנע וויבערשע וואָנצעלעך זעט אויס איר מויל אַביסל פּארמורזשעט, ווי ביי מורען, און נאָר די אויגן זענען אַנדערע... אומעטיקע אויגן... פון אַן אַנדער שניט... א מאָדנע זאַך: וועגן אָט דער פּארמורזשעט־ קייט איז קיינעם נישט איינגעפאַלן אויסער „יענעם", דעם אַכט־און־ צוואַנציק יעריקן, וואָס שרייבט מורען פרעכע בריוולעך.

פּאָליע טראַכט:

— מען מוז אָננעמען מיטלען... דער עיקר איז — נישט מאַכן

דעסטוועגן... אַ צוויי מאָל דאַרף מען אַזעלכע זאַכן נישט טאָן...

דערצו נאָך פאַרבייט זי, פּאָליע, די לעצטע פּאָר יאָר מוז מען די מוטער. אין געגעבענעם פאַל דאַרף מען האַנדלען זייער פּאָרזיכטיק און מיט שכל, מען טאָר זיך נישט כאַפּן... טראַכטן, אַז די פערצניעריקע מויד איז אָנגעשטעקט מיט אַ מיאוסער קרענק, איז נישט נאָר אַ נאַרישקייט, נאָר פשוט מערדעריש. מורע איז אַ ליב, לעבנסלוסטיק און קלוג קינד:

— מורע איז אַ דורכגעטריבענע — אַזוי זאָגן אַלע.

עס איז מער נישט, וואָס מורע לערנט אין גימנאַזיע אין פינפטן קלאַס, און צווישן גימנאַזיסטקעס פון איר עלטער זענען נישט קיין פאַרליבטע גאָרנישטאָ; אַ גימנאַזיסטקע, אַז זי איז נישט פאַרליבט, שעמט זי זיך צו באַווייזן פאַר אירע חברטעס איר נאָז...

פּאָליע איז צופריידן, וואָס זי הויבט אָן ביי אָט די געדאַנקען צו שמייכלען, און וואָס זי קומט אַריין אין יענער שטימונג, אין וועלכער אַלע ביי זיי אין הויז געפינען זיך, בעת עמעצער פון די קינדער קערט אויס אויפן וויסן טישטוך אַ טינטער... זי נעמט אויס שטודידן פונם גראָבן בוך פאַרשידענע קאַפּיטלען מיט אַזאַ צושטאַנד, וויַ גלייך זי וויסט שוין געווים, אַז שפּעטער, וען מורע וועט אויפשטיין, וועט זי צו איר זאָגן:

— נו, נו... עס איז אָן סכנות... וויינען איז נישטאָ וואָס, נאָר מען דאַרף אַזעלכע זאַכן נישט טאָן...

האָט זיך אָבער איצט, נאָכן איבערגעלייענטן צעטל, זייער שווער געלערנט, די וויכטיקע קאַפּיטלען פון גראָבן בוך זענען, וויַ טשווע־קעס מיט אָפּגעהאַקטע שפּיצן — וויפל מען קלאַפּט זיי נישט אַריין אין מידן מוח, פאַלן זיי אַרויס צוריק און ווילן זיך דאָרט נישט האַלטן. אָנשטאָט די פאַרלערנטע פראָזן, וואָס הענגען נאָך אויף די ליפּן, חזרן זיך אין מוח אָן אויפהער די וועדטער:

— „מורע, דו ליב פאַרמורזשעט הינטל"...

— „איך וועל פאַרברענט"...

— „איך בין דאָך אַלט פונקט צוויי מאָל אַזוי פיל, וויפל דו"...

פּאָליע טראַכט:

מורע. זי הייבט אָן פּעדאַגאָגיש, זייער שׂטיל, אויסמיידנדיק מורעס בליקן; זי קלאַפּט זיך מטה־א בליישטיפט איבער די נעגל:

— הער זיך איין, מורע: מיינעם אַ מעדיצינישן בוך, וועלכן דו דאַרפסט נישט לייענען, האָב איך געפונען ביי דיר אונטערן בעט... דאָס איז העסלעך. דאָס איז דער רוח וויסט וואָס... איך האָב דיר וויפל מאָל געזאָגט, אַז צווישן מיינע ביכער, דאָ אין צימער, זענען פאַראַן אַזעלכע, וואָס אפילו איך, אַ מיידל פון אַכט־און־צוואַנציק יאָר, וואָלט נישט געטאָרט לייענען, ווען איך זאָל נישט שטודירן מעדיצין און וואָלט זיי נישט מוזן לערנען צו די לעצטע עקזאַמענס. איך וויל וויסן, וויאַרום קומט אָט דאָס בוך צו דיר אונטערן בעט?.. קוק מיר גלייך אין די אויגן, מורע...

נאָר מורע ווערט פלוצים בלאַס, ווי דאָס בלאַס־געפודערטע אָרט אַרום איר פרישטשיקל. אָנשטאָט צו קוקן צו דער שוועסטער, קוקט זי מיט דער גאַנצער גרויס פון אירע בריל־געעפנטע אויגן צום אָפענעם גראָבן בוך, וואָס אויפן טישל. זי איז אויסער זיך:

— דו האָסט געפונען דאָס בוך?! — פרעגט זי.

אויפגעבראַכט, מיט ביידע אויסגעצויגענע הענט וויל זי אַ כאַפּ געבן דעם בוך פונם טיש. פאָליע פאַרצוימט איר מיט אַן אויסגעצויגענער האַנט דעם וועג צום טיש. דערביי דערעסט איר פלוצים די גאַנצע געשיכטע. ווי גלייך זי און איר פערצניריקע שוועסטער מאכן נאָך עפעס אַ שטיק, וואָס מען האָט שוין טויזנטער מאָל געשפילט אין טעאַטער.

— וואַרט — זאָגט זי אומישנע גאַנץ קאַלט, אַביסל פאַרשלאָפן, — איך האָב אין בוך געפונען אַ צעטל... עמעצער, עפעס אַ מאַן פון אַכט־און־צוואַנציק יאָר, שרייבט דיר דו זאָלסט קומען צו אים היינט פאַרנאַכט אין פאַרק פון ספאָרטקלוב...

מורע האָט אין ערשטן אויגנבליק ווי נישט געגלויבט:

— וואָס?.. דו האָסט געלייענט דעם בריוו?.. אַ שוויינערי... וויז גלייך אַהער דעם בריוו, וויז אַהער, זאָגט מען צו דיר.

פאָליע דערפילט: איצט איז פונקט די צייט צו טאָן יענעם שמייכל, וועלכן מען טוט דאָ אין הויז, בעת עמעצער קערט איבער אויפן וויסן טישטוך אַ טינטער.

קיין טומל... מורע קען זיך דערשרעקן און מיינען, אַז זי איז שוין אַ פאַרפאַלענע...

דער פּרימאַרגן איז שוין סיי-ווי-סיי אַ געפּטרטער. מען מוז וואַרטן ביז מורע וועט אויפשטיין. פּאָליע איז מיד. זי שפּאַרט זיך דערווייל צו אויף דער קאַנאַפּע. זי הויבט אָן צו דרעמלען.

איצט איז שוין אַרום עלף אַזייגער אינדערפרי. דער פּאָטער האָט שוין לאַנג אָפּגעפרישטיקט און איז שוין אַוועק פון שטוב, די דינסט — אויך. די אויפגעשטאַנענע קינדער שפּילן. דורך די אָפּענע פענצטער הערט זיך דער האַרציקער פרילינג-ניגון פונם אומזיכטבאַרן אייבּיק-וואַכנדיקן שפּילקעסטל. מורע איז שוין אויך אויפגעשטאַנען. פּאָליע כאַפּט זיך אויף מיטן אָנדענק וועגן דעם, וואָס עפּעס איינער אַ מאַנסביל וועלט פאַרברענט פון דעם, וואָס ער איז אַלט אַכט-און-צוואָנציק יאָר... אינם ערשטן אויגנבליק דאַכט זיך איר, אַז דאָס אַלץ האָט עפּעס זייער אַ נאָענט שייכות צו איר. זי הערט זיך איין: די אויפגעשטאַנענע מורע זינגט מיט אַ קול פון אַ מיידל, וואָס וועט זיין זייער אַ שיינע און וועט קיין שטימע נישט האָבן, נאָר אין איר זינגען פילט זיך דאָך, אַז זי איז אומגעהויער גליקלעך — זי איז פאַרליבט... פּאָליע דערפילט, אַז דאָס, וואָס אייַנער אַ מאַנסביל וועלט פאַרברענט פון דעם, וואָס ער איז אַלט אַכט-און-צוואָנציק יאָר, האָט באַשטימט, באַשטימט אַ שייכות צו מורען, צו איר זינגען... זי בויגט אַרויס דעם קאָפּ דורך דער טיר פון איר צימער און שרייט אויס מיט אַ קול פון אַן עלטערער שוועסטער, וואָס קאָן אייַנצייטיק דינען פאַרן קול פון אַ מוטער:

— קינדער! שיקט מיר אַריין מורען!

II

פּריש-אָפּגעוואַשן מיט אַ פּריש-פאַרפּודערטע פּרישטשיקל שטייט מורע בייַ פּאָליען אין צימער. פּאָליע זיצט בייַם טישל מיט זייער אַן ערנסט פנים און מיט אַזאַ מינע, ווי גלייך פּריער, איידער מורע איז צו איר אַריינגעקומען, האָט זי שוין דאָ אין צימער אָפּגעפּראַווועט און אָפּגעזאָגט מוסר מינדעסטנס אַזעלכע צען „זניקלעך", ווי

— אַך, אַזוי גאָר?!..

פּאָליע קוקט אַרויף־צום באַלקן. ווי גלייך זי וואָלט זוכן אַן עצה — זי דערפילט פּלוצים, אַז עס איז געקומען די צייט געבן מורען צו פילן, אַז זי, פּאָליע, טוט איצט דעם צווייטן שמייכל:

— אויב אַזוי, מורעטשקע... אויב אַזוי, לאָמיר דערציילן דעם פּאפּא... אפשר וועט ער אייך חתונה מאַכן... „ער" איז דאָך סך־הכל אַלט צווי מאָל אַזויפיל ווי דו: „ער" — אַכט־און־צוואַנציק, און דו — פערצן...

— הער אויף, פּאָליע... דו האָסט קיין האַרץ נישט... דו מאַכסט פון מיר חוזק.

פּאָליע אָטעמט פריי אָפּ. אַלץ גייט ווי אויף פּוטער, און די הויפּטזאַך — אַלץ קומט אַרויס ביז גאָר פּעדאַגאָגיש — מורע אַליין איז געקומען צום אויספּיר, אַז זי האָט אָפּגעטאָן אַ זאַך פון חוזק און האָט זיך אליין געמאַכט צו לייטיש געלעכטער. איצט בלייבט נישט מער, ווי דער צווייטער צד — זיך נעמען צו אָן דעם אַכט־און־צוואַנציק־יעריקן שארלאַטאַן און זשולק, און זען אויף אים ווירקן, ער זאָל ערגעץ ווהין פּארשוינדן, ער זאָל אויפהערן צו שרייבן פערצניעריקע קינדער פרעכע בריוו און זיי באַשטעלן ראַנדעוווען אין די טונקעלע אַלעען פון „ספּאָרטקלוב".

— ווער איז ער?

— א קינסטלער, — ווייזט מורע — א מאָלער. ער איז נישט קיין היגער...

— גוט. ווי קומט ער אַהער?

— מען האָט אים אַרויסגערופן אַהער אין שטאָט צוליב זיין בילדער־אויסשטעלונג אין היגן מוזיי... מע האָט געשריבן וועגן אים אין אַלע צייטונגען... אַזוי גוט... אַזוי גוט.

פּאָליע שפּאַנט אַרום זייער באַשעפטיקט איבערן צימער; דער גאַנצער פּלאַן פון „ארבעט" איז שוין בייַ איר גרייט: מורע בלייבט, פּארשטייט מען, היינט פּארנאַכט אינדערהיים — דאָס איז נומער איינס; בייַ איר, פּאָליען, אין שוין היינט דער גאַנצער לערן־טאָג סיי־ווי־סיי פּארפּאַלן — דאָס איז נומער צוויי; אָנשטאָט מורען וועט היינט אין פּארק פון „ספּאָרטקלוב" זיך אַריבערשיפן איבער דעם

— מורע?! — זאָגט זי, — ווי איז דיר קיין בזיון נישט?.. מיט וואָס פאַר אַ טאָן רעדסטו מיט מיר?

זי זעט: דער שמייכל, וואָס שפּילט דערבייַ אַרום איר מויל און אַרום די ליפּן, ווירקט ווירקלעך פיל מער איידער עס וואָלטן געקאָנט ווירקן אַלערליי געשרייען און סטראָשונקעס. פאָליע איז נו־פרידן. אין א ווייַלע אַרום לייגט מורע אויף דער קאַנאַפּע אַ באַזיגטר, איר פּנים ברענט, פון די אויגן גיסן זיך אָן אַ שיעור טרערן. איר ברוסט כליפּעט אין גרויס נאָגעניש, ווי איף אַן אומגעהויער גרויסן, פּאַרפּאַלענעם אומגליק. נאָענט לעבן איר, מיט אַרונטערגעלייגטע הענט און מיט אַן אויסזען פון אַ מענטשן, וועמען עס האָט זיך איינגעגעבן אָפּצוטאָן זייער לייכט א שווער שטיקל אַרבעט, שטייט פאָליע. איר קול קלינגט שוין מידלעך, נאָר איר מויל הערט נאָך אַלץ נישט אויף צו שיטן שטראָף־רייד:

— אך, דו, זניקל, פאַסקודנע, עקלהאפטיק מיידעלע! דו דער־לויבסט דיר עס זיך צו טאָן אזעלכע זאכן און טוסט אפילו נישט קיין טראַכט, וואָס פון דיר קען אויסוואַקסן... מיר איז אַלץ איינס. כאָטש נעם און דערטרינק זיך מיט אים צוזאַמען, מיט אָט דעם שאַרלאַטאַן, וואָס וואַגט צו שרייבן פערצניריקע קינדער אַזעלכע בריוועלעך...

— יאָ, יאָ, — באַגיסט זיך מזרע מיט טרערן און כליפּעט ארויס מיט גרויס נאָגעניש, — איך בין א פארפּאַלענע... א פארפּאַלענע... גלויבּ מיר... איך האָב קיין שום מיאוסע זאַך נישט געטאָן, נאָר איך בין פארפּאַלן... אויף אייביק, אויף אייביק פארפּאַלן...

— פארפּאַלן? — פאָליע מאַכט זיך כלומרשט, אז זי פארשטייט נישט, — פארוואָס? — דו זאָגסט דאָך אַליין, אַז קיין שום מיאוסע זאַך האָסטו נישט געטאָן...

— ניין... נישט דאָס, נישט דאָס, — ווערט כליפּענדיק שיער נישט צעגאַנגען פון געווין מזרע, — טראַכט נישט ווען מיר אַזעלכע שלעכטע זאכן...

און ארויספאַלנדיק צו פאָליען אויף דער ברוסט, שיטט זי פלוצים אויס נאָך מיט א פיל גרעסערן געווין:

— איך האָב אים ליב!..

פֿונם שיפֿל און אַוועקשטעלנדיק דעם ערשטן פֿוס אויפֿן גרינעם גראָז פֿון פֿאַרק, קוקט זי זיך אַרום צעשטרייט און דערמאַנט זיך, אַז זי האָט אַ גאַנצן טאָג נישט געלערנט. איר דאַכט זיך איבער עפּעס, אַז זי זי האָט שוין פֿאַרשפּעטיקט. דער אָרקעסטער, זעט אויס, שפּילט שוין פֿון לאַנג. באַלד קוקט זי זיך אַרום: מענטשן אין פֿאַרק דרייען זיך אַרום זייער ווייניק, און די ערשטע באַנק רעכטס לעבן אָרקעסטער איז נאָך לידיק. איצט האָט זי חרטה, וואָס זי איז געקומען אַזוי פרי. כּדי נישט צו ווארפן זיך קיינעם אין די אויגן, זעצט זי זיך צו נישט ווייט פֿונם בופעט בייַ איינעם פֿון די טישלעך. זי הייסט עפּעס דערלאַנגען. זיצנדיק אַזוי בייַם טישל, פֿאַרגעסט זי זיך אָן אַלץ, אָן אַלץ. זי דערפֿילט אין זיך אַ מאָדנע רויקייט, ווי גלייך זי וואָלט אַראָפּגעקומען אַהער אויף אַ קורצן, וו קיינער קען זי נישט. מיד פֿון נאָך דעם חודש לאַנגן לערנען, דערפֿילט זי מיטאַמאָל דעם אַרומיקן פרילינג; די פרישע גרינקייט פֿון די בוימער איז עפּעס אַן אַנדערע, אַ נייע. די פאַרשידנפאַרביקייט פֿון די בלומען אין די קלומבעס, די ריינקייט פֿון די געפלאַסטערטע שטיינדלעך אונטער די פֿיס און פֿון די ווייסע טישטוכער אויף די אַרומיקע קליינע טישלעך — דאָס אַלץ האָט זי, דאַכט זיך, נאָך קיינמאָל אין לעבן נישט געזען. עס ווילט זיך אַזוי זיצן לאַנג, לאַנג, אָפּרוען אָן שום באַוועגונגען. עס איז שוין אפֿילו אַ שאָד, וואָס רעכטס אויף דער ערשטער באַנק לעבן אָרקעסטער האָט זיך באַוויזן אַן אומבאַקאַנטער יונגערמאַן — נישט גאָר קיין געוויקסיקער, אַ קרעפּטיקער, אַ שוואַרצהנעוודיקער, וויניע לאַנגע טינט־שוואַרצע האָר זענען זיך אַרויס פֿון אונטערן בריים הוט, זיין מאַנטל איז אויף גיך אַריבערגעוואָרפן איבער זיין רעכטן אַקסל און אַליין איז ער פֿול מיט מאָדנע צופֿריידנקייט, קאָמיש־פֿרייַ לעכע באַוועגונגען, וואָס זאָגן אָן, אַז אַ מענטש איז ער זייער אַ גוטמוטיקער, אַ צוגעלאָזענער און בכלל... אַ צופֿרידענער... פֿונווייטנס דאַכט זיך, אַז זיינע שוואַרצע ברעמען זענען בייַ אים צוזאַמענגע־וואַקסן, ווי פֿון איין שטיק. דער ערשטער געדאַנק, מיט וועלכן עס טוט זיך ווי פֿון זיך וועגן אים אַ טראַכט, איז, אַז ער איז אַ שיי־נער... עפּעס אַ מער נייער, אייַדער אַנדערע. איצט געדענקט זי שוין ווידער, אַז איר אייגן מויל זעט אויס אַביסל פֿאַרמורזשעט... דער־

טייך זי, די עלטערע שוועסטער, און וועט דאָרט אויף דער באַנק, וואָס רעכטס לעבן אָרקעסטער אויסלאָזן צו יענעם אויסוווּרף, דעם מאָלער, אַלץ, וואָס ביי איר אויפן האַרץ... עס וועט נעמען אַ סוף. מאָרגן וועט זי, פאָליע, ווידער לערנען אַ גאַנצן טאָג פלייסיק, פלייסיק אין וועט מער נישט געדענקען, אַז איר מויל זעט אויס ווי פאַרמורזשעט... נו, און מורע... זי איז אויף אַלץ מספּים, זי ווייניט מיט אַ מאָדנעם האַרץ-רייסנדיקן ברוסטיקן געווּיין, ווי אַ דערווּאַקסענע... גוט אַזוי... מורע איז נישט די ערשטע און נישט די לעצטע... יעדער פערצניעריק קינד מוז טיף פון האַרצן באַווייגען דעם זעלבע, וואָס איצט באַווייגט מורע...

III

עס איז אַרום זיבן אַזייגער פאַרנאַכט. פּדי נישט צו באַגעגענען זיך אויפן וועג מיט באַקאַנטע, שיפט זיך די עלטערע שוועסטער אַריבער איבערן טייך אויף אַ שיפל גאַנץ אַליין. זי איז אַנגעטאָן אין אַ פאַראַאָריקן שמאָלן אַנצוג און אין אַ זומערדיק-ווייסן קאַסטאָרענעם הוט — אַן אַנצוג, וועלכן מען טוט אָן, ווי אַן אָפּקומעניש, בעת מען מוז אין די צייטן פון עקזאַמענס דורכגיין די גאַס. אַ געפיל איז ביי איר אַזאַ, גלייך ווי זי גייט איצט אויף אַ ראַנדעוווּ, אויף וועלכן קיין מיידל אין דער וועלט איז נאָך ביז איר נישט געגאַנגען — אַ ראַנדעוווּ, וועלכן מען מוז דורכמאַכן פונקט, ווי מען מוז דורכמאַכן די עקזאַמענס. יעדנפאַלס ליגט דער קאָפּ ערגעץ אַנדערש און מען ווייסט אַליין נישט, צי מען האָט פון דעם הנאה, צי ניין. פון אונטן, פונם שטאָטישן ברעג. פון וועלכן זי פאָרט אָפּ, שווימען איר נאָך די שטאָטישע פאַרנאַכטיקע שאָטנס. אויף די בערג ברענען דאָרט פאַר זון-אונטערגאַנג די שפּיצן פון די קלויסטערס; עס דאַכט זיך, אַז אַרום און אַרום אויפן טייך דערשפּילט שוין אויף גיך די נאַכט צי דאָס אומזיכטבאַרע קעסטל דעם לעצטן האַרציקן ניגון פון פרילינג; ער איז שוין מיד, מיד אָט דער ניגון אין גיסט זיך צונויף מיט די מוזיק-כוואַליעס פון דעם אָרקעסטער, וואָס אַקעגן אין גרויסן פּאַרק פון „ספּאָרטקלוב". אַרויסקריכנדיק

אַז די גאַנצע געשיכטע מיט מורען האָט ער פאַרדרייט בלויז פון צעטראָגנקייט... זי קוקט אויף אים שטרענג, נאָר ער באַמערקט דאָס נישט.

פלוצים הויבט ער אָן צו רעדן זייער פיל וועגן זיך, וועגן דעם, וואָס ער, דער יונגער מאָלער, איז נישט לאַנג אָפגעזעסן בייַ אַכצן חדשים פאַרשפאַרט אויף אַ בוידעם און האָט געמאָלן דאָרט זיינע בילדער — אָט די, וואָס זענען איצט אויסגעשטעלט דאָ אין שטאָט־מוזיי. זי פאַרשטייט, צי נייַן? אַלע זיינע חברים, אויך מאָלער האָבן גערעדט, גערעדט, זיך געטראַכט טאָג ווי נאַכט וועגן פאַרשידענע ריכטונגען אין דער מאָלערי, און ער האָט זיך געטראַכט: „רעדט, רעדט... איך וועל דערווייַל אַרבעטן". פאָליע פאַרשטייט כּמעט נישט קיין וואָרט. זי איז גרייט בטלען צו אים חלומות, נאָר ער רעדט פאַר פייער און פאַר וואַסער: — אדרבא, ער פרעגט בייַ איר, מורעס שוועסטער: אַסך קומט אַרויס פון רעדן? ער איז אַ מאָלער, וואָס האָט ליב מענטשן... ער מאָלט מענטשן, נאָר מענטשן...

פאָליע האָט זיך שוין אָנגענומען מיט פוחות און איז גרייט אָנצוהויבן, נאָר ער האָט שוין באַווייזן איבערצוכאַפּן דעם אָטעם און רעדט שוין ווידער וועגן דעם, וואָס אים געפעלן מענטשן:

אָט קוקט ער איצט איר, מורעס שוועסטער, אין די אויגן, אין זי געפעלט אים פונקט, ווי אים איז געפעלן מורע דענסטמאָל, אין דעם ערשטן טאָג, וועו ער האָט זי צוזאַמען מיט נאָך אַנדערע גימנאַזיסטקעס דערזען דאָרט אין מוזיי אַרומגיין און אויסקוקן זיינע אויסגעשטעלטע בילדער. ער געפינט, אַז אירע, מורעס שוועסטערס, אויגן זענען פונקט אַזוי ווי מורעס, נאָר אַביסעלע מער פאַרזאָרגט, און ער, אַז ער זעט פאַרזאָרגטע אויגן, איז ער גרייט זיי אָפּגעבן די נשמה אינגאַנצן... אינגאַנצן, אַזוי, אַז אים זאָל גאָרנישט נישט בלייבן. דענסטמאָל, וועו דאָס האָט דערזען מורען צום ערשטן מאָל, איז אויך אַזוי געווען; דענסטמאָל איז געשען אַזוי, אַז מורע איז צו אים אויף דער אויסשטעלונג ניגעגאַנגען און האָט אים געבעטן, ער זאָל איר געבן צו פאַרשטיין דעם אינהאַלט פון איינעם אַ בילד. ער האָט דאָס געטאָן מיט גרויס פאַרגעניגן, מיט גליק, וואָס אזא אומבאַקאַנטע יונגע מורע מיט אַזעלכע אויגן איז פאַראינטערעסירט

נאָך דערמאָנט זי זיך פּלוצים זייער שנעל, אַז דאָס איז אַוודאי „ער" — יענער, אין וועמען מורע איז פאַרליבט. זי טוט אַ שמייכל, ווי מען טוט דאָס בייַ זיי אין הויז, ווען עמעצער קערט איבער אַ טינטער:

— זי האָט געשמאַק — אָט די „זניקל", מורע...

דאָס שמייכל האָקט זי איבער אינמיטן. ער קלעבט זיך נישט מיט דער לאַגע, אין וועלכער זי, די עלטערע שוועסטער, געפינט זיך...

נאָכדעם געדענקט זי. אַז זי איז צוּ אים צוגעגאַנגען זייער נישט זיכער, ווי פאַרבייגיייענדיק. ער איז געווען מוראדיק פאַרווונדערט, ווען ער האָט דערהערט, אַז זי איז מורעס עלטערע שוועסטער. דערנאָך האָט ער פון גוטמוטיקייט זיך מוראדיק דערפרייט. די דאָזיקע פרייד זייַנע האָט זי פאַרטומלט און האָט מיטאַמאָל ווי אָפּגענומען ביי איר דאָס לשון.

ער האָט פון אירע ערשטע פֿאָר וועלטער פאַרשטאַנען צוליב וואָס זי איז געקומען. ער האָט געשיינט צו זיין פיזיש זייער אַ קרעפּטיקער, און אויך דאָס, וואָס ער האָט אַלץ אַזוי געשווינד פאַרשטאַנען, האָט זיך געדאַכט, נעמט זיך נישט פון זיין שכל, נאָר פון זיין פיזישער קראַפט.

— ריכטיק, ריכטיק, — האָט ער זיך געוונדערט אויף זיך אַליין, — איר זייט אינגאַנצן גערעכט.

דערנאָך האָט ער פּלוצים זיך שטאַרק פאַרלוירן און זיך שטאַרק פאַרטראַכט, אַזוי, אַז זייטיקע דורכגייער האָבן שוין אַפילו אָנגעהויבן אויף אים אוּן אויף איר צו קוקן.

— קומט, — האָט זי דאַן צו אים געזאָגט, — מיר וועלן אַביסל גיין.

— יאָ, טאַקע, — האָט ער זיך ווי אויפגעכאַפּט, — קומט.

נאָר פון דעם, וואָס זיי גיבן זיך ביידע אַ שלעפּ איבער די די אַלעען אוּן זעצן זיך דאָרט צוּ אויף אַן אַנדער באַנק, קומט ווידער גאָרנישט נישט אַרויס. מען דאַרף אָנהויבן רעדן צוּ אים פּילמער שטרענג, אים אויסזידלען, נאָר איר שטערט דאָס, וואָס לויט זיינע אַלע באַוועגונגען, לויט זיין גאַנצן אויסזען מאַכט ער אַן איינדרוק פון עפּעס אַ מאָדנע גוטהאַרציקן. עס דאַכט זיך שוין אַפילו,

הצל פֿערצן יאָר, איז וואָס?.. וועט ווייסט דען נישט, אַז אַזעלכע קינדער, ווי מורע, דערוואַכן תמיד יונג. אין עמעצן מוזן זיי זיך פֿאַרליבן, איז וואָס איז דאָ דער אומגליק, וואָס ער... ער איז געווען דער ערשטער?.. זי, מורעס עלטערע שוועסטער, פֿאָדערט פון אים ער זאָל איצט וואָס גיכער פון זייער שטאָט פֿאַרשווינדן?.. גוט, ער איז גרייט דאָס צו טאָן... מיט פֿאַרגעניגן... ער פילט אַליין, אַז ער דאַרף עס טאָן... נאָר אָט... זי, מורעס עלטערע שוועסטער, קוקט אויף אים די גאַנצע צייט מיט אַזאַ אומעט אין די אויגן... מיט אַזאַ אומעט...

די גאַנצע צייט, וואָס ער שיט אָט דעם מבול פון ווערטער, הערט ער נישט אויף אַליין נענטער און נענטער זיך צו איר צוצוּרוקן אויף דער באַנק, ווי זיי זיצן. ער פילט, דאָס זיך, אַליין נישט, ווי אינמיטן רייַדן נעמט ער זי אָן אַלע וויילע פֿאַר אַן אַנדערע האַנט. ער הויבט אָן צערטלעך צו גלעטן אירע אַ האַנט. אַרום אוּן אַרום אין די זייטיקע אַלעען איז שוין אָוונטיק-טונקל. דער הינטערגעבליבענער אָרקעסטער האָט שוין עטלעכע מאָל אויפגעהערט צו שפּילן אוּן עטלעכע מאָל שוין נאָך אַמאָל אָנגעהויבן, אוּן ער רעדט נאָך אַליין. ער כאַפּט אַלע וויילע איבער דעם אָטעם אוּן רעדט ווי דער שוין מיד, זייער מיד. עס דאַכט זיך: ער וועט קיינמאָל נישט אויפהער.

אוּן פֿלוצים, ווי אומגעריכט פֿאַר זיך אַליין, טוט ער זיערע ווינד אַ כאַפּ אַריין אין זיינע געוונטע, קרעפּטיקע אָרעמס אוּן פֿאַלט צו מיטן מויל שטייף, שטייף צו אירע ליפּן. דאָס אַליין קומט פֿאָר אַזוי מאָדנע געשווינד, אַז זי האָט קיין צייט נישט אַ טראַכט צו געבן, צי זי דאַרף זיך ווערן אָדער ניין. פון דער אומגעריכטער פּלוצימדיקייט, מיט וועלכער זי דערפילט זיך אין זיינע שטאַרקע אָרעמס, כוזן זי נאָר פֿאַרוואַרפן אַרונטער איר קאָפּ אוּן צושליסן די אויגן; זי וויסט נישט, צי זי וויל, אַז דער צושטאַנד, אין וועלכן זי געפינט זיך, זאָל זיך ציען וואָס לענגער, אָדער ער זאָל זיך וואָס גיכער ענדיקן. איר איז נאָר ביז גאָר איינגענעמען, וואָס ערגעץ וויט פון דער באַנק אוּן פון דער טונקלער אַלעע, אויף וועלכער זי געפינט זיך, פֿאַרגייט זיך זייער שטיל אוּן נאָגנדיק דער אָרקעסטער,

מיט איינעם פון יענע בילדער, וועלכע ער האָט געמאָלט, בעת ע
איז אָפגעזעסן אַכצן חדשים פאַרשפּאַרט אויף אַ בוידעם. עס איז גע־
שען אַזוי, אַז מורעס אַלע חברטעס־גימנאַזיסטקעס האָבן שוין גע־
וואָלט פון דער אויסשטעלונג אַוועקגיין, אוּן מורע איז נאָך אַלץ גע־
שטאַנען מיטן פּנים צו יענעם בילד. ער האָט פון דער זייט געהערט,
ווי מורע ענטפערט זיי: „לאָזט מיך צורו, גייט אייך אַליין, איך
וועל נאָך דאָ בלייבן". דערנאָך האָט מען שוין די אויסשטעלונג אָנ־
געהויבן שליסן. עס איז אויסגעקומען אַזוי, אַז ער מיט מורען זע־
נען ארויסגעגאַנגען די לעצטע אוּן האָבן זיך אין גאַס, ווי צופעליק,
געהאַלטן צוזאַמען. עס איז געווען גראָד אין יענעם טאָג, ווען אין
די צייטונגען האָט מען וועגן אים זייער גוט געשריבן אוּן ער האָט
פאַרקויפט זייער פיל בילדער. ער האָט דערציילט מורען, ווי
אַזוי ער איז בין אַכצן חדשים אָפּגעזעסן פאַרשפּאַרט אויף דעם
בוידעם. מורע האָט דערויף געזאָגט: „איך וואָלט עס נישט
געקענט", דערנאָך האָט זי אַ טראַכט געטאָן אוּן האָט צוגע־
געבן: „אוּן אפשר וואָלט איך עס יאָ געקענט". נאָר אים האָט
גערירט דווקא דאָס, וואָס זי האָט אינמיטן אַ טראַכט געטאָן,
ווען זי זאָל אינמיטן נישט געווען אַ טראַכט טאָן, וואָלט
אפשר גאָרנישט געווען געשען... ער איז דענסטמאָל געווען גרייט
זיך פונאַנדערצווויינען דערפאַר, וואָס זי האָט אַ טראַכט געטאָן...
אוּן אפשר איז ער געווען גרייט זיך פונאַנדערצווויינען דערפאַר,
וואָס מורע האָט פונקט אַזאַ טייער פנים, ווי זי האָט, אוּן נישט קיין
אַנדער פנים... דאָס איז שוין אפשר דערפאַר, וואָס ער איז אַ מא־
לער... ער געדענקט נישט אויף געווים, דאַכט זיך, אז ער האָט
דענסטמאָל אָנגעזאָגט מורען זייער פיל קאָמפּלימענטן, נאָר דאָס גע־
דענקט ער: ער איז דענסטמאָל געווען גרייט איר אָפּצוגעבן אַלץ,
וואָס ער האָט פון די אַכצן פאַרשפּאַרטע חדשים, וואָס ער איז אָפּ־
געזעסן אויפן בוידעם, אוּן אויך אַלץ, וואָס ער קאָן האָבן פון אַלע
חדשים, וועלכע ער וועט נאָך שפּעטער אָפּזיצן פאַרשפּאַרט. אוּן אָט...
פון דענסטמאָל אָן האָט זיך עס אָנגעהויבן... ער האָט מורען שטאַרק
ליב באַקומען. זי אים — אויך. ער האָט פאַרגעסן סיי וויפל מורע
איז אַלט, סיי וויפל ער אַליין איז אַלט. אמת, מורע איז אַלט סך־

פּאָליע:

— נו, גוט. נאָר מאַך עס גיכער. פּאַרלעש דעם לאָמפּ. איצט איז שוין שפּעט ביינאכט. מורען איז די קליינע קאנאפּע קורץ. זי האָט זיך אויסגעפּעט אויף דער ערד. זי שלאָפט נישט. עס איז שטיל.

— דו ווייסט, פּאָליע ז „ער" איז אַ מאָדנער... עפּעס אזא האַרציקער...

א פויזע. פּאָליע שווייגט.

— דו ווייסט, פּאָליע ז ביז אים האָט עס קיינער נישט באמערקט... אָט דאָס, וואָס מיין מויל זעט אויס, ווי פּארמורזשעט. ביי דיר אויך, פּאָליע... דיין מויל זעט אויך אזוי אויס.

— שלאָף, שלאָף, — ענטפערט בייז פּאָליע.

ווידער א פויזע.

— דו ווייסט, פּאָליע ז... אזעלכן, ווי „ער", באַגעגנט מען נאָר איינמאָל... איינמאָל אין לעבן...

פּאָליע וועט פּלוצים אויסער זיך:

— וועסט נישט אנטשווינגן ווערן, דו...

זי הויבט פּלוצים אָן צו זידלען מורען מיט אזעלכע שארפּע ווערטער, מיט וועלכע מען האָט דאָ אין הויז נאָך קיינעם נישט געזידלט. זי דערשרעקט זיך אַליין פּאר אָט די ווערטער. מורע וויינט, פּריער — שטיל אוּן דערנאָך אַלץ זאַפּטיקער אוּן זאַפּטיקער. פּאָליע מוז אַראָפּקריכן פון בעט אוּן זי איבערבעטן. זי נעמט זי ארוּם אוּן קושט זי אזוי שטאַרק, וי זי האָט נאָך קיינמאָל נישט געקושט. זייערע נאַקעטע הענט פּלעכטן זיך צוזאַמף. דערנאָך לייגט זיך פּאָליע צוריק אין בעט אוּן הויבט איבער עפּעס אַליין אויך אָן צו ווייגן, פּריער — שטיל, דערנאָך אַלץ זאַפּטיקער אוּן זאַפּטיקער. אינדרויסן הויבט שוין אָן צו טאָגן. לעבן פּאָליען אויפן בעט זיצט מורע אוּן מוסרט זי פּמעט מיט יענע זעלבע ווערטער, מיט וועלכע מורען האָט אינדערפרי געמוסרט פּאָליע.

— אַך דו, — מוסרט זי פּאָליען, — קליין, נאַריש מיידעלע!... אַך, דו...

אין דערמאָנט זייער שטאַרק אָן דעם אומזיכערן שפּילקעסטל, וואָס שפּייט די גאַנצע צייט אָן אויפהער דעם לעצטן האַרציקן ניגון פון פּרילינג...

עס איז שוין שפּעט אינאָוונט, וועלן די עלטערע שוועסטער קערט זיך צוריק אַהיים. אין גאַנצן הויז שלאָפט מען שוין, אוך נאָר אין א׳ר קלײנעם צימער לייכט זיך נאָך. מיט פּונאַנדערגעוואָרפענע לאָקן אוך מיט אַ בלעיענדיקן פּרישטשיקל אויפן פּאַררויטלטן, שטאַרק פּאַרווײנטן פּנים שלאָפט אויף דער קאַנאַפּע אין וואַרטעניש מורע.

די עלטערע שוועסטער טרעט אַהין אַריין אויף די שפּיץ־פינגער, כדי מורען נישט אויפצוועקן. נאָר מורע כאַפּט זיך אויף זייער פּלוצים אוך בלייבט זיצן אויף דער קאַנאַפּע מיט גרויסע געעפנטע אויגן, וואָס זענען ווי אין שרעק געווענדט צו פּאָליען.

— דו האָסט אים געזען?.. — פּרעגט זי זייער געשווינד, ווי מיט האַרץ־קלאַפענישן — נו, וואָס?

פּאָליע קוקט נישט צו איר אוך הויבט אָן אַראָפּציען פון זיך דאָס קאָפּטל, זי ענטפערט קאַלט:

— גאָרנישט. ער פּאָרט אַוועק... גיי שלאָפן, מורע.

מורע רירט זיך נישט פון אָרט. זי זיצט אויף דער קאַנאַפּע אוך קוקט מיט גרויסע אויסגעגלאָצטע אויגן צום לאָמפּ. זי זיצט אזוי לאַנג. פּאָליע האָט זיך שוין אויסגעטאָן. נישט אויסרעדנדיק מער קיין וואָרט, האָט זי זיך געלייגט אין בעט.

— ווען פּאָרט ער אַוועק? א?.. פּאָליע.

פּאָליע הויבט אָן צו ווערן אויפגערעגט.

— היינט... מאָרגן... אַלצאַיינס. כ׳האָב דיר געזאָגט: גיי שלאָפן, מורע.

מורע דערשרעקט זיך פּלוצים פאַר אָט די ווערטער.

— פּאָליטשקע, טייערע... — בעט זיך, — ווייסטו וואָס? איך וועל היינט שלאָפן דאָ ביי דיר...

פּאָליע שווייגט.

— דערלויב מיר, טייערינקע.

אין פאַנסיאָן פון די דריי שוועסטער

אין פֿאַנסיאָן פֿון די דריי שוועסטער

די טיר פֿון פֿאַנסיאָן — אַז מען קלינגט אין איר אָן — עפֿנט אַ דינסטמיידל, אַ שיינע, אַ צוגעפּוצט־העפֿלעכע, אַן אויסגעפֿראָוועטע לויט אַלע אינעווייניקסטע מנהגים אין געווייניהייטן פֿונם פֿאַנסיאָן. זי טוט אַ קוק אויפֿן אַרייַנגעקומענעם מיט אַזעלכע אויגן, וואָס זעען אין אים עפּעס מער, ווי עס זעען פֿיל אַנדערע אויגן. זי ציט אַראָפּ פֿון אים דעם פֿאַלטאָ מיט אַזעלכע באַוועגונגען, וואָס גיבן אים צו פֿילן, אַז ער האָט ענדלעך זיך דערשלאָגן צו אַ געמיטלעכער היים — ער איז צוגעשוומען צו אַ ברעג; זי ענטפֿערט מיט אַזאַ קול, וואָס איז, אויסער אַלע פֿראַגן, אויסן צו ענטפֿערן נאָך אויף אַיין פֿראַגע — אַ פֿראַגע, וועלכע מען זאָגט מיט קיין וועלטער נישט אַרויס. פֿיס דערפֿילן אונטער זיך טעפּיכער און הויבן גלייך אָן צו גיין אויף זיי ווייך, ווי אַלע פֿרוזשינעס. אַרום אונ אַרום, פֿון די וועגט, וואָס אין זייטיקן וואַרים־מעבלירטן אָפּענעם צימער, קוקן אַראָפּ פּאָטאָגראַפֿיעס און בילדער פֿון פֿרויען מיט פּאַ[illegible]טע פֿנימער, מיט פֿאַרוואָרפענע קעפּ און מיט פֿארנעפֿלט־ליידנשאַפֿטלעכע אויגן. עס געדענקט זיך פֿונם האַלב־טונקלן קאָרידאָר איינס אזא בילד, אַ צופֿיל נאַקעטס, מען דערפֿילט זיך גלייך אָן אי מיטן שטאַט, אי מאָדנע וויט און אָפּגעזונדערט, פֿון אלע אירע מיליאָנען מענטשן; מען טוט גלייך וועגן פֿאַנסיאָן אַ טראַכט:

— אַן אָנשטענדיקער, גענוים.

— נאָר פֿון דער אַנדערער זייט...

איצט הויבט אָן צו ווערן פֿאַרשטענדלעך, פֿאַרוואָס דער פֿאַנ־

אין יעמער רגע באַשלאָפֿן מען גלייך צו צאָלן דאָ דעם גרויסן מקח פֿאַר פֿאַנסיאָן. מען מעג זיין פון קליינערהייט אָן געוווינט צו טרינקען אי טיי אי קאַוועע, נאָר אַז זי קוקט אַ רגע שמייכלדיק גלייך אין די אויגן אוון טוט פֿלוצלינג אַ טרעף:

— קאַוועע!

דערפֿלט מען מיט אַלע חושים, אז עס איז ווירקלעך אַזוי — דאָס לעבעסטע איז קאַוועע, מען חידושט זיך שוין דערבי אויף זיך אַליין, וואָס מען איז אַלע יאָרן געווען אַ נאַר אוון געטרונקען טיי. אויפן האַרצן ווערט דאַן מאָדנע פרייַלעך. מען פֿאַרגעסט, צי די אייגענע רעסורסן טראָגן אויף צו צאָלן דאָ דעם גרויסן מקח צי ניין; מען פֿאַרגעסט וויפֿל מען איז אַלט. עס קומט אַריין די צווייטע יוגגע שוועסטער סימע — אַ בלאָנדע, מיט קורצע, פּמעט יינגלישאָפּגעשוירענע האָר. זי איז אַ היפּוך פון דער עלטערער, דער ברוינער. איר גאַנצער פּנים איז, ווי זי אַליין, חנעוודיק לעבעדיק. זי קאָן שמייכלען בלויז מיט איינעם אַ קנייטשעלע, וואָס אויף איר נאָז, אָן דאָס דאָזיקע שמייכלדיקע קנייטשעלע דערנענטערט זיך צום נייעם פֿאַנסיאָנער נאָך איידער זי אַליין דערנענט זיך. זי גיט אים די האַנט אוון קוקט דערבי אייניציטיק אויף אים אוון אויף דער עלטערער שוועסטער, קוקט מיט אַזאַ צופֿרידן, פרייַלעכן נאַשערבּליק, ווי גלייך זי האָט פריער געווואוסט, אז זיי ביידע, דער נייער פֿאַנסיאָנער אוון די שוועסטער, ווערן זיך דאָ אין צימער אויפן דעם אנדערן געפֿעלן — ווי גלייך זי איז זיי דערויף מקנא... דער פֿאַנסיאָנער הויבט דעריבער גלייך אָן צו פּילן צו אָט דער סימע אַזעלכע געפּילן, ווי גלייך זי קער זיך מיט אים אָן זייער נאָענטע קרובים פון פֿלהס צד. מען הויבט נישט ווילנדיק אָן צו טראַכטן, ווער פון זיי איז שענער — די עלטערע צי די יינגערע. דערבי פילט מען אַן אומבאַשטימטע חרטה, ווי גלייך מען האָט זיך צוגעאייַלט, מען האָט צו-פרי אויסגעקליבן די עלטערע. נאָר לאַנג צו טראַכטן ווערן דעם האָט מען קיין צייט נישט... עס הערט זיך די גאַנצע צייט אַ שטיל פֿאַרדבקהט קלאַווירשפּילן פון אַ נאָענטן צימער. עס דערטראָגן זיך טענער, וואָס שטארבן צייטנווייז אָפּ פון גרויס געפּיל, פון אויסגייענדיקן האַרצווייטיק-טענער, ווי פון אַן „אל-מלא", וואָס שחלן

סיאָן האָט פון אַלע בערלינער גאַסן זיך צוגעזוכט דווקא אָט זי גאַס, ווו אַרום און אַרום איז נישט גאָר רוישיק און נישט גאָר שטיל. ער איז אַליין אויך עפּעס אַזעלכער — ער לערנט יעדן מענטשן, ווָאס קומט אין אים אַריין:

— זיי נישט גאָר רוישיק און נישט גאָר שטיל.

אַלץ, ווָאס מען זעט אַרום זיך, רופט אייניצייטיק אַרויס אי עפּעס אַ חשד אי אַ ספק, אַז אפשר האָט מען דעם גאַנצן פּאַנסיאָן אַזוי אייגנעאָרדנט, ער זאָל אַרויסרופן עפּעס אַ חשד און אז באַלד נאָך אים זאָל קומען דער געדאַנק, אַז אפשר האָט מען אַ טעות.

צו אַ נייעם פּאַנסיאָנער קומט אין אויפנאַם־צימער אַריין די עלטערע פון די דריי שיינע שוועסטער, ליובע — אַ ברוינע, אַ ווונ־סיקע, אַ שמאַלטנע. זי איז שענער פון יינגער פון איר בילד, ווָאס העגט דאָ אויף דער וואַנט. זי איז בלאַסלעך און צופיל געפּודערט. זי טוט אַ קוק אויפן פרעמדן גאַסט מיט אַזאַ בליק, ווי גלייך זי ווייל באַשלאָסן, צי ער ווערט איר כאַטן נישט בלויז פּאַר אַ פּאַנסיאָנער, נאָר, אויב עס ווערט אויסקומען — אויך פּאַר אַ נאָענטן פריינט, פּאַר אַ מענטש, ווָאס איז פעיק צו לעבן פרייער, ווי מען לעבט אויף דער גאַנצער וועלט... עס גייט דעריבער דורך אַ קורצע פּויזע אייי־דער זי הויבט אָן מיט אים צו רעדן. זי מאַכט צו די אויגן און זאָגט אים אָפּ מאָנאָטאָניש און אויף גיך דעם טיערן מקח, ווָאס ער דאַרף דאָ צאָלן פּאַר אַ צימער מיט פּאַנסיאָן, זי ענדיקט מיט אַ שמייכל, ווי גלייך ער אוז זי ווייסן שוין ביידע, אַז נישט אין מקח האַנדלט זיך דאָ — ס׳איז בלויז אַזאַ מנהג אָנצוהויבן אויף אַזאַ אופן די קאַנטשאַפט און אָקאָרשט דערנאָך דערלאַנגט זי אים מיט אַ צווייטן שמייכל די האַנט און בעט אים זיצן. זי אָרדנט זיך מיט אים איין אין איינעם פון די געמיטלעכסטע צימער־ווינקלען, נאָר זי האָט באַלד הרטה און גייט מיט אים איבער אין אַ צווייטן ווינקל — נאָך אַ מער געמיטלעכן. זי קלינגט אָן און הייסט דערלאַנגען פּיבוד — טאַקע אַהער אין ווינקל אויפן צוגערוקטן נידעריקן טישל. זי זאָגט צו אים:

— וואַרט, וואַרט, איך וועל אַליין טרעפן, ווָאס איר האָט ליב— טיי צי קאַווע.

קיינער האָקט אים נישט. האַלט אין נאַקן; ער וועט דאָך דאָ זיין פּאַנסיאָן נאָך פּאַרבליבן אויף אַ לאַנגער צייט. ער וועט אויף באַשלוסן נאָך האָבן פיל צייט.

די עלטערע פון די דריי שוועסטער — ליובע און סימע — מאַכן דעם איינדרוק: האַלבע אלמנות — האַלבע עגונות. צוריק מיט עטלעכע יאָר האָבן זיי אויפן וועג פון רוסלאַנד פאַרלוירן זייערע מאַנען ערגעץ־וווּ אין ריגע און אין ביאַליסטאָק. נאָר קיין חרטה דערויף, זעט זיך, האָבן זיי נישט.

די בריוו, וואָס זיי האָבן פונדאַנען צו די מאַנען געשריבן, זענען פון אָנהויב געווען זייער לאַנגע, בענקענדיקע, שפּעטער — קורצע, לעבלעכע, נאָך שפּעטער — נישט מער ווי קאַרטלעך, פאַרביקע, זייער האַרטע, מיט לאַנדשאַפטן; דערפאַר אָבער — מיט האַרציקע, זייער האַרציקע גרוסן.

נאָר קאַרטלעך מיט לאַנדשאַפטן און מיט האַרציקע — זייער האַרציקע — גרוסן האָבן זיי אויך געשריבן צו פאַרשידענע יונגעלייט — געוועזענע פּאַנסיאָנערן, קומענדיקע פּאַנסיאָנערן. די „קאַרטלעך מיט לאַנדשאַפטן", וואָס זיי שרייבן צו פרעמדע יונגעלייט, האָבן זיך אזוי לאַנג געמישט מיט די „קאַרטלעך מיט לאַנדשאַפטן", וואָס זיי שרייבן צו די מאַנען, ביז עס האָבן זיך אויך אויסגעמישט די געפילן, מיט וועלכע זיי ווערן געשריבן. די מאַנען האָבן געוואָלט קומען. די שוועסטער האָבן דאָן ביידע בשותפות איבעראַיִיס אָנגעהויבן שרייבן יעדן איינעם פון זיי לאַנגע בריוו און זיי געבן צו פאַרשטיין, אַז דאָס בעסטע איז זיי זאָלן זיך נישט רירן פונם אָרט און זיצן דאָרט, וווּ זיי זיצן, פילנדיק דערבּי, אַז ווי נאָר די מאַנען קומען, אזוי באַלד ווערט זייער פּאַנסיאָן אַ געוויינלעך־וואָכעדיקער, ווי אַלע אַנדערע — עס וואָלטן גלייך אויפהערן צו וואַקסן די קאָסטעס, וואָס זיי האָבן אויף זייערע ביידע נעמען אין צווויי בענק. די מאַנען האָבן זיך דאָן ביידע ביז גאָר באַליידיקט און האָבן אויפגעהערטצו שרייבן, אַז די האַלבע אלמנות — האַלבע עגונות זענען צוליעצט אויף אייביק געבליבן נישט זיי, די שוועסטער, נאָר די מאַנען, וואָס זיי האָבן

אוּן מוּנטערן זיך אַליין אויף מיט נייע האָפענונגען, מיט נייע פּראַגן: טאָמער, אפשר... דער כּיבּוד אויפן קלייענעם טישל פּאַרגרעסערט זיך ביז ליקער, ביז פּרוכטן מיט מעטאַלענע קנאַקניסלעך. עס וואַלגערן זיך דורכאויס אויף די טעלערלעך שאָלעכצער פּוּן מאַראַנצן אוּן פּוּן מאַנדלקערן. עס איז חולּ־המועדיק, יום־טובדיק. דענסטמאָל ווּערן די קלאַווּיר־טענער אינגאַנצן פּאַרשטאָרבן. עס דערנענטערט זיך אַהער די דריטע שוועסטער — א יונגע, א בויגיקע מיט א קערפּער פּוּן א מיידל, וואָס הלשט מען זאָל פּוּן איר מאַכן א טענצערין. זי בלייבט שטיין אין טיר מיט פּאַרוואָרפענע הענט אויפן קאָפּ אוּן מיט אַזא אויסזען, גלייך זי ווּיל זיך אויסציען, נאָר זי ווייסט אויף פּריער, אַז וויפל זי וועט זיך נישט ציען — וועט דאָס איר זיין קאַרג. זי איז ווי א געמיש פּוּן ביידע עלטערע שוועסטער — זי איז נישט ברוין אוּן נישט בלאָנד. פּוּן אירע אויגן קוקן אַרויס אין דער זעלבער צייט די פּאַרנעפּלטע ליידנשאַפּט פּוּן ליובּען אוּן די פּרייַלעכע רייַצעוודיקייט פּוּן סימען.

— יולּיא!? — זאָגן צוּ איר ביידע עלטערע שוועסטער מיטאַמאָל אוּן שטעלן מיטאַמאָל אָן אויף איר ביידע פּאַרוווּנדערט די אויגן, ווי אויף א ליבלינג, — פּאַרוואָס גייסטו נישט צוּ נענטער, יולּיא?!...

דענסטמאָל הויבן אָן אויך דעם פּענסיאָנערס אויגן, ווי פּוּן זיך, זיך אָנצושטעלן אויף יולּיען זייער פּאַרוווּנדערט, ווי אויף א ליבלינג. טראַכטנדיק ווער פּוּן אַלע דריי איז שענער, דערפּילט ער בייַניס אַן אומבאַשטימטע חרטה, פּאַרוואָס ער האָט זיך צוגעאייַלט מיט דעם, וואָס אים זענען שטאַרק געפעלן די עלטערע צווייַ — יעדנפאַלס האַקט אים דאָך קיינער נישט אין האַלז אוּן נאַקן — ער האָט נאָך צייט צוּ באַשלוסן. איצט דערפילן ביידע שוועסטער, אַז ס׳איז שוין צייט אָפּצופירן דעם נייַעם פּאַנסיאָנער אין זיין צימער. סיי־ווי־סיי איז ער שוין פּאַרטשאַדעט, ווי אין אַן ערשטן זוניק־שטראַלנדיקן טאָג אין פּרילינג. יעדער צימער, וואָס מען וועט אים דאָ באַווייזן, וועט אים גלייך געפעלן. סיי־ווי־סיי וועט ער איבערשלאָפן א גליקלעך־אויפגערעגטע נאַכט, פּוּל מיט פּלאַנטער וועגן אַלע דריי שוועסטער צוזאַמען אוּן וועגן ע ערער באַזונדער, פּוּל מיט געפילן וועגן דעם, וואָס

ספעציעל צוליב איינעם אַ רייכן פֿאַנסיאָנער האָבן זיי דאָך אויסגעשריבן פונדערהיים דעם דריטע שוועסטער — אָט די יולי־אַ. וואָס איז יינגער פון שענער פון זיי ביידן און קוקט אָן די וועלט מיט אויגן פון „לייזנשאפטלעכן אומעט אָן אַ ברעג", און האָט אַ קער־פער, וואָס „רייסט אויף זיך מיט אומזיכטבאַרע הענט די קלייַדער", און באַוועגט זיך מיט בענקשאַפט מען זאָל פון איר מאכן אַ טעג־צערין, און שפּילט קלאַווּיר מיט פֿאַרחלשטע „אל מלאדיקע" טענער.

— טאַרטאַקאָווער — הייסט ער דער פֿאַנסיאָנער, צוליב וועמען מען האָט יולין פונדערהיים אויסגעשריבן.

ער וווינט אין דריי צימערן און צאָלט איינער אליין אַ פּיל גרעסערן מקח אידער עס צאָלן דאָ דריי רייכע פֿאַנסיאָנערן. ער האָט געליימטע פּיס. די טירן פון זיינע דריי ריין־מעבלירטע צימערן זענען דעריבער שטענדיק בריט־געעפנט פון איינעם אין צווייטן, די פֿאָדלאָגעס זענען דאָרט דורכאויס אויסגעדעקט מיט זייער ווייכע טע־פּיכער און אַליין, אויב ער דאַרף, פּאָרט ער דאָרט אַרום אין א וועגלע — א ווינשטוב. בייַם ערשטן אויגנבליק דאַכט זיך: אַ שיי־נער קאַוואָזער טאָטער אָדער א פערס. ער טראָגט נאָך דערצו שטענדיק א קליין שוואַרץ היטעלע, אַ יאַרמאָלקעלע, ער הייסט זיך דאָ ביי פּראָ־פעסאָרן, וואָס זאָגן אים, אַז ער איז נישט הילפלאָז, אַז דער־עיקר איז פאַר איר — זיך קיינמאָל פון גאָרנישט זיך אויפרעגן; דער־עיקר — אַבסאָלוטע רו. די שוועסטער האָבן דאָ אין די צימערן גע־שאפן אַרום אים אַזא שטימונג, גלייך ווי צו האָבן געליימטע פיס איז אַ באַזונדער פאַרגעניגן, צו וועלכן נישט אלע מענטשן זענען זוכה. אין זייער שטילן גיין אַרום אים איז פאַראַן א באַזונדער האַר־ציקער ריטם, ווי אין מוזיק. יולי־אַ שפּילט אים דאָ קלאַווּיר און לייענט פאַר אים עטלעכע שעה אין טאָג שטילע ביכער, לייענט מיט גרויס בענקשאפט אין איר שטימע, דענסטאָל, וועלן ער זיצט אין זיין לייכט־באַוועגלעכן שטול מיט צוגעשלאָסענע אויגן און מיט פאַר־דעקטע פיס. אירע סאַמעטענע טענער בארויקן אים, אפּנים, פּיל מער אידער דער אינהאַלט פון די ביכער, וואָס זי לייענט. פון צייט צו צייט טוט ער פאַמעלעך אַן עפּן די שווארצע פּערסיש־שלעפּעריקע אויגן און טוט אַ קוק, ווי זי גלייכט אויס די ווייכע פלעדן אויף

פֿאַרלוירן אויפֿן וועג פֿון רוסלאַנד, ערגעץ-וווּ אין ריגע צי אין ביאַליסטאָק.

דאָך איז איינמאָל גאַנצפֿרי, וועלן דער גאַנצער פֿאַנטיאָן אין נאָך געשלאָפֿן, געשען אַ גרויסער איבערשרעק מיט ביידע שוועסטער. אין דער פֿאַראַד-טיר האָט מען דאַן געקלונגען זייער חוצפֿהדיק, ווי עס קלינגט אַ באַלעבאָס. די דינסט, וואָס האָט די פֿאַראַד-טיר געעפֿנט, האָט זיך ווי אָנגענומען מיט אימפּעט פֿון יענעם, וואָס האָט אין טיר געקלונגען — זי איז אַריין צו די שוועסטער אין די פּינצטערע שלאָפֿצימערן און האָט געפֿלאַפֿט וועגן איינעם, וואָס איז נאָר-וואָס געקומען פֿון ביאַליסטאָק — גלייך פֿונם באַן מיט די זאַכן איז ער אַהערגעקומען...

— גלייך פֿון דער באַן?.. מיט די זאַכן?..

די שוועסטער זענען דאַן אין איינע העמדער אַראָפּ פֿון דער בעטן און געקלאַפּט האָט בייַ זיי אַ צאָן אָן אַ צאָן. נאָר אַרויסגעוויזן האָט זיך, אַז עס איז אַ טיילד-פּרעמדער ביאַליסטאָקער יונגער-מאַן — ער האָט נאָר געבראַכט אַ גרוס, האָט ער נאָר געבראַכט; ער האָט נאָר באַדאַרפט פֿרעגן אַן עצה. „האָט ער נאָר באַדאַרפט", ווייל ער איז דאָך אַ פֿרעמדער אין קען דאָך קיינעם נישט...

די שוועסטער האָבן דאַן באַלד דעם יונגנמאַן ערגעץ-ווהין אָפּ-געשיקט — זיך קוים פֿון אים אָפּגעקלעבט אין אַליין זיך צוריק אויסגעטאָן, זיך צוריק אין די נאַכט-העמדער געלייגט אין די בעטן, נאָר נישט געקאָנט מער איינשלאָפֿן ווערן, געריכערט אויפֿן ניכטערן האַרץ פֿאַמיראָסן און געשפּיגן קלעק:

— טפֿו, צו אַלדי שוואַרצע רוחות!

— אַן אידיאָט קאָן!

— נאָדיר אַ ביאַליסטאָקער יונגערמאַן.

זיי זענען נאָכדעם אַ גאַנצן טאָג געווען בלאַס, זיך געפֿילט אָפּגעשוואַכט, וי מענטשן, וואָס נויטיקן זיך אין אָפּרו אויף אַ קורצן. נאָר דער פֿאַקט, וואָס דער איבערשרעק איז געווען נישט מער, וי אַ פֿאַלשער, אַ פּוסטער, האָט זיי איבער עפּעס וי אויף אייביק איבערגעצייגט, אַז אַנדערש האָט נישט געקאָנט זיין און אַז איצט מעגן זיי שוין געווים זיין זיכער: קיין איינער פֿון זייערע מאַנען וועט שוין געווים קיינמאָל צו זיי נישט קומען.

אויף צעצאָלן זיך דאָ מיט די שוועסטע׳ יעדן חודש פאַרן יקרות־דיקן פענסיאָנאט. דאָס וואָס ביים הויכן פּליכיק־בּלאָנדן דאָקטאָר ברעמען איז די נאָז שטענדיק פאַרקאַטערט, קומט, דאַכט זיך, שוין אויך נאָר פונדאַנען — בּלויז פון דעם, וואָס נאָכדעם, ווי ער צע־צאָלט זיך מיט די שוועסטער פאַרן פענסיאָנאט, בּלייבט אים נישט פון זיין חודש־געהאַלט קיין אייניקער גראָשן.

הער מאָזעס לאַכט צו אים ביי זיך אין צימער מיט אַ דריבּנע און קוויטשנדיקן גומען־געלעכטער׳ און מאַכט חוזק פון אַלע פּאַנ־סיאָנערן, וואָס, אַז זיי פאַלן אהער אַריין, מיינען זיי — זיי האָבן פּאָפּאַדעט גלייך אין גן־עדן... מחמדס גן־עדן!..

ער שיילט אַן עפּל מיט אזא יום־טובדיקער באַגייסטערונג, ווי גלייך ער וויל אים צוטראָגן גאַנצערהייט אַ געליבטער, נאָר אַז דער עפּל איז שוין אינגאַנצן אָפּגעשיילט, שניידט ער פון אים שטיקלעך און לייגט זיי מיט דער זעלבער יום־טובדיקער באַגייסטערונג זיך אַליין אין אייגענעם מויל אַריין:

— ער עס איך זאָגן, — לאַכט ער דערביי מיט זיין קוויטשנ־דיקן גומען־געלעכטער׳, — עס איז גאָר אַ טעות אין גאנצן חשבון.

ער רעדט זייער פאַמעלעך, ווייל ער איז אַ מענטש, וואָס שניידט קופּאָנעס און האָט צייט.

— עס איז גאָר אַ טעות אין גאַנצן השבון... נעכטיקע טעג, לאָמיך אַזוי געזונט זיין, ווי איך וויס, וואָס איך רעד. וויסט איר, וואָס איך וועל אייך זאָגן? — קיינער האָט דאָ נישט פון די שוועס־טער גאָרנישט... הערט מיך אויס, וואָס עך וועל אייך זאָגן: עך האַלט, אַז ס׳איז גאָר די גאַנצע מעשה אַ ליגן... אַ סברה, אַז די שוועס־טער זענען גאָר קיין שוועסטער נישט. כע—כע—כע!.. לאָמיך אזוי גע־זונט זיין, ווי ס׳איז דאָ עפּעס נישט גלאַט. ס׳איז אומיסטן צונויפגע־שטעלט אויף צו פאַרדרייען דאָ דעם עולם די קעפּ. עך בין דער ערשטער פאַנסיאָנער בין עך אין קוק דאָ די גאַנצע צייט מיט אויגן. עך בין אַ מבין אויף א טשאַד, בין עך... כע—כע—כע. וואָס אַרט אייך? איך, אַז איך זאָג, ווייס עך, וואָס עך זאָג... כע—כע—כע! דאָס גע־שעפט איז אומיסטן געבויט אַזוי ציקאַווע, כּדי איר זאָלט מיינען, אַז עך האָב עפּעס פון די שוועסטער... און איך, פאַרקערט, זאָל מיינען, אַז איר האָט עפּעס

זיינע פּיס, אוּן דענסטמאָל דאַכט זיך, אַז אַלץ איז שוין פּוּן לאַנג באַשטימט אוּן באַשלאָסן — אַז ער וועט געזונט ווערן, וועט ער מיט יולִיען חתונה האָבן. עס גלויבט זיך דעריבער, אַז צו אים קער שוין פּוּן לאַנג אַלץ, וואָס יולִיא פּארמאָגט, אפילו דער רייכער פּעלץ, וואָס זי טראָגט בעת זי גייט אין גאַס, אוּן אַז יולִיא אַליין איז מאָדנע אָרים — יולִיא פּארמאָגט גאָרנישט.

נאָר פּראַאָן אַנדערע פּאַנסיאָנערן, וואָס טראַכטן וועגן דעם אַלעם גאָר אַנדערש.

פּראַאָן דאָ אין איינעם פּוּן די גרעסטע רייכסטע צימערן דער שטענדיקער פּאַנסיאָנער, וואָס הייסט פּוּנדערהיים משה לעוונבערג אוּן וואָס צויליבּ וווילקלאַנג רופט מען אים דאָ קורץ:

— הער מאָזעס.

ער איז א מאָדנער שוואַרץ־בּאַבערדלטער אוּן שוואַרץ־געוואַנטע־נער גביר, וואָס שניידט קופּאָנעס אוּן עסט אייביק מיט גרויס כּבינות מאַראַנצן — פּראַשידענע: מעסינער, יפּוער אוּן אַלערליי סאָרטן אי־טאַליענישע מאַראַנצן. פּוּן אים אַליין, פּוּן זיינע שוואַרץ־געוואַנטענע קלייַדער אוּן פּוּן אַלץ, וואָס בּיי אים אין רייך־מעבלירטן צימער איז פּראַאָן, שמעקט דעריבּער תמיד מיט מאַראַנצן־שאָלעכץ. ער טראָגט זיך פּענסנע אויף א בּרייט שניר, וואָס איז פּונקט אַזוי שוואַרץ, ווי זיין בּאָרד. אוּן פּוּן אַלע זיינע באַוועגונגען איז צו דערקענען, אַז אין דער אַלטער רוסישער הייס, וווּ ער האָט אויף אייביק פּאַרלאָזט זיין פּאַמיליע, איז ער געווען א פּרומער.

ער איז דער ערשטער פּאַנסיאָנער, וואָס האָט זיך בּיי די שוועסטער באַזעצט אוּן האָט געוויס רעכט צו עפּענען אָפּט זיין טיר מיט א שמאָל שפּעלטעלע אין קאָרידאָר אַריין, שטיין דאָרט מיט א נישט־דערעסענעם מאַראַנץ אין האַנט אוּן קוועלנדיק צוקוקן זיך צו אַלץ, וואָס בּיי די שוועסטער אין פּאַנסיאָן טוט זיך.

צו אים אין גרויסן צימער קומט אָפּט אַריין זיין שכן דר. ברעמען — דער פּאַנסיאָנער פּוּן לינקס — א פּליכיק־בּלאָנדער אוּן א זייער הויכער דאָקטאָר פּוּן עקאָנאָמישער וויסנשאַפּט, וואָס האָט שיער, שיער געזאָלט וווּרן פּראָפעסאָר, נאָר געבליבן נישט מער ווי א דירפּק־טאָר אין נישט קיין גרויסער באַנק אוּן פּטרט זיין גאַנצן באַגרענעצטן געהאַלט

אַוועקגעשטעלט ממזריש... דריי שוועסטער — פינף פּאַנסיאָנערן — גיי וויסט: וועך, וואָס... וועך־מיט וועמען. כע—כע—כע!... גיי דערגיי אַן עק, אַז מען איז אין קוצעניו־מוצעניו מיט יעדערן באַזונדער אוּן מיט אַלע אינאיינעם... אוּן דאָ דער יקרות!.. עפּעס אַ קלייניקייט אָט דער יקרות!.. איידער וואָס־וועך, דערווייל לייגסטו דאָ אַוועק די עט־לעכע פּירער. אוּן וויסט איר, וואָס איך וועל אייך זאָגן? — איך האָב גאָר אַן אַנדערן חשד...

הער מאָזעס גייט פּריער צו צו דער טיר אוּן הערט זיך איין. דערנאָך קערט ער זיך אום צום אויפּגעשטאַנענעם דאָקטאָר ברעמען. היינטיקן אָוונט האָט ער אים צו דערציילן אַ נייס. ער הויבט זיך אויף אויף די שפּיץ־פינגער אוּן שעפּטשעט דעם דאָקטאָר ברעמען גלייך אין אויער אַריין:

— איך האַלט עס בייַ געוויר וועלן: ס׳איז גאָר אַ סברה, אַז די שוועסטער האַלטן די מאַנען טאַקע דאָ אין בערלין, נאָר אויס־באַהאַלטן. איר פאַרשטייט, צי ניין?

— זיי לייגן אונז דאָ שלאָפן אוּן אַליין גייען זיי אַוועק נעכ־טיקן צו די מאַנען...

איצט איז שוין שפּעט. בייַדע פּאַנסיאָנערן צעשיידן זיך אוּן לייגן זיך שלאָפן זייער אומעטיק, נאָר מיט דער פּאַרבאַהאַלטענער האָפענונג, אַז אפשר... דאָך... אפשר האָט מען אַ טעות, בייַדע מאַכן דעם חשבון, וויפל איבעריקע געלטער דער פּאַנסיאָן האָט זיי בייַ היינטיקן טאָג אָפּגעקאָסט אוּן בייַדע טראַכטן וועך פריער, וועך שפּעטער:

— אוּן דאָ דער יקרות!.. עפּעס אַ קלייניקייט, אָט דער יקרות?!..

פון די שוועסטער... איר פֿאַרשטייט, וואָס דאָ טוט זיך? עס איז פֿשוט גנבים... מען שניידט פֿשוט פון די קעשענעס... כע—כע!.. אָט דאָ, וווּ איר זוינט איצט, האָט פֿריער געווינט א־ינער, אַ רייכער גרעק — בעת איך בין אַהער אָנגעקומען, האָט ער דאָ געווינט — פֿלעגן די שוועסטער אינאָוונט אַרײַנקומען צו אים אין צימער און אויסאַר־בעטן דאָרט אַזעלכע שטיק, אַז איך פֿלעג אַראָפּשפּרינגען פונם בעט, פֿלעג איך אַראָפּשפּרינגען. איך פֿלעג שטיין אין איין העמד און זיך איינהערן, ווי עס געדויערט לאַנג — גאַנצע שעהן געדויערט עס. און ערשט נאָכדעם בין איך געווויר געוואָרן, אַז דער גרעק איז גאָר אין יענע אָוונטן נישט געווען אינדערהיים. כע—כע—כע... ער איז גאָר ערגעץ אַוועקגעפֿאָרן אויף א גאַנצער וואָך, איז ער אַוועקגעפֿאָרן... שאַט, איכל איך דערצייל׳ן אַן אַנדערע מעשה, וועל איך דערציל׳ן. איר האָט געזען דעם נייעם פּאַנסיאָנער? — אָט דעם יונגן, דעם ליפּשיצן — א סטודענט איז ער פון רומעניע. איז ער שוין פֿאַרליבט אין די שוועסטער — אין אַלע דריי... כע—כע—כע... איר האָט געזען, ווי ער גייט אַרום א פֿאַרטשאַדעטער? זייַנע רייכע עלטערן שיקן אים אַהער גענוג געלט, נאָר אויף צע־צאָלן זיך אַלע וואָך פֿאַרן פּאַנסיאָן קלעקט אים נישט. שיקט ער אַלע מאָל טעלעגראַמעס אַהיים, אַז אויב מען וועט אים נישט שיקן קיין געלט, וועט ער זיך נעמען דאָס לעבן...

דער לאַנגער, פּליקיק־בלאָנדער דאָקטאָר ברעמען קוקט פֿאר־טראַכט, ווי יום־טובדיק באַגייסטערט. הער מאָזעס לייגט די אָפּגע־שיילטע שטיקלעך עפל צו זיך אין אייגענעם מויל אַריין. ער שמאָ־רעט פֿאַרטראַכט מיט דער פֿאַרקאָטערטער נאָז און עס דאַכט זיך, אַז ער מאַכט דעם חשבון פון אַלע זיינע געהאַלט־געלטער, וואָס זענען בײַ היינטיקן טאָג אומזיסט צו די שוועסטער אַרײַנגעפֿאַלן. בײַ בײַדן זענען די אויערן בײַ גאָר פֿאַרשפּיצט, אַלע רגע ווערט מען שטיל און מען הערט זיך צו יעדן מינדסטן שאָרך, וואָס דערגרייכט אַהער פון די אַרומיקע צימערן.

— איר פֿאַרשטייט, צי ניין — קוקט זיך הער מאָזעס איין זייער פּלייסיק אינם נייעם מאַראַנץ, וואָס ער נעמט אין די הענט אַריין, — וואָס זאָל איך אייך דאָ זאָגן? עס איז אַרום און אַרום

די דינאַמישע רגע

די דינאמישע רגע

פון זיינע פריילעכע אויגן — גרויסע, כמעט מיידלשע — האָט אַרויסגעקוקט גלייק און פאַרוווּנדערונג — פאַרווּנדערונג, וואָס פון אַזויפיל מענטשן, פון אַ גאַנצער וועלט מיט מענטשן איז ער אויסדערוויילט געוואָרן צו זיין יענער גרויסער גלייקלעכער קינסטלער, אין וועמענס באַרופנקייט עס קאָנען נישט לייקענען סיי טאַלאַנטלאָזיקייטן.

בלויז ער (און פאַרוואָס עפעס דווקא ער?).

ער מיט די בילדער, וואָס ער האָט געמאָלן ביזן ניין־און־צוואַנציקסטן יאָר פון זיין לעבן, ווערן דורך אַלע מאָלער פון זיין צייט אוועקגעשטעלט אויסער די גרענעצן פון יאָ פאַרגעניגן אָדער נישט פאַרגעניגן.

ער — און פאַרוואָס עפעס דווקא ער? — אַזא לייכטער, אַזא גלייקלעכער, אַזא שטיפער פון דער נאַטור; אַ שטיפער אין זיינע לייכטע, רירעוודיקע באַוועגונגען און אין אַלע אייגנאַרטיקע שטריכן, מיט וועלכע ער באַמאָלט און באַפּוצט זיינע לייוונטן.

צוליב שטיפן האָט ער פון קלייניהייט אָן געצייכנט זיינע קינדערשע קאריקאַטורן — יענע, וואָס זענען מיט דער צייט פאַרוואַנדלט געוואָרן אינם אמת פונם לעבן און האָבן פאַרוואַנדלט דאָס לעבן אין אַ קאַריקאַטור פון זייער אמת; צוליב שטיפן האָט ער נאָכדעם אויף גרעסערע און גאָר גרויסע לייוונטן זיך אריינגעפלאָנטערט אין זיינע אייגענע פאָרמען, וואָס מאַכן בטל פיל אָנגענומענע,

אַזוי, אַז ער איז שוין אין- דעם פון אייביק און אויף אייביק איבער-צייגט און גלויבט מיט אַלע חושים:

זאָל צו אים וועלן צוטרעטן עפּעס שלעכטס, זאָל עס אַפילו זיין דער טויט, העלענטשיק וועט אים דאָן פארשטעלן מיט איר ברוסט, מיט איר קערפּער וועט זי סאַרצוימען די שוועל; זי וועט פונאַנדערנעמען ביידע הענט, ווי פליגל, און וועט זאָגן מיט איר באַזונדער ברוסטיקער, טיפער שטימע:

— צו אים? — איך לאָז נישט!

צוליב א שטיק-טאָן האָט ער זיך אהער אַרייַנגעפאַנטערט, צוליב דעם ווילן אויך דאָ איבערצוקערן אלץ מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף, און דערווייַן, אַז אָנשטאָט צו חתונה האָבן מיט א גרויסער זינגערין אָדער מיט א וועלט-באַרימטער אַקטריסע קאָן מען פשוט אַראָפּפאָרן צו זיך אהיים און פשוט, ווי מען וואָלט גאָר קיין קינסטלער נישט געווען, חתונה האָבן מיט העלענטשיקן.

פון זיינע פרייַלעכע אויגן — גרויסע, כּמעט מיידלשע -- האָט אַרויסגעקוקט גליק און פאַרוונדערונג, וואָס ער האָט אויך דאָ גוט געטאָן. העלענטשיק! זי איז וויל און טייער. העלענטשיק געהערט טיף אין זיך צו די ריזן-מענטשן, כאָטש אויסערלעך איז זי א יונגע, שטאַלטנע און זייער שיינע זעקס-און-צוואַנציק-יעריקע פרוי, פאַר וועלכע מאַנסביליַן ווערן די כּפּרה. העלענטשיק זויגט אויס פון אים מיט איר טרייַשאפט זיין גאַנצע מענערישע קראַפט און מאַכט אים אומעטיק, וויל זי האָט מוסקולן אין איר ליבע...

שלעכט איז נאָר, וואָס העלענטשיקס משפחה, די טאַמאַרקינס, וויסן נישט פון קיין חכמות. די שטיפסט מיט זיי און זיי מיינען עס אויף אַן אמת. זיי באַשטייען פון פיל שוואָגערס און שוועגעריַנס, וואָס זענען צווישן זיך געקניפט און געבונדן, און האַלטן אונטער איינער דעם צווייטן אין אַלע גוטע און שלעכטע צייטן. זיי האַלטן זיך פעסט איינער אינם אַנדערן און אז זיי נעמען אַריין צו זיך איינעם פאַר אַן איידם, ווילן זיי נישט וויסן, צי ערגעץ-וווּ אויף דער גרויסער וועלט איז ער יאָ באַרימט אָדער נישט באַרימט— עס גייט זיי וויניק אָן, וואָס פון אַלע וועלט-שטעט שיקט מען אים צו צייטונגען און זשורנאַלן, וווּ מען שרייבט וועגן אים. דער-עיקר

פּעסטגעשטעלטע געזעצן אין דער מאָלעריי פון אַלערלײ שוּלן — בלויז צוליב גלײקלעכער לײכטזיניקייט, צוליב וועלן זען, וי אַזוי וועלן אויסקוקן די פּאַרהעלטנישן צווישן מענטשן און זאַכן, אויב זיי וועלן אַלע ווערן אַזעלכע שטיפער וי ער און וועלן זיך אַלע איבערקערן מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פיס אַרויף.

צוליב שטיפן האָט ער זיך אַריינגעפלאָנטערט אין דער געשיכטע פון קונסט און האָט דערווײַז, אַז אין דער מאָלעריי איז, פונקט וי אין לעבן, נישטאָ קיין שום שטאַנדהאַפטיקע פאַרהעלטנישן צווישן זאַכן און מענטשן, און אַז וויַ נאָר דו רירסט זיי פון אָרט, אַזוי באַלד שאַפן זיי צווישן זיך די דינאַמישע רגע פון נייע פאַרהעלטנישן.

צוליב שטיפן איז ער פאַר יונגע קינסטלער פון דער גאַנצער וועלט געוואָרן דער רבי פון אָט דער מאָלערישער, פון אַלעם גאַנצערטעער „דינאַמישער רגע".

און צולעצט:

ער — אַ קינד פון דעם געוועזענעם צאַרישן תּחום...

צוליב שטיפן האָט ער נאָך פאריז און נאָך לאָנדאָן זיך אַריינגעפלאָנטערט מיט זיין התּונה־האָבן צוריק צו זיך אַהיים, אין אַ שטאָט, וואָס איז נאָענט צו יענעם שמעטל, וווּ ער איז געבוירן; זיך אַריינגעפלאָנטערט אינם גרויסן, ווייסן הויז פון דער פאַמיליע טאַמאַרקין, וווּ אַלע רופן אים ביי זיין אַמאָליקן היימישן נאָמען:

— פּינעק.

זיך אַריינגעפלאָנטערט פאַר אַ יונגן, שיינעם און ביז גאָר ליבן מאַן צו אָט דעם ווונסקיקן טונקל־בלאָנדן און זייער געראָטענער מיידל, וואָס טראָגט אַ מענערשן נאָמען — העלענטשיק און דריקט אים מענעריש צו איר ברוסט — קרעפטיקער ווי אַלע פרויען קאָנען דריקן, ווייל זי איז מיט איר כאַראַקטער שטאַרקער — זי, העלענטשיק... נישט געקוקט אויף איר צאַרטער, טיפער ליבע, געווינט זי אים דאָך צו צו טראַכטן, אַז פון זייער התּונה־געהאַט פאָרל איז זי — דער מאַן, און ער — דאָס ווייב, — געווינט אים צו דערצו אָן שום ווערטער, נאָר דאָך מיט פאַרהויענער אומגעווינלעכער קראַפט,

גע, טונקעלע וויעס; זייער בלויק ווירקט אויף אַ מאַנספיל נישט וויי־
ניקער, ווי ווען זי, די שיינע און שטאַלטנע, זאָל זיך אויסטאָן פאַר
אים נאַקעט. זייער בלויק באַהאַלט זיך דעריבער אויס פון אַ מאַנס־
בילשן קוק.

וואָס טיפער זי איז אַריין אין טראָגן, אַלץ טיפער איז גע־
וואָרן איר שטימע. ברוסטיק, כמעט ווי אַ באַס, האָט אָנגעהויבן צו
קלינגען איר קול, בעת זי רופט אים בייַ זיין אַמאָליקן היימישן
נאָמען:

— פּינעק!

און אַלע מאָל, ווען זי האָט אים מיט דעם נאָמען אַ רוף גע־
געבן, האָט ער זיך איבעראַנייס געפילט, ווי אַ פאַרלוירן קינד, וואָס
נויטיקט זיך, אַז זי, די מוטער, זאָל אים נעמען אויף די הענט.
וואָס טיפער זי איז אַריין אין טראָגן, אַלץ מער האָט ער, דער שטי־
פערישׂ־לייכטזיניקער, באַמערקט אין זיך דעם געמיש פון דרך־ארץ
און מורא פאַר איר, דער ערנסטער. זיינע גרויסע, כמעט מיידלשע
אויגן, האָבן דאַן אויף לאַנג געקענט פאַרגליווערט ווערן מיט אַ
בליק, וואָס איז געווענדט צו איר — אַ בליק פון וווּנדער, וואָס
גייט איבער אין שרעק. און דעמאָלט איז זי געווען אי העלענטשיק,
די שיינע טראָגנדיקע פרוי, אי פיל, פיל מער — אַ מוטערלעכע
קווינט־עסענץ פון אַלע פרויען, וואָס פון דער ערשטער חוהן און ביז
צו היינטיקן טאָג — זי מיט דער געלקייט פון טראָגן אויף דער
אויבערשטער ליפּ אונטער די אויגן — זי, וואָס טראָגט אין זיך
דעם סוד און דעם ערנסט פון מענטשלעכער עקזיסטענץ — זי, וואָס
דאַרף געבוירן דער וועלט אַ נייעם מענטש... נאָר מיט אים רעדט זי
נישט דערפון, ווי מען רעדט נישט וועגן גאָר ערנסטע זאַכן מיט אַ
קינד. צו אים רעדט זי וועגן פשוטע זאַכן מיט אַ ברוסטיקער שטי־
מע, וואָס קלינגט כמעט ווי אַ באַס:

— פּינעק, טרינק, עס וועלט קאַלט דיין טיי.

ער האָט אין יענער צייט באַמערקט: העלענטשיק לאַכט כמעט
קיינמאָל נישט און אַז זי טוט אַמאָל אַ שמייכל, טוט זי עס מאָדנע,
ווי עס לאַכט אַ פארבאָרגענער הייליקער, וואָס ויל נישט, אַז דורך
זיין נישט־לאַכן זאָל מען אויף אים זיין הייליקייט דערקאָנען.

איז דאָן, וואָס ער איז זייערער אַן איידים אוּן זאָל ער נישט מיר נען, אַז ער וועט צוגעמען בייַ זיי העלענטשיקן — דאָס בעסטע, וואָס זיי פּאַרמאָגן, אוּן אַן עק — פּטור. זיי, די טאַמאַרקינס, זענען אָט ווי אַזוי זיך נוהג אפילו אין די ערגסטע צייטן: אַז זיי מאַכן חתונה אַ קינד, גיבן זיי עס נישט אָפּ אין דער פרעמד, נאָר פּאַרקערט, זיי נעמען אַריין צו זיך יענעם, וואָס האָט מיט זייער קינד חתונה געהאַט אוּן פּאַרגרעסערן מיט אים זייער משפּחה. איבערהויפּט נאָך אין געגעבענעם פאַל, וועלן ער, דער קינסטלער, האָט בייַ זיך אויסגעלייגן נישט מער אוּן נישט וויניקער, ווי העלענטשיקן — אויב העלענטשיק איז אויף דער צייט אוּן דאַרף האָבן אַ קינד, סאָ זאָל ער זיך מטריח זיין אוּן קומען מיט איר פּוּן די גרויסע שטעט אַהער, אַהיים, וויל אין ערגעץ וועט זי נישט האָבן אַזאַ קימפּעט, ווי דאָ, אין גרויסן, וויסן הויז. אַזוי האָט באשלאָסן די עלטסטע פּוּן דער משפּחה טאַמאַרקין — די מאַנסביל-גרויסע אוּן מאַנסביל-קלוגע מומע חוה, יענע, וואָס האָט אים אוּן העלענטשיקן צו דער חתונה געוווּנטשן:

— איר זאָלט דערלעבן אויפצושטעלן אַ דור, וואָס זאָל נישט פּאַרשעמען די משפּחה.

אַזוי האָבן נאָכדעם באשלאָסן אַלע שוואָגערס אוּן מומעס, וואָס האַלטן אונטער איינער דעם צווייטן אין אַלע גוטע אוּן שלעכטע צייטן; אַזוי האָט ענדלעך באשלאָסן ער אַליין — ער מיט די גרויסע, כּמעט מיידלשע אויגן, וואָס אויסער פרייד קוקט נאָך פּוּן זיי אַרויס גלייק אוּן פּאַרוווּנדערונג — אַזוי האָט ער באשלאָסן, וויל עס איז בײַ גאָר שטיפערישלייכטזיניק אוּן טשיקאַווע — עס איז מיטן קאָפּ אַראָפּ אוּן מיט די פּיס אַרויף.

דאָס אָרט, וווּ צווישן דער אויבערשטער ליפּ אוּן צווישן דער נאָז מיט די ענערגישע לעפּלעך — דאָרט וווּ בייַ מאַנסבילן וואַקסן וואָנצעס — איז בייַ העלענטשיקן פּונם טראָגן טאָג נאָך טאָג געוואָרן אַלץ מער אויסגעפּלעקט אוּן גלעט. אַזעלכע פּלעקן האָבן זיך אויך באַזעצט אונטער אירע בלוי-בלויע אויגן, באַזונדערע אויגן מיט לאַנ-

וויזט אויס, אונטער די ראָגאָזשעס זאַנאַדעט אַ מויז — מען הערט דאָרט תמיד ווי עס קראַצט.

דעמאָלט האָט אויך ער ווי אָנגעהויבן צו דערפילן, אַז זיין הויפט-באַרוף באַשטייט אין דעם, וואָס ער איז ביי העלענטשיקן אַ מאַן, ביי דער משפחה טאַמאַרקין אַן איידעם, און אַז אין ראַגלייך מיט אָט דעם באַגריף זענען אַלע אַנדערע זאַכן, ווי צום ביישפיל אַריינפירן נייע געזעצן אין מאָלערייַ, האָבן פיל נאָכפאָלגער צווישן יונגע קינסטלער פון גאָר דער וועלט, זענען ווירקלעך נישט מער, ווי שטיפעריין-קלייניקייטן, וואָס קאָנען עמעצן אָנגיין פונקט אַזוי ווי־ניק ווי די מויז, וואָס האָט זיך זאַנאַדעט אין די ראָגאָזשעס אין קראַצט דאָרט זיינע בילדער.

— פינעק, — האָט צו אים, ווי צו אַ קליין קינד, אַלע פרי-מאָרגן מיט אַן אַלץ טיפער און טיפער ברוסטן-שטימע געזאָגט זי, די ביז גאָר ערנסטע העלענטשיק, — אָט האָסטו אַ לאַקן, דו וועסט זיך גיין באָדן.

און דעמאָלט האָט מען זי נישט געקענט נישט פאָלגן — אויף אַזוי פיל איז זי, וואָס דאַרף געבוירן, געווען וויכטיקער און ערנסטער פון אים, דעם וויבעריש-שוואַכן און שטיפעריש-לייכטזינקן.

די טעג זענען דאָן אויך געווען אַזעלכע, ווי ער — זוניק-שטראַלנדיק, דרומדיק-זומערדיקע, נאָר וויבעריש-שוואַכע און שטיפע-ריש-לייכטזיניקע אין פאַרגלייך מיטן ערנסט פון איר, העלענטשיק — די טעג זענען דאָן ווי יאָ געווען און נישט געווען.

זוניק-שטראַלנדיקע האָבן זיי, די טעג, ווי קינדער, געשפילט אין „קלאַסן" און ווי געשפרונגען אויף איין פיסל — פוסטע שטיפער אין פאַרגלייך מיט דעם ערנסטן וואַקסן פון העלענטשיקס בויך; זיי האָבן געיום-טובט מיט איינעם און דעם זעלבן זון-אויפגאַנג און זון-פאַרגאַנג, געפוסט-און-געפאַסטעוועט, ווי די צוויטשערנדיקע פייגעלעך אין בלויען רוים. און מענטשן? — יאָ, עפעס מענטשן פון די אַרו-מיקע דערפלעך האָבן אין פאַרגלייך מיט העלענטשיקן געטאָן אַזוא לייכטזיניק-שטיפערישע אַרבעט, ווי צום ביישפיל: וואַלגערן בוימער אין וויטן עק פון וועלדל און אויסלייגן דאָרט קלאַפטער פון פריש-צעהאַקטן האָלץ...

געווינט האָט ער ניט מיט העלענטשיקן אויף אַ זומער-ווינונג נישט וויט פון יענער שטאָט, וווּ עס געפינט זיך דאָס גרויסע, וויי-סע הויז. אַ יונג וועלט איז דאָרט געווען פול מיט אָן אַ שיעור קלעפּיקע וויידער-קולות — מיט פיל מער וויידער-קולות איידער די גאַנצע וועלט איז פול מיט קלאַנגען. זיינע שכנים פון רעכטס אין פון לינקס אינם הויז, וואָס ביים אַרייננאַנג אין יענעם וועלדל, זע-נען געווען: אַ לייטישער קריסט, אַ דאָקטאָר, וואָס האָט אומלייטישע קינדער, און אַן אומלייטישער יידּ, אַ קרעמער, וואָס האָט לייטישע קינדער. און וויל יעדער פון די שכנים האָט ביים באַגעגענען גע-פירט מיט אים אייגעם און דעם זעלבן שמועס: דער דאָקטאָר וועגן זיינע אומלייטישע קינדער און דער קרעמער וועגן זיינע לייטישע, האָט ער, הערנדיק זיי, פאַרוווּנדערט געשווּיגן, טראַכטנדיק דערבּי וועגן דעם קינד, וואָס עס טראָגט העלענטשיק:

— עס קאָן אויך זיין לייטיש אָדער אומלייטיש.

נאָר העלענטשיק, האָט זיך געדאַכט, טראַכט נישט וועגן גאָר-נישט. איר איז גלוטן אַלצאייניס, וואָס וועט זיין דאָס קינד, וואָס זי טראָגט, גלייך, וויי זי וווּיסט אַ סוד, אז "לייטיש אָדער אומלייטיש" איז נישט מער ווי אַ באַגריף פאַר שפּילנדיקע קינדער און אז דער עיקר איז דער תּוך — דער פּאַקט, וואָס זי געבוירט...

— אַ מענטש... זאָל ער זיין ווער ער וועט זיין...

אַזוי האָבן אָן לשון געזאָגט די אומגעענדערטע העלענקייל-דיקע באַוועגונגען פון העלענטשיקס צעווואַקסענעם קערפּער.

— אַ מענטש... זאָל ער זיין ווער ער וועט זיין...

אַזוי האָבן אָן לשון געזאָגט די שטומע בליקן פון דער מאַנס-ביל"ש-גרויסער מומע חוה און פון אַלע אַנדערע מומעס, וואָס קומען אַהער אַראָפּ אומיסטנע אויף אַ קוק צו טאָן און נישט געבן קיין גוט-אויג — אַ קוק צו טאָן אויף דעם וויכטיק-גרויסן נאָמענלאָזן „שותפות" — אַ קוק טאָן מיט גרויס ערנסט און מיט פיל מער אויגן, וויי מען פאַרמאָגט אַליין, מיט אויגן פון דער גאַנצער וועלט, און דערבּי רעדן זייער נישט ערנסט וועגן קלייניקייטן:

— הערסטו, העלענטשיק, אינם גרויסן פאַק מיט פינעקס בי"ל-דער, וואָס מען האָט נישט לאַנג צוגעשיקט פון פאַריז, האָט זיך,

טאָן. ער האָט נישט געדאַנקט, צי דאָס אַלץ האָט עפּעס געדויערט, ווייל אין יעדער רגע איז ער איבעראַנייס געבוירן געוואָרן אַ שפּאָגל־נייער, אויף וועמען די צייט מיט איר פונאַנדערטייַלן זיך אויף שענען אויף אויף רגעס האָט מער קיין שליטה נישט אויף קאָן שוין דעריבער צו זיין באַגרייפן נישט דערגרייכן. ער האָט נישט געדענקט וועמ עס איז געשען, נאָר געשען איז דאָס פאָרט — ער האָט געפירט הע־לענטש־קן אין שטאָט.

ער מיט העלענטשיקן זענען געזעסן אינם וויגנדיקן פייעטאָן, אויַ לינקס פון דעם בריטן וועג, פון יענער זייט אַ הויכן באַרג, האָט די רויטקייט פון דער אויפגייענדיקער זון געוואָגט אָן לשון. נאָר פוי מיט געפיל פון אַן איבערגעגעבענער קרובה:

— אַ גוט יום־טוב!

— אַ גוט יום־טוב העלענטשיקן!

— אַ גוט יום־טוב דער וועלט!

פרישגעבוירן, אָן זינד האָט זיך געשפּרייט די ערד. טוי־בא־פייכט, וויַ נאָר־וואָס באַשאַפן האָט זי געקוקט פון אַרומיקן האָרי־זאָנט. וויַ אַ מאָל פון קינדהייט איז אויף אירע וועגן געלעגן דער שטויב. וויַ מיט מאָל פון קינדהייט איז אין אַ זייט פון וועג געווען באַדעקט די אַלטע פויערטע, וואָס טראָגט די ערשטע איר זאָל אין שטאָט. וויַ צום ערשטן מאָל אין דער געשיכטע פון דער וועלט האָט אַרויסקריכנדיק פון דרעמל געהעלט דער פריער פרימאָרגן.

— איצט געוויס. — האָט געזאָגט העלענטשיק.

אוּן איר שמייכל איז דערבייַ געווען אַ קרומער, אַ שמייכל פון חייטיק אוּן גליק.

— עס האָט זיך אָנגעהויבן.

— א גוט יום־טוב. — האָט דערויף שוין מיט פיל מער שיי־נענדיקן זילבער געענטפערט די אַרויסקריכנדיקע זון.

— אַ גוט יום־טוב העלענטשיקן.

— א גוט יום־טוב דער וועלט.

אוּן פלוצלינג איז דאָס ער, זיצנדיק דאָ אין פייעטאָן לעבן

ערגעץ דאָרט, אין גרויסן וויסן הויז, וואָס אין אָנהויב שטאָס, האָט שוין דאַן אויף העלענטשיקן געוואַרט אַ פּיל מאָל געלופּטערט צימער, אַ לויידיקס, מיט בלויז איין טישל און מיט בלויז איין בעט — געוואַרט אַזוי, אַזוי ווי גלייך דאָס צוגעגרייטע בעט האָבן דאָרט פון העלענטשיקס ווענן אַוועקגעשטעלט אַלע מענטשן פון גאָר דער וועלט, נאָר העלענטשיק האָט ווענן דעם קיינמאָל נישט גערעדט. פּינעקס גרויסע, כּמעט מיידלשע אויגן האָבן דעריבער געקוקט אויף העלענטשיקן מיט ווונדער און מיט שרעק. אָבער פרימאָרגן האָט ער זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ געפיל, אַז עס פעלט שוין ווידער אַ שטיקל צימס, דעם פּינעקן פון נעכטן און פון איין-נעכטן. און נאָכדעם איז איינמאָל געקומען אַ פרימאָרגן, ווען פון אים, דעם נעכטיקן און פאַר-פאַר-נעכטיקן פּינעקן, איז שוין גאָרנישט נישט געבליבן — ער איז געווען „גאָרנישט", ער איז געווען אויס שעמעוודיק, ווי גלייך דאָס טוט זי אויך נישט זי, האָט אים דאַן העלענטשיק מיטן גרויען זוי-מערדיקן שאַריען שטיל געווענקט פון שלאָף:

— פּינעק!.. שטיי נאָר אויף... עס האָט זיך, דאַכט זיך, אָנגע-הויבן, פּינעק...

זי האָט געזאָגט „דאַכט זיך", כאָטש זי האָט עס גיכער ווי אַלץ שוין געוווסט קלאָר.

— וואָס?!

פּינעק האָט זיך אינצייטיק אי אויפגעכאַפּט אי אויפגעזעצט אין האָט דערזען: העלענטשיק שמייכלט, ווי אַ פאַרבאָרגענער הייליקער, וואָס ווילן נישט, אַז אין זיין נישט-שמייכלען זאָל מען אויף אים זיין הייליקייט דערקאָנען. ער איז, ווי אַ מענטש, וואָס געדענקט זיך לחלוטין נישט פון נעכטן און פון פאַר-נעכטן, אַרויס אינדרויסן, דערזען אין גרויען שאַריען, אַז דער טאָג ווען ווידער זיין אַ טאָג פון זומערדיקן פוסט-און-פאַס און האָט מער נישט געוואָלט אויף אים קוקן. ער האָט זיך באַלד אַ יאָג געגעבן ערגעץ אין אַ זייט צום נאָ-ענטסטן דערפל, אָפּגעלאָפן געשווינד אהין אַ וויאָרסט פיר, נאָר נישט געהוסט אַז ער לויפט, און נישט געפילט צי ער איז מיד, און מיט גלייק, מיט גרויסן, גרויסן בעל-עגלה מיט אַ רעסאָרנדיק-וויכן כייע-

דער באַריטאָן

העלענטשיקן, געוואָרן צוריק דער קינסטלער וואָס געווען, און נאָך מער ווי געווען — איצטיקס מאָל — אַ קינסטלער, אָן שום שטיפע־רישער לייכטזיניקייט — ער האָט דערפילט די דינאַמישע רגע פון „מיטן קאָפּ אַרויף" און מיט די פיס אַראָפּ" — די „דינאַמישע רגע" פון מענטשלעכן געבוירט.

דער באַריטאָן

I

דער באַרימטער באַריטאָן און זינגער פון יידישע פֿאָלקס־לידער איז איצטיקס מאָל אַרויסגעפֿאָרן אויף אַ טור נישט אַזוי צוליב פֿאַרדינסטן, ווי צוליב אַנדערע מער וויכטיקע סיבות: אים איז געווען אָנגעזאָלצן אויפן האַרצן דערפון וואָס ער ווערט אַלט — שוין אַרײַנגער עטלעכע און פערציק.

ווי גלאַטיק און צאַפֿלדיק ער — דער זשוואַטע מיט די קלוגע שמאַרצע אייגעלעך און מיטן ענערגישן, לײַדנשאַפֿטלעך־אַרויסגערוקטן אונטערמויל — זעט נישט אויס, רוקט זיך דאָך אָן אויף אים עפּעס אַזוינס, וואָס זײַן נאָמען איז צום באַדויערן אַזוי פּשוט:

— „עלטער"...

עס פֿאַרגנבעט זיך מיט זויערקייט אויב נישט אין די קנייטשן, וואָס אַרום זיינע אויגן, איז יעדנפֿאַלס אין פֿאַרשידענע שלעפּעריקע טענער פון זיין פֿראַכטפולער, מען קאָן זאָגן, וועלט־באַריכטער שטימע.

אים האָט זיך געדאַכט: עס איז גענוג ער זאָל זיך דורכלויפֿטערן, אַ זינג טאָן פֿאַר אַ גרויסן עולם, און אָט די אַלע זויערלעכע געפּילן וועלן גלײַך אַוועק ווי מיטן ווינט.

נאָר אַרומפֿאָרנדיק איצט מיט קאָנצערטן איבער אייגעם פון די קלײַנע לענדער, וואָס האָבן פֿאַר דער מלחמה געהערט צו רוסלאַנד, האָט ער נאָך דערצו אָנגעהויבן צו באַמערקן, אַז דער עולם וויזט אַרויס צו אים פיל ווייניקער אינטערעס, ווי צוריק מיט עטלעכע יאָר. דער אייגרויק איז אַוואַ:

וואָקסן דער פּאַרדרוס. פּאַרוואָס די, וואָס קומען אים כבוד אָפּגעבן, זענען אַזעלכע קליניטשקע זיי באַלידיקן זיך אפילו נישט...

מער פון אַלץ האָט אָבער באַלידיקט אייניער אַ פּאַקט:

די גאַנצע ציט, וואָס ער האָט געהאַט זיינע קאָנצערטן אין די צווייַ גרויסע שטעט פון אָט דער קליינער מדינה, האָט אים אָן אויפהער באָמבאַרדירט מיט בריוו און מיט טעלעגראַמעס איינס אַ קליין שטעטעלע, וואָס וואַלגערט זיך איצט אין הערבסט צווישן גרויסע בלאָטעס ביי דער גרענעץ.

— אַ פּאַרדריפּעט שטעטעלע, — האָט ער געקנייטשט מיט די אַקסלען, — וואָס האָט זיך עס אָנגעקלעפט?!

פּאַרמאָגט האָט עס סך-הכל ביי דריי אָדער פיר טויזנט איינוווינער, דאָך איז דאָס אַרויס פון די כלים און האָט „פּאַר יעדער פרייז" — אַזוי האָט עס געשריבן אין די בריוו און אין די טעלעגראַמעס — געוואָלט „האָבן די זכיה" צו הערן ביי זיך אינדערהיים דעם באַרימטן זינגער און באַריטאָן.

אין די טעלעגראַמעס און אין די בריוו האָט זיך געפילט אַן עזות פון אַ שטעטעלע, וואָס ליגט ערגעץ אין „עק" אַרומגערינגלט מיט בלאָטעס און מיט פּוסטקייט, נאָר אין אָט דעם עזות איז געליגן אַ טיפע באַלידיקונג פאַר אים. דעם געריטן — פריער מיט עטלעכע יאָר וואָלט אַזאַ שטעטעלע אַפילו נישט געוואָגט צו האָבן אַזאַ תאווה. יעדער נייע טעלעגראַמע האָט וויי געגעבן צו פילן, אַז ער איז אַן אָפּגעקומענער חתן-בחור און אַז מען רעדט אים עפּעס זייער אַ נידעריקן שידוך...

נאָר פון דער אַנדערער זייט:

די העזה פון שטעטעלע האָט אים געדינט, ווי אַ באַראָמעטער, אַז דער אינטערעס צו אים איז געפאַלן, ווי ער פאַלט בכלל צו אָפּגענוצטע באַרימטקייטן — פריער פלעגן זיך איבער זיינע קאָנצערטן שלאָגן גרויסע שטעט, און איצט קאָנען שוין זעטן מיט אים זייער נייגעריקייט בלויז קליינע פאַרוואָרפענע שטעטלעך.

ווי אַזוי האָט ער באַדאַרפט אויפן שטעטעלעס עזות ענטפערן?

— מאַכן אַ שווייג, נישט ענטפערן גאָרנישט...

נאָר פון דער אַנדערער זייט... פּאַרקערט:

— „גיב דעם עולם עפעס נייערס, יינגערס"...

די טעאַטערס, וווּ ער טרעט אַרויס, זענען פּוּל, אָבער וויי נישט אַזוי געפֿאַקט, ווי אַמאָל. עס פּעלט דער סאַמע עיקר — דער „קאָפּ־אויף־קאָפּ". ווי אַמאָל קומען אין האָטעל אים אָפּגעבן כּבוד פֿאַרשידענע זינגענדיקע און נישט־זינגענדיקע יונגעלייט און מיידלעך, נאָר אויך זיי זענען צו אים געלאָפֿן פֿוילבלעך, עס פּעלט אין זיי דער געוועזענער חסידישער ברען מיט דער געוועזענער דאַנקבאַרקייט דערפֿאַר, וואָס ער, אַ מענטש מיט אַ פֿענאָמענאַלער שטימע, האָט אין דער יוגנט פֿאַרלאָזט דעם פֿרעמדן טעאַטער און איז אַוועק צו ייִדיש פּאָלקס־לידער. זיי טראָגן אין האַרצן די קעלט פון אַרומיקן קוי־טיקן אָסיען און זענען בײַז גאָר ניכטער, באַלעבאַטיש־געזעצט... אים האָט פֿאַרדראָסן:

— פֿאַרוואָס זענען זיי אַזעלכע סטאַטשנע... אויסגעגעבענע?..

ער האָט דעריבער גערעדט צו זיי מיט אַ טאָן פון אויפּגע־רייצטקייט און גרינגשעצונג, פּילנדיק דערבײַ אַ באַדערפֿענישׂ סיי צו איראָניזירן איבער זיי, סיי אַ ביסל צו געבן:

— איך פֿאָר אַרום און געפֿין נישט די ייִדישע יוגנט — די יוגנט פון גלילקלעכן „הולי־קבצן"... אַלע זענען עפּעס געוואָרן ווי פֿאַרמעגלעך, כאָטש די עקאָנאָמישע לאַגע אין אַלגעמיין איז דאָך זייער אַ שלעכטע... אַ?.. איר פֿרעגט בײַ מיר, ווי אַזוי מען רופט אייך?.. פֿאַרוואָס בין איך עפּעס מחויב דאָס צו געדענקען פון צו־ריק מיט זיבן יאָר?.. וווינענדיק אין איטאַליע האָב איך געקענט דריי טויזנט איטאַליענישע ווערטער, נאָר אַרויספֿאָרנדיק פון דער אי־טאַליענישער גרענעץ, האָב איך אָט די ווערטער אַרויסגעוואָרפן פון קאָפּ — זייער פּלאַץ אין זכרון האָב איך באַדאַרפט אויף עפּעס בילכערס...

דאָס אַלץ, האָט זיך אים געדאַכט, איז קאָרג. צו אַ פֿאָר יונ־געלייט האָט ער געזאָגט זייער גראָב:

— איר זאָלט האָבן אַ כּלל: די סאַמע קלײנלעכסטע כּבוד־זו־כער זענען יענע, וואָס קלעפּן אַרום „גרויסע מענטשן

די יונגעלייט האָבן אין פֿאַרלוירנקייט געשטשערעט די ציין, געשמייכלט צי פון טעמפּקייט, צי פון ווייטיק, און אין אים איז גע־

געוואָרפן פון איין זייט אין דער אַנדערער; געלאָפן מיט זיין בלאָנד-געלע פנימל פונם בינטל פֿאַרערער צום גאַסט אין פונם גאַסט צו אַן עלטערער בפּבודיקער דאַמע — אַ גרעסע מיט יונגע אויגן אונטערן יונגן הוט — וואָס שטייט איינזאַמיק-שטאַלטנע אין מיטן בינטל-פאַר-ערער אונטער איר רעגנשירם — דער אייניקער רעגנשירם דאָס אין שלאַקס-רעגן, וואָס אויף דער גאַ-צער פּלאַטפֿאָרם.

— וואַרט, וואַרט, — האָט ער געשריגן — לאָזט מיך אָפּאָרשט צו צום גאַסט!

— אָט דאָס זייט איר?... איר אַליין? — האָט ער פרייַעך פון אַלע זייטן באַקוקט דעם גאַסט, — ווי, ווי, ווי איר האָט עס אָנגעזשומעט אַ וועלט!.. מיר דאָ האָבן אויך געוואָלט אויף אייך אַ קוק טאָן... איר פֿאַרשטייט צי ניין? יצר-הרע... אַלע האָבן געוואָלט פֿאָרן אין דער גרויסער שטאָט אַריין אייך הערן... מיר האָבן דאָ ליב פּאָלקס-לידער... האָבן מיר זיך מישב געווען: פֿאַר דעם געלט, וואָס אונז וועט קאָסטן פֿאָרן, קאָנען מיר דאָך אייך אַראָפּבּרענגען צו אונז... און נישט אַלע קאָנען דאָך פֿאָרן, אָט צום ביישפּיל איך... איך בין אַ פֿאַרנעמענער אויף א שטעלע... אַ בוכהאַלטער... אַ גוטע שטעלע, אָבער דאָך — אויף אַ שטעלע...

— וואָר איז די דאַמע? — האָט די בּאַרימקייט, ווי טויב צו אָט דעם גאָנצן פּלאָדערי, נישט אויפגעהערט קוקן צום מיטן פונם רעדל פֿאַרערער — אָט די גרויע דאַמע, וואָס אונטערן שירם?

— די דאַמע? — האָט הייס זיך א כאַפּ געטאָן קראַצן אין נאַקן דער ריריעוודיקער, וואָס הייסט מאָרטכע, — אָט דאָס איז זי דאָך... זי האָט די גאַנצע צייט נישט געוווּסט, געטאָן אין טויט אַריין, מען זאָל אייך אַהער למען-השם אַראָפּבּרענגען... זי איז די רייכסטע דאַמע בייַ אונז אין שטאָט... וואָס איז מיט איר אַזוינס געשען, וווייסן מיר נישט, נאָר זי האָט איינגעלייגט וועלטן... אַפּנים א חסידה אייערע, זי האָט זיך איינגעשפּאַרט שטאָל און אייזן, אַז איינשטיין זאָלט איר בייַ איר. נאָר בייַ איר, איז וווייסט איר גאָר וואָס? — דאָס קלייניע געל-בלאָנדע פנימל האָט צוגעמאַכט איין אייגל, און דענסטמאָל האָט זיך אַרויסגעווויזן. אַז עס איז וויַיט נישט קיין נאָר — וווייסט איר גאָר וואָס?.. אָז איר וועט פֿאַרפֿאָרן אין אונזעריקן אַ

די גרויסע באַרימקייט טוט פֿלוצלינג אַ שפּיי אויף דעם דריטן קאָנצערט, וואָס זי האָט נאָך דאָ אין דער גרויסער שטאָט צו לייענען. זיין אַנטרעפעניאָר פּראָטעסטירט, צעקריגט ער זיך מיט אים. עס ווערט אַ סקאַנדאַל אין שטאָט, אַ סקאַנדאַל אין דער פּרעסע, נאָר ער הערט נישט קיינעם און פּאָרט אַוועק, מעשה קונדס, געבן אַ קאָנצערט אין אַ קליין שטעטל...

צוליב וועלן אַ שפּיי טאָן אויף דעם, וואָס פּעלט דער אַמאָליקער ברענעדיקער „קאָפּ-אויף-קאָפּ", האָט געזומען אויף זיך „אָפּרעכטן גלות" ער — דער באַרימטער באַריטאָן מיטן לייזנשאַפטלעך אַרויסגעוויקלטן אונטערמויל. ער איז געפאָרן מיט שלעכט-איינגעריכטעטע פּראָווינציעל-טרייסלדיקע באַנען, אין פאַרלויף פון אַ נאַכט זיך אויפֿצוהערען אַמאָל דריי פון איין שלעפּ-צוגעלע אין צווייטן, ביז ענדלעך... אין אַ גאָס-רעגנדיקער בייטאָגעדיקער שעה האָט ער אין ברודיקער וויסטעניש דערגרייכט צום פאַרבאָטיקט-הילצערנעם וואָקזאַל פון חריפות-עזותדיקן שטעטל. ביים ערשטן בליק, וואָס ער האָט אויף דעם געטאָן, האָט אים באַהערשט אין איינציקער ביז גאָר שטאַרקער פאַרלאַנג:

— אַנטלויפן צוריק... וואָס גיכער זיך אויסדרייען און אַנטלויפן.

II

אין אלכסונדיקן גאָס-רעגן, וואָס בייַ דער וואָקזאל-טיר, האָבן שווינדלדיק אונטערגעטענצלט די יונגעלייט אין די רעגן-בורקעס, וואָס זענען אַרויסגעפאָרן אים באַגעגענען. זיי האָבן אַלע געהאט עפּעס מאָדנע קרומע פּנימער; זיי האָבן געקוקט אַזוי שמעוודיק, ווי גלייך זיי וויסן, אַז עמעצער מאַכט פון זיי לצנות און האָבן איבער עפּעס נישט אויפגעהערט צו שרייען:

— מאָרטכע!

— מאָרטכע!..

דער, וועמען זיי האָבן געריפן „מאָרטכע", איז געווען דאַרעך און קלענער פון זיי אַלע און איז אינגאַנצן פאַרלוירן געגאַנגען אין דער גרויס פון זיין גרויסער געלויגענער רעגן-בורקע. ער האָט זיך

דעם באַריטאָן האָט ַמען אָט דעם בחור אָנגעהויבן צוריק ווערן אָנ־
געזאַלצן. אויפן הארצן און עס איז פֿלוצלינג ווידער אַרויף דער
געדאַנק, אַז ער ווערט אַלט — שוין אריבער פערציק... ער איז דעם
בחור גלייך געווארן אַ דם־שונא, נאָר באַלד זענען אלע זיך שנעל
פונאַנדערגעגאַנגען, ווייל מען האָט דערלאַנגט עסן מ׳טאָג.

ביים געגרייטן טיש זענען געבליבן נישט מער, ווי צוויי: די
באַלעבאָטע — אויבנאָן, און ער — ביי דער זייט. ער האָט גע־
רוקט אין זיך מיט גרויס אַפּעטיט די געשמאַק־געפֿערעלטע מאכלים —
עפּעס ווי פסחדיקע מאכלים. ער האָט כּמעט געפֿרעסן, פֿאַרטרונקענ־
דיק פון מאָל צו מאָל מיטן אונטערגעוקטן פֿאַרפֿאַוועטן שנאַפּס
און מיט ווײַן, און האָט מיט נישט גאָר קיין ריינע „באַריטאָנישע״
פֿוונות געטראַכט וועגן דער בכבודיק־גרויער פרוי:

— זי האָט נאָך עפּעס יונגט אין פנים... אין די אויגן און
אַרום מויל האָט זי עס נאָך..

פּונם שמועס, וואָס ער האָט מיט איר געפֿירט, האָט זיך אַרויס־
געווײַזן, אַז קיין מאַן האָט זי נישט — ער איז געשטאָרבן נאָך צו־
ריק מיט צוועלף יאָר און אַז קיין קינדער האָט זי אויך נישט —
זי האָט געהאַט סך־הכּל אַיין מיידל, אַ זעלטן מיידל... געהאַט א זעל־
טענע שטימע, דאָס מיידל... אויך געזונגען פֿאָלקס־לידער. נאָר „דאָ־
מאַשנע״. צוריק מיט אַנדערטהאַלבן יאָר געשטאָרבן...

— פון שקאַרלעטינע.–האַט עפּעס זייער מאָדנע שטיל, ווי היי־
זעריקלעך אַ זאָג געגעבן די פרוי, און ביי איר זענען געבליבן הענ־
גען צוויי גרויסע טערען אויף ביידע אויגן.

— פון שקאַרלעטינע?.. — האָט ער, אויפהערנדיק א ווײַלע צו
עסן, איבערגעפֿרעגט מיט גרויס מיטגעפֿיל, און דערביי דערפֿילט,
אַז ער, דער באַריטאָן, איז ווירקלעך אַ לייטישער מיטפֿילנדיקער
מענטש, נישט אומזיסט איז ער אמאָל אָנגשטאָט טעאַטער אַוועק צו
יידישע פֿאָלקס־לידער.

פּויל־אָנגעגאָסן און האַלב־מבושמדיק איז ער אויפגעשטאַנען פון
טיש, אויפגע לייגט אונטערגעזונגען, בעת מען האָט אים אָפּגעפֿירט
אין באַזונדערן צימער כאַפּן א בייטאָגעדיקן דרעמל. און ווייל אין
דער גאַנצער ווינונג איז אויסער אים מער קיין מאַנספּילן נישט

האָטעל, וועלן דאָך אייך געווייס בייסן די וואַנצן, איז דערפּער פאָלגט מיך אוּן לאָזט זיך נישט בעטן. וואָס האַרט אייך, איר וועט הנאה האָבן.

איצט האָט מען אין רעגן פאַרכאַפּט פּלעצער אויף די צוגע־גרייטע בעל־ענלישע פּירן, זיך פּרייַלעך אויסגעוועט אוּן פּרייַלעך אַוועקגעשמיסן צום היבשן שטעטל, וואָס טוקט זיך ווייט, ווייט אין א בלאָטיקן טאָל. קיינעם איז אפילו נישט איינגעפאַלן אויפצוועצן אים אוּן די עלטערע בכבודיקע פרוי אויף איין פּוּר, קיינעם איז אפילו נישט איינגעפאַלן זיי צוצופּירן איינעם צום אַנדערן אוּן זיי באַקענען.

דאָס הויז ביי דער בכבודיקער גרויער פרוי — אַן הרחבה־דיקס, א פאַרמעגלעכס, כּמעט א רייכס.

וואַשנדיק זיך אין איינעם פּוּן די געמיטלעכע צימערן ביי א ברייטן וואַש־קאַסטן, האָט דער באַריטאָן געפרווט מיט לייכטע הוס־טלעך די שטימע אוּן געפילט, אַז מיט דעם, וואָס ער איז אמאָל אַוועק פּוּן טעאַטער צו פּאָלקס־לידער, האָט ער ווירקלעך אָפּגעטאָן א גוטע זאַך... א פּיינע זאַך, וואָרים אָט זעט ער דאָך: א שטעטלע רוישט זיך... צי מען בלייבט אויף אייביק ביי דער שטימע, צי ניין, נאָר א מענטש בלייבט מען דאָך... אוּן דאָס שטעטלע אַליין — א טייער שטעטלע... פּוּן קיין שלעכטן טאָג זאָל עס נישט וויסן! אָט קוקט ער דורכן פענצטער אוּן זעט:

— ווי עס רוישט זיך אַביסל!.. ממש, ווי א חתונה, אוּן אַלץ צוליב אים, דעם גאַסט — ער איז דאָך אַליין אויך פּוּן א שטעטל.

אין עס־צימער האָבן געוואַרט יונגעלייט אוּן מיידלעך — זינגע־דיקע אוּן נישט קיין זינגענדיקע. א פאָנפּעוודיקער בחור — זייער א געזונטער מיט קרומע אויגן — האָט געוואָלט ביי אים אַן עצה: ווי־הין זאָל ער גיין — אין דראַמע צי אין אָפּערע? וויל אין דראַמע האָט ער שוין געשפּילט, ווי א ליבהאָבער, נאָר ער האָט א שטימע אוּן האָט געהערט: עס וועט אינגיכן וועלן א יידיש אָפּערע. דער בחור האָט שטאַרק געוודיעט אוּן האָט נישט אויפגעהערט צו פאָנפּען:

— איז ווי מיינט איר?... גיט אַן עצה, אדרבא...

נאָר מיט אַ פּאָר שעה שפּעטער, וועלן ער האָט זיך פּון שלאָף אויפגעכאַפּט, האָט ער בײַ זיך אין צימער דערזען דעם קלײנעם אין רירעוודיקן גע־בלאָנדן יונגמאַן, אָט דעם, וואָס אויפן וואָקזאַל האָבן צו אים אַלע געשריגן: „מאָרטכע, מאָרטכע!". ער האָט זיך פּון אים דערוווסט, אַז דער טעאַטער, וווּ ער דאַרף אינאָווונט אַרויס־טרעטן, איז אַ הילצערנער, נישט קיין געהיצטער — אייגנטלעך אַ קינאָ, נישט קיין טעאַטער, דער יונגערמאַן האָט געהאַט אַ בוכהאַל־טערish־אומעטיק פּנים און האָט זיך ענדלעך אויסגעקוועטשט, אַז אייגנטלעך...

— אייגנטלעך פעלט נאָך היפש געלט צו דער צוגעזאָגטער סומע... הלוואי זאָל איך עס פאַרדינען אין צוויי חדשים... דער פּדיון בײַ דער קאַסע איז עפּעס גאָר קיין פּדיון נישט... קוים וואָס עס צי־קעט זיך... נאָר וואָס זשע דען? מען האָפּט אַלץ, אַז אין דער לעצ־טער שעה פּארן אָנהויב וועט זיך פּאַרבעסערן... אַוודאי מוז זיך פּאַר־בעסערן, וואָרים אַז נישט?..

דער יונגערמאַן האָט אויף אים אַ קוק געגעבן מיט צוזאַמענ־געצויגענע אייגלעך פון אַ קלוג שרעטלע, געעפנט דאָס מויל, באַ־וויזן אַ שאַרף צינגלע מיט שאַרפע ציינדלעך און האָט זיך פוּ־נאַנדערגעלאַכט מיט א דריבנע געלעכטערל:

— וואָרים אַז נישט, — האָט ער אויסגעלאָזט, — אַז נישט איז דאָך טאַקע שלעכט!..

און דעם באַריטאָן האָט צום אַלעם ערשט פאַרדראָסן אָט דאָס געלעכטערל — עפּעס צו אַ היימיש... צו אַ פּאַניבראַטסקי... ער האָט פון נאָכן שלאָף געקוקט אויף אים מיט רויטלעכע, בייז־אויס־געגלאָצטע אויגן.

— איר האָט פאַרן אַרײַנקומען צו מיר געדארפט אָנקלאָפּן אין טיר,—האָט ער בייז אַ כאַרל געטאָן אויפן יונגן מאַן, — יאָ, יאָ... וואָס קוקט איר אַזוי?.. איר זייט קליינשטעטלדיקע דריפּקעס... איר וויסט וועמען איר האָט אַראָפּגעבראַכט צו זיך אין שטעטל?!.. גייט געזונטערהייט..

דער איבערגעשראָקענער יונגערמאַן איז געוואָרן פריער בלאַס און נאָכדעם רויט, און שעמעוודיק זיך אַרויסגערוקט פון צימער. דער

גערטנ, האָט ער דערזעהן דערזעלבן, אז ער איז דאָך נישט בלויז
דער אינזיכער מאָנטיל, נאָר אויך דער אינזיכער באַלעבאָס. יעדן
פענצטער איז אַרויסגעגאַנגן אין א קליין מעדל אריין, האָט ביטער
איז געהאַן נישט קיין נויט, א גמילות־חסד צו לויפיק. בפרט
אָן סוף כּעבל. אויסער דעם באַקומען זיי בסך אויף הונדערט פֿר
איז גכלכּלן א האַלב־מבוסדיקער, א אינטערעסאַנט־וועגנדיקער. ועכער
בי דער זיט געמאַכט א פּאָר שטיקלעך אין פּוקס אקטן, אויף דער
דאַגס, איז אין א הילצערנער רויט־באַלי־שטיפער דעם וכּוואַנען א
פּאַרגעסערטער פּאַטאַראָפיסער ביזנעס פֿון אן אויטערלעכער טיפּן
מיזל. אירע אויגן האָבן נקוקט מיט א מצרע אָפּגעטרי אַרבעטנ־
געבונקייט אין אַלי צאָרט, די די דן־וכּארבעטע שפּיגן פֿון אירי
קאָפּעל, אין אירער איר גאנצן צימער פּגרט אין נכרים בעגאָנען
יענער תעמידיק־רייכדיקער שטריק, האָט די בכבודיק־גרויס באַלי־
באַמטע האָט נאָר בלויז אין די אויגן אין ערנסט־די אין די
זינקלען, האָט אַרום אין מיל. דאָס איז, אפּנים, נעהאַלטן דער בא־
לעבאַטעס מאַכטער — דאָס איז־אין־אינזיכע מיזל. האָט דאָס
איך נעהאַט א מיזע שטיפּע, אין דאָס איז נעהאַנגן בעלקס־לידער
אין איז בויזיק מיט אנדרסהאַלבן יאָר נעמאַכט פֿון מקוללשטע.

לייגדיק אקעגן אייגן בעם א האַלב־מבוסדיקער אן אינט־
רייזיק־וויכעדיקער, האָט ער נישט אויפגעהערט צו קוקן אויף בלי־
— א שטיק מיזל, האָט!... א בריקעס אין אוא שיינס!.. א
זעלטן שיינס...

דערבי האָט ער מבוזהדיקהייט נעפֿילט צו איר לייכטאפּ־
די צו א לעבעדיקער — איז אין נאָך דיזיק אָבגעוואַנט. האָט
נעטאָן אין זי צוזיק מיט אנדרסהאַלבן יאָר פֿון מקוללשטע...
ער איז אַנשלאָגן נעוואָרן מיט א דפֿן דעמל אין מיט א וויכער
פּאַמאַוויע, אז ער חפּץ מיט אָ דעם שיינס באַרעגלטן מיזל
חתונה נהאַט. אז ער איז אויפ נעקומען צו איר אהיים. דערבי איז
אים לחלוטין נישט אָבגעוואַנט, האָט ער־נעמ־זי בי זיך אינדערהיים,
האָט ער צו לאַנג יאָר א היים מיט בייר קינדער.

— א מיזער שטעטעלע, — האָט ער אין נדענקט, — א וועלטן
שטעטעלע...

וווּנדער, ווי ער טרייסלט זַיך איינער אַליין מיט זיינע פּעקלעך. פּונ־
אונטן ביי דער גרויסער הילצערנער געביידע הָאבן מאַמעס, האַלטנ־
דיק קינדער אויף די הענט, זיך געקריגט ביי דער קאַסע און געפּאָ־
דערט צוריק זייער געלט. פּונפּאָרנט, אויפן בלאָטיקן בּאַרג, הָאט מיט
געלע קאַלטע פּייערלעך זיך געלויכטן די הילצערנע געביידע פּונם
קלייגעם ברודיקן וואָקזאל. דער בּאַריטאָן הָאט זיך געטרייסלט אויפן
וואָגן, ווי נישט קיין היגער, ווי גלייך צווישן אים און צווישן שטע־
טעלע איז גאָרנישט נישט געשעען. אים איז נאָר געווען ביז גאָר
אָנגעזאַלצן אויפן הארצן, און געפילט הָאט ער אָן אויפהער, אז
מען קען גאָרנישט נישט העלפן—ער, דער בּאַריטאָן, איז שוין אַריבּער
פערציק:

— ער ווערט אַלט... ער ווערט אַלט...

באריטאָן האָט אין גרויס כּעס אָנגעהויבן ארומשפּאַנען הין און צו־
ריק איבערן צימער, ארומגעשפּאַנט לאַנג, נאָר באַרויקן זיך נישט
געקאָנט און געגעבן אָן עפּעס אַ קלאַפּ מיטן פויסט, אַזוי אַז אַקעגן
אויך דער וואַנט האָט זיך ווי פּאַרשעמט דאָס מיידל, וואָס איז גע־
שטאָרבן פון שקאַרלעטינע, און אין נאָענטן עס־צימער, וווּ עס האָט
שוין געוואַרט דער סאַמאָוואַר, האָבן זיך אַלע דערשראָקן און געגוו־
מען זיצן זייער שטיל און זיך איינהערן. אין עס־צימער האָבן אַחוץ
דער בּכּבודיק־גרויער באַלעבאָסטע מיטן געל־בלאָנדן יונגערמאַן גע־
וואַרט פרישע יונגעלייט מיט מיידלעך. דער פּאָפּעוודיקער זייער גע־
זונטער בחור איז געווען גרייט צו פרעגן נאָכאַמאָל אַן עצה. דער
באַריטאָן איז אריינגעקומען אַהין, געבליבן שטיין אינמיטן צימער,
ארומגעקוקט אַלעמען מיט בייזע אויגן און נישט אויסרעדנדיק קיין
וואָרט זיך צוגעזעצט צום טיש, נאָר פלוצלינג אויסגעפלאַצט אויפן
גאנצן שטיל־וואַרטנדיקן עולם:

— וואָס קריכט איר אַהער וואָס?.. וועט האָט געשיקט נאָך
אייך?! וען נישט קיין יידישער ארטיסט קומט אַהער, וען שאַליא־
פּין קומט אַהער, וואָלט איר אויך געוואָגט צו אים צו קריכן?.. גייט
אייך פונדאַנען!.. ס׳ארא עזות!..

דער דערשראָקענער עולם האָט זיך אָנגעהויבן מאָדנע פּאַמ־
לעך פונאַנדערגיין. די אויפגעשטאַנענע באַלעבאָסטע האָט אַ רגע אין
פּאַרלוירנקייט אַ בראָך געגעבן די הענט. דער באריטאָן האָט זיך צו
קיינעם נישט אומגעקוקט און ווי אויף צו־להכעיס בּרייט זיך אַוועק־
געזעצט טרונקען טיי, נאָר פלוצלינג איז ער אויפגעשפרונגען און גע־
נומען מיט גרויס כּעס צו קלאַפּן אין טיש:

— וען גייט אַוועק פונדאַנען דער צוג?!.. אַ פּור זאָל מיר
זיין!.. די רגע זאָל מיר זיין אַ פּור צום וואָקזאַל!

עס איז געווען פּאַרנאַכט, וען ער האָט זיך געטרייסלט אייגער
אַליין אויף דער פּור צום וואָקזאַל. דער רעגן האָט ווידער געגאָסן
אין אלכסון און זייער געדיכט, אין שמאָלע געסלעך איז מען אַרויס־
געלאָפן פון פּאַרבייגעקאָרענע הייזער און געקוקט ווי אויף אַ בייז־

דער קבר ן

דער קבֿרן

1

— רב זאַלי, איר וועט אונז אַלע איבערלעבן, אַ? רב זאַלי, זאַלי האָט פֿיינט, אַז מען זאָגט דאָס אים; ער ענטפֿערט אי־בערקרימענדיק:

— טיע, טיע, טיע... איבערלעבן... טיע, טיע, טיע, טיע.

ער איז א שמש אין דער חברה־קדישא, ער האָט איבערגע־לעבט זיין חיוב, זיינע זין, זיינע שניר, זיינע מומעס, פעטערס, גע. שוועסטער־קינדער און דעם גרעסטן טייל פון זיי אַלע אייניקלעך.

ביז פינף־אין־זיבעציק יאָר האָט ער געגרי[illegible] אַז ער עלטערט זיך, ווי אַלע מענטשן אין זיין שטאָט; אַ סימן האָט איר: ער ווערט גראָלעך; אויף זיין שטערן, אויף זיינע באַקן אין אויף זיין שטייפן רויטן האַלז באַווייזן זיך קנייטשן.

נאָר נאָך פינף־אין־זיבעציק יאָר האָט זיך זיין גראָקייט אָפּגע־שטעלט אין איז וויסער בישט געגאַנגען; זיינע קנייטשן — אויך: זי האָבן זיך פֿאַרהאַלטעוועט אין האָבן אויסגעזען ווי אייגעוויקט אין ספּירט. זאַלי האָט עס באַמערקט, אַלע האָבן דאָס באַמערקט.

— זאַלי,—האָט מען געזאָגט,—האָט אויסגעהערט צו ווערן אַלט.

א מאָדנע זאַך איז דאָס געווען. נאָר גלויביקע מענטשן האָבן דאָך געהאַט צו דערציילן וועגן דעם א מעשה:

געווען איז דענסטמאָל זאַלי נאָך א בחור, געווינט אין א דאָרף אין א קרעטשמע, קומט אייניאָל אין יענעם דאָרף דער גרוי־

פֿאַר זיך אַליין אויפגעהערט צו צײלן. ער האָט וויִ געדרעמלט, אוּן אין אים האָבן געדרעמלט די יאָרן.

בײַלעכווײַז האָט ער אויפגעהערט מורא צו האָבן פֿאַר ראש־השנה, פֿאַר יום־כּפּור אוּן פֿאַר הושענא־רבה, וועַן אויפן הימל חתמענט מען אונטער זײַן „קוויטל". ימים נוראים האָבן אים אויפגעהערט צו שרעקן; זיי זענען געווען פֿאַר אים פּשוטע וואָכעדיקע טעג, וויִל פּוּן שטאַרבן, האָט ער געפּילט, האַלט ער וויִט. דערצו נאָך האָבן אים די יאָרן אַליין אָנגעהויבן אויסצוזען זייער קורץ, וויִ די קלײַנע קאָפּיטלעך אין סוף פּוּן תּהילים: א יאָר — א ענעץ; א יאָר אַן אָטעם; א יאָר א רויכל פּוּן אַן אויסגעשאָסענער קויל. אויפן אָרט פּוּן יאָרן האָט ער דעריבּער די צייט פּוּן זיין לעבן אָנגעהויבן צו צײלן לויט די דורות, וועלכע ער — דער שמש פּוּן דער חברה־קדישא — ברענגט צו דער קבורה, אוּן נישט אַזוי לויט די קבצנישע דורות, וויִ לויט די פֿאַרמעגלעכע אוּן אָנגעזעענע — לויט די „פּנים" פּוּן שטאָט, וויִל אַזעלכע דורות געדענקען זיך.

פֿריער האָט ער געבראַכט צו קבורה די רב יוזעפּס, די רב שבתּיס, די רב קלמנס, די רב ישראלס אוּן זייערע וויִבער — די האָדעלעך, די ציזעלעך מיט די יוכבדס — הייליקע וויִבער, פֿמעט רביצינס.

דערנאָך האָט ער אָנגעהויבן אַריבּערצופֿעקלען אויפן בית־עולם זייערע זין אוּן אייִדעמס — די לִיפּשיצעס, די גראָסמאַנס, די קאַמינסקיס.

נאָך שפּעטער האָט ער אויפן בית־עולם געסאָרטעוועט זייערע אייניקלעך — די מאַקסעס, די איזידָרס, די מירָאָנס, די אַלעקסאַנדערס מיט די קלאַוודיעס, בערטעס, קלאַרעס אוּן מינעס.

ער האָט שוין געהאַלטן בּיי די אוראייניקלעך פּוּן די דאָזיקע חשובע משפּחות, געווען גראָלעך, געקנייטשט אוּן אַליין די מיטות נישט געטראָגן אוּן מיט די מתּים זיך נישט געפֿאָרעט. ער האָט בלויז געקאָמאַנדעוועט מיט די גרעבער, מיט די משניות־לערנער אוּן תּהילים־זאָגער אוּן מיטן לייוונט, וואָס קהל פֿאַרקויפט אויף תּכריכים. קיינער אין שטאָט האָט שוין נישט געווּסט, וויפֿל ער איז אַלט; ער אַליין — אויך נישט. ער האָט זיך באַווּיזן אין גאַס נישט אַנ־

סער מניד אוּן שטעלט זיך אָפּ אין קרעטשמע דאָוונען. אוּן אין קרעטשמע איז גראָדע קיינער חוץ זאַלין נישט געווען. אַלע זענען אַוועקגעפאָרן אויפן יאָריד. נאָכן דאָוונען פרעגט דער גרויסער מגיד בּיי זאַלין:

— הער נאָר, יונגער בּוים, וואָס קאָנסטו מיר געבּן עסן?

זאַלי האָט געענטפערט:

— קרעפּלעך, רבי, איך קלעפּן קרעפּלעך.

— גוט, — האָט געוואָגט דער מגיד, — וויפּל קרעפּלעך דו וועסט אָנקלעפּן, אזויפיל יאָר וועסטו לעבּן.

זאַלי האָט אָנגעקלעפּט קרעפּלעך אַ פולן טאָפּ, אוּן אַז ער האָט אויסגעגעסן גיך געווען פּנקט הונדערט מיט אַכצן.

פונדאָנען האָט מען געדרונגען, אַז זאַלי וועט לעבּן הונדערט מיט אַכצן יאָר.

— ער האָט באַצאָלט, — האָט מען געזאָגט, — פאַר יעדן יאָר — אַ קרעפּל.

נאָר זאַלי האָט פיינט געהאַט צו הערן, ווי מען דערציילט דאָס הונדערט מיט אַכצן יאָר איז אים געווען קאַרג, אוּן אַחוץ דעם האָט ער געגלויבט, אַז יאָרן זענען ווי קרעפּלעך — אַז מען ציילט זיי נישט איז בעסער — עס קאָן אין זיי אַריין די ברכה.

אַ קרעפּטיקער איז זאַלי געווען פון תּמיד אָן. אַ ייד — אַ גבר מיט אַן אייזערנעם קאַרק, מיט אייזערנע גלידער, דערצו נאָך — אַ פויליאַק אַ גרויסער: זיינע קרעפּטן האָט ער קיינמאָל אין דער פּוילעך מאָס נישט אויסגענוצט אוּן זיי קיינמאָל מיט קיינעם נישט געמאָסטן, נאָר נאָך פינף-אוּן-זיבעציק יאָר האָט ער פלוצלינג אָנגעהויבן צו גלויבן, אַז זיין פוילקייט איז אַ באַזונדערע. אַ גאַנץ אַנדערע ווי בּיי אַלע מענטשן — דאָס האָבן זיך די קרעפטן אין אים פאַרשלאָסן, ווי אין אַ קלייניער פעסטונג אוּן ווילן פון אים נישט אַרויס, אוּן אָט זאָל קומען דער טויט אוּן זאָל קלאַפן אין דער טיר, חיפּל ער ווילּ. נעכטיקע טעג... די פוחות וועלן אים נישט אַרויינלאָזן.

נאָך פינף-אוּן-זיבעציק יאָר האָט ער דעריבּער שוין אויפגעהערט צו דערציילן זייטיקע מענטשן, וויפּל ער איז אַלט, נאָר אויך

המות: „וען איך זאָל זייגן כּבוד אויף יענע וואָס בעטן מיך, וואָלט קיינמאָל אין לעבן קיינער נישט געשטאָרבן". עטפערט זאָלי: „טשע־פּע מיך נישט, וועל איך דיר דערפאַר העלפן. איך וועל דיר באַ־גראָבן אָלע דאָ אין שטאָט". „נו, גוט — האָט געזאָגט דער מלאך המות — אָבער געדענק, דו טאָרסט נישט ורדכלאָזן קיינעם; ווי נאָר דו לאָזסט דורך איינעמס אַ קבורה, אזוי באַלד שטאַרבסטו!" דעריבער כאַפט זיך אַוועי זאָלי, דעריבער לויפט ער דער ערשטער צו יעדערנס קבורה.

גרויסע האָבן אין דעם נישט געגלויבט. אין א הייסן זומער־דיקן בייסאָג האָבן אין עק מאַרק, אונטערן ראָטהויז, זיך געקענט לאַנגווייליקן יונגע, אָפּגעריסענע טרעגער, געזעסן אין שאָטנדיקע ווינקלען און געוואַרט ביז מען וועט זיי רופן, איבערטראָגן אַ פּאָר זעקלעך מעל אָדער אַנדערע שווערע זאַכן. זיי האָבן זיך איינער מיט דעם צווייטן געראַנגלט, געזאָגט וויצן, און אז זיי האָבן דער־זען, ווי זאָלי איילט ערגעץ־ווהין. אַן אונטערגעאַרטלטער מיט זיין גלאַנציק־גלאַטן שטעקן אין האַנט, האָבן זיי אָנגעהויבן רעדן צווישן זיך הויך, כדי זאָלי זאָל הערן:

— זאָלי, זאָג איך, וועט נישט שטאַרבן.

— און איך זאָג: ער וועט יאָ שטאַרבן.

— צו וויפל גייסטו אין געווען?

— צו וויפל דו ווילסט.

— גיב דיין האַנט.

— נאַדיר מיין האַנט.

זאָלי האָט זיך דאַמאָלס אויף די טרעגער געקרימט, זיך גע־קרימט, פאַרביילויפנדיק:

— טיע, טיע, טיע... צו וויפל גייסטו אין געווען... טיע, טיע, טיע.

און אַליין האָט ער זיך לעבן זיי נישט פארהאַלטן — ער איז אַוועק וויטער ערגעץ־ווהין אין אַן הינטער־גאַסל. אוין אויב זאָלי איז אַוועק אין אַ הינטער־גאַסל, האָט מען געווסט, אַז ער האָט שוין עמעצן.

— געווים איז דאָרט עמעצער געשטאָרבן.

דערש, ווי אונטערגעגאַרטלט, מיט זיין גרעבן אַלטן און גלאַנציק-גלאַטן שטעקן אין האַנט, און וו׳ל ער האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן דווקא דאָן, וועו אין שטאָט איז געווען אַ מת, און וועו לעבן דער שטוב, וווּ דער מת ליגט, שטייט אַ גרויסער עולם; וויל דער עולם האָט דאָמאָלס גישט געהאַט זועגן וואָס צו רעדן, האָט מען גע-רעדט וועגן דעם, וואָס ער איז נאָך אַלץ קרעפטיק, אָט דער זאַלי:

— און זע, עס איז דאָך אַ קונץ.

— ער טראַכט גאָרנישט פון שטאַרבן, זאַלי.

— דער מלאך המות האָט אים איבערגענומען אויף זיין זייט.

— ער דינט אים געטריי.

— דער טויט האָט אויף אים קיין שליטה נישט.

— ער וועט נישט שטאַרבן, ער וועט נישט שטאַרבן.

ביסלעכווייז האָט מען אָנגעהויבן אין דעם צו גלויבן.

צוערשט האָבן אין דעם גלויבן אָנגעהויבן קליינע קינדער, חדר-יינגלעך. קינדער האָבן דערפילט, אַז ער איז אַ טייל פונם מלאך המות, וויל ער הייסט אַוועקטראָגן פון זייער היים זייערע געשטאָלטן בענע ברידערלעך און שוועסטערלעך און אַמאָל אויך דעמס אָדער יענעמס אַ געשטאָלטענעם טאַטן, צי אַ מאַמען. ער בייזערט זיך תמיד, פאַרוואָס מען וויינט צו לאַנג אוין פאַרוואָס מען לאָזט נישט טאָן דעם מת „זיין רעכטס". פון אַלע פנימער, וואָס שווינדלען דורך צווישן די ברענענדיקע ליכט אַרום אַ געשטאַלטענעם, האָבן קינדער בלויז געדענקט זאַלים פנים, זיין אַלטע אונטערגעגאַרטלטע פיגור, דערצו האָבן נאָך קינדער געדענקט, וויי מען שעלט זיי:

„זאַלי זאָל נאָך דיר קומען!"

קינדער האָבן דעריבער אין זיין פיגור, אין זיין פנים אוך אין זיין נאָמען אָנגעהויבן צו דערפילן עפעס אַזוינס, וואָס איז אומ-פאַרמיידלעך אוך אייביק; זיי האָבן אָנגעהויבן צווישן זיך צו רעדן:

— זאַלי וועט נישט שטאַרבן, קיינמאָל... קיינמאָל...

— אַ צדיק האָט אים געבענטשט.

— ניין, נישט קיין צדיק, נאָר דער מלאך המות. איינמאָל איז דער מלאך המות געקומען נאָך זאַלים נשמה. רופט זיך אָן צו אים זאַלי: „טשעפע מיך נישט, איך בעט דיך". זאָגט צו אים דער מלאך

לעצטן מאָל... קברים אויפן בית-עולם האָט מען געגראָבן גרויסע — פאַר אַכט, צען מענטשן אויף איין מאָל. און זאָלי דער שמש האָט נישט געוווּסט, אַרומגעיאָגט איבער דער שטאָט, זיך באַווײַזן אין אַלע פאַרנטיקע און הינטערשטע געסלעך, אַריינגעקוקט אין די הייזער, געפרעגט אויפן וווּנק:

— אַ?.. וואָס.. נאָכנישט?

און אַלץ מורא געהאַט, ער זאָל חלילה עמעצנס אַ קבורה נישט דורכלאָזן, אין יעדער שטוב, וווּ עס איז געשען דער אומגליק, האָט ער געמוזט אַרײַנלויפן כאָטש אויף א ווײַלע, כאָטש אויף א רגע, כדי אַ קוק צו געבן, כדי זיך אָנצוביײַזערן:

— גענוג, גענוג וויינען... לאָזט טאָן דעם מת זײַן רעכטס.

עס האָט געקענט טרעפן:

אינמיטן הייסן זומער-טאָג זאָל זיך די מגפה פלוצלינג אָפּשטעלן און אויף צוויי אָדער דריי שעה הענגען בלייבן אינדערלופט. די מגפה האָט דאַן ווי אָפּגערוט, זי האָט ווי געדרעמלט, און דאַן האָט אויך זאָלי דער שמש געדרעמלט, נאָר נישט ביי זיך אינדער-היים — אינדרויסן, אונטערן פרייען הימל האָט ער געדרעמלט. איינ-געהויקערט, אונטערגעגאַרטלט, מיט זײַן גלאַנציקן גלאַטן שטעקן אין האַנט איז ער געוועסן אויף די טרעפלעך פון א שטוב, וווּ עמעצער איז זייער קראַנק, אָדער אויף די טרעפלעך אַקעגן אַזא שטוב. זײַן קאָפּ מיט די פאַרשמאָלטע אויגן האָט זיך געבויגן, זיין נאָנצער קערפער האָט זיך געהויקערט. נאָר געדרעמלט האָט ער זייער גרינג.

עס האָט זיך געדאַכט:

די גאַנצע שטאָט שטאַרבט אויס, אַלע גאַסן בלייבן פאַרלאָזט; פוסטע הייזער וועלן שטיין דורכאויס אין לאַנגווײַליקע געשלאָסענע רייען און וועלן בענקען נאָך זיערע געוועזענע געשטאַרבענע בא-וווינער. דער לעצטער, ווער עס וועט דאַרפן שטאַרבן, וועט פאַרן טויט איבערקערן א שוך אין אַקעגן דעם איבערגעקערטן שוך וועלן ערגעץ-וווּ אַרויס דער שטאָט זייער שטאַרק בילן הינט. דער בילן וועט זיך ציען סיי בייטאָג און סיי ביינאַכט, אָן אויפהער — א לאַנגער און נאָגנדיקער בילן. וואָס רייסט זיך אַרויס פון פאַרלעמטן הינטישן פּיסק. דער בילן וועט דויערן אייביק, און הערן וועט אים

און מאָדנע איז דאָך געווען צוצוקוקן, ווי ער כאפט זיך אהין, כאָטש ער איז שוין אַלט, געבויגן, אינדרויסן איז שטאַרק הייס און דער געשטאַרבענער איז זייער אַן אָרעמער — פון זיין קבורה קען זאַלי גאָרנישט האָבן — מאָדנע איז געווען צו זען, ווי ער האָט מורא אַ געשטאַרבענעם דורכצוגלאָזן... נאָר מעגלעך, אַז ער האָט זיך גלאַט אזוי אין דעם איינגעגלויבט — אַ מענטש קען זיך צוגעווי־ נען צו טאָן אַלע טאָג איינע און די זעלבע נאַרישקייטן, און אַז ער לאָזט נאָכדעם דורך איינעם אַ טאָג און טוט נישט דאָס זעלבע, וואָס אַלע טעג, קען ער אָנהויבן גלויבן, אַז דאָס איז פאַר אים אַ שלעכטער סימן. ווי די מעשה זאָל נישט זיין, נאָר זאַלי דער קברן האָט אַלץ געלעבט און קיין איין מת אין זיין שטאָט האָט ער קיינמאָל נישט דורכגעלאָזט.

II

אינם זומער פון דער גרויסער מגפה האָט זיך זאַלי פין זיין געזונט אַפיסל אַראָפגערוקט. דער זומער פון דער גרויסער מגפה — אַ זומער, וואָס לויגט אין טעם.

וו אַ הויז־געזינד — דאָרט א לאָך. וו אַ ווינונג — דאָרט אַ פּוסטקייט. אין יעדער שטוב — אַ וויגעשריי, אַ קלאָגעדיקער יאָ־ מער. אין יעדער משפחה — אַ טעגלעך באַגרעבענים, אַ געווין אי־ בער איינעם אָדער צווי טויטע אָדער גוסדיקע גלידער. גבירים זע־ נען שוין לאַנג אין שטאָט נישט געווען — זיי זענען אַנטלאָפן. גע־ בליבן זענען אָרעמעלייט, קרעמערלעך, קבצנים, קצבה־נעמער, טרע־ גער, בעל־עגלות. זיי דענען געפאַלן שטיל אייגער נאָך איינעם, און אַז מען איז געפאַלן, איז מען מער נישט אויפגעשטאַנען. די קרענק איז געווען אַ קורצע. אַז אַ מענטש האָט געלעבט אינדערפרי, האָט דאָס נאָכגישט געהייסן, אַז ער וועט לעבן אינאָוונט, און אַז אַ קינד האָט בייטאָג זיך געשפּילט אינדרויסן לעבן דער שטוב, האָט מען געמעגט אַ וויילע לעבן דער שטוב בלייבן און קוקן, ווי עס גראָבט גריבעלעך אָדער עס מעסט מיט די פויסטלעך דעם זאַמדיקן שטויב, וויל עס איז כדאי צוצוקוקן, ווי אַ קינד שפּילט זיך צום

אינמיטן ווינטער, אין די גרויסע פרעסט איז איינמאָל אין אַן אָוונט געשטאָרבן אין שטאָט זייער אַ חשובע אלמנה. געוויסן האָט מען זי:

— ראָזע פונם אָפּגעפאַרבטן הויז.

אָדער:

— ראָזי מאָניס.

זי איז געווען די לעצטע אין דער אַלטער חשובער משפחה קאַמינסקיס, וועמענס ערשטע זיידעס זענען געווען די רב שבתיס פון איין זייט און די רב קלמנס פון דער צווייטער זייט.

ראָזע פונם געפאַרבטן הויז האָט מען זי געוווסן, ווייל איר הויז אינמיטן שטאָט האָט זי תמיד געהאַלטן אין איין איבערמאָלן, איז איין איבערבוצן פון וויס אויף גרין, פון גרין אויף בלאָ, פון בלאָ אויף רויט, און פון רויט אויף פאַרשידענע אַנדערע קאָלירן. דאָס זעלבע האָט זי אויך געטאָן מיט די פענצטער, מיט די גאַנצי־קעס און מיט די אינעווייניקסטע צימערן. תמיד האָבן ביי איר געי־אַרבעט טייערע פרעמדע בעל־מלאכות. תמיד האָט פון דאָרט געי־שמעקט מיט פרישע אייל־פאַרבן, מיט טערפענטין און מיט לאָק, און די דאָזיקע פרישע פאַרבן האָבן תמיד געקיצלט אין דער נאָז — איבערהויפט אוס זומער אין א הייסן שבת בייטאָג, ווען אַרומיקע רויקע אויגן האָבן ליב צו קוקן אויף עפעס נייעס, אוך רויקע נעי־זער האָבן ליב אַריינצושמעקן אין זיך עפעס שארפס. דאָס דאָזיקע הויז האָט דעריבער תמיד אויסגעזען ווי נייי־פאַרטראַכט, נייי־אויסגעי־בויט אוך אויך די באַלעבאָסטע פונם הויז האָט איבער עפעס תמיד אויסגעזען ווי נייי, כאָטש קיין יונגע איז זי שוין נישט געווען — א יאָר עטלעכע אוך פערציק, אפשר פופציק — נאָר געדאכט האָט זיך תמיד, אז זי איז א נייע, ווייל א שייגע איז זי געווען פון שטענדיק, אוך איר מאַן איז איר זייער יונג אָפּגעשטאָרבן, אוך געי־האט האָט זי פון איס סך־הכל איין קינד — א מיידעלע — אוך טאַקע איבער דער דאָזיקער מיידעלע האָט מען זי נאָכדעם אָבגעי־הויבן צו רופן מיטן נאָמען „ראָזע כאָניס". געווען איז די מעשה אַזוי:

בלויז איין מענטש — דאָס וועט זיין זאַלי. ער וועט זיצן ערגעץ.וווּ לעבן די טרעפּלעך בײַם אַרײַנגאַנג אין אַ פּוסטער שטוב, זיין קאָפּ מיט די פּאַרשמאָלטע אויגן — פּאַרלוירן אויף זיין ברוסט. די עקן פון זיין קאַפּאָטע — פּאַרשטעקט אינם גאַרטל. ער וועט האַלטן זיין שטעקן אין האַנט און דרעמלען וועט ער גרינג, גרינג, כדי ער זאָל נישט פּאַרשפּעטיקן און זאָל חלילה נישט דורכלאָזן עמעצנס אַ קבורה...

און מאָדנע איז געווען דאָס, וואָס זאַלי האָט דאָך טאַקע אויסגעלעבט און איז אַרויס פון דער מגפה גאַנץ, כאָטש ער איז שוין געווען זייער אַלט און די מגפה איז געווען זייער אַ מוראדיקע און אַלטע לייט זענען בײַ איר אומגעקומען אויפן ערשטן פּייער. מען האָט געגלויבט:

— זאַלין האָט דער מלאך המות נישט געטשעפּעט בלויז דערפאַר, ווייל ער האָט אים געהאַלפן — ער האָט קיין איין מת נישט דורכגעלאָזט.

נאָר זאַלין האָט די מגפה געקאָסט פיל געזונט. פון שטענדיקן אַרומלויפן צו די קבורות, האָט ער פאַרלוירן דעם גרעסטן טייל פון זיינע כוחות.

איצט, נאָך דער מגפה, איז ער שוין געווען גאָר אין שוואַך. אויב אין שטאָט איז עמעצער מיט אַ נאַטירלעכן טויט געשטאָרבן, האָט ער זיך שוין קוים צוגעשלעפּט צום הויז, וווּ עס געפינט זיך דער מת, זיך קוים אַרײַנגעשלעפּט אין שטוב אַריין, זיך געשפּאַרט אין וועג אויף מענטשן, אויף שטולן און אויף טישן, און קוים אויסגעקראָכצט זיינע בייזלעכע קברנישע ווערטער:

— גענוג, אוי... אוי... גענוג וויינען... לאָזט טאָן דעם מת זיין רעכטס.

נאָר גלעבט האָט ער דאָך נאָכדעם נאָך פיל, פיל יאָרן, געלעבט מיט שוואַכע כוחות און האָט אַלץ ווי פריער נישט דורכגעלאָזט אין שטאָט קיין איין קבורה.

עס האָט זיך אַזוי וויידער אַוועקגעצויגן אַ שפּאָג נייע צייט.

אין וויל די שמועסן האָבן זיך וואָס א חודש אַלץ מער סאר־
בריטערט, האָט די אלמנה באַשלאָסן וואָס גיכער צו ברענגן טעלער
אין צו פֿראַווען פֿאר א גרויסן עולם תנאים, כדי אַלע זאָלן וויסן
צוליב וועמען מאָני קומט אַריין צו איר אין צוליב וועמען ער פֿאר־
ברענגט ביי איר אַלע טאָג ביז שפעט אינאָוונט. נאָר וויל די תנאים
זענען אַרויס צו רעשיקע אין צו מאָדנע — תנאים צווישן א צוועלף־
יעריקע מיידעלע אין א פיר־אין־צוואַנציק־יעריקן שיינעם אין געווונ־
סיקן בחור — האָט מען אין שטאָט נאָך מער אָנגעהויבן צו רעדן:

— די תנאים זענען א פאַרבלענדעניש אין מער גאָרנישט.

— עס איז לייטן אויף געלעכטער.

— עס איז אויף צו פֿאַרוואַרפן ענעם די אויגן.

אין וויל די דאָזיקע שמועסן האָבן נישט אויפגעהערט, האָט
די אלמנה באַשלאָסן חתונה צו מאַכן איר וואָס גיכער, כאָטש די
טאָכטער איז נישט דאַמאָלס קיין גאַנצע פופצן יאָר נישט אַלט גע־
וען. די חופה איז וויידער געווען זייער רעשיקע, מיט פיל מחותנים,
מיט פיל טאַנצנדיקע מיידלעך, אין ביים „באַדעקנס" האָט די אלמנה
זייער געווינט, זי איז געפאַלן אין חלשות — פון האַרצוויטיק, צי
איבער די ביטערע רכילות, וואָס מען האָט אָן אויפהער וועגן איר
געפירט. נאָר וויל די חתונה איז געווען זייער א רעשיקע, וויל זי
האָט שטאַרק געווינט, האָט מען נישט אויפגעהערט צו רעדן:

— זי באַווינט מאָני!

— זי געזעגנט זיך מיט אים.

— זי קען אים פון זיך נישט אָפּלאָזן.

די אלמנה האָט דעריבער באַלד נאָך דער חתונה באַזעצט דאָס
פֿאַרפאַלק זייער ווייט פון זיך, אין צווייטן עק שטאָס, נאָר וויל זי
האָט דאָס פֿאַרפאַלק באַזעצט פון זיך צו ווייט. האָט מען אָקאַרשט
איבערנייס אָנגעהויבן צו רעדן, אַז עס איז אומישנע:

— מען וויסט צוליב וואָס זי סוט עס.

— ערשט פון היינט הויבט זיך אָן פֿאר איר א לעבן.

— אין וואָס מער די אלמנה האָט זיך פון פֿאַרפאַלק דער־
וויטערט, אַלץ מער האָט מען אין רעם געזען סימנים, אַז די שמועסן
זענען נישט קיין אויסגעטראַכטע. אין געראַדט האָט מען דעריבער

וועז דאָס מיידעלע איז אַלט געווארן סך-הכל אַ יאָר צוועלף, האָט עס שוין געהאַט אַ זייער שיינעם געשטאַלט, אוּן געווען איז דאָס אי גרויס, אי קליין; עס האָט תּמיד געהאַט רויטע אויערן אוּן האָט זיך תּמיד אַרומגעטראָגן מיטן רויטלעכן פידעלע, אויף וועלכן עס האָט זיך געלערנט שפּילן — אַ ציכטיק פידעלע מיט אַ רעזן באַגד ביי די פלעקלעך. אוּן אויגן האָט דאָס מיידעלע געהאַט גרויסע, לאַנגלעכע, מיט האַלב-ברוינע אויפן אָרט פוּן שווארצע גאַלדענע אפלען, דורכזיכטיקע, וי דורכזיכטיקער בורשטין, אוּן אַז מאַנסביליך האָבן זיך באַגעגנט מיט אָט דער מיידעלע אוּן מיט אָט דער מיידעלעס אויגן, זענען ביי זיי דאָמאָלס זייערע געדאַנקען געווען סיי אַוועלכע, וואָס מען האָט, וועז מען באַגעגנט אַ קינד אוּן סיי אַוועלכע, וואָס מען האָט, וועז מען באַגעגנט אַ גרויסע.

צו יענער צייט האָט זיך איבערגעצויגן פוּן דאָרף אין שטאָט אַ רייך-געווארענער ייד. א פאָסעסאָר. געהאַט האָט דער פאָסעסאָר זייער א שיינעם, ווילן בחוּר פוּן אַ יאָר פיר-אוּן-צוואַנציק, אוּן דער דאָזיקער בחוּר האָט זיך פאַרליבט אין דער צוועלפיריקער מיידעלע. ער האָט אַנגעהויבן צו זאָגן, אַז ער ווייל אויף איר „וואַרטן", ער ווייל זי נעמען.

— אָדער זי, אָדער קיינער נישט—אַזוי האָט געזאָגט דער בחוּר.

קיין בייז האָט אין דעם קיינער נישט געזען. כאָטש טשיקאַווע איז די מעשה געווען: ער — א בחוּר פוּן אַ יאָר פיר. פינף-אוּן-צוואַנציק; זי — אַ כיידעלע פוּן אַ יאָר צוועלף. נאָר ווייל דער בחוּר האָט אַנגעהויבן גאַנצע טעג פאַרפאַלן צו ווערן ביי דער אלמנה אין הויז אוּן איז נאָך דאָרט תּמיד פאַרזעסן ביז שפּעט אינאַוונט; ווייל די אלמנה איז פוּן איר יוגנט אָן געווען אַ שיינע אוּן האָט זיך צו יענער צייט אַנגעהויבן זייער שטאַרק צו פוצן. אוּן ווייל אירע אַן אַפּגעזאָגטע דינסט האָט זיך געשווירן: „איך זאָל אַזוי דערלעבן צו זען אַלדאָס-גוטס", האָט מען אין שטאָט אַנגעהויבן אונטערצורעדן:

— מאָני מיינט נישט אַזוי די טאַכטער, זי ער מיינט די שוויגער.

— איידער דאָס מיידעלע וועט אויסוואַקסן, וועט ער זיך דער ווייל נישט נאָרן ביי איר מאַמען.

בער געשווינגן. נאָר וויל אַלע האָבן געשווינגן, האָבן אַלע געפילט, אַז דאָס שווייגן איז גלייך, וי מען וואָלט אויף איר איצט דאָ, לעבן איר הויז, נאָכאַמאָל געריעדט, וויל אויב נישט דאָס, פאַרוואָס שווייגט מען? פאַרוואָס שווייגט מען נישט, וען עס שטאַרבט אַן אַנדערער?

עמעצער האָט דעריבער א זאָג געגעבן:

— מען טאָר דעם מת נישט לאָזן איבערנעכטיקן. עס איז נישט קיין כבוד. מען דאַרף זי באַלד מקבר זיין.

און ווי מען האָט אויסגערעדט דאָס וואָרט „מקבר זיין", האָט זיך גלייך באַווייזן זאַלי אין זיין שוערן, ברייטן פּעלץ. אַן אונטערגעגאַרטלטער, מיט זיין גלאַנציקן, גלאַטן שטעקן אין האַנט.

דער עולם האָט גלייך אָנגעהויבן צו רעדן:

— עס איז נישט קיין כבוד פאַרן מת. מען דאַרף זי באַלד מקבר זיין.

און וויל אַלע זענען געווען אין דעם אייניק, אין קיינער האָט זיך נישט געפונען, ווער עס זאָל הייסן אָנהייבן די קבורה אויף מאָרגן; וויל אַלע האָבן זיך נאָכדעם געלאָזט נאָך דער מיטה צום בית-עולם, וואָס ליגט ווייט אַרויס דער שטאָט, אויפן בארג, האָבן אַלע מיטאַמאָל דערפילט, אַז מיט דעם אַליין איז מען מי מודה, אז אין משך פון איר לעבן האָט מען געהאַט אויף איר א גרויסן חשד, אַז די גאַנצע גרויסע לוויה, וואָס זי האָט, איז מער נישט ווי א שפּאָגל-נייער שטומער רכילות-רעדן, וואָרים פאַרוואָס גיט מען עפעס פונקט איר אָט אַזא כבוד?

מיט איין וואָרט:

פונקט ווי די אלמנה האָט זיך ביים לעבן נישט געקענט ריינוואַשן פונם שלעכטן שם, וואָס מען האָט איר געמאַכט, אַזוי אויך האָט איצט דער גאַנצער עולם גענפילט, אז ער קען זיך נישט ריינוואַשן פון די שלעכטע רייד און פון די שלעכטע געדאַנקען, וואָס מען האָט וועגן איר געהאַט.

און אַזוי האָט מען אינמיטן א וינטיקער און פראָסטיקער וינטער-נאַכט זיך גערוקט מיט דער שוערער לוויה צום בית-עולם, וואָס ארויף בארג, ארויס שטאָט—זיך גערוקט און געשווינגן, זיך גערוקט און געשווינגן. געשווינגן האָט מען אויך אויפן בית-עולם ביים קברות-מאַן אין קליינעם שטיבל,

די גאַנצע צייט, געוועדט האָבן אַלע אָן אויפהער, ביז די אַלמנה איז קראַנק געוואָרן און געשטאָרבן.

געשטאָרבן איז ראָזע פונם געפֿאַרבטן הויז אום ווינטער אַרום ניין אַזייגער אינאָוונט. די נאַכט איז געווען זייער א קאַלטע, א ברענענדיק־פראָסטיקע. אין ווי נאָר אין שטאָט האָט זיך פאַרשפּרייט דער קלאַנג, אַז זי איז געשטאָרבן, אַזוי באַלד האָט זיך יעדערן אָנגעהויבן אויסצודאַכטען, אַז עס איז עפּעס מאָדנע שטיל, אומגעווײנלעך שטיל, כאָטש דער אָוונט איז אַזא ווי אַלע אָוונטן, און דער ווינט אינדרויסן בלאָזט און די קעלט איז גרויס, און דער פראָסט ברענט. און אין דער דאָזיקער שטילקייט איז אַלעמען אַרויף א געגעדאַנק, אַז אפשר איז גאָר די גאַנצע מעשה געווען אַן אויסגעטראַכטע, א רכילות פון בייזע מיילער. אין ווי נאָר מען האָט אַזוי אָנגעהויבן צו טראַכטן, אַזוי באַלד האָט זיך אָנגעהויבן אַרויסווײַזן, אַז עס איז טאַקע אַזוי; עס איז קלאָר. א סימן האָט מען — דאָס פֿאַרפאַלק איז גליקלעך, און קיין ריכטיקע באַווײַזן איז דאָך גאָר די גאַנצע צייט נישט געווען. און פון א דינסט, וואָס איז אויסן צו באַרעדן, איז קיין סימן נישט. יעדערער האָט אָנגעהויבן צו דערפילן, ווי שטאַרק די אַלמנה האָט געליטן — אַלץ וואָס זי האָט געליטן, כדי אַראָפצונעמען פון זיך די שאַנד מיט די רכילות, האָבן מענטשן אויסגעטיפטשט פונקט קאַפויר און האָבן מיט דעם נאָך מער געשאַרפט די ציינער. און ווייל געוועדט אָדער געטראַכט וועגן איר שלעכטס האָבן כּמעט אַלע אין שטאָט, האָבן דעריבער כּמעט אַלע אין שטאָט געפונען, אַז זיי זענען שולדיק; אַלע האָבן דערפילט, אַז זייער חוב איז איר אָפּצוגעבן דעם לעצטן כּבוד. אין דער פינצטער, לעבן דער שטוב פון דער געשטאָרבענער, האָבן דעריבער זיך אָנגעזאַמלט זייער פיל מענטשן, כּמעט די גאַנצע שטאָט; מען איז לאַנג געשטאַנען אויף דער קעלט, אויפן ברענענדיקן פראָסט און מען האָט צווישן זיך נישט אויסגערעדט קיין וואָרט, ווייל רעדן האָט געהייסן — זאָגן, אַז זי איז געווען אומשולדיק, און זאָגן, אַז זי איז געווען אומשולדיק, האָט געהייסן — מודה זיין, אַז א חשד איז דאָך אויף איר געווען. מען האָט דערי־

הערט אַ שווער טופּען, אַ גערוזער, וואָ פּאַר אַ קריג, און פּון צווישן דעם גערודער האָבן זיך גלעזאָט הערן אומצופּרידענע קולות, גראָבע ווערטער און קללות — דאָס זענען די גרעבער געקומען צוריק פונם פעלד און האָבן געזאָגט, אַז זיי וועלן בשום אופן ווייטער דעם קבר נישט גראָבן:

— די ערד איז דורכגעפרוירן דורך און דורך.

— ווי אייזן איז זי.

— מען מוז זי האַקן מיט העק.

— עס גליווערן די הענט.

— זאָל גיין אַנדערע גראָבן.

— זאָל מען איבערלאָזן דעם מת אין אַוועקגיין ביז אינ־דערפרי.

— בייטאָג ברענט נישט אַזוי דער פראָסט.

פּונם עולם האָט זיך גלעזאָט הערן קולות:

— מען וועט נישט לאָזן דאָ דעם מת!

— עס איז נאָך אַזאַ מעשה אין ערגעץ נישט געהערט געווארן.

און אַלע האָבן דערפילט, אַז דאָס וואָלט געהייסן איבעראַנייט חושד זיין זי, רעדן אויף איר שלעכטס. די גרעבער זענען ווייכער געווארן.

— זאָל מען ברענגען פון שטאָט אַן אָקע בראָנפן, וועט מען זיך אַביסל דערוואַרעמען; מען וועט נישט פילן אַזוי שטאַרק דעם פראָסט.

— זאַלי זאָל זיך אַראָפּלאָזן אין שטאָט נאָך בראָנפן.

זאַלי האָט זיך געפילט שוואַך, ווי ער האָט זיך נאָך קיינמאָל אין לעבן נישט געפילט, נאָר וויל ער האָט זיך געפילט שוואַך, האָט ער מספּים געווען זיך אַראָפּצולאָזן אין שטאָט נאָך בראָנפן — ער האָט מורא געהאַט: מען וועט אָפּלייגן די קבורה אויף מאָרגן, און טאָמער בלייבט ער מאָרגן ליגן צובעט; ער וועט דאַן דורכלאָזן די קבורה, און אויב ער לאָזט דורך אַ קבורה, איז ער אַ פאַרטיקער, און אַחוץ דעם — זאַלי האָט געגלויבט: פון נאָך יעדער קבורה ווערט ער אַביסל שטאַרקער... קרעפּטיקער, און ווער וויסט? אפשר פילט ער זיך איצט שוואַך נאָר דערפאַר, וויל אין שטאָט איז שוין

וו מען האָט געוואַרט ביז די גרעבער וועלן פֿאַרטיק ווערן מיט גראָבן דעם קבר און דאַמאָלסט האָט זיך געטראָפֿן די באַווּסטע מעשה מיט זאַלין.

IV

אין איין האַלב פֿון דעם קברות־מאַנס שטיבל איז געלעגן דער מת, און אין דער צווייטער האַלב האָט זיך אַרײַנגעשפּאַרט דער גאַנצער עולם. זײַס בײַ זײַט, אין גרויס ענגשאַפֿט, זענען דאָרט געשטאַנען כּמעט אַלע מענטשן, וואָס זענען נאָכגעגאַנגען נאָך דער לוויה. בײַ אַן אײַנגעדרײטן רויכערדיקן לעמפּל, בײַ שוויצקע וועגט און נידעריקן צעשוויצטן באַלקן האָט די נאַכט אויסגעזען פּחדימדי־קער. ווי די נאַכט פֿון נעכטן און אײַערנעכטן. די מינוטן האָבן זיך אויסגעצויגן. פֿונדרויסן האָט דער שטאַרקער ביינאַכטיקער פֿראָסט געשטופּט אין שטיבל אַרײַן אַלץ נײַע מענטשן. פֿאַרפֿרוירענע פֿיס האָבן געטופֿעט, אין פֿאַרגליווערטע פויסטן האָט מען אַרײַנגעבלאָזן פֿון אויסגעקילטע מײַלער. און ערגעץ־וו אין ווינקל, אין הענגענדיקן וויגעלע, וואָס איבער אַן אַלטן שמאַטעדיקן בעט, האָט אַן אויפֿהער געוויינט דעם קברות־מאַנס קינד. א שמאַטעדיק ווײַבל, דעם קברות־מאַנס פֿאַררויכערטע ווײַבל, האָט מיט פֿאַרשלאָפֿענע עלנבויגנס דאָס קינד געווּיגט. פֿאַרשלאָפֿענערהייט האָט זי זיך פֿאַרגעסן אַן דעם פֿרעמדן גרויסן עולם, וואָס אַרום אים, און האָט זיי־ער נודנע און פֿויל צוגעבּרומט, צוגעקרעכצט, צוגעכריפֿעט און געמיינט מיט דעם צוצוזינגען דאָס קינד. זאַלי דער שמש האָט זיך איינגעמאָסטעט לעבן דער שמאַטעדיקער ווײַבל אויפֿן ברעג פּונם שמאַטעדיקן בעט האָט ערגעץ טיף אין זיך ווי אונטערגעקרעכצט, ווײַל שטאַרק אַלט איז ער געווען, און די לעצטע טעג האָט ער זיך געפּילט נישט מיט אַלעמען, און זיין פּנים איז אים געווען אַביסל פֿאַררויטלט, ווי פֿון היץ. ער האָט זיך אַרײַנגעצויגן אין זיין אַלטן, אונטערגעגאַרטלטן פּעלץ, זיך איינגעהויקערט און געוואָלט אָנהויבן דרעמלען, נאָר פֿונדרויסן, פֿון קעגנאיבער די דינע וועגטלעך און קלייניע שוואַרצע פענצטערלעך, האָט זיך פֿלוצלינג איבערגעייס דער־

עס איז שוין נעמען ארום צווי אזייגער ביינאכט, ווען די גרעבער האבן אויסגעשרויקען דעם ברענפן אין זענען אוועק צוריק אויפן „פעלד" האקן אין דער געפראָרענער ערד דעם קבר. דעם קברות-מאנס האלבע שטיבל איז נאך אלץ געווען פול אנגעפאקט מיט מענטשן. זאלי האט זיך וויידער איינגעמאסטעט אין עק פון שמא-טעדיקן בעט לעבן דעם הענגענדיקן ווינקל. איצט איז דאס קינד געשלאפן. זאלי האט זיך וויידראמאל איינגעהויקערט אן אונטערגע-גאסלטער אין זיין שוואַרצן פעלץ. אין ווייל ער איז געווען נישט מיט אלעמען. דערצו נאך איז ער געווען זייער מיד פונם גאנג אין שטאט ארײן, האט ער גלייך אנגעהויבן זיצנדיק צו דרעמלען, ער האט נישט געדענקט ווי לאנג זיין דרעמל האט זיך געצויגן. נאר אז ער האט אויפגעעפנט די אויגן, האט ער דערזען, אז די פענצטער זענען שוין בלאס — אינדרויסן הויבט אן צו טאגן. דאס ערשטע געפיל איז ביים עפענען די אויגן געווען בייז אים דאס, וואס אים איז עפעס שווערלעך — אים איז עפעס ענגער ווי תמיד, אינם בויזעם פון זיין אונטערגעגאנגענעם פעלץ.

— טפו! — האט ער אויסגעשפיגן מיט פארדרוס.

ער האט זיך דערמאנט, אז דאס נפשל ליגט נאך אלץ ביי אים אין בויזעם — ער האט עס פארגעסן ארויסצונעמען.

ער האט דאס נפשל פון בויזעם ארויסגעשלעפט און האט אויף דעם א קוק געגעבן — א קליין פעקעלע, נאר א נפשל איז דאס — עס האט א קעפעלע, א קערפערל מיט הענטלעך און מיט פיסלעך, עס פאדערט קבורה, ווי א גרויסער.

און באלד האט ער באמערקט, אז אין שטיבל ארום איז איז פוסט. קיינער איז שוין נישטא — הייסט עס: דעם גרויסן מת האט מען שוין לאנג מקבר געווען און מען איז אוועק, מען איז זיך פונאנדערגעגאנגען אהיים — ער, זאלי, האט פארשלאפן א קבורה— איצט איז ער א פארטיקער...

אין גרויס שרעק האט ער דאס עופעלע געשווינד ארײנגעשטופט צוריק אין בויזעם — גוט, וואס ער האט כאטש צו מקבר זיין אט דאס עופעלע... דער עיקר איז: מיט עמעצנס א קבורה איז ער באַ-שעפטיקט. ער קען דאך נישט מקבר זיין צווי מענטשן אויף איין

לאַנג קיין קבורה נישט געווען... ער האָט דעריבער אָנגעצויגן זיין לאַמטערן, זיך שטייפער איינגעצויגן אין אַלטן פּעלץ מיטן גאַרטל און האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אין שכּאַט אַריין. דאָס ערשטע טאָל איז דאָס בייַ אים נישט געווען; גיין בייַנאכט מיטן לאַמטערן פון בית-עולם אין שטאָט אַריין איז בייַ אים געווען אַ קליניקייט. ער האָט אין אַ הינטערגעסל אָנגעקלאַפּט צו אַ וויבל, וואָס האָט בראָנפן צו פּאַרקופן, האָט זיך דאָס וויבל פונם שלאָף זייער שטאַרק דערשראָקן, וויל יעדער מענטש דערשרעקט זיך, אויב זאַלי קלאַפּט צו אים בייַנאכט אין פענצטער. פון דער גאַנצער מעשה, וואָס זאַלי האָט איר דערציילט, האָט זי פּאַרשלאָפענערהייט גאָרנישט פאַרשטאַנען, געקומען צו זיך איז זי אָקאָרשט שפּעטער, וען זי האָט זאַלין אין שטוב אַריינגעלאָזט און אים דאָרט געזומען אָפּמעסטן דעם בראָנפן. פלוצים אָבער האָט זי זיך דערפילט אָן דעם אומגליק, וואָס האָט נעכטן אינאָוונט געטראָפן איר שכנה, וואָס וווינט אין דער צווייטער האַלב פון שטוב, זי האָט אויפגעפּליעסקעט מיט די הענט.

— אוי, ר' זאַלי, נאָר גאָט האָט אייך צוגעשיקט. נעכטן אינאָוונט איז בייַ דער שכנה געשטאָרבן אַ פּיצל קינד, אַן עופהלע פון אַ חדשים צווי, און די קינדער אין שטוב האָבן דאָרטן זייער מורא... איך בעט אייך, ר' זאַלי, איר גייט שוין אויפן „פעלד" סיי-ווי-סיי, נעמט עס מיט זיך... איר וועט האָבן אַ גרויסע מצווה.

און וויל דאָס וויבל איז צו אים שטאַרק צוגעשטאַנען, און וויל ער איז געווען איינגעגלויבט, אַז וואָס מער מיט אַ קבורה, איז אַלץ פאַר אים בעסער, איז זאַלי דערויף איינגעגאַנגען:

— איז ווייזט עס אהער, — האָט ער געזאָגט — נאָר גיכער.

דאַמאָלסט איז דאָס וויבל אין אייַלעניש אַריינגעלאָפּן צו איר שכנה און האָט אים אַרויסדערלאַנגט אין סינצטערן אונטערהויז זייער אַ קליין פּעקעלע, איינגעוויקלט אין אַן אַלט צעריסן העמד. זאַלי האָט עס נישט געהאַט ווהין אַהינצוטאָן. טראָגן דאָס אין די הענט איז אים געווען קאַלט, און וויל עס איז געווען זייער אַ קליינס, האָט ער עס אַריינגעלייגט צו זיך אין בוזעם און האָט מיט דעם אַוועקגעשפּאַנט צוריק אויפן בית-עולם.

ער זאָל תמיד זיין באַשעפטיקט... פּדי ער זאָל תמיד ברענגען עמעצן צו קבורה.

קיין קינדער האָט זאַלי נישט געלאָזט, געבליבן איז בלויז דער אָנדענק פון אָט דעם ריח — א ריח פון א מענטשן, וואָס האָט זיך זיין גאַנץ לעבן באַשעפטיקט מיט קבורה...

מאָל. קיינער קען נישט טאָן אויף איין מאָל קיין צוויי מלאכות. דער עיקר איז, וואָס מיט עמעצנס אַ קבורה איז ער באַשעפטיקט.

און ער האָט אין שרעק ווידעראַמאָל ביי זיך אין בוזים אַ טאַפּ געגעבן דאָס קליינע קערפערל — עס האָט אַ קעפּעלע, עס האָט הענטעלעך און פיסעלעך — עס פאָדערט קבורה ווי אַ גרויסער..

ער האָט זיך אין גרויס שוועריקייט אויפגעהויבן אין זיך גע. לאָזט גיין אין שטאָט ארײַן צו זיך אהיים. לאָזן דאָ דאָס עופעלע האָט נישט געהאט קיין שום זין — סיי־וי־סיי דאַרף מען נעמען אין שטאָט אַ גרעבער און זיך אומקערן צוריק אויפן בית־עולם גראָבן אַ קבר. און חוץ דעם... ער, זאָלי, פילט זיך מאָדנע שוואַך. איז נישט מיט אַלעמען... טאָמער בלייבט ער ליגן צובעט, און פאַר דער צייט שטאַרבט עמעצער אין שטאָט; צו דער קבורה וועט ער נישט קענען גיין. טאָ זאָל יעדנפאַלס בלייבן ביי אים דאָס עופעלע. עס איז יעדנפאַלס אַ תירוץ, וויל אַ נפשל איז דאָס — עס האָט אַ קעפּעלע, עס האָט הענטעלעך און פיסעלעך — עס פאָדערט קבורה, ווי אַ גרויסער.

אין אַ פאָר טעג אַרום איז זאָלי געשטאָרבן.

געשטאָרבן איז ער אינדערהיים, ביי זיך אויפן בעט, אַן אָנגעפּלעצטער אין זיין אַלטן, שוועכן פּעלץ, אַן אונטערגעאַרטלטער, מיט זיין גלאַזן, גלאַנציקן שטעקן אין האַנט — אַ גרייטער צו לויפן צו עמעצנס אַ קבורה אין דאָרט אויסצוקרעכצן:

— געוואַלד צו ווייַנען, אוי, אוי... לאָזט טאָן דעם מת זיין רעכטס.

וועמען איז אַריין צו אים אין שטוב, כדי אים מטהר צו זיין און אים ברענגען צו קבורה, האָבן אַלע גלייך דערפילט, ווי עס פארכאפט דער אָטעם; אַלע האָבן גלייך אַ כאַפּ געגעבן די הענט אויף זיך פאַרשטעלט די נעזער.

אָקאָרשט שפּעטער, וועמען האָט אים אויפגעאַרטלט און אַראָפּגעצויגן פון אים דעם פּעלץ, האָט מען דערזען, פונוואַנען דער שרעק לעכער געשטאַנק קומט — ביי זאָלין אין בוזים דאָס מען געפונען אַן עופעלע — אַן עופעלע, וואָס ער אַליין האָט זיך צוגעגרייט, כדי

סטאַנציע קאָטליעט

סטאַנציע קאָטליעט

פּאַראַן אַזאַ סטאַנציע אין איינעם פון די לענדער, וואָס געפּינען זיך אין שכנות מיט רוסלאַנד.

מע פּאָרט אַרויס גאַנץ פרי פון דער הויפּטשטאָט; מע קומט אָן צו איר אַרום צוויי אַזייגער בייטאָג; מע דערזעט:

אַן אַלטע הויכע וואָקזאַל-געבּיידע מיט אַן אָפּגעקראָכענעם זשאַווערנדיקן דאַך קוקט אויס די גרינע געגנט אַרום איר באַרג, האַלט אין אויג די ווייטע צעוואָרפענע דערפלעך, ווי אַ הירט זיינע צעוואָרפענע שאָף.

לעבן וואָקזאַל — אַ פּלאַצפּאָרם, אַ ראַמפּע, עטלעכע גרינע און רויטע לאַמטערנס, אַ שלאַגבוים, אַ וואַסער-טורם — אַלץ, וואָס אַ באַן-סטאַנציע דאַרף האָבן.

און נעמען פּאַרמאָגט זי צוויי—אַן אַלטן און אַ נייעם.

דער אַלטער נאָמען ווערט באַנוצט בלויז אין די אָפּיציעלע פּאַפּירן, ער דערמאָנט אַביסל אָן די נעמען פון די „עשרת בני המן" און רעדט זיך אויס נישט גאָר גרינג:

— פּאַרשוועכטעט.

מיטן צווייטן נאָמען באַנוצן זיך די אָפּטע דורכפּאָרער, די גאַנצע אַרומיקע באַפעלקערונג, און מע קאָן זאָגן, אַז ער איז אַ לייכטער נאָמען. יעדנפאַלס רעדט מען אים אויס זייער גלאַט:

— סטאַנציע קאָטליעט.

דער צוג לויפט אַהין מיט אַ געשלענגלטן וועג, וואָס זוימט אַרום די ברעגעס ביי אַ קייַלעכיקן טאָל. דורך די וואַגאָן-פענצטער

צעכּראָסטעט מויל זעען זיך אַרויס שיטעבע שוואַרץ-פֿאַרוויכערטע ציין. ער האַלט אין איין גיסן-שנאַפּס אין די צוויי אָפּגעטרונקענע גלעזלעך, וואָס שטייען לעבן אים און לעבן דעם וואָקזאַל-זשאַנדאַרם, און רעדט דערבייַ וועגן זייגע געשעפטן זייער האַרציק, קלאַפּנדיק מיט אַ פויסט אין ברוסט:

— איך בין, ווייסן אַלע, אַן אָרטיקער, אַן אמתער אָרטיקער, און ווי פֿאַרשטייסטו?.. — פרעגט ער ביים זשאַנדאַרם. — אַז מיר האָבן זיך דערלעבט אַ שטיקל אייגן לאַנד, דאָ וווּ מיר ווינענען, דאַרף איך אויך דערצו עפּעס גענישן?.. זאָג: יאָ צי ניין?.. נו גוט! זאָגט מען צו מיר: דו לעקעש איינער, דו נעם אין אַרענדע דעם בופעט אויפן וואָקזאַל, וועסט פֿאַרדינען אַ בייטל מיט געלט, זאָגט מען מיר, וועסט ווערן ריין. נו געמאַכט, גענומען אין אַרענדע דעם בופעט — סיי-ווי-סיי האָט מיין ווייב פריער געדינט ביים פריץ, פון אירע קאָטלייטן האָבן אַלע געלעקט די פינגער. איז שוין דאַכט זיך גוט, אַ?.. זענען זיך מיישב די זשידעס און ווילן ביי מיר אין הופעט די קאָטלייטן נישט קויפן. וואָס איז? „טרייף" זאָגן זיי. אַך אַזוי גאָר? — נו איז געדענקט זשע, אין אייער מאַמעס קישקעס אַריין! אין וואַרט אַ וואָך, איך וואַרט צוויי און דריי וואָכן — מיינע קאָטלייטן קויפט מען נישט, איך דערלייג דעם קאָפּ. גיי איך אוועק „צו וועמען מען דאַרף" און רוף זיך אָן צו אים אַזוי: „הער-זשע אויס, גוטער-ברודער, האַלב אויף האַלב; מיטן גאַנצן פֿאַרדינסט פּין די קאָטלייטן צעטיילן מיר זיך ביידע, נאָר מאַך, גוטער-ברודער, אַזוי, אַז די זשידעס זאָלן די קאָטלייטן קויפן". טוט ער אַ טראַכט, אונזערער הייסט עס, און ענט-פערט מיר אַזוי: „גוט, ענטפערט ער מיר, סיוועט זיין רעכט. דו הייס, זאָגט ער, דיין ווייב, זי זאָל צוגרייטן וואָס מער קאָטלייטן, אַזוי — זאָגט ער — אַ שטיקלעך פיר-פינף הונדערט קאָטלייטן". איצט איז שוין רעכט. וואָס גייט עס מיך אָן, צי יאָ טרייף, צי נישט טרייף — דאָס איז אייערע זשידאָווסקע מעשיות דאָרטן?.. איך וויייס מיר איין זאַך: איך האַלט דעם בופעט אין אַרענדע אויף צו פֿאַרדינען און נישט אויף צו דערלייגן, און איר, זשידעס, איר זענט פֿאַסאַזשירן — צי איר ווילט יאָ, צי איר ווילט נישט — איר מוזט אויסקויפן אַלע טאָג די קאָטלייטן. וועמען גייט עס אָן, צי איר עסט יאָ טרייף, צי

זעט מען: פון גרין-באַוואָקסענע דערפֿלעך, וואָס אין בּיידע זייטן לויפן שקצימלעך צום וואָקזאַל—זיי לויפן מיט די פּעלדער און מיט פּאַרקירצטע ווענן; לויפן פונאַנדערגעשאָטן און געשווינד, ווי אין אַ געווען אָנצוקומען צום וואָקזאַל פריער, איידער אַהין וועט דער־גרייכן דער צוג. וואָס נעענטער מע דערזעט זיי דורך די פענצטער, אַלץ מער באַמערקט מען, אַז זיי זענען גראָבינקע, פעטינקע, שמו־ציק-געשוואָלענע שקצימלעך. זייערע פּאַרוויטלטע פנימלעך זענען אָנ־געגאָסן מיט פרישער בלוטיקער זאַפט. די הענט און די פיס — פּעט און אָנגעבלאָזן, ווי לאָמפּנגלעזלעך. זייערע אויגן קוקן פּריילעך, ווי די אויגן פון יונגע זאָרגלאָזע פרעסערלעך.

וועו דער צוג בלייבט שטיין ביי דער סטאַנציע, וואַרטן שוין דאָרט די שקצימלעך. זיי פאַרכאַפּן פלעצער בײַם אַריינגאַנג אין וואָקזאַל, אָטעמען שווער נאָכן געלויף און קוקן צו דער טיר, ווי הינט—צו דער טיר פון אַ יאַטקע; זיי שטויסן איינער דעם צווייטן, ווי חזקה-מענטשן:

— לאָז, אַנישט גיב איך דיר אין פּיסק!

— טרעט אָפּ!

— דאָ בין איך געשטאַנען נעכטן.

— סע מיין אָרט! דאָ שטיי איך אַלע טאָג.

און פונם וואָקזאַל טראָגט זיך דערווייל אַ ריח פון פרישע, הייסע קאָטלעטן, וואָס זענען איינגעהאַקט מיט אַסאַך ציבעלעס און ווערן געפּרעגלט אין הייסער שרייענדיקער חזיר-שמאַלץ. דער ריח שפּאַרט אַרויס פון אַלע אָפענע פענצטער און קיצלט אין דער נאָז אַזוי שטאַרק, ביז עס ווערט זייער נאַס אין מויל און עס הייבן אָן צו טרערן די אויגן...

אין וואָקזאַל, לעבן דעם לאַנגן טיש, וואָס איז באַדעקט מיט גאַנצע בעקנס הייסע קאָטלעטן, שטייט דער באַלעבאָס פונם בופעט — אַ ציגיינערש-שוואַרצער גויע מיט בייזע אַרויסגעקראָכענע אויגן און מיט ברודיק-שוואַרצע פעטע נעגל. זיין קויטיק העמד איז צעלאַסטע און אויך זיין מויל מיט די גראָבע לייפן זעט אויס, ווי צע־כראָסטע. פונם צעלאָסטען העמד זעט זיך אַרויס אַ ברודיקע, שוואַרץ-באַוואָקסענע ברוסט, אַ שווייסיקע און מאַנסביליש-ווילדע, און פון זיין

וואָקזאַל־טיר ביז פון איר קומט אַרויס אַ האַלבּ־אויסגעפוצטער יונגער־מאַן, וואָס טראָגט אַ גומענעם קראַגן און אַ שרייענדיק־פאַרביקן בילדיקן שניפּס:

— באַרישפּאָלסקי! — שרייען זיי צו אים, — איר האָט געוואַדט מיטן נאַטשאַלניק? נו, וואָס זאָגט ער?

באַרישפּאָלסקי קוקט צו דעם גלאַנץ פון זיינע אייגענע פרישאָפּגעפוצטע שיך און בלייבט שטיין פונווייטנס.

— דער נאַטשאַלניק? — שמייכלט ער, — וואָס זאָל ער זאָגן?... פּכּע, ער פאַרלייגט אַ קלאַץ: „דער וועג, זאָגט ער, איז אויף דער אַכטער וואָרסט פאַרנומען"... ער מאַכט שטיק מאַכט ער. מע ווייסט דען נישט?... ער האָט אַ חלק ביים בופעטשיק אין די קאָטלייעטן.

— איז וואָס־זשע וועט זיין, באַרישפּאָלסקי?

— וואָס זאָל זיין? מענטש אייגער, ביז וואַנען מע וועט נישט אויסקויפן אין בופעט די קאָטלייעטן וועט מען ווייטער נישט פאָרן.

— וואָס־זשע דאַרף מען טון?

— מען דאַרף אויסקויפן די קאָטלייעטן.

— וואָס רעדט איר? באַרישפּאָלסקי — באַלייִדיקט זיך דער פּעטער מיט דער ווייכּער געלער באָרד, — איך וועל גיין עסן טרייפע קאָטלייעטן? עפּעס גלאַט אין דער וועלט אַריין רעדט איר!

עס גייט צו אַ נייער יידּ, אַן אָרטיקער, זייער אַן אומעטיקער. ער האָט קאַליע ציין, קאַליע אויגן און איז אַ קאַלטער, נאָר ער קאָן נישט ליידן, וואָס מענטשן נאַרן זיך.

— מיט צוויי טעג צוריק — דערציילט ער זייער פאַמעלער, זייער אומעטיק און זייער קאַלט, — איז דאָ דער צוג אָפּגעשטאַנען ביז עלף ביינאַכט. וואָס איז? צווישן די פאַסאַזשירן האָבן זיך געפּונען אַ פּאָר היינטיקע עקשנים, גרויסע חכמים, איר זאָלט מיר מוחל זיין. זיי זענען אַרומגעלאָפן איבער די וואַגאָנעס און האָבן יעדן אייגנערוימט אין אויער: „יידן! קויפט נישט קיין קאָטלייעטן, לא מיט אַ ספּאָדעק! דער נאַטשאַלניק מיטן בופעטשיק זאָל אפילו קראַפירן, נאָר איר קויפט נישט. נישקשה, ער וועט מוזן לאָזן דעם פּאָיעזד. נאָר נישט נאָכגעבן, יידן!" זיי זענען אַלעמאָל געלאָפן צום נאַטשאַלניק און האָבן אים געקלאַפּט אין טיש, ער זאָל לאָזן דעם פּאָיעזד. נו?

איר עסט נישט טרייף? נישט געראכט אפשר, וואָס?...

— לאָמיר זיין געזונט! — ענטפערט דער זשאַנדאַרם און קלאַפּט זיך מיט אים מיט די גלעזלעך.

דערבייַ שמייכלט בייַם זשאַנדאַרם בלויז די רויטע, שיכורע נאָז. זיינע באַטרונקענע אייגעלעך דריקן אויס לייטישקייט — לייטישקייט פון אַ מענטשן, וואָס כאָטש מע איז אַקעגן אים אַ חזיר און מע גיט אים קיין חלק נישט, פונדעסטוועגן האָט ער מיטגעפיל און שטערט נישט.

— לאָמיר זיין געזונט! — קערט איבער זיין גלעזל אין צאַרסטעטן מויל אַריין דער באַלעבאָס פון בופעט און מאַכט אַ באַוועגונג אויף אָנצוגעמען די רויטע שמאַטע, וואָס ליגט בייַ דער זייט און אויף צו פאָלען מיט איר, כדי אַראָפצוטריבן פון די קאָטלעטן די מחנות שוואַרצע בייסיקע פליגן.

אינדרויסן, אויף דער פלאַצפאָרם, לאַנגווויליקט זיך דער געקומענער צוג. די וואַגאָנעס, דער לאָקאָמאָטיוו, די מענטשן און אפילו די זומערדיקע זון, וואָס באַלייכט זיי, — אַלץ זעט אויס, ווי אין אַ צייט פון פאַרעקשנטן שטרייק, און דער פירער פונם שטרייק — אַווי דאַכט זיך — איז דער וואָקזאל-זייגער, זיינע וויזערס רוקן זיך נישט — ער שטייט. די יענטיקע פאַסאַזשירן, וואָס האָבן נישט קיין פעקלעך און האָבן נישט מורא, אַז מע וועט זיי באַגנבענען, שטייען אַלע אינדרויסן. אַרויסגערוקט מער ווי אַלע שטייט אַ פעטער ייד מיט אַ געלער וויכער באָרד און קוקט צו אַ צווייטן יידן, אַ לאַנגן דראָנג, וואָס קומט אַרויס פון וואָקזאַל.

— משה! — שרייט ער מיט אַ קול פון אַ יידענע צום לאַנגן, — נו, וואָס הערט זיך? מען וועט אַמאָל פאָרן? משה!

— ווער, וואָס, ווען — ענטפערט יענער, — סיז אר אַלע „היומס", מע האַלט נאָך גאָר פאַר „מה טובו".

— וואָס אי-דען, משה?

— הערסטאָך — ענטפערט דער לאַנגער, — „טליעטן... זיי ליגן נאָך אַלע אין בופעט אויף די בעקנס.

אַ ווייַלע איז שטיל. בייידע — דער לאַנגער און דער פעטער — שטייען צווישן די פאַסאַזשירן און קוקן אַווי לאַנג צו איינער אַ

קאַלטבלוטיק זיין קורצע, שוואַרצע פּינקע און קוקט מיט שטיכיקע אויגן אויף די יידן, זואָס וועגדן זיך צו אים, ווי דריי קהלישע גבאים.

— גיט צושטייער, — רעדן צו אים אַלע דריי מיטאַמאָל, — פאר־האַלט נישט. מ׳קאָן דאָך דאָ אייביק נישט שטיין — מ׳מוז דאָך אויס־קויפן אין וואָקזאַל די קאָטלייטן.

דער בחור, ווייזט זיך אַרויס, האָט נישט אומזיסט די גאַנצע צייט געשווויגן—ער איז אַ שוועכער שטאַמלער.

— ננג—יין, — ענטפערט ער מער מיטן קאָפּ, ווי מיטן מויל, — איך גגגיב נישט... איך בין פפפון אַפּפּפריקע... איך האָב אַן ענגנגלישן פּפּפּאַס.

— נו אָט, — זענען די גבאים אויסער זיך, — אחינו בני־ישראל... גיי הייב אָן מיט אונזערע...

— איר וועט מיר גלויבן? — רופט זיך אָן דער אָרטיקער, דער אומעטיקער — איך האָב שוין עטלעכע מאָל געוואָלט נעמען אויף זיך דאָס דאָזיקע שטיקל אַרבעט — איך מיין: אָפּמאַכן מיטן בופעטשיק פאַר די קאָטלייטן סטאַביל, אָפדינגען, פאַרשטייט מען, ביי אים אַביסל און צו־נויפנעמען דאָס געלט ביי פאַסאַזשירן. אַליין האָב איך, פאַרשטייט מען, אויך דערפון עפּעס געהאַט. וואָס טוט מען נישט, אַז מ׳גייט אַרום אָן פרנסה? איך האָב שוין געפרווט אַזוי מאַכן עטלעכע מאָל, איז דאָס געגאַנגען ביי מיר גלאַט, ווי אַ מזמור, אָט אַזוי, לאַמיר זאָגן, ווי אויף אַ גרענעץ — מ׳שטעלט אָפּ דעם צוג, גיי איך דורך איבער די וואַגאָנעס, נעם צונויף אויף די קאָטלייטן, מאַך עס איינס און צווויי און נישטאָ קיין שום מעשיות — דער צוג גייט ווייטער. נו, איז עס דערויף עפּעס אונזערע יידעלעך... האָט מען אָנגעהויבן צו מיינען, אַז איך ווער אָפּגעלויעט ווער איך, איך שאַר מיט לאָפּעטעס. האָט מען נישט פאַרגינען, הייסט עס, נו, איז וואָס זשע איז געוואָרן?... נו, שטייט דער צוג. איר מעגט מיר גלויבן: אַמאָל בלייבט מיר דערפון אויף ברויט, און אַמאָל — נאָר אויף וואַסער צום ברויט...

דער עולם שטייט אַרום אַ יידן, מ׳קוקט, מ׳קוקט אויף אים און מ׳זאָגט צו אים ענדלעך:

— איז גו, נעמט זיך, אפשר וועט איר עס מאַכן בעסער.

האָט ער זיי געהערט? „ביים לאָקאָמאָטיוו, האָט ער זיי געענטפערט, איז אָנגעשפּאָלטן אַן אַקס, איך קאָן נישט לאָזן דעם פּאָיעזד אויף אומקומען". וואָס־זשע, מיינט איר, איז געווען? ס׳איז געוואָרן אינ־דרויסן פינצטער, ס׳האָט אַ בלאָזן געטון אַ קיל ווינטל, זענען נעבעך מיינע חכמימלעך אַליין געלאָפן אין בופעט, אַליין געציילט די קאָטלעטן, אַליין אַרומגעלאָפן איבער די וואַגאָנעס צונויפנעמען געלט ביי די פּאַסאַזשירן...

דער פּעטער מיט דער גרעלער ווייכער בּאָרד טוט זיך אַ כאַפּ:

— זיי האָבן געגעסן די טרייפּע קאָטלעטן?

דער אָרטיקער אומעטיקער ייד מיט די קאַליע אויגן און קאַליע ציין איז ברוגז וואָס מ׳שלאָגט אים איבער. ער קוקט, ווי פּאַר־ביטערט.

— וואָס געגעסן?... ווער געגעסן? — בייזערט ער זיך. — איר זענט, איך בעט איבער אייער כבוד, אַ פּרא־אדם. געגעסן די קאָ־טלעטן האָבן אָט די שקצימלעך. איר זעט אָן דאָרט ביים אַריינ־גאַנג שקצימלעך, צי ניין? איר זעט, ווי זיי שטייען אויסגעשטעלט ביי דער טיר? איז צו וואָס, מיינט איר, לויפן זיי אַהער אַלע טאָג פון די דערפלעך? און פון וואָס, מיינט איר, זענען זיי אַלע אַזוי פעט? שוין אַ מעשה פון דריי וואָכן, אַז זיי עסן דאָ אויף די קאָטלעטן, עס הייסט: יידן באַצאָלן אין בופעט פאַר די קאָטלעטן און זיי עסן זיי אויף. איי, עסן זיי! איר מעגט שוין אויף חריפות אָנקוקן, ווי זיי קייען.

אַרום דעם אָרטיקן איינווינער וואַקסט אַ מענטשן־רעדל. צווויי יידן קומען אַרויס פונם וואָקזאַל און ביידע שרייען:

— נו, אַן עק.

— אַ סוף זאָל דאָס נעמען!

— קומט אַהער! — שרייט אַ דריטער, וואָס לויפט זיי נאָך פונ־אונטן, — לאָמיר אָנהייבן צונויפנעמען ביי די פּאַסאַזשירן געלט אויף די קאָטלעטן. אָט־אָ דאָרט פון יענעם עק, פון וואַגאָן צווייטער קלאַס. יונגערמאַן, גיט עפּעס צושטייער...

ביים וואַגאָן צווייטע קלאַס שטייט אַ געזונטער געאָלטער בחור אין אַ וועלׂסאָפּעדן־מיצל, ער ענטפערט נישט, שווייגט, רויכערט

אַ ר אָ מ אַ ן

— אָט אַזוי־זשע רעדט, — וועט דער אָרטיקער ייד וויניקער אומעטיק, — איר זאָלט נישט געווען וועלן זיין קיין חכמים, וואָלט איר שוין לאַנג געווען אַוועקגעפֿאָרן.

— גיט טאַקע איר, זייט מוחל, דער ערשטער, — טרעט ער גלייך צו צו דער אַרבעט, — גיט צושטייער אויף די קאָטלעטן.

אין אַ שעה אַרום איז שוין אַלץ פֿאַרטיק. דער צוג גייט בשלום אָפּ פונם וואָקזאַל. אין אייגעם אַ וואַגאָן, וווּ יידן זיצן אין ענגשאַפט, דערפילט מען, אַז אונטער די פּלעצער רודערט עפּעס אַ לעבעדיקע זאַך, מ׳דערשרעקט זיך, ווי גלייך עמעצער האָט אַלע מיטאַמאָל אַ ביס געטון אונטן די פיס. פון אונטער דער באַנק הייבט פּאַמעלעך אָן אַרויסקריכן אויפן בויך אַ געזונטער ייד אין אַ קורצן גרויען לייבל און אין שטיוול. פּאַמעלעך שטעלט ער זיך אויף אויף די פיכ; מיט פּאַרשלאָפענע באַווגונגען טרייסלט ער אָפּ פון זיך דעם שטויב און זעט אויס, ווי אַ מענטש, וואָס קער זיך נישט אָן מיטן „כלל" און פירט אַ זעלבשטענדיקע פּאָליטיק... ער קוקט זיך אַרום זייער פּאָר־זיכטיק, טוט אַ גענעץ, בויגט זיך אָן און פרעגט ביי די פּאַסאַזשירן מיט אַ האַלב מויל:

— שוין געווען סטאַנציע קאָטליעט?

— שוין געווען, — ענטפערט מען אים, — נאָר איר זייט דאָך צו־פרי אַרויסגעקראָכן פון אונטער דער באַנק, קריכט, זייט מוחל, צוריק אַרונטער, דער קאָנדוקטאָר גייט איצט גראָד אויבער די וואַגאָנעס.

— דער קאָנדוקטאָר? — וווּנדערט זיך דער אַרויסגעקראָכענער, — וואָס האָב איך עפּעס מורא פֿאַרן קאָנדוקטאָר? וואָס זשע? איך פּאָר, חלילה, אָן אַ בילעט? אָט איז מיין בילעט..

ביים אַרויסגעקראָכענעם פרעגט מען:

— וואָס זשע דען זענט איר געלעגן אונטער דער באַנק?

ער קוקט אויפן עולם, ווי אויף יאָדן, און ענטפערט:

— וואָס זשע? איך בין אַ נאַר? — איך וועל זיי גיין צאָלן פאַר־טרייפענע קאָטליעטן? נישט דערלעבן וועלן זיי...

א ראָמאַן

אום זומער בייטאָג, וועז עס גלײט די הייסע בעסאַראַבער זון־גייט יאָסל בודיצקי אַרויס פון זיין קלײנעם ירושה־שטיבל, וואָס אין איין עק שטאָט, און לאָזט זיך אַוועק צו דער פינפגאָרנדיקער מיל. וואָס טרייסלט זיך אין צווייטן עק.

אין די פאַרביקע פאַרמעגלעכע הייזער שטעלט מען דעמאָלט אָן די זייגערס פונקט אויף האַלב פיר. מ׳הייסט די דינסטן שטעלן די סאַמאָוואַרן. מ׳זאָגט:

— דער חתן איז שוין דורכגעגאַנגען.

דורך די אָפענע פענצטער רוקט מען די קעפ אינדרויסן ארויס.

אַרום־און־אַרום פוסטעוועט די בעסאַראַבער האַלב־ברוקירטע, האַלב־דאָרפישע שטאָט. ווי אין חרם חלומט די היציקע גאַס וועגן אַ לעבעדיקן דורכגייענדיקן מענטשן. אין אַלע פוסטע הייפן זענען פון זיך גרייט צו ברענען די שטוביקע גרעזער, דער בוריאַן, די הויפנס שפּענער, וואָס אין די וויגלען. דאָ און דאָרט דורך אָפענע פענצטער הערט מען, ווי אונטערוואַקסנדיקע מיידלעך לערנען זיך שפּילן פיאַנע. אַ הינקענדיקער טאַקט פון אַ צעבראָכענעם וואַלץ מישט זיך אויס מיט די טענער פון „אייזיק מזיק״, וואָס עמעצער באַמיט זיך אויסצופּויקן מיט אַן איינציקן פינגער. יאָסל בודיצקיס אויער טוט פון זיך אַ נישטער איבער די דאָזיקע קלאַנגען און געפינט צווישן זיי דאָפּלטע—דאָס זיינע שוואַכע קינדערשע פאָרטעפּיאַנע־קלאַנגען, וואָס ווערן אין איינעם אַ הויז באַגלייט דורך דעם געניטן און פעסטן מיטשפּילן פון דער מוזיק־לערערין סאַרע בריסקין. די דאָזיקע פעסטע קלאַנגען, פילט ער, קערן דאָ אין שטאָט נישט צו קיינעם אויסער אים; זיי באַגלייטן אים אַ גוטן שטיק וועג און הערן נישט אויף אים נאָכצושרייען, ווי מיט פאַרקריצטע ציין:

בוכהאַלטער לויט זיין פּראָפעסיע אין מיל און אַ בוכהאַלטער לויט זיין באַטראַכטן די וועלט", אָבער, חשובע לערערין פון מוזיק, ווער האָט אייך געזאָגט, אַז צו זיין אויסגערעכנט אין לעבן איז אַ שלעכטע זאַך? איך קען אייך ווייזן אַסאַך ביישפילן, אַז אדרבא — פון נישט-אויסגערעכנטקייט קומט קיינמאָל קיין גוטס נישט אַרויס. נאָר וואָס דאַרפן מיר אַסאַך ביישפּילן? נעמט, למשל, טאַקע אייער אייגענעם פאָטער, עליו-השלום, אברהם בריסקער, דעם פּאָסטאָר פון נאָענטן דאָרף. געווען איז ער אַלע יאָרן אַ פרייהאַנדלער, ווייכער און שמעקנדיקער באָרד, ווי ביי די אַרומיקע פריצים און מיט אַ בריט פּירעכן, כאָטש קיין גאַלט איר מיר מוחל זיין, זאָגט מען, האָט ער קיינמאָל נישט געהאַט... נו?... האָט ער דען נאָכדעם—איך מיין נאָך זיין אָנזען—נישט געמוזט עוקר זיין מיט זיין פאַמיליע אין דער גרויסער שטאָט און דאָרט זיבן מאָל אַ טאָג שטאַרבן פון הונגער אינאיינעם מיט אייך, דער געפּעסטעטער בת-יחידה זיינער?.. איר זאָגט: „בודיצקי האָט פיינט מענטשן, דער-רימען קען ער זיי נישט". נו? און ווער האָט דער ערשטער דאָ אין שטאָט דערקענט אייך, מיין ליבער פריינט? ווער האָט דער ערשטער, אויב נישט אין, געזאָגט וועגן אייך: „אַ ווונקסיק מיידל אין די יאָרן, אַז זי טראָגט ביי אַלע קאָפּטלעך הויכע קראַגנס, איז אַ סימן, אַז איר לאַנגער האַלז געפעלט שוין נישט אפילו איר אַליין". ווער האָט דער ערשטער געזאָגט: סאַרע בריסקין, אַז מ'דערוועט זי צום ערשטן מאָל פאַרליבט מען זיך אין איר און מ'מאַכט איר קאָמפּלימענטן; אַז מ'זעט זי צום צווייטן מאָל, האָט מען פאַרדרוס, מ'פילט זיך נישט גוט; אַז מ'זעט זי צום דריטן מאָל, איז מען אין כעס—זי גייט אויף איין טראָטואַר, גייט מען אַריבער אויפן צווייטן"... נו, יאָ... איז ביי וואָס-זשע האַלטן מיר, הויכגעשעצטע פריילין בריסקין?..

בודיצקי פילט כמעט נישט, אַז ער איז שוין אין מיל, אַז ער זיצט שוין אַ שעה דריי אין קאַנטאָר אין זיין באַוונדער צימער און אַרבעט איבער די גראָבע הויפּטביכער. פון שנאה צו דער לערערין בריסקין פליען אים איבער די שעהן פונקט ווי ביי אַ פאַרליבטן פליען איבער די שעהן דורך די געדאַנקען וועגן זיין געליבטער. דערצו נאָך

— יאָל בודיצקי, לוזאָב אויך פּיונט! לוזאָב אויך פּיונט!
לוזאָב אויך פּיונט!...

בודיצקי פּלעמ אַ ניפּשיקן פּאַרעגניגן פּונם עמעסקי, ווען ער האָט צו נעבן דעי מחיה-לעיטערין בריסקין:

— גם אתם! גם אתם! מרוסים נאָך נישט יעי יעמען האָט פּיונט שטאַרקער.

דערבּיי אָטעמט ער שוויילעך ביים נאָכהדיקעי הבאה, נליידּ ער האָט טאַקע אינדראָמען דעי לעיטערין בריסקין נאָך-האָט די האַרקע וועי־טער־נעזונט. אויפּ בלייבט אים נישט בעי, ווי צו נעמען זיך אין די הענט אַריין אין זיך הינין פּון אויסדאַך צו וויסקע בעמעסן דעם האָז, וואָס ער פּלעמ צו דעי מחיה-לעיטערין. ער הויבט יעי־בעי אָן צו ניין בעי פּאַרוויכטיק, ווי ער יאָלט אין יעדעי רנע כורא האָבן אָנצוי־דמן עטעמן אויף אַ פּוס. ער וויל אין יעדעי רנע נרייט צו וואַרן:

— פּאַרדאָן!

פּון העלן דעי־זייטין וון אַלין, אַי צו אַלע בעמעסן זיך דעי כוויק-לעיטערין וויו ער אַנטפּי, בפּקומם ער אַ לייכם לייכט שבייכע, לע אויפּן פּנים. נאָר ביסלעכווייז פּאַרנעמט ער וון: וויך שטייכלע הערט פּון רנע צו רנע אַלע בעי שטעלעך אין מחמיר, אין נעדאַנק דעדם ער צו דעי מחיה-לעיטערין:

— נו, נוט... למשל אזי דעמט נעריכטע, פּאַרטיזאַנעלע בריסקין: קיין שוינער בין אין נישט, קיין רייכעי—אויך נישט... ווען אמת וויל אמת. מילא האָב אין דערפאַר אַנדערע כעלפּ: אין בין אַן ערנסטער מענטש, אַ נעזעלשאַפּטלעכער, אין פּאַרנעם אַן אָרט אין סכּשה, אין לייק אַכאַר. אזי האָט אַכוילטן אַלין נעקאָכט בייט, דאָקטן נאָך, איבער יעדעי (וואָרט): "בודיצקי האָט אזי נעזאָנט. לייענט אויסנעי זייער פּיל, כדי ער זאָל נאָכדעם קאָנען זאָנן, אַ אַלע בריכער דענקען סכּשה־נו אזי ווי "אָט". ווען קומט מיר, ווען אין האָב נישט קיין ציינעם מיט אין כּאָפּ נישט קיין חשבּונות מיט אַלע קיילעכקעי־ביכלעך דאָרט". פּאַרדאָן אַ קיילעכקעי־ביכל — האָט אזי וון נישט לאַנג נעחוצט בייט דאָקטאָר לאַלייס אין שטוב־ אין בודיצקי, האָט אזי נעזאָנט, אזי אַ קיילעכקעי בוכהאַלטער: אַ

ווי עס ציט אַ מענטשן. צו גיין צו זיין שונא און זיך אויף אים אַרויפוואַרפן. ער גייט ווי אַומישנע זייער נאָענט לעבן יענעם הויז, ווו סאַרע בריסקין געפינט זיך. ער קוקט נישט צום הויז און פילט נאָך שטאַרקער ווי תמיד, אַז ער איז בײַ זיך מסוכן שטאָלץ.

נישט איינמאָל העט שוין געטראָפן, אַז פונקט אין דער רגע, ווען ער איז אַזוי געגאַנגען פאַרבײַ, האָבן זיך די קלאַווירטעער געעפנדיקט. מיט אַ נאָטן-טעקע אין איין האַנט און מיט אַ שירם אין דער צווייטער האַנט איז פונם הויז אַרויסגעקומען סאַרע בריסקין — אַ וווקסיק און שוואַך מיידל, און דערזעענדיק בודיצקין פאַרבייגיין אַ ציטער געטון מיט איר גאַנצן קערפער און געבליבן שטיין, ווי פאַרגליווערט. מיט אַ בלאַס פנים און מיט פאָנטערדיקע פיס האָט זי זיך געמוזט אומקערן צוריק אין הויז, פונוואַנען זי איז נאָר-וואָס אַרויסגעגאַנגען, זיך אַראָפלאָזן ווי אין חלשות אויף אַ שטול און ווי אין חלשות צומאַכן די אויגן.

— גאָט מיינער, — האָט זי שטיל געשעפטשעט, האַלטנדיק זיך פאַרן האַרץ — איך וועל שוין ווידער זיין קראַנק מאָרגן אַ גאַנצן טאָג... און נאָר פון באַגעגענען אים... בלויז פון אַ קוק טון אויף אָט דער צורה...

צוריק מיט אַ פאָר יאָר האָט יאָסל בודיצקי דערגרייכט צו יענער עלטער, ווען מען זאָגט זיך אַליין:

— אָדער חתונה האָבן באַלד, אָדער קיינמאָל נישט.

געשען איז דאָס פלוצים, ווען מען האָט אים אין איינעם אַ טאָג ביים פאַריקמאַכער אונטערגעשוירן די וואָנצעס און ער האָט צופעליק אַ קוק געטון אויף זיך אין שפיגל.

און ווי נאָר ער האָט עס צו זיך אַ זאָג געגעבן, אַזוי באַלד האָבן זיך זיינע יאָרן ווי אָפגעשטעלט, און ער האָט זיך אויפגעהערט צו עלטערן.

ער איז געוואָרן אויסערלעך מער רויק, מער געזעצט, נאָר אי-נעווייניק—מער קאַפריז און מער איבערקלויבעריש. ער האָט אָנגעהויבן שלאָפן בייטאָג, צונעמען קערפערלעך מער וואָג און קאַרגן געלט. און

איז זיין שטעלע דאָ אין מיל (אַ שטעלע פון אַ בוכהאַלטער—אַ זעלטע־נער ספעציאַליסט) אַ שטענדיקע און בראָנירטע,—נישט קיין שטעלע, נאָר אַ רענטע: די פינף־גראָנדיקע מיל האָט אויף זיך אַ שטיק אַכט באַלעבאַטים—שותפים און נויטיקט זיך מער אין אים, איידער ער—אין איר. וועמען נישט ער מיט זיין געזעצטקייט און נקי־כפּימדיקער ווירקונג, וואָלטן די באַלעבאַטים אַלע טאָג זיך געפּאַטשט און געריסן צווישן זיך, און וועמען נישט ער, וואָס זידלט זיי יעדערן באַזונדער און אַלע אינאיינעם און מאַכט צווישן זיי שלום, וואָלט די מיל שוין לאַנג געגאַנגען צוגרונט! יעדערער פון די באַלעבאַטים חנפּעט אים דערי־בער, ווי אַן אָנגעשטעלטער—דעם באַלעבאָס, און ער איז צו יעדן פון זיי שטרענג, ווי אַ באַלעבאָס צו אַן אָנגעשטעלטן.

— לאָזט מיך צורו, — ענטפערט ער אַ באַלעבאָס, וואָס שטייט צו אים צו, — כ׳האָב היינט קיין צייט נישט.

און דערבּיי טוט אים באַנג, אַלמאַי ביי דער זייט שטייט נישט זיין גרעסטער שונא דאָ אין שטאָט—די מוזיק־לערערין בריסקין—און הערט נישט מיט וואָס פאַראַ אייגנווירדע ער פירט זיך דאָ:

— קוקט זיך צו, באַרישניע בריסקין, — פאַר מיר האָבן אַלע אי מורא אי אָפּשיי—אפילו מיינע באַלעבאַטים...

און ער באַמערקט כּמעט נישט ווי זיין טאָג־אַרבעט איז גע־ענדיקט.

איצט, נאָכדעם ווי ער האָט אין געדאַנק אָפּגעלאָזט דער מו־זיק־לערערין אָן אַ שיעור שטענדערטער, קערט ער זיך אום באַפּרי־דיקט צו זיך אַהיים—ער גייט ווידער איבער דער גאַנצער לענג פון שטאָט.

איצט איז אַרום זיבן אַזייגער פאַרנאַכט. די גאַס בעט זיך איבער מיט מענטשן און ווערט לעבעדיק. דורך אָפּענע פענצטער קומען שוין נאָר איינציקע מידע קלאַוויר־טענער; זיי שטאַרבן אָפּ איינער נאָך איינעם און עס בלייבן בלויז די לעצטע דאָפּלטע אַקאָרדן, וואָס זוכן אָפּ אין גאַס בודיצקיס אויערן און דערציילן אים וועגן זייער האַס צו אים—דאָס פאַרענדיקט די לערערין בריסקין אין איינעם אַ הויז איר לעצטע לעקציע. די טענער זענען מיד, ווי נאָך אַ טאָג פון שווערן אַקערן. נאָר בודיצקין ציט צו אָט די טענער,

— ס׳עט זיי העלפן, ווי אַ טויטן באַנקעס.

— זייַן זיך נעמען?..

— אַ וואָפראָס!..

און ווייל דער באַשלוס האָט געשטאַמט פון דער גאַנצער שטאָט און פון קיינעם נישט; ווייל אַלע האָבן וועגן דעם געטראַכט און צו קיינעם פון זיי—בודיצקין און בריסקין—איז דאָך קיינער נישט גע־קומען מיט קיין פּראָשלאָג, זיי זאָלן זיך נעמען, האָט זיי די גאַנצע מעשה נאָך מער פאַרדראָסן און זיי האָבן אָנגעהויבן נאָך מער פיינט צו האָבן איינער דעם צווייטן. און טאַקע ווייל זיי האָבן אַנגעהויבן אַרויסצוואַווייזן איינער צום צווייטן אַזאַ שטאַרקע שנאה, האָט מען אין שטאָט געקריגן אַ באַזונדער אינטערעס צו יעדערער פון זייערע באַגעגענישן און אַ באַזונדער נייגיריקן חשק זיי צונויפצופירן. מע האָט מיט אַ באַזונדער פרייד אין האַרצן אָנגעהויבן איבערצוגעבן איינער דעם אַנדערן:

— היינט אויפדערנאַכט וועלן „זיי" זיך טרעפן ביים דאָקטאָר ראַבלייס.

— געוויס?

— ווי מיר האָבן היינט שבת אויף דער וועלט.

מ׳האָט זיי אָנגעהויבן אַליין אונטערגרייטן די דאָזיקע באַגעג־נישן; מ׳האָט זיי אָנגעהויבן נאָכשפירן מיט יענער זעלבער נייגירי־קייט, מיט וועלכער אַ קליינע פּראָווינציעלע שטאָט קוקט נאָך דעם היימישן פּראָווינציעלן ראָמאַן פון אַ היימיש פאַרליבט פּאָרל—אַ ראָמאַן, וואָס האָט אויף זיין וועג זייער פיל שטרויכלונגען און מ׳ווייסט נאָך נישט, צי ער וועט זיך ענדיקן מיט אַ גוטן סוף, אָדער פאַרקערט—זיינע העלדן וועלן מוזן זיך שיידן אויף אייביק און בענקען איינער נאָכן צווייטן ביזן גרוב. אין שטאָט האָט מען זיי דענסטמאָל אַ נאָמען געגעבן:

צוערשט:

— „דאָס פּאָרל".

שפּעטער:

— „די תּמוז־כּלה".

נאָך שפּעטער—פּשוט:

פֿונקט צו יענער צייט איז אַהער אַראָפּגעקומען סאַרע בריסקין—די בת־יחידה פון יענעם אַברהם בריסקין, וואָס האָט אַמאָל אויבער אַן אָנזען געמוזט פונדאַנען אַנטלויפן. און ווי נאָר זי איז אַהער אַראָפּ־געקומען און אָנגעהויבן געבן מוזיק־שטונדן, אַזוי באַלד האָבן דאָ אַלע באַקומען צו איר גרויס מיטלייד, איר צוגעשאַרט תּלמידעסטעס, גע־זונט פון אירעטוועגן אַ צימער, געקוקט אין איר פּנים אַזוי ליבלעך, ווי זי וואָלט אָנקערן אַ בת־יחידה דער גאַנצער שטאָט. מ׳האָט זיך גע־זאָרגט פאַר איר תּכלית, זיך געזאַמלט אַרום איר אַלע אָוונט ביים אָר־טיקן דאָקטאָר ראַבלים אין הויז. געזונט פאַר איר אַ פּאַסיקן שידוך און נישט אָן אַ געוויסן „מיין״ זי גלייך באַקענט מיט יאָסל בודיצקי. נאָר בודיצקי, וואָס איז צו אַלע מענטשן גאַנץ קאָרעקט און מענטשלעך, האָט ביים ערשטן שמועס מיט סאַרע בריסקין זיך מיט איר צעקריגט, שיער נישט צעפּאַטשט. ער האָט צום ערשטן מאָל אָן מיט אַ באַזונדער פּאַרגעניגן אָנגעהויבן אויסצולאַכן יעדעס וואָרט, וואָס זי זאָגט, זיין צו איר שטרענג, שלעכט, כּמעט גראָב, געקוקט אויף איר, ווי מיט אכזריות אין די אויגן; געדאַכט האָט זיך, אַז אָט־אָט וועט ער צו איר אַ זאָג געבן:

— אַבי זי איז פלומרשט געוואָקסן אַ בת־יחידה ביי אַ רייכן טאַטן.. אויף וואָסער סמך... און כּמעט דאָס זעלבע האָט מען גלייך אָנגעהויבן צו באַמערקן אויף סאַרע בריסקין — זי מיידט אויס אַ קוק צו געבן בודיצקין אין פּנים; זי וויל נישט הערן זיין קול; אַז בו־דיצקי הייבט אָן מיט אַן ערנסט פּנים צו רעדן און אַלע אַרומיקע הויבן אָן ערנסט צו הערן, דרייט זי זיך אַוועק אין אַ זייט, זעצט זיך צו צום קלאַוויר און הייבט פלוצים אָן נעמען שטילע אייניקע אַקאָרדן, וואָס גייען באַלד איבער אין דאָפּלטע זייער שטאַרקע—טאַקע דענטסמאָל האָט בודיצקי גלייך דערפילט, אַז די דאָפּלטע אַקאָרדן שרייען צו אים, ווי מיט פּאַרקריצטע ציין:

— כ׳האָב אייך פיינט! כ׳האָב אייך פיינט!..

נאָר אין שטאָט האָט מען דאָך מיט אַן עקשנותדיקער זיכערקייט באַשלאָסן, אַז פּאַר יאָסל בודיצקי קאָן נישט זיין קיין בעסערער שידוך, ווי סאַרע בריסקין, און פּאַר סאַרע בריסקין קאָן נישט זיין קיין בעסערער, ווי—יאָסל בודיצקי.

מער אלמנה קיילע שאַפירא, אַ רבנישע יידענע, וואָס דאַוונט אַ גאַנצן, פריכאָרגן, ווי אַ מאַנסביל אין איר גראָבן קרבן-מנחה און האָט צוויי עלטערע מיידלעך מיט רויטע פופע-פנימער און נאַרישע איבערגע-שראָקענע אויגן—אַ יידענע, וואָס דאַרף מאַכן חניפהדיקע חנדלעך סך הכל דריי-פיר פאַרמעגלעכע באַעלטערן, ביי וועלכע זי האָט אי-געלט אויף ציטעריקן פרעצענט, נאָר כדי אירס זאָל איבערגיין, מאַכט זי שוין אינוועגס חניפהדיקע חנדלעך דער גאַנצער שטאָט, אַלע באַעל-טערן, וועמען מע שאַצט אין מזומן. וען סאַרע בריסקין זאָל נישט האָבן קיין אַנדערע חסרונות, וואָלט פאַר בודיצקין גענוג געווען דאָס, וואָס זי האָט זיך דאָ אין שטאָט צוגעזוכט אַזאַ „זעלטענע" ווינונג.

— אידאָטקע,—טראַכט ער וועגן איר,—קיין ערגער צימער האָט זי שוין גאָרנישט געקאָנט צוזוכן... ווינען אין אַזאַ סאָרט הויז איז גאָר ביי איר אַן אידעאַל...

בודיצקין איז מציל פון אַזעלכע מינים ערגערנישן זיין רגילות צו לייענען ביכער פון אַלערלייַ געביטן.

— בע!—טראַכט ער אויף צוזעצעניש דער לערערין בריסקין, — זאָל זיין, אַז איך האַלט: „ביכער זענען מערסטנס שמאַטעס", אָבער לייַ-ענען לייַען איך.

חוץ דעם איז ער אַ מענטש פון ריינעם געוויסן — וואָס ער טראַכט, דאָס זאָגט ער. זיין מיינונג איז:

— ליבע איז איינע פון די נאַרישסטע זאַכן אין לעבן.

נאָך מער:

— ליב האָבן אַ מענטשן,—דערטראַכט ער זיך,—הייסט אין דער אמתן: זיין צו אים בלינד, נישט זעען זיינע חסרונות, יעדנפאַלס — ווערן גלייכגילטיק צו זיינע חסרונות. איך באַקום ליב אַ מענטשן... וואָס הייסט עס, וען מע קלערט זיך אין דעם איין? אַ געווינלעכער מענטש, מיט געווינלעכע מענטשלעכע חסרונות ווערט פּלוצלינג אין מיינע אויגן העכער, פיינער, בעסער, שענער פון אַלע אַרומיקע, און בלויז נאָר אין מיינע אויגן, וואָס הייסט עס? דאָס הייסט, אַז אין באַצוג צו איינעם אַ מענטשן בין איך געווארן קורצזיכטיק, גלייכגילטיק, איך האָב אים אויפ-געהערט ווי געהעריק צו פילן און צו זעען, קורץ — איך האָב זיך פון אים דערווייטערט, ווייל אַנדערע, וואָס האָבן אים נישט „ליב", זעען

— „דער ראָמאַן".

מ׳האָט מיט אַ באַוונדער פאַרגעניגן געטראָגן איינער צום אַנדערן די גייסן:

— דער „ראָמאַן" האָט זיך טאַקע באַגעגנט נעכטן ביים דאָקטאָר ראַכליס.

— נו ?

— פרעגט שוין נישט—מ׳האָט זיך געריסן, ווי די קעץ.

II

אַ גליק, וואָס יאָסל בודיצקי איז טאָג-טעגלעך באַשעפטיקט אַ שעה דריי-פיר אין מיל אין אַ שעה אַנדערהאַלבן מיט מאַכן שלום צווישן די מיל-באַלעבאַטים, וואָס רופן פשוט איינער דעם אַנדערן „גנב".

אַ גליק, וואָס ער איז נאָך חוץ דעם אַ מענטש אַן ערנסטער, אַ דענקענדיקער, אַ באַלעזענער.

אַז נישט, וואָלט אים אויסגעקומען צו טראַכטן גאַנצע טעג אָן אויפהער וועגן זיין שרעקלעכן שונא דאָ אין שטאָט—וועגן סאַרע בריסקין:

—וואָס פאַר אַ נאַרישן סאָרט לעבן אָט דאָס מיידל האָט פאַר זיך צוגעטראַכט!

פאַרווייגט בת-יחידיש נאָך פון אַמאָליקע צייטן, שטייט זי אויף אַלע טאָג שפעטלעך אַרום האַלב צען, צען.

יאָסל בודיצקי פילט עס, ווייל ער אַליין שטייט אויף אַרום זעקס אַזייגער גאַנץ פרי—ער פילט, אַז זי שלאָפט נאָך.

ער לאָזט זיך דענסטמאָל שפּאַצירן, און בייַ איר זענען דאַן די לאָדן נאָך ביינאַכטיק צוגעמאַכט.

יאָסלען אַרט עס ניט. פאַרקערט—עס טוט אים נאָך הנאה, וואָס זי האָט קיין שכל ניט—דער בעסטער טייל פרימאָרגן גייט פאַר איר פאַרלוירן.

אַ צימער האָט זי דאָ אין שטאָט-הייזער; זי וווינט ביי דער פרוי-

קרומענדיקו... ער דאַרף עס בכלל האָבן אַ געזעלשאַפט... אָן קיין גע־
זעלשאַפט קאָן ער זיך גאָרנישט באַדרייען.

אין יעדער רגע איז זי גרייט זיך אויפצוהייבן און פאַרשוווּנדן;
אויב זי טוט עס נישט, איז דאָס נאָר דערפאַר, ווײַל איבער „אים"
אַוועקגיין, וואָלט געווען פאַר „אים" צו אַ גרויסער כּבוד.

די דאָקטאָרשע האָלט דענטסמאָל איר קליין מיידעלע אויף די
הענט, זי האָדעוועט עס מיט זייער אַ געדיכטער קאַשע און אונטערן
טיש שטויסט זי דערביי איר מאַן מיט אַ קני, ער זאָל זיך איינהערן,
מיט וואָס דאָס אַלץ וועט זיך היינט ענדיקן.

נאָר דער דאָקטאָר איז קאַלט צו דער גאַנצער געשיכטע; ער
ער איז מיד; ער שמייכלט און וויל שלאָפן.

— דעריבער, — זאָגט יאָסל בודיצקי, — דעריבער וועט מען אין
דער קומענדיקער געזעלשאַפט גאָר אַנדערש אָפשאַצן מענטשן.

— אויף כּפרות!—קאָנן זיך סאַרע בריסקין שוין מער נישט איין־
האַלטן און טוט מיט כּעס אַ שאַר פון זיך די פיל אָנגעריסענע שטיק־
לעך פאַפּיר, — אויף כּפרות אייער קומענדיקע געזעלשאַפט.

איר פנים פלאַמט.

יאָסל בודיצקי טוט אויף איר אַ קוק, באַגעגנט זיך מיט אירע
אויגן—בייזע אויגן, דס־שונאים.

— מיין ליבער פריינט, טוט ער צו איר אַ מאַך גאַנץ רויק.

אָבער ווי רויק ער זאָגט עס נישט, קומט דאָך אַרויס אַ ריי־
סענישּ.

בודיצקי זאָגט:

— מיין ליבער פריינט,—אויף צו פאַרשטיין אַן ענין איז ווייניק
צו האָבן אַ קאָפּ; אין קאָפּ מוז מען נאָך דערצו האָבן שכל אויך.

נאָר סאַרע בריסקין קאָן שוין מער נישט איינזיצן בײַם טיש.
זי לויפט אַוועק אינם דאָקטאָרס דערבייקן אויפנעם־צימער, עמנט
דאָרט אין דער פינצטער מיט גרויס רעש דעם קלאַוויר און הייבט אָן
שפּילן, פון אָנהייב פליסן דאָרט די טענער מיט אַקאָרדן גאַנץ רויק,
געלאָשן, פלוצים הערן די טענער אויף: עס הערט זיך, ווי זי בראָכט
אויס אין פינצטערן צימער מיט אַ היסטעריש געווײַן, און עס לויפן אַ־
הין דער דאָקטאָר, די דאָקטאָרשע און אַלע געסט.

דאָך יאָ זיינע חסרונות. און דאָס אייגענע פאַרקערט: פיינט האָבן אַ מענטשן הייסט: זענן קלאָר זיינע פעלערן, אַנדערש געזאָגט—זיך דערנענטערן צו אים, זיך ערגערן, וואָס ער האָט פעלערן, פונדאַנען איז געדרונגען: דאָס וואָס מען רופט געווייניטלעך „ליבע" איז אין אמתן—גלייכגילטיקייט, שטיין אין אַ זייט פון עמעצן; דאָס וואָס איר רופט אָן גרויסע ליבע איז גאָר, אַזוי-אַרום, די העלפטע שטופע פון פיינט האָבן, און פאַרקערט: דאָס, וואָס איר רופט געווייניטלעך אָן „פיינט האָבן", איז גאָר די העלפטע מדרגה פון ליבהאָבן, פון נעמען אַ מענטשן נאָענט צום האַרצן. די גרעסטע מענטשן פון דער וועלט, ווי ניטשע און דאָסטאָיעווסקי, האָבן פיינט געהאַט, דאָס הייסט: זיי האָבן געקוקט אויף מענטשן מיט אָפענע אויגן, און אין דעם איז באַשטאַנען זייער גרויסקייט — דערפאַר זענען זיי געווען פאָרגעשריטענע מענטשן.

אין אָוונט, אין אַ שעה פון הייסער חקירה, זאָגט יאָסל בודיצקי אַרויס דעם דאָזיקן געדאַנק בײַם דאָקטאָר ראַכלײס אין שטוב:

— אין דער קומענדיקער געזעלשאַפט,—זאָגט ער,—וועט דעריבער ליבע נישט שפילן קיין מינדסטע ראָלע, ווייל מענטשן וועלן קוקן איינער אויפן צווייטן מיט אָפענע אויגן.

אַרום טיש זיצן דער דאָקטאָר ראַכלײס, זיין ווייב, אירער אַ ברודער אַ סטודענט, סאַרע בריסקין און נאָך אַנדערע היימישע מענטשן, וואָס קוקן בודיצקין אין פּנים אַריין, כאַפּן פון דער זייט אַ בליק אויף סאַרען און וואַרטן מיט נייגיריקייט: מיט וואָס וועט זיך עס אויסלאָזן? סאַרע בריסקין, זענען זיי, זיצט, ווי נישט ווילנדיק, קוקט נישט צו קיינעם, אירע פינגער, וואָס צערייסן דערביי אַ פּאַפּיראָס אויף פיל קלײנע שטיקלעך, ווינקען אָן אויפהער:

— כ׳האָב אים פיינט... ער איז מיר מיאוס, ווי אַ שפּין...

אירע אויגן גלאַנצן און ציטערן, בעת זיי טוען אויף בודיצקין אַ קוק פון דער זייט.

— אַ בוכהאַלטער—טוט זי ענדלעך אַ שעפטשע דער דאָקטאָרשע אין אויער — ער מאַכט אַ חשבון... פירט די בוכהאַלטעריע פון דער וועלט... ליבע און בוכהאַלטעריע... הערט, איך בעט אייך... הערט נאָר צו!..

— „די קומענדיקע געזעלשאַפט"...—שעפטשעט זי ווידער איבער-

— מ׳דאַרף זיין בלײַנד, מען זאָל נישט זעען, אַז עס איז אַזאַ סאָרט לײַבע.

— עס ציט זיי איינער צום אַנדערן, ווי אַ מאַגנעט.

— איר געדענקט נישט, ווי אַזוי ער האָט אויסגעזעען פאַראַ-יאָרן, ווען זי איז אַוועקגעפאָרן אויף דריי חדשים אין קאָנסערוואַטאָר-יע? כ׳מיין: יאָסל בודיצקי—אַ טויטער מענטש איז ער געווען... אַרום-געגאַנגען אַ בלאַסער, מיט אַ פאַרבינדענעם האַלז, מיט עפּעס אַ מין שאַלכל אויף די אַקסלען, מיט וואַטע אין די אויערן און נישט אויס-גערעדט צו קיינעם קיין וואָרט... מע האָט נישט געזעען, אַז ער בענקט?—ער צאַנקט ווי אַ לײַכט.

— און טאַקע סאָרע בריסקין אויך...

— ס׳אַ משל! יענע האָט אין אַלע בריוו זיך געבעטן רחמים, מע זאָל אים שרײַבן „וואָס הערט זיך... אין שטאָט", „וואָס הערט זיך" מיט פּינטעלעך!..

איצט בלײַבט, מע זאָל זיי נאָך אַמאָל צונויפּפירן ביים דאָקטאָר ראַלײַס אין שטוב. די סיבה אויף זיי צונויפּפירן איז דער געבורט-טאָג ביים דאָקטאָר ראַלײַסעס מיידעלע, וואָס ווערט געהאָדעוועט מיט געדיכטע קאַשקעס. אין שטאָט לייגט מען אויף אָט דעם געבורט-טאָג גרויסע האָפענונגען. נאָר פון דער אַנדערער זייט איז מען זיכער:

— אויב נישט דאָס מאָל, ווען זיין אַן אַנדערס מאָל.

— סיי-ווי-סיי וועלן זיי מוזן חתונה האָבן.

— עס ווען זיי העלפן, ווי אַ טויטן באַנקעס.

— וואָס ווילּ ער פון מיר,—פֿאַרגייט זיך דאָרט סאַרע מיט גע־
וויין און מיט פּרישע כּלּיפּענדיקע כּוואַליעס,—וואָס האָט ער צו מיר?!..
איך פּרעג: וואָס האָט ער צו מיר?..

בודיצקי בלייבט אייגער אַליין אין עס־צימער, שפּאַנט אַרום הין
און צוריק מיט אַ ביטערן שמייכל פון אַ מענטשן, וואָס פילט זיך
בלויז אויסערלעך נישט גוט, פֿאַרקערט, אינעווייניק איז ער בייַ זיך
גאַנץ „דאָסיק":

— אָט האָסטו דיר,—טראַכט ער וועגן דעם ווייַנעגדיקן מיידל,—
היסטעריקע... אויך אַ קאַמף־מיטל...

דערנאָך כּאַפּט ער פּוצים אין פּינצטערן קאָרידאָרל זיין היטל
און נייט אַוועק אַהיים בייַז, אָן אַ „גוטער נאַכט".

אויף מאָרגן רעדט מען וועגן דעם איבער דער גאַנצער שטאָט:

— נעכטן אויפֿדערנאַכט האָט שוין געהאַלטן אָט־אָט...

— טאַקע דאָרט, בייַם דאָקטאָר ראַכּלּיס אין שטוב.

— נאָך איין רגע, וואָלט מען שוין געווען געשריבן תּנאים און
געבראָכן טעלער.

— די דאָקטאָרשע איז שולדיק... זי איז קיין מענטש נישט...

— זי האָט געזעגן, אַז עס האַלט שוין אַזוי נאָענט, איז נאָך
וואָס־זשע האָט זי אים אָפּגעלאָזט.

— דער דאָקטאָר אַליין איז אויך אַ רעכטע לעמעשקע... פֿאַר־
וואָס האָט ער אַליין גאָרנישט נישט געטון?..

— איר הערט דאָך: „איך בין געווען מיד, זאָגט ער, איך האָב
מסופּן געוואָלט שלאָפן"... אַ תּירוץ..

דעם גאַנצן מאָרגנדיקן טאָג גייען צום דאָקטאָר און צו דער
דאָקטאָרשע היימישע מענטשן און טענהן, אַז דער דאָקטאָר מיט דער
דאָקטאָרשע זענען בייַדע פֿאַרבּרעכערס:

— איר האָט געזעגן, אַז עס האַלט שוין אַזוי נאָענט, איז וואָס־
זשע זייט איר געשטאַנען מיט פֿאַרלייגטע הענט?

— מע זעט דען נישט, אַז זיי פֿגרן אייגער נאָכּן אַנדערן?

מיט איין נאַכט וויניקער

מיט איין נאַכט וויניקער

I

בײַ דער נשמה נאָגט דער בערלינער צען אַזייגערדיקע אָוונט-
שעה.

זי איז אַ נעפֿלדיק-עלעקטרישע.

אַ דערוואָרגענע.

שטום און פֿאַרעקשנט מאָנט זי, מ׳זאָל זיך מיט איר באַהעפֿטן
דורך אַ ווינק, דורך אַ בליק, דורך אַרומפֿירן דעם עצירותדיקן הונט
אויפֿן טראָטוואַר — אַרומפֿירן הין-און-צוריק אין שווייגן.

נאַכט-בײַ-נאַכט אַזוי — ווען אין וויט-פֿאַרוואָלפענע אַרבעטער-
פֿערטלען לייגט מען זיך פֿרי שלאָפֿן.

מאַקס וועגט טראַכט דאַן:

— ווי אין קאַזעמאַטן.

— ווי אין קאַזעמאַטן.

נאַכט-בײַ-נאַכט אַזוי, ווען אין רייך-באַלויכטענע שטאָט-צענטרען
פֿאַרהוליעט מען זיך ביז אין גרויען טאָג.

מאַקס וועגט טראַכט דאַן:

— אויף צו ברעכן!

— אויף צו ברעכן!

און אין מיטן — צווישן דרעמלדיקע אַרבעטער-פֿערטלען און
הוליענדיקע צענטרען — שמעקן נישט-אָרעמע און נישט-רייכע בערלי-
נער מיט זייער אָנשטענדיקן ירושהדיקן געוויך:

אויב די „קייענדיקע שוויגער" האָלט בײַז שפּעט בײַנאַכט העל־
באַלויכטן אירע קאַפּעס. אָן בײַ־הייזער, טאָ זאָל איר דערפאַר גאָט
געבן אַ נייע נשמה — אַזוי ווינטשט איר דערפאַר פון טיפן האַרצן
מאַקס וועלצל — צאָל דאָרט פאַר קאַווע, צאָל פאַר בײַר; טו דאָס,
וואָס מאַקס וועלצל האָט נישט די מינדסטע מעגלעכקייט צו טון.

לעבן זאָל דערימעך דער לאָקאָל פון אנקל פריצס בײַליקע
מיטאָגן און בײַליקע אָוונט־ברויטן, וואָס אויף דער הערינג־שמעקנדיקער
אָווגוסט־שטראָסע.

אַ מענטש ווי וועלצל דאַרף עס שטענדיק האָבן אין זכרון:

— בײַם אָנקל פריץ קאָן מען אָפּזיצן האַלב־הונגעריק צוויי און
דריי שעה און דערפאַר גאָרנישט באַצאָלן.

עס מאַכט נישט אויס, וואָס דער אַריינגאַנג אַהין איז קיינמאָל
נישט באַלויכטן.

די פּאַראַד־טיר איז דאָך בראַהדיק־אָפן.

דער אַספאַלט דאָרט אין פּינצטערן טיף־גריבלדיקן קאָרידאָר
גיט גלייך בײַם אַריינקומען אַן התראה:

— כאַפּ נישט... אויף מיר דאַרף מען קענען גיין.

מ׳טוט דאָרט ווי וועלצל:

מ׳רוקט זיך פאַמעלעך, פאַמעלעך מיט איין זייט, מ׳טאַפּט אינ־
דערפינצטער די וואַנט בײַז מ׳טאַפּט אָן אַ טיר; מ׳קומט אַריין אין
אַ לאַנג צימער מיט לאַנגע טישן און מיט לאַנגע בענק; מ׳געפינט
זיך אין עפּעס אַ מאָדנע־הפקרדיקן בײַנאַכטיק־טונקעלן וואָקזאַל, וווּ
אין איינעם פון די וויִנקלען — אַזוי דאַכט זיך — האָלט אָנקל פריץ
דעם בופעט, מעלה־גרהט ווי אַ קו און גיט גוט אַכטונג, מען זאָל
בײַ אים פונם טיש גאָרנישט אַראָפגנבענען. אַלץ, וואָס עס קומט פאָר
אין די אַנדערע וויִנקלען, גייט אים דערפאַר נישט אָן אפילו אין דער
לינקער פּיאַטע.

עס מאַכט זיך:

אויף די ווייטע אָדער נאָענטע בענק גיט מען אייגער דעם
אַנדערן קלעפּ; עס בלוטיקן פאַריושעטע פנימער, צעגראַבלטע נעז.
אָנקל פריץ — אַ לאַנגער מיט אַ צעקנייטשט פנים פון אַן אַלטן קסאָנדז
שטייט דאָן מיט פאַרלייגטע הענט אויף יענער זייט בופעט; זיין בריט

— אַ גערויך פון גוטאַפּערטש און פון פּיל, פּיל לייִדיקע פּע־
סער ביר.

זיי שמעקן אַזוי מיט זייערע מיילער און לייבער, מיט זייערע זוייבער און קינדער און מיט אַלע זייערע לאַנגע נישט־אָרעמע און נישט־רייכע קוים־באַלויכטענע גאַסן — זיי טרינקען ביר און רויך פון העל־באַלויכטענע ביר־האַלעס און לאַכן, לאַכן, ווי ערב־מענטשן.

נאַכט־ביי־נאַכט אַזוי — ווען קנעכט און האַרן טיילן זיך אָפּ אויף שלאָפן און אויף הוליען.

נאַכט־ביי־נאַכט, ווען אין וועדינג *) טרייבט אָט די שעה אַרויס אַלערליי איינזאַמע טשודאַקעס אין גאַס, טרייבט זי דאָרט אויך אַרויס אין דרויסן דעם צעפּאַטלטן יונגנמאַן אָנם פּאַלטאָ, וואָס האָט אַ טבע צו שטיפן זיינע לאַנגע הענט טיף אין די לייִדיקע הוין־טאַשן.

איצט, אין אָט דער שעה, געדענקט ער שטאַרקער, ווי תמיד, ווער ער איז:

— דיכטער מאַקס וועגצל.

ער שטייט אין עק טראָטואַר און טראַכט:

— ווּהין גיין?

וויסן ווייסט ער גוט:

און אָט דעם ציכטיק־טרוקענעם אומגעהוירען כּרך שליסט מען פינקטלעך אַכט אַוייגער אַלע פּאַראַד־טירן — אַ שלעכטע געווויינהייט.

— נאָר פּאַרפּאַלן!

— סדום...

פּרוּוו מאַך איבער די געווויינהייט ביי אַן אַלטער קאַרגער שוויגער. און פּאַר וועגצלען איז אָט די שטאָט פון אייביק אָן אַזא:

אַ קאַלטע, תמיד־קייענדיקע שוויגער, וואָס איר טאָכטער איז שוין לאַנג געשטאָרבן און אַליין איז זי אין כּעס אויף אים, וועגצלען — דעם געוועזענעם איידעם:

— וואָס האַלט ער נאָך אין איין קריכן אַהער מיט ווייַטן?

---

*) אַן אַרבעטער־פּערטל.

— עס קומט, ווירקלעך, אז עמעצער זאָל זי מוציא זיין און זיך פאַר איר גוט, גוט־אויסברעכן.

זיינע פיס האָבן אים דערביי פון זיך געגומען טראָגן צו אָנקל פריצס לאָקאַל — אַהין, ווו ער לעבט איבער זיינע בעסטע דיסטערישע שעהן.

אין שמאָלן לאַנגן אַריינגאַנג האָט ער זיך דאָרט אָנגעשטויסן אויף אַ סטאַטשטע פּאָרל, וואָס האַלט זיך שטייף אַרומגענומען און בעט זיך ביי אים זייער שטיל מיט אַ פאַרטשאַדעט־שלעפעריק קול:

— פאַרצייוונג...

אינם שטילן אַרומנעמען זיך, אינם שפּילן געבעט פון אָט דעם פאַרטשאַדעטן זכר־ונקבה־פּאָרל, האָט וועגצל גלייך דערפילט, אז ער איז דאָס מאָל אַריינגעשלאָפן אין אָוונט אַריין פיל מער, ווי אַ דיסטער פון זיין גראַד קאָן זיך דערלויבן, און אז די שעה איז שוין פיל שפּעטער, ווי עלף.

די טיר פון אָנקל פריצס לאָקאַל איז דווקא נאָך געווען אָפן, נאָר דער לאָקאַל אַליין — אויסגעלאָשן און פוסט, ווי ידער דריטער קלאַס אין אַ וואָקזאַל, נאָכדעם ווי עס זענען שוין דורכגעגאַנגען אַלע צוגן. שיין איז אַהין געפאַלן דורך די אומעטיק־אומריינע שויבן פון דער טיר, וואָס פירט אין אָנקל פריצס שלאָף־קאַמער.

וועגצל איז געשטאַנען אין אַריינגאַנג מיט גרויס באַדויערונג, מיט גרויס פאַרדרוס אויף זיך אַליין, אלמאי ער איז פאַרשלאָפן.

זיינע געפילן:

— פאַרשפּעטיקט...

— אָנגעווירן דעם לעצטן צוג.

ער האָט אַליין נישט געדענקט, וועגן וואָס ער האָט, שטייענדיק אין אָנהייב לאָקאַל, זיך פאַרטראַכט. ער האָט אַראָפקוקנדיק צו זיינע פיס דערזען ביי דער טיר די פּאָר קאַלאָשן, וואָס אָנקל פריץ טראָגט ביי יעדן פייכטן וועטער צולויב זיין אַלטער געווינהייט און צולויב זיין רעוומאַטיזם. די קאַלאָשן האָבן צו זיך געצויגן זיין אויג פשוט, וויל פונקט אַזעלכע פלעגט ביי אים אינדערהיים טראָגן זיין פאָטער. קינדווייז פלעגט ער, וועגצל, ליב האָבן צו שטופן די קליינע פיסלעך אינם פאָטערס גרויסע קאַלאָשן און אים פלעגט דאַן אויפן

מ׳זיל הערט אַ ווייל אויף צו מעלה-גרהן און זיינע קליינע פאַרפּריע־
טע אייגעלעך קוקן, ווער ווענען ווען בעסער שלאָגן. פאָליציי רופן
גייט ער קיינמאָל נישט — ס׳איז נישט זיין עסק.

אַהין בענקט אַלע אָוונט דאָס האַרץ ביי וועגצלען; אַהין ציט עס.

נאָר איצטיקס מאָל האָט מיט וועגצלען געטראָפן דאָס, וואָס
טרעפט אָפט מיט ווייט נישט קיין אויסגערעכנטע און ווייט נישט
קיין אָנגערעכנטע דיכטער פון זיין גראָד:

ער איז פאַרנאַכט אַנדרעמלט געוואָרן מיט גרויס צער, מיט
גרויס בענקשאַפט צו עפעס אַן אומבאַשיידן האַרציק ליד, וואָס זאָל
מיט זיך אויסגיסן דעם גאַנצן צער און די גאַנצע בענקשאַפט פונם
דיכטער מאַקס וועגצל; — איינמאָל פאַרנאַכט ביי זון־אונטערגאַנג, ווען
פון צווישן די זיילן, וואָס אונטערן הויכן בראַנדענבורגער טויער זע־
נען אין פיל ריען איינס נאָך איינס, ווי אויסגעשאָסענע, געלאָפן די
יום־טובדיקע אָוטאָמאָביל, האָט ער דאָרט ביים ערשטן גרויסן דענק־
מאָל געזעגן, ווי אַ בלאַס מיידל שטייט צוגעטוליעט צום קאַלטן מאַר־
מאָר און בראָכט פון נאָך טרינקען אָדער פון נאָך אַ גרעסערער עברה,
וואָס וואַקסט ביי איר אינעוויניק אונטערן האַרצן — זי בראָכט, ווי
פאַר דער גאַנצער אומגעהויער־גרויסער שטאָט בערלין...

איז אָט:

...מיט דעם, אייגנטלעך, זאָלן זיך אָנהייבן די ערשטע פערזן
פון זיין ליד...

ווען וועגצל איז מיט אַ געפיל פון פאַרשפּעטיקונג נאָך אָט
דעם דיכטערישן דרעמל אַרויס אין דרויסן, האָט ער דערזען, ווי אין
היף:

די אומגעהויער־גרויסע שטאָט איז פאַרשלאָפן און שטום, ווי
די נעפּלדיק-עלעקטרישע שעה.

דער שטאָט איז קאַלט, ווי אָט דער שעה, אין וועלכער קנעכט
און האַרן טיילן זיך אָפּ אויף שלאָפן און אויף הוליען.

דער שטאָט איז קאַלט, ווי אים, וועגצלען — דעם דיכטער אָנם
פאַלטאָ מיט די פאַררוקטע הענט אין די לייַדיקע הויזן־טאַשן.

אַלץ, וואָס אין שטאָט ווען בייגאַכט פאָרקומען, איז אים צו־
געזערטן נאָענט צום האַרצן, און ער האָט דערפילט:

אויף זיך אַליין, אלמאי ער האָט איצט, „צו נאַכט־צו, זיך נישט פאַר־זאָרגט מיט אַ וועלכן נישט איז באַגער — באַגערן קאָסטן דאָך קיין געלט נישט. וואָלט זיך אים איצט גלוסטן, כאָטש לאָמיר זאָגן:

— עסן.

— שלאָפן

— אָדער אפילו — צו מיידלעך.

שרעקלעך!

אַזאַ לאַנגע קאַלטע אָסיען-נאַכט, און ער — איינער אַליין אין אָט דער נאַכט — אַליין, אָן איין איינציקן באַגער.

— נו גוט.

— זאָל זיין, אַז ער, וועגצל, איז דאָס בילליקסטע באַשעפעניש אין דער וועלט.

— דער סאַמע פוסטער צווישן אַלע מיליאָנען בריאים, וואָס האָבן דאָ אין שטאָט אָפּגעהאָרעוועט אָדער אָפּגעפוסטעוועט אַ טאָג און זיך צעטיילט אויף שלאָפן און אויף הוליען.

—פונדעסטוועגן בלייבט ער דאָך וועגצל — אַ דיכטער...

— נו, געפועלט!

— זאָל זיין, אַז געראָטן זענען אַלע, אַלע — גערעכט זענען סיי די אָרעמע, סיי די רייכע, וואָס דאַרפן אים נישט.

— גערעכט זענען צווישן די „הוליענדיקע" אַלע קריטיקער, וואָס אָנערקענען אים נישט; גערעכט זענען אַלע צייטונגען און זשורנאַלן, וואָס קערן אים אום צוריק זיינע לידער.

— נו גוט.

זאָל זיין, אַז ער איז קיין דיכטער אויך נישט. ער, וועגצל אַליין, איז גרייט אין דעם מודה צו זיין אַלע פרימאָרגן, בעת ער כאַפט זיך אויף פונם שלאָף, נאָר אַלע פרימאָרגן פאַלן אים בייניים אַריין אין די הענט פרישע צייטונגען און זשורנאַלן, און ער זעט: די לידער, וואָס מ'דרוקט אין זיי, זענען הונדערט מאָל ערגער פון זיינע, טויזנט מאָל ערגער פון זיינע. אין אַלע רעדאַקציעס זיצן שווינדלער, גראָבע קעפ, אונטערגעקויפטע מענטשן. בלויז צווישן האָבן זיך געקאָנט פאַרגינען דעם לוקסוס צו זיין אָרנטלעך און פאַרשטענדלעך—איינער פון זיי איז דער האָריקער מאָלער באַבאָ, וואָס ווינט אין זיין שטויביקער

האָרצן זײַן אַזוי גרינג, גרינג... אים האָט זיך געדאַכט, אַז ווען ער שטופּט איצט אַריין זײַנע פיס אין אָט די קאַלאָשן, וואָס געהערן צום אָנקל פּריץ, וואָלט ער זיך באַלד צוריק דערפילט אַזוי גוט און גרינג, ווי אַמאָל, בעת ער איז נאָך געווען אַ קינד. פּאַרטראַכטערהייט האָט ער וויקלעך די פיס אין די קאַלאָשן אַריינגעשטעלט, און וויל פון יענער זײַט אומעטיק־באַלויכטענע שויבן האָבן זיך פונקט אין יענער רגע דערהערט טריט, וויל ער האָט נישט געוואָלט, מ׳זאָל אים דאָ טרעפן איינעם אַליין מיט פרעמדע קאַלאָשן אויף די פיס און וויל קיין פיל צייט איז שוין נישט געווען—איז ער געשווינד מיט די קאַלאָשן אויף די פיס אַרויס אין פינצטערן קאָרידאָר. דאָרט איז ער באַלד געקומען צו זיך, און זיך באַלד דערמאָנט, אַז די קאַלאָשן זענען דעם אָנקל פריצסעס, נאָר אָפּשטעלן זיך איז שוין געווען שפּעט — פון אונטן איז מיט אַ ליכט אין האַנט שוין געגאַנגען דער אָנקל פּריץ. — אָפּשטעלן זיך האָט געהייסן: אַרײַנפאַלן, ווי אַ גנב, אין די הענט פון אָנקל פּריץ — אַ צו פּשוטן מענטשן אויף צו פאַרשטיין דעם קאָמפּליצירט־פּסיכישן צושטאַנד פון אַ דיכטער, וואָס דורך אַריינ־שטעקן די פיס אין פרעמדע קאַלאָשן איז ער אויסן געווען נישט מער, ווי אומקערן זיך אויף איין רגע צו זיינע אַמאָליקע, קינדער־שע געפילן.

וועגצל האָט דעריבער אין געלויף אַ שליידער געטון פון די פיס ביידע קאַלאָשן און איז אַ באַפרייטער אַרויס אין דרויסן.

מאַקס וועגצל האָט אַ געבענשטע נאַטור:

ווי נאָר ער באַפרייט זיך פון אַן אומגליק, אַזוי גלייך פאַר־געסט ער אָן אים.

ווי נאָר ער איז ביים אָראַניענבורגער טויער גאַנץ מיטן לעבן אַריין אינם מענטשן־כּלאָניצער, וואָס ציט זיך צו די באַנען פון „שטאָט״־„הויף״־און „אונטערגרונד״־, אַזוי באַלד איז פאַר אים דער אָנקל פּריץ מיט זיינע קאַלאָשן געוואָרן נישט מער ווי אַ נעפּלדיק־וויטער חלום, ווי עפּעס אַן אומגליק, וואָס האָט אַמאָל, אַמאָל גע־טראָפן מיט זיינעם אַן עלטער־עלטער־זיידן. וועגצל אַליין — זיין קאָפּ, זיין האַרץ און אפילו זיינע הענט, די טיף־פאַרראָקטע אין די הויזן־טאַשן — אַלץ, וואָס אין אים, איז איצט געווען פול מיט פאַרדרוס

— צום רוח,—שרייט וועגצל, און אים איז אַלצאיינס, וועמען זיין קלאָה זאָל אָנגיין.

פון מיטן אַ נייער גאַס שיינט אַ נייע אומענדלעכע שורה הענגענדיקע לאַמטערנס. אין אַ צווייסער און אין א דריטער גאַס שיינען ווידער אַזעלכע—וויסע, ווי גרויסע לייכטנדיקע אייער. רויטע גאָלדענע רעקלאַמע־פייערלעך האָבן אין זינען וויכטיקערע מענטשן, ווי וועגצל, און וויקען צו אים צופיל גרינגשעציק:

— נישט זיך מיינט מען...

אַ פאַרמעט־געלער דראָשקער אין אַ הויקערדיקער פעלערינע איז אַלט, ווי זיין צילינדער און ווי זיין פערד, וואָס קאָן צוויי זאַכן: קייען און פאַסקודען דאָ אין עק ראָג, וווּ עס שטייט שפּהן־לאַנג איינגעשפּאַנט אָן שום נוצן. דער אַלטער דראָשקער דראַפּעט זיך שוואַר אויף די הויכע קאָזלעס און שרייט די אַרומיקע אומרויק־לויפּנדיקע אויטאָמאָבילן:

— אין לאָנדאָן,—רעדט ער צו זיך אַליין,—אין לאָנדאָן וועט קיין שום לייטישער מענטש מיט אָט דעם שטינקלן נישט פאָרן. דאָרט איז—נאָר מיט פערד, נאָר מיט פערד...

רוישיקע אייזערנע רעדער פאַרטויבן ביי וועגצלען איין אויער, און דער אַנדערער אויער הערט נאָך אַלץ, ווי דער אַלטער דראָשקער שרייט זיך. וועגצלס פיס ווערן עפעס מיט אמאָל זייער דינע, ווי דרעטלעך, און טוען אין שרעק אַ יאָג הין־און־צוריק. אַרום אים—אַ פלאָנטער, אַ געווירבל פון אויטאָמאָבילן, טראַמווייען, וועליסאָפּעדן, משא־וואָגנס און פיסגייער. אַלץ יאָגט אַהער, ווי צו איין פינטל פון פיר גאַסן. אויף אַ רגע ווערט צוויטשן זיי פאַרלוירן די מאַנעקענישאייזערנע קעפּקע פונם אויסגעצוינגענעם פאָליציימאַן, הויך אויף אַ בלינדער וואַנט בלענדן קרומע רעקלאַמע־אותיות און אין אַ בעכער פון עלעקטרישע לעמפּלעך גיסט זיך אָן אויפהער ווייַן פון אַן עלעקטרישער פלאַש, גיסט זיך און גיסט זיך, און דער בעכער איז אלץ ליידיק.

— ווי דאָס גאַנצע לעבן דאָ אין שטאָט,—טראַכט וועגצל,— ווי דאָס גאַנצע לעבן...

פונם ראָג טוט אַ בליק דאָס בלאַסע פנים פון א זונה; נאָך

אַטעלְיע אינם זעלְבן הויז, ווו נידעריקער מיט אַ פּאָר גאָרן ווויגט וועגצל, און דער צווייטער — דער קריטיקער דאָקטאָר מער — דער איינציקער פון אַלע קריטיקער, וואָס האָט וועגצלען גענוגט, אַז אין זיינע לידער איז ער גרויס:

— „איך האָב מורא צו זאָגן: גאוניש".

נאָר דער האָריקער מאָלער באַבאָ איז אַליין אויך, פונקט ווי וועגצל, נישט אָנערקענט נישט פון קאָלעגן מאָלער און נישט פון קריטיקער; ער האָט קיינמאָל גארנישט אויסגעשטעלט און גארנישט פאַרקויפט. אַלע זיינע בילדער הענגען אויף זיין בוידעם, ווי מתים, וואָס ווילן נאָכן טויט עסן... אָנשטאָט צו געבן זיי עסן, שמירט זיי באַבאָ אַלע מאָל איבער מיט נייע פאַרבן.

און דער קריטיקער, דאָקטאָר מער, איז נאָך צוריק מיט אַ יאָר דריי געשטאָרבן פון אַ פאָלקציע. אַחוץ דעם, וואָס ער האָט זיך פון צייט צו צייט באַשעפטיקט מיט קריטיק, האָט ער נאָך געהאַט אַ באַקטעריאָלאָגישן קאַבינעט און איז אין לעבן געווען אַ פילאָסאָף.

— איז אַלץ איינס,—האָט ער געלערנט וועגצלען, — ס׳איז אַלץ איינס, צי די וועלט אָנערקענט דיך פאַר אַ גאון, אָדער דו אָנערקענסט זי פאַר אַ טויגנישט — די דיסטאַנץ בלייבט די זעלבע...

איצט איז שוין וועגצל טיף אין יענעם צושטאַנד, ווען ער גייט לאַנגע שעהן איבער די גאַסן און וויסט נישט, אַז ער גייט איבער זיי; זיינע אַראָפגעלאָזטע ביז־אויסגעלאָצטע אויגן זעען נישט, ווי בייז און פעסט עס שפּאַנען זיינע פיס. זיין פנים איז פאַרקרומט פון עקל צו אַלע גראָבע קעפ — קריטיקער. ער איז פול מיט פאַרדרוס און באַמערקט נישט, אַז ער גייט שוין לאַנג.

— צום רוח!—שעלט ער אָן לשון און פאַרקוועטשט שטאַרק די ציין, — צום רוח.

ער האָט שוין אַ פּאָר מאָל אַריבערגעשפּאַנט איבער יום־טובריק־באַלויכטענע קייטן־בריקן; ער, וועגצל, דאַרף אָט די בריקן אויף כּפרות. אונטער די בריקן דרעמלט רויק די וואָלגדיק־בייזע שפּרעע— אַ טייך, וואָס די אומגעהויער־גרויסע שטאָט דאַרף אים האָבן אויף אָפּצושפּיגלען אין אים אירע יום־טובדיקע לילות און כּדי עס זאָלן אין יאושדיקע שעהן האָבן ווהין זיך אַריינווַארפן אַזעלכע מענטשן, ווי ער — וועגצל.

— גיט אים קאָוונע!—האָט זי דאָרט אַ געשריי געטון צו דער באַלעבאָסטע,—אויף מיין חשבון!

און אַלײן איז זי געשווינד אַוועקגעלאָפן צוריק אין גאַס אויסקוקן מאַנסבילן.

אויך איצט שטייט לעבן אים, לענגער ווי אַלע, איינע אַ ווונדערסיקע, אַ בלאַסע; ערגעץ טיף אין זיך גלויבט זי אַפּנים נישט, אַז ער מיינט עס באמת—אָט דאָס, וואָס ער זאָגט: „די לעצטע עטלעכע גראָשן האָב איך שוין לאַנג עמעצן פון אייך אָפּגענעבן", זי האָט אַ חשד, אַז ער זאָגט עס צוליב חכמענען זיך.

— קום, — זאָגט זי צו אים, — קום אַביסל שפּאַצירן.

זי איז אָבער פון דער אַנדערער זייט נישט זיכער, אַז ער פֿאַרמאָגט נאָך יאָ אַ פּאָר גראָשן; איר איז לאַנגווייליק און, בעת זי גייט מיט אים, לאָזט זי דעריבער נישט אַדורך קיין איין פֿאַרבייגייענדיקן מאַנסבי, זי זאָל אים נישט פֿאַרטשעפּען.

— „איך וואָלט, פֿאַרשטייט מען,—הייבט וועניג אָן צו פֿאַרפירן מיט איר אַ שמועס, — איך וואָלט, פֿאַרשטייט מען, איצט געקאָנט זיצן אינדערהיים און שרייבן לידער, נאָר אַרומגיין אָט דאָ מיט דיר איז איך נישט קיין שלעכטע זאַך...

דאָס מיידל קוקט צו צוויי ביינאַמטיק-לוסטיקע יונגעלייט, וואָס גייען אַהער פון אַקעגנזייקן ראָג, און הערט וועניג נישט מער, ווי מיט איין אויער. וועניג קוקט אויף איר מיט מורא, אַז אָט־אָט וועט ער איר לאַנגווייליק.

— אָט אַזאַ מיידל, ווי דו,—זאָגט ער צו איר,—וועל איך איצט מאָלן אין מיין גרויסער פּאָעמע „בערלין". איך האָב איינמאָל פֿאַרנאַכט, בײַ זון־אונטערגאַנג געזען פונקט אַזאַ בלאַס מיידל, ווי דו. זי איז געשטאַנען צוגעשפּאַרט צום ערשטן גרויסן דענקמאָל, וואָס צווישן זיגעס־אַלעע און בראַנדעבורגער טויער, און האָט געבראָכן מיט נשמה, מיט האַרץ, געבראָכן פֿאַר גאַנץ בערלין... אָט אַזוי וועט זיך אָנהייבן מיין פּאָעמע...

נאָר דאָס מיידל האָט זיך שוין אַנטוישט אָן די צוויי פֿאַרבייגאַנגענע יונגעלייט, וואָס האָבן זיך מיט איר בלויז אַ ווייצל געטון; זי קוקט זיי נאָך, ווי פרייליך זיי שטויסן איינער דעם

איר געבן אַ שפּאַציר די פּיס פון אַ צווייטער, פון אַ דריטער, פון צענטלִיקער, וואָס שלעפּן זיך אַרום אייניקווייז און פּאָרלעכווייז רעכטס און לינקס אויף די טראָטוּאַרן. אין איין אויגנבליק דערקענט וועניקל סיי די שפּעטקייט פון דער שעה, סיי די גאַס.

אַך יאָ, אויף באַזונדערע כּאַראַקטערן און טיפּן טיילן זיך אין אָט דער גוואַלדאָוונער שטאָט נישט די מענטשן, נאָר די גאַסן. די הויכע בלינדע רעקלאַמע-וואַנט, וואָס האָט אין איר שכנות אַ דאַך פון אַ קליין צווייגאָרנדיק מויערל, מאַכט די גאַנצע גאַס העסלעך, ווי אַ מיאוסע נאַז—דאָס פּנים פון אַ מענטשן. וועניקל דערקענט די גאַס אין אָט דער מיאוסער נאָז אירער—ער איז אויף דער אינוואַלידן-שטראַסע. ער געפינט זיך צווישן אומצאָליקע ביינאַטיקע גאַסן-מיידלעך, וואָס שפּאַצירן אויף די טראָטוּאַרן, אויסקוקנדיק און פּאַרשעפּענדיק יעדן מאַנספּיל.

מיט אָט די מיידלעך האָט ער אַלטע פריינטלעכע באַציונגען. די מיידלעך ווייסן: אַזאַ יונגערמאַן אָן אַ פאַלטאָ, וואָס האַלט די הענט אין די הויזן-טאַשן, וועט זיי פיל גרינגער אָפּגעבן די לעצטע עטלעכע גראָשנס איידער פּאַרשידענע זאָרגלאָזע און רייכע יונגע-לייט—זיי טוען זיך צו אים לִיבלעך אַ לאָז פון אַלע זייטן.

נאָר וועניק איז אַ מענטש אָן אָרנטלעכער און זאָגט זיי גלייך אויס דעם אמת: די לעצטע עטלעכע גראָשנס האָט ער שוין לאַנג אָפּגעגעבן איינער פון זיי; ער געדענקט נאָר נישט פּינקטלעך, ווען כאָר; ער קוקט זיי אין די פּנימער, בעת זיי רינגלען אים אַרום און ווייזט אָן מיט אַ פינגער:

— אפשר אָט דער, אַ?...

— און אפשר דיר... אַ?... נישט דיר?

פּאַראַן צווישן זיי בייזע, וואָס טרעטן גלייך אָפּ פון אים, אייניק פרעגט מיט גאַל:

— ננאַ!... וואָס-זשע בּיסטו אַהער געקומען? אָנקוקן אַ כּלה?

נאָר פאַראַן אַנדערע, וואָס איילן נישט פון אים אַוועקצוגיין. געווען דאָ אַמאָל צווישן זיי אייניק אַ קליינווואָקסיקע מיט אַ פאַרריסן נעזל, וואָס האָט אים פון רחמנות פאַרבעטן צו זיך אַהיים:

דער קאָסמאָס, ער איז גאונישׁ, זיינע פּאָעמען, זיינע לידער פּאַר־
שטייט נישט קיינער פֿון אָט די פּערד, וואָס זיצן אין די רעדאַק־
ציעס. „זיי" שאַצן דאָס לידער!... משפּנות שאַצן אין אַ לאָמבאַרד
וואָלט מען זיי באַדאַרפט אַוועקזעצן, אָט די גראָבע קעפּ און פּאַר־
שטאָפּטע הערצער. בלויז איין מענטש האָט פּאַרשטאַנען צו שעצן:
דאָס איז געווען דער דאָקטאָר מער, וואָס איז פּלוצים געשטאָרבן פון
אַ פּאָפּלעקציע און וואָס אַחוץ זיין באַשעפטיקונג מיט קריטיק האָט
ער נאָך געהאַט אַ באַקטעריאָלאָגישן קאַבינעט און איז אין לעבן גע־
וועזן אַ פּילאָסאָף.

איצט געפינט זיך שוין וועגצל ווידער אין יענעם צושטאַנד,
וועלן ער גייט לאַנגע שעהן און באַמערקט נישט, ווי לעבעדיק און
פּעסט עס שפּאַנען זיינע פּיס. זיין פּנים איז פּאַרקרומט. בייַ יעדן
אויסגליטש קלעמט ער די ציין און גרייט מכּבד זיין מיט אַ
קללה דווקא דעם געשטאָרבענעם דאָקטאָר מער:

— עס זאָל אים כאָטש איבערקערן דאָרט אין קבר!

וועלן אָט דער קריטיקער זאָל אים נישט געווען זאָגן, אַז אין
זיינע לידער איז ער גרויס, ער האָט מורא צו זאָגן „גאונישׁ", וואָלט
ער, וועגצל, איצט געווען אַ שוסטער, אַ שניידער. יעדנפאַלס קומט
אים אָט די קללה, — אַזוי מיינט וועגצל — זי קומט אים, ווייל וועלן
נישט ער, דער דאָקטאָר מער, וואָס האָט זיך זיינס אָפּגעזאָגט און
איז געשטאָרבן, וואָלט ער, וועגצל, זיך איצט געוויס נישט געווען
אַזוי שטאַרק געמאַטערט אויף דער וועלט.

מיטן גרויען שאַריען דרייט ער זיך אַרום אַ מידער לעבן דעם
אַלטן אָפּגעלייפּעטן הויז, וווּ ער וווינט. אַ שליסל צו דער טיר האָט
ער, נאָר ער האָט מורא אַרייַנצוגיין, טאָמער וועט דערהערן דער בּע־
לעבאָס און וועט צושטיין צו אים מיט די שטענדיקע טענות:

— אָדער נאָך היינט אַרויסקלויבן זיך, אָדער צאָלן דירה־געלט.

פון אַקעגנדיקן טראָטואַר קוקט ער אַרויף צום הויכן בוידעם־
פענצטערל, וווּ עס וווינט דער צווייטער אמת פון בערלין, דער הא־
ריקער, פון קיינעם נישט אָנערקענטער מאָלער באַבאָ. צולעצט הייבט
ער זייער שטיל זיך אויף מיט די טרעפ ביזן סאַמע בוידעם און גע־
פינט דאָרט אויפן אָפּגעשמוצטן אָרט דאָס שליסעלע צו באַבאָס טיר.

אַנדערן, איינער רוקט אָן דעם צווייטן דעם הוט איבער די אויערן. וועגצלס פּאָעמע נעמט זי נישט. זי טוט אַ זיפּץ:

— איז וואָס וועט זיין דער סוף? — פרעגט זי ביי אים.

— דער סוף?...

וועגצל טוט זיך אַ פּאָמפּע, כדי אַ שיט צו געבן מיט אַפּאָריז־מען און מיט אַמאָל פּאַראינטערעסירן מיט זיך דאָס מיידל:

— דער סוף, — טוט ער אַ קייע, — דער סוף איז נישט אינטע־רעסאַנט, עקלהאַפט, מיאוס. ווי דער סוף פון אַ מענטשן, ווי דער סוף פון אונזער פּלאַנעטע, אויף וועלכער איך מיט דיר לעבן איצט; דער סוף איז קיינמאָל נישטאָ און דעריבער איז ער אַן אויסגע־טראַכטער, אַ ליגן. מיינע לידער, זאָגט מען מיר, טויגן נישט, זייל זיי האָבן קיין סוף נישט. מ'וויל, איך זאָל זאָגן ליגן, וועט מען מיך אָנערקענען. נאָר וועגצל זאָגט קיין ליגן נישט פאַר קיין פּריז אין דער וועלט, אפילו נישט פאַר אָנערקענונג. וועגצל איז דער אמת, דער ריינער אמת; דו פּאַרשרייב עס ביי זיך: אין אַזאַ און אַזאַ אָסיען־נאַכט, אַרום דריי אַזייגער האָסטו באַגעגנט דעם „אמת" פון דער שטאָט בערלין—אָט אַזוי האָט ער אויסגעזען: אָן אַ פּאַלטאָ, מיט העמד פּאַרקטע אין די לידיקע הויזן־טאַשן, ער האָט זיך אַרומגעדרייט אַ גאַנצע נאַכט אין גאַס, ווייל ער האָט מורא געהאַט, טאָמער וואַרט אויף אים אינדערהיים דער באַלעבאָס פון זיין צי־מער—דער מענטש, וואָס האַלט, אַז יעדער זאַך מוז האָבן אַ סוף—און וועט ביי אים מאָנען דירה־געלט...

איצט האָרט אים שוין מער נישט, וואָס דאָס מיידל הערט אים נישט, וואָס זי האָט אים געלאָזט איינעם אַליין, וואָס זי האָט אין עק קוואַרטאַל געפאַקט עפעס איינעם אַ שיכור און איז מיט אים באַ־שעפטיקט אַוועק צו זיך אַהיים. ער אַליין איז פול מיט התפּעלות פון דעם, וואָס ער האָט דעם מיידל נאָר־וואָס געזאָגט און פון דעם, וואָס ער האָט נאָך צו זאָגן און צו זאָגן:

— ער אַליין, וועגצל, אָנם פּאַלטאָ, מיט די הענט פאַרקוקט אין די הויזן־טאַשן איז דער אמת פון בערלין — ער אַליין איז יענץ מיידל, וואָס ברעכט אויס דעם ליגן פון אָט דער שטאָט לעבן דענק־מאָל, וואָס פּאַרן בראַנדענבורגער טויער. ער איז די אייביקייט, ער איז

צוויי רוצחים

באַבאָ איז נישטאָ אינדערהיים. פון אומעטום, פון די באַנטעס, פון אַלע אַרומיקע בוידעם־שיפועים קוקן אויף אים אַראָפּ, ווי מתים, וואָס מאָנען נאָכן טויט עסן, באַבאָס הונדערט מאָל איבערגעשמירטע קאַרטאָנען און לייוונטן. וועגצל שאַרט צונויף אין וויגקל אַריין אַלע מעגלעכע שמאַטעס און לייגט זיך דאָרט אויפ צונויפגעקוצערובטע, מיטן פנים צו דער שטויביקער וואַנט און מיט אַ האַלב־צופרידענעם זיפץ, וואָס פון אַלע נעכט, וואָס ער האָט אין בערלין אָפּצוקומען, איז אים שוין געבליבן מיט איין נאַכט ווייניקער.

מאָרגן וועט דאָך ווידער זיין אַזאַ נאַכט.

צווישן דרעמלדיקע אַרבעטער־פערטלען און הוליענדיקע צענטרען, וועלן נישט־אָרעמע און נישט-רייכע בערלינער שמעקן מיט אַ ריח פון גוטאַפּערטש און פון פיל אויסגעטרונקענע פעסער ביר, זיי וועלן אַזוי שמעקן מיט זייערע מיילער און לייבער, מיט זייערע ווייבער און קינדער און מיט אַלע זייערע וויאָרסטן-לאַנגע נישט־אָרעמע און נישט-רייכע גאַסן, זיי וועלן טרינקען ביר אין רויך פון העל-באַלויכטענע ביר־האַלעס און וועלן לאַכן. לאַכן, ווי ערב־מענטשן.

איצט שלאָפט וועגצל.

אין חלום קומט צו אים דער געשטאָרבענער קריטיקער דאָקטאָר מער, אָט דער, וואָס אַחוץ זיינע אַלע באַשעפטיקונגען איז ער אין לעבן געווען אַ פילאָסאָף; ער זיצט איבער וועגצלען אָנגעפוידן, ער פאַרזיכערט אים, אַז אין זיינע לידער, איז ער גרויס, ער האָט מורא צו זאָגן „גאוניש", נאָר אויפגערעגט איז נישטאָ פון וואָס צו זיין:

— עס איז אַצאיינס,—לערנט ער אים,—עס איז אַלצאיינס, צי די וועלט אָנערקענט דיך פאַר אַ גאון, אָדער דו אָנערקענסט זי פאַר אַ טויגניש—די דיסטאַנץ בלייבט די זעלבע!

צוויי רוצחים

אויף קאָטבוסער־דאַם, ביי דער פרוי הילדע גינטער אין קיך, לייגט אויף אַ קלייניעם געשטריקטן טעפּיכל דער האָריקער טעל—אַ גרויסער וואָלפּישער הונט מיט אַ שאַרפן פאַרשפּיצטן פיסק און האַלט דעם קאָפּ פעסט אויף די פעדערשטע אויסגעצויגענע לאַפּעס. טעל מאַכט זיך, ווי ער דרעמלט. אין דער אמתן איז ער וואַך. זיינע קלייניע, כמעט מענטשלעכע אויגן שליסן זיך מיט ברוגזער און פוילער פאַר־גלאָצטקייט אַלעמאָל, ווען עמעצער ווייל אין זיי אַריינקוקן.

און אויף אַריינצוקוקן אין טעלס אויגן זיינען געווען בעלנים אַסאַך, אַסאַך — טעל איז דער סאַמע באַרימסטער צווישן אַלע זעקס הונדערט טויזנט הינט, וואָס די שטאָט בערלין פאַרמאָגט, וועגן אים האָט מען איינמאָל געשריבן אין די צייטונגען און פונאַנדערגעשיקט דעפּעשן אין אַלע לענדער; וועגן אים האָט געזאָלט פּאָרקומען אַ גע־ריכט מיט אַן אויספּאָרשער, מיט אַ באַשולדיקער און מיט אַ פאַרטיי־דיקער. אויב דער גערעכט איז ניט פּאָרגעקומען, איז דאָס בלויז דער־פאַר, וואָס דער מערדער און רוצח טעל איז סוף־כל־סוף ניט מער, ווי אַ הונט—פון זיין רציחה האָט ער נאָר באַקומען אַ נאָמען אויף דער גאַנצער וועלט און מער גאָר.

די פרוי הילדע גינטער, צו וועמען טעל קער, איז אַ קריגס־אלמנה. איר מאַן, דער פאָטאָגראַף הערבערט גינטער, איז אומגעקומען אין וועלט־קריג—קאָן מען זאָגן העלדיש, ווי אַ בין ביים מאַכן האָניק. די פרוי הילדע גינטער איז אַ מיטלווואָקסיקע, פעט־געוואָרענע דייטשקע מיט פאַרשוומענע שוואַרצע אייגעלעך, מיט אַ בכבודיקן בוזעם און

אַ פּאַרשטענדיקער מענטש, זאָגן מיר, ווי אַ מאַן אויף נאָך מער, ווי אַ מאַן—וועגן דעם האָט זיך קיינעם אפילו קיינמאָל ניט געהאָלט, ניכט ווער?

זי קוקט אויף טעלן מיט אַזעלכע אויגן, ווי זי וואָלט וועלן דעם הונט זאָגן: „ביסטו אַ ממזר!" און פאַרשנורעוועט דעם פעטן פיסק, ווי אויף אַ קוש צו טון:

— און אייפערזיכטיק איז טעל בלויז צו מיר, נאָר צו מיר און וויטער צו קיינעם נישט.

זי שטרעקט אויס זאַרעמבאָן אַ קורצע רויטע האַנט מיט אַ ווייך-פאַרשוומען פויסטל, ווי ביי אַ קצבטע, און זאָגט צו אים, אַוועקקוקנדיק בלומרשט אָן אַ זייט:

— אַנו, פרוווט, וויל מיך אָנרירן ביי דער האַנט...

דער געשטופּטער זאַרעמבאָ טוט עס זייער פאַמעלעך, זייער פויל, נאָר מיט פאַרגעניגן. אים געפעלט די ווייכע זעקס-פודיקע און גוטמוטיקע באַלעבאָסטע. איר טשיקאַווער אַרט גרעגערן אויף דייטש דערמאָנט אים אָן דעם היימישן אַרט גרעגערן פון די יידישע וויבער אין יענע קלייַנע אוקראַיניש שטעטלעך, וועלכע ער האָט צוזאַמען מיט זיין באַנדע געראַבעוועט און געקויעט; עס רופט אַרויס אין אים אַ בענקשאַפט צו זיין אייגן דאָרף.

נאָר איידער ער באַווייזט נאָך וויי געהעריק אָננעמען פרוי גינ-טער פאַר דער האַנט, מאַכט טעל אויף די דרעמלדיקע אויגן, די ווייכע ליפּן, וואָס אַרום זיין שאַרפן פיסק, באַווייזן זייער אינעווייניק-סטע בלוטיקע און פייַע רויטקייט, און טיף פון זיין גאָרגל און פון זיינע געדערים דערהערט זיך אַזאַ בייזער כאָרכל, ווי אַ גאַנצער מנין מענטשן וואָלטן מיטאַמאָל געמומען שוועקען די העלזער:

— כערררר... כערררר, — בייזערט ער זיך, נישט אויפהייבנדיק דעם קאָפ פון זיינע פאָדערשטע אויסגעצויגענע לאַפּעס, און קוקט מיט פאַרגלאָצטע רציחהדיקע אויגן אויף זאַרעמבאָן. — כערררר...

— איר זעט? — זאָגט די גראָבע דייטשקע,—איר זעט צי ניין?...

און אין דעם, ווי אַזוי אירע שוואַרצע, פאַרשוומענע אייגעלעך שמייכלען, איז צו זען, אַז זי איז שטאַרק צופרידן, וואָס דער הונט איז אין איר פאַרליבט, און איז צו איר אַזוי שטאַרק אייפערזיכטיק.

מיט אַסאַך גוידערס אונטערן מויל. זי איז אַ גוטמוטיקע, ווי אַ זאַטע גבירישע קעלין איז גוטמוטיק אין דער צייט, ווען אירע באַלעבאַטים זיינען אויף לאַנג אַוועקגעפאָרן און האָבן איר קיין אַרבעט ניט גע-לאָזט. זי זאָגט „יוט" אָנשטאָט „גוט" און נאָך יעדע פּאָר ווערטער, וואָס זי רעדט אויס, גיט זי צו מיט אַזאַ מינע, ווי זי וואָלט זיך באמת געוואָלט מיט אייך אַן עצה האַלטן:

—ניכט?

—ניכט וואַר?

זי לעבט פון דער פּענסיע, וואָס זי באַקומט, ווי אַ פרוי פון אַן אומגעקומענעם לייטענאַנט, און אויסער דעם פאַרדינגט זי דאָס גרעסטע און טונקלסטע פון אירע דריי צימערן—קיין קינדער האָט זי ניט.

איצט ווויגט ביי איר אין צימער דער אוקראַינישער עמיגראַנט אַנטאָן זאַרעמבאָ—אַ געוועזענער וואָלאָסט-שרייבער, אַן אַנטלאָפענער אַטאַמאַן פון אַ קלייניר באַגדע, וואָס האָט באַראַבעוועט און געקויפט יידישע שטעטלעך אין אוקראַינע. זאַרעמבאָ איז תמיד אויסגעפוצט אין אוקראַיניש-פאַרביקע אויסגענייטע נאַציאָנאַלע קליידער, וויל ער גע-הערט צו אַן אוקראַינישער קאָמפּאַניע באַלאַלייקע-שפּילער, וואָס שפּילן אַ גאַנצע נאַכט שיפורעהייט ערגעץ אין אַ ביינאַכטיקן רעסטאָראַן-קאַבאַ-רעט. זיין געשטיפלט פּנים איז פול מיט דרעמל, ווייל ער איז די פּריערדיקע נאַכט ניט געשלאָפן און ווייל אויך אין דער היינטיקער נאַכט שטייט אים פּאָר צו זיין וואַך און מיט זיין שיפורן הוליען אָנשטעקן אין רעסטאָראַן די געסט. אין בערלין געפינט ער זיך שוין אַ יאָר פינף און זיך אויסגעלערנט קוים-קוים צו פאַרשטיין און צו בעלעמעטשן אַ ביסל דייטש. ביי דער פרוי גינטער ווויגט ער ערשט דעם דריטן טאָג. איצט זיצט ער א שפּעט אויפגעשטאַנענער ביי דער דייטשקע אין קיך און די דייטשקע טוט מיט אים דאָס, וואָס זי טוט אין דער ערשטער צייט מיט אַלע אירע נייע קוואַרטיראַנטן—זי פויעט אים דערווייל נאָך מיט אמתער קאַווע און דערציילט אים די געשיכ-טע פון איר וועלט-באַרימטן, קלוגן און פאַרבראכטן ערשטן הונט:

—אַ הונט,—זאָגט פרוי גינטער,—איז ווי אַ מענטש, ניכט? דאָס וויסן אַלע, ניכט וואַר? נאָר אַז אַ הונט זאָל זיין אייפערזיכטיק, ווי

נאָכדעם זיך אומקערן, פלעגט ער זיך וואַרפן אויף איר מיט גרויס פרייד, און דאָס קאָן בלויז פאַרשאַפן פּיל שפּאַס, ניכט וואָר?..

אָט אַזוי איז טעל־בַּיי איר אין וווינונג אָפּגעווען גאַנצע דריי יאָר. נאָר איינמאָל אין אַ זונטיק איז פרוי גינטער געגאַנגען מיט אירע שכנות אָנקוקן אַ יתומים־הויז און האָט דאָרט דערזען אייניקע ניי־געבוירענע קינדער, וואָס האָבן אויך פאַרשאַפט פּיל שפּאַס, ניכט וואָר?.. איבערהויפּט איז איר דאָרט געפעלן איינס אַ קליינינקס פון אַ חדשים זיבן. דאָס קליינע האָס, ליגנדיק אין די קישעלעך, געשליי־נעט, געשטופט אַ פויסטל אין מייקל און האָט גערעדט אַזוי פריי־לעך, אַז די שכנות האָבן זי אָנגעהויבן זייער שטאַרק צוצורעדן, זי זאָל עס נעמען אויף אויפציען צו זיך אַהיים. זי האָט דעמאָלט אפילו צו אירע שכנות געזאָגט, אַז זי האָט שוין טעלן, נאָר די שכנות האָבן זי דאָך צוגערעדט צום קליינעם, וויל עס איז זייער „קנאַרקע" (טשיקאַווע), ניכט וואָר?.. אויסער דעם האָט זי זיך דערוווסט, אַז אויב מען נעמט פון יתומים־הויז אַ קליין קינד צו זיך אַהיים, בא־קומט מען נאָך דערפאַר צוגעצאָלט פאַר אַלע אויסגאָבן. זי האָט דע־ריבער דאָס קינד צו זיך גענומען. זי האָט עס געפראַכט צו זיך אַהיים אין די קישעלעך און האָט עס באַווייזן טעלן. פון אָנהויב האָט עס טעל מער אָדער ווייניקער רויק אַרומגעשמעקט, נאָר נאָכדעם, אַז ער האָט צווישן די פונאַנדערגעוויקלטע קישעלעך דערזען אַ לעבעדיק קינדעלע, האָט ער אָנגעהויבן דערויף זייער שטאַרק צו בילן, בילן און שפּרינגען, אַזוי, אַז זי האָט געמוזט אויף טעלן זיך אָנבייזערן, טופּען אויף אים מיט די פיס און שרייען:

— פוי!.. פוי!..

נאָר עס האָט נישט געהאָלפן. טעל האָט זיך באַרויקט, ווען זי האָט דאָס קינד אַוועקגעלייגט, און האָט איבער אַ נייעס געשפּרונגען אין געמאַכט גרויסע גוואַלדן אַלעמאָל, ווען זי האָט דאָס קינד צוריק־געגומען אויף אירע הענט.

אָט אַזוי איז אַוועק אַ וואָך און מער, — אַ וואָך פון גרויסע גוואַלדן, אַזוי אַז די שכנים פון די נאָענטע וווינונגען האָבן זיך אָנ־געהויבן קלאָגן אויף איר אין פּאָליציי. דענסטמאָל איז איר, פרוי גינטער, געבליבן נישט מער, ווי קויפן צו טעלן אַ רעכטע לעדערן־

— ער וועט צו מיר ניט צולאָזן. — זאָגט זי. — אין קיין פאַל.

זאַרעמבאָן איז אַ שאָד, וואָס דער הונט שטערט אים די געלעגנ-
הייט צו ווערן מיט דער באַלעבאָסטע היימיש. ער מוז זיך אָפּוואָנען פון
אָננעמען זי ביי דער האַנט. פון זיין אַלטער, יאָרן-לאַנגער פּראַקטיק
געדענקט ער, אַז אַלע גוטע זאַכן הויבן זיך אָן פון „אָננעמען ביי
דער האַנט".

דער גרויסער און האָריקער וואָלפּשער הונט וואַרפט אָן אויף
אים אַ שרעק. דערצו נאָך האָט ביי זיך פרוי גינטער אַ גאַנצן פּאַק
מיט צייטונג-אויסשניטן — גאַנצע פּעק מיט באַווייזן, אַז די שרעקלעכע
זאַך, וואָס זי דערציילט ווערן איר פאַרברעכערישן הונט, איז אַן אמת-
קורץ: פון אייפערזיכטקייט צו דער פרוי גינטער האָט טאָל איבערגע-
ריסן דעם האַלז פון אַן אַכט-חדשימדיק קינד.

דער פרוי גינטער האָט שוין איינמאָל אפילו שיער נישט געהאַט
דערעסן צו דערציילן דאָס יעדערן באַזונדער. צו איר פלעגן דאַן פון
פרימאָרגן ביז נאַכט לויפן צייטונגס-לייט, און פאַר יעדן פון זיי פלעגט
זי מוזן אויסלייגן די מעשה פונם אָנהייב ביזן סוף. אַלע פלעגן שלינ-
גען אירע ווערטער און זיי פאַרשרייבן אין גרויס כאַפּענישע.

נאָר פון דאַן אָן זענען שוין אַריבער מיל טעג. אָן טעלן, וועלכן
מע האָט דענטסמאָל געמאָלט און פאָטאָגראַפירט אין פאַרשידענע פּאָ-
זעס, האָבן אומדאַנקבאַרע מענטשן פאַרגעסן, ווי זיי פאַרגעסן בכלל אָן
אַלערליי גרויסע זעלטנהייטן.

טאָל, זעט אויס, איז אויף אָט די מענטשן באַליידיקט, פרוי גינ-
טער—אויך, און מיט אַ באַזונדערע הנאה דערציילט זי איצט בייגייס
די געשיכטע איר נייעם קוואַרטיראַגט. ווער איז טאָל געווען, בשעת
ער איז אַרײַנגעפאַלן צו איר אין די הענט?—אַ גאָרנישט איז ער ge-
ווען; אַ באַשעפענish, וואָס איז קוים אַלט אַ יאָר און צייכנט זיך אויס
בלויז מיט דעם, וואָס ער איז אַ קלוג נייגיריק הינטל — אַ קאָמיקער.
ער האָט ליב געהאַט אומעטום אַרײַנצושטעקן די נאָז, זיך שאַרן אַרום
איר, דער פרוי גינטער, און אָן אויפהער לעקן, לעקן אירע הענט.

געקויפט האָט זי אים אין יענער צייט. וועג איר מאן איז ge-
פאַלן אין קריג, און זי איז געבליבן אײַנע אַליין. אַלע מאָל, וועג זי
פלעגט טעלן איבערלאָזן אַליין אין דער געשלאָסענער ווינונג און

אַז עס איז שוין באַלד צען אַזייגער, באַלד וועט מען די שפּיי־
קראָמען שליסן. זי האָט צוגעמאַכט די טיר פון שלאָפצימער, וווּ דאָס
קינד איז געלעגן, און אַליין איז זי געשווינד אַראָפגעלאָפן אין
קרעמל.

איז אָט... דענסטמאָל איז דאָס געשען. מיט עטלעכע מינוט
שפּעטער, ווען זי האָט זיך אומגעקערט, איז שוין געווען נאָך אַ־
מען: טעל איז געלעגן, ווי תמיד, אויפן טעפּיכל, וואָס אונטערן קיך־
טיש, נאָר די טיר אין שלאָף-צימער איז געווען אָפן, און אויפן דיל
איז געלעגן דאָס קינד טוים, פאַרבלוטיקט, מיט אַן איבערגעבינ
העלוו... זי האָט אויפגעהויבן אַ גוואַלד. עס זענען זיך צונויפגעלאָפן
די שכנים. פאָליציי איז, פאַרשטייט זיך, אויך באַלד געקומען. מען
האָט געמאַכט אַ פראָטאָקאָל. דער אויסאָרשונגס־ריכטער איז, פאַר־
שטייט זיך, אויך באַלד געקומען. ער האָט אויך געמאַכט אַ פראָטאָ־
קאָל. טעלן האָט מען אויף אַ פאָר טעג צוגענומען אין פאָליציי, נאָר
באָלדעם האָט מען אים אָפּגעבראַכט צוריק — דער וועטערענאַר האָט
אויסגעפונען, אַז טעל איז אַ געזונטער הונט — ער איז נישט משוגע.

די פרוי גינטער דערציילט, ווי זי האָט געווארט עס זאָל זיין
אַ געריכט; זי וואַרט נאָך איצט אויף—זי קלאָגט זיך:
— קיין גערעכט איז נישט געווען...

אַנטאָן זאַרעמבאָ געשטיפלט פּנים איז פול מיט אומעט און
מיט בענקשאַפט — אומעט פון די פיל פאַרגאַנגענע שיכורע נעכט, או־
מעט פון די שיכורע נעכט, וואָס שטייען אים פאָר. זיינע אויגן האָבן
אַרום זיך געשוואָלענע זעקעלעך און קוקן אויף טעלן. די געשיכטע
מיטן פאַרבלוטיקטן קינד, וואָס איז דאָ אין צימער געליגן אויף דער
פאָדלאָגע מיט אַן איבערגעבינ העלוו, דערמאָנט אים אין פיל ענ־
לעכע געשיכטעס אין יענע יידישע שטעטלעך אויף אוקראַינע, וווּ ער
מיט זיין באַנדע האָט געקיילעט און געראַבעוועט. בלוט... בלוט אין
אַלע יידישע הייזער געדענקט זיך אים, בלוט אויף דער גאַס, וווּ
צווישן צעבראָכן גלאָז און צווישן אַלערליי אַנדערע שמאַטעס און
יידישע בעבעכעס וואַלגערן זיך פאַרבלוטיקטע קערפּערס מיט עפּעס אַן

געפֿלאָכטענע בייטש, ווייל אין יתומים־הויז האָט זי זיך פונאַנדערגע־
שריבן, אַז פריער איידער דאָס קינד וועט אַלט ווערן צוויי יאָר, וועט
זי עס נישט אָפּברענגען, און אַז מען שרייבט זיך פונאַנדער, דאַרף
מען אויספילן, ניכט? ניכט וואָר?.. מיט דער בייטש האָט זי אָנגע־
הויבן שלאָגן טעלן יעדעס מאָל וואָס ער הויבט אויף א גוואַלד, פֿאַר־
וואָס זי נעמט דאָס קינד אויף די הענט. פון אָנהויב האָט זי אים
געשלאָגן זייער לייכט, נאָר וואָס מער טעל האָט געבילט, אַלץ מער
איז אין איר געוואַקסן די אייגנגעשפּאַרטקייט אים אויסצולערנען, אַז אים
זאָל נישט אַרן, וואָס זי האָלט דאָס קינד אויף די הענט. זי האָט אים
וואָס אַמאָל אַלץ שטאַרקער מיט דער בייטש געשלאָגן, בין זי האָט
אים אויסגעלערנט: בעת זי נעמט דאָס קינד אויף די הענט, זאָל ער
וויסן, אַז ער דאַרף אַוועקגיין אין קיך און זיך דאָרט אַוועקלייגן
אונטערן טיש אויפן טעפּיכל. די ערשטע צייט האָט ער, ליגנדיק
דאָרט אויפן טעפּיכל, איר נאָך אלץ נאָכגעקוקט מיט די אויגן און
אַלעמאָל, ווען זי האָט געגומען דאָס קינד אויף די הענט, האָט ער
דאָרט געמאַכט כּרררר... כּרררר!... ווי ער האָט עס געמאַכט איצט,
ווען ער—זאַרעמבאָ—האָט זי געוואָלט אָננעמען פאַר דער האַנט. נאָר
ביסלעכווייז האָט ער אויך דאָס אויפגעהערט צו מאַכן. ער איז גע־
וואָרן אַ נאַלעסיקער, שטילער הונט. ער איז שטענדיק גאַלעגן אין
קיך אונטערן טיש מיט אַן אַוועקגעלייגטן קאָפּ אויף די אויסגעצויגע
פּאָדערשטע לאַפּעס און מיט צוגעשלאָסענע דרעמלדיקע אויגן, אַזוי
אַז אַלע שכנות האָבן דאָס באַמערקט. אַלע שכנות האָבן אויף אים
גערוּאָגט, אַז ער איז געוואָרן א פוילער. „פוי, טעל,—פלעגן זיי צו אים
זאָגן,—פֿאַוולפעלצע". טעל פלעגט זיך צו זיי נישט אומקוקן. נאָר
אַמאָל פלעגט זי, די פרוי גינטער, אין דעם שאָקלען פון זיין לאַנגן
עק באַמערקן, אַז ער בענקט... ער בענקט זייער שטאַרק... זי האָט
געמיינט, אַז זי איז שוין מיט אים פֿאַרטיק. נאָר איינמאָל, אין א
זונטיקדיקן פרימאָרגן...

איינמאָל אין א פרימאָרגן איז דאָס קינד גאַלעגן אויפן בעט אין
די קישעלעך און בעשפּילט מיט זיין אייגענעם פויסטל, געשטופט דאָס
פויסטל צו זיך אין שלינענדיקן מיילכל. זי, די פרוי גינטער, האָט
זיך דערמאָנט, אַז עס פעלן איר נאָך איניקע זאַכן צום מיטאָג און

שונאים

אָפּגעהאַקטן קאָפּ — אַ קאָפּ מיט אַ גראָלעך־שוואַרצער באָרד, און אַלײן איז מען אַלע צוזאַמען שיכור אָדער ניכטער — ער מיט זײַן גאַנצער קאָמפּאַניע, און סיי ווען מען איז ניכטער, סיי וועו מען איז שיכור, הערט מען נישט אויף צו זינגען דאָס דעמאָלדיק־נײַ־מאָדנע לידל:

„עפּעלע, עפּעלע!

וווהין דו קולי־לעסט־זיך..."

פון גרויס אומעט און בענקשאַפט פאַרגלוסט זיך אים דערצײלן דער באַריידעוודיקער באַלעבאָסטע, ווי אַזוי איז די געשיכטע געווען:

— ניכט? — פרעגט ער בײַ איר אַלע מאָל איבער, צופּאַסן־דיק זיך צו איר אַרט רעדן, — ניכט וואַר?

די גוטמוטיקע און פלייסיקע דייטשקע פאַרשטייט זייער שלעכט זיין צעבראָכענעם דייטש. איר זענען אַסאַך זאַכן נישט פאַרשטענדלעך, איבערהויפּט איז איר נישט פאַרשטענדלעך, ווער איז שולדיק און פאַר־וואָס האָט מען פאַרגאָסן בלוט. קלאָר איז פאַר איר בלויז אײַן זאַך: אויך דאָרט, אינם לאַנד פונוואַנען דער געשטיפלטער זאַרעמבאָ שטאַמט, האָבן זיך אויף דער פּאָדלאָגע געוואַלגערט פאַרבלוטיקטע קינ־דער — אַסאַך, אַסאַך פאַרבלוטיקטע קינדער מיט איבערגעריסענע העלזלעך.

— נו, און אַ גערוכט, — פרעגט זי מיט גרויס אינטערעס בײַ זאַרעמבאָן — אַ גערוכט איז געווען?

— ניין,—שאָקלט צו איר זאַרעמבאָ מיטן קאָפּ—קיין גערוכט.

פרוי גינטער קוקט זיך איין אין זיין געשטופלטן פנים. זי פאַרטראַכט זיך און זאָגט מיט גרויס באַדויערונג:

— אַרמער, אַרמער! זאָ גענאַו, ווי בײַ מיין אַרמען טעל...

און זי לאָפּט זיך ערגעץ אוועקגיין.

איצט בלייבן זיי בײַידע אַליין אין קיך — זאַרעמבאָ און טעל. אינער זיצט אויף אַ שטול לעבן טיש, דער צווייטער ליגט אויפן קורצן טעפּעלע און האַלט דעם קאָפּ אויף די אויסגעצויגענע פאָדער־שטע לאָפּעס. אַרום איז שטיל. בײַידע קוקן זיך אין די אויגן מיט גרויס אומעט, מיט בענקשאַפט.

שונאים

אַ שוואַרצער וואָכעדיקער רויך זעצט אין איין עק־שטאָט דורכן הויכן קוימען פון דער מיל אין צווייטן עק־שטאָט – דורכן הויכן קוימען פון דער צוקער־פאַבריק.

דער טאָג איז אַ סוף־זומערדיקער, אַ זוניקער, אַ הייסער – אַ געווײנלעכער וואָכעדיקער דאָנערשטיק.

נאָר דעם לאָנגן און דאַרן יאָסל באָמפעלדן (אַ געוועזענער סוחר, איצט אַ קוסטאַר אַ קנעפלמאַכער) וויזט זיך אויס, אַז היינט איז תשעה־באב; ווי ער וועט זיך נישט בריהן און זיך נישט דרייען, וועט עס אים דאָך העלפן, ווי אַ טויטן באַנקעס און צו פאַרנאַכט־צו וועט ער מוזן אויסטאָן די שיך אַרומשפּאַנען אין די זאָקן און זיך פילן, ווי מען פילט זיך בעת מען זעצט זיך צו קינות (כאָטש תשעה־באב איז שוין גאָר געווען צוריק מיט אַ חודש און ער, יאָסל באָמפעלד, האָט שוין אוודאי אַ יאָר־זיבן קיין קינות נישט געזאָגט).

די דאָזיקע תשעה־באב־געפילן נעמען זיך בײַ אים דערפון, וואָס פונקט אַקעגן, אין דער זעלבער גאַס, וווּ ער וווינט (אַמאָל – קוּפּעטשעסקע, איצט – קראַסנאָארמייסקע), איז אַ שמחה בײַ זיין עלטערן ברודער אריה באָמפעלד, מיט וועמען ער, יאָכל, זיין ווייב און קינדער זענען צעקריגט אויף טויט און ריידן נישט שוין אַיאָר זיינע ניינצן־צוואַנציק, – בײַ אריה באָמפעלדן (אויך אַ געוועזענער סוחר, איצט – אַ קוסטאַר, אַ צוקערניק) מאַכט מען חתונה דאָס יינגסטע מיידל אַליין מיטן לערער פון דער אַרטיקער זיבן־יאָריקער שול אַרקע זיידמאַן.

– אַ מזל פון אַ גוי — קאָן יאָסל פון גאַנץ־פרי־אָן נישט פאַרגעסן, – אַ קרענק אים אין דער טרייפענער קישקע... ער האָט נאָך אין זיין לעבן גאָר פון קיין שלעכטן טאָג נישט געוווסט... ער מאַכט שוין כאַליערע די מעזינקע...

זויב דעם ברודער אריהן זינט זיי האָבן זיך מיט אים צעקריגט; אַזוי רופן זיי אים פֿאַר זיין געפֿאַקטקייט, פֿאַר זיין קיילעכדיקער בּאָרד און פֿאַר זיין פֿרישׂ-רויטן, תּמיד שמייכלדיקן פּנים), דער "ליוו-ראַנט" מאַכט שוין אַזוי פֿאַמעלעך חתונה די מעזינקע... א בראָך צו אים דאָרטן... אין משך פֿון די לעצטע צוויי יאָר האָט מען ביי אים אין איין שמיי-דריי געגעבן א כאַפּ-צו אַלע דריי מיידן.

— איז מילא, — קאָן יאָסל נישט פֿאַרגעסן, — די ערשטע צוויי האָבן כאָטש כאָסלעיערע געהאַט אונטער די אויגן — ערגעץ אין אָדעס, וווּ זיי זענען אויפֿזעערינס אין א קינדער-הויז?.. עפּעס בובעס זענען זיי דאָרטן... אָבער אָט דאָס דאָזיקע-אַ, דאָס זניקל זיינס... ס'איז נאָך גאָר אפשר קיין גאַנצע צוואַנציק יאָר נישט אַלט... אין דער טעלעפֿאָן-סטאַנציע דינט עס... די מילך אויף די ליפֿן נאָך אפּילו נישט אָפּגעטרוקנט...

באַמפּעלדן וואָלט אפֿשר די גאַנצע מעשה נישט אַזוי פֿאַר-דראָסן, ווען עס זאָל נישט זיין אין די אויגן, אין דער אייגענער גאַס, וווּ ער ווינט, ווען דער לערער ארקע זיידמאַן, וואָס האָט מיט איר חתונה, זאָל נישט זיין אזא יונגער, אזא ציכטיקער, אזא רייניקער און ווען ער, יאָסל אַליין, זאָל נישט געווען האָבן פֿיל מאָל גרויאַמט וועגן אים זייטיקע מענטשן און אפילו זיין וויב:

— זעסטו? א לייטישס דערקענט מען באַלד אין פּנים... אפילו צווישן "זיי" — די קאָמוניסטלעך... וואָס גייט מיך אָן, ווער ער איז און וואָס ער איז? אַבי איך זע; דער שטאָף איז א רעכטער, א פּערוואָסאָרטנע...

ער פילט זיך דעריבער שטאַרק געטראָפן, ווי ער אַליין וואָלט נאָך האָבן ביי אָט דער חתונה צוגעשדכנט, און היט זיך א גאַנצן טאָג צו פֿאַרפירן אַוועלכן נישט איז שמועס מיט א זייטיקן מענטשן און אפילו מיט זיין וויב.

— יאָסל! — שרייט צו אים זיין וויב פון שטוב אַרויס, — קום נאָר אַריין, יאָסל!..

זי האָט א שמאָל פּנים, זייער א לאַנגע נאָז און זייער א קורצן קין אונטערן בריייטן מויל, איר קול קלינגט פונקט אַזוי מרה-שחורה-דיק, ווי מרה-שחורהדיק עס קוקן אירע תמיד-שלעפֿעריקע אויגן. זי

יאָסל פּנים – תּמיד אַ לאַנגס, תּמיד פּאַרדאגהטס, מיט אַ פּאַרב פון געבייטלט קאָרן-מעל, מיט שיטערע וואָנצעלעך און מיט גלאַנציקע באַקן, אויף וועלכע עס וואַקסט קיין באָרד נישט – זעט איצט אויס שוואַרצער ווי אַלע מאָל און איז געראָטן אין אַ רעטשעניק. די ליפּן זענען אים בלאַס, אַרום די אויגן איז אים טרוקן ווי נאָך אַ לאַנגן געווייַן; ער קאָן זיך צו קיין אַרבעט נישט נעמען, דרייט ער זיך אַרום זייער פאַמעלעך לעבן זיין שטוב און לעבן זיין גאַניק, האַלט די הענט טיף-פאַרטוקט אין די אַרבל, און די געדאַנקען, וואָס קומען אים אַרויף אויפן זינען, זענען איינער טרויעריקער פונם צנדערן.

– דאָס גאַנצע קוסטאַרנע געשעפט מיט די קנעפּלעך – געדענקט ער, – טויג אויף סים-סאָט-טעשטשע כּפרות... ס'איז נישט קיין פּרנסה – ס'איז אַ פּיבער...

אַרבעטסט אָפּ איין וואָך, איז אָט... דריי זיך איצט אַ גאַנצע וואָך אַרום אין זיך וועמען צו פּאַרקויפן די סחורה...

– נאָך אַ שטיק' גליק, וואָס מען איז דיד-טאַי-באַבע...

די צווייי קינדער, וואָס מען פּאַרמאָגט – צווויי איבערגעוואָקסענע מיידלעך – זענען ביידע „זובאַראַלקעס" ערגעץ אַרום איוואַנאָוואָ-וואָזנ-ניעסענסק. פאַרדינען צום לעבן און שיקן נאָך אַמאָל צו אַ קערבל אַהיים. נאָר וואָס קומט אַרויס?.. אַז צו היינטיקע צייטן טויגן זיי ביידע נישט...

– היינטיקע צייטן, – געדענקט יאָסל באַמפּעלד, – אַז איר זייט מיידלעך און זערצו נאָך – גישט קיין איבעריקע פּארשוינען, איז אַז איר פּאַרטשעפּעט שוין דאָרט אַ יונגנמאַן, צי אַ בחור, טאָ האַלט אים פּעסט... געדענקט! לאָזט אים נישט אַרויס... פּאַרציט נישט אין אַלף השישי... איז דערוויך האָט מען ביידע קיין שכל נישט... אַבי מען הייסט כאָטש מיט קנאַקעדיקע נעמען... יעוגעניע און קאַטיע הייסט מען... פּאַלט שוין יאָ אַמאָל אַריין עמעצער צו זיי אין די הענט, הייבט מען אָן מיט אים צו פּילסיפּסטעוועט... זיך דורכשרייבן מיט אָט די שיינע בריוו. פּילסיפּסטעוועט מען אַזוי אָפּ אַ יאָר און אַנדערט-האַלבן און צווויי, ביז מען דערוווסט זיך: פּיף-פּוף-פּאַף! דער פּויגל האָט שוין חתונה געהאַט מיט אַן אַנדערער... גייט, שיט אים אָן זאַלץ דאָרטן... און אָט דער-אָ, „דער לייוראַנט" (אַזוי רופן ער און זיין

יום-טובדיק ארויס די פאַרקאַרקעוועטע קעפּלעך פון פּלעשער-וויין. זיין קייַעכיקע בעַרד איז וויַ פּריש אויסגעצוואָגן; זיין געפּאַקט פּנים איז פאַרשוויצט און שטאַרק רויט, ווי באַלד נאָך אַ געשמאַקער שווימ-באָד; זיינע אויגן שמייכלען צו די דורכגייער, שמייכלען מיט אַלע קנייטשן, וואָס אַרום זיי, און קוקן אַזוי פריילעך, ווי זיי וואָלטן זאָגן:

— מיר גייט עס, ווי איך בין א ייד.. אַ?..

— כ׳האָב גלייק אומעטום, אפ לו אין קאָאָפּעראַטיוו...

— מיר לאָזט מען אָפּ סחורה בפּבוד גדול — מען האָט נאָך דערבייַ הנאה...

יאָסל באַמפּעלד פאַרגעסט, אַז ער האָט שוין יאָרן-לאַנג נישט-געבענשט. זיינע ליפּן מאַכן פון זיך אַ באַוועגונג אויף אַוועקצולאָזן זיך אין אַ שאַקלעריי, זיין גאַנצער קערפּער טוט זיך דערבייַ אויך אַ שאָקל. ער טוט אַ זיפּץ, קוקנדיק אויפן ווייב, און אים פאַרווילט זיך אָנהייבן מיט אַ ניגון פון קינות:

— ובנה ירושלים עיר הקודש...

— איך וועל זיך צולייגן שלאָפן, — זאָגט ער צום ווייב, — עפּעס האָט מיר געדרייט אַ פוס... אַ גאַנצע נאַכט...

דאָס ווייב ענטפערט נישט. איר לאַנגע נאָז קוקט אַ׳מעטיק אין אויסגעלייַדיקטן טעלער אַרייַן, און אַן אויסזעען איז בייַ איר אַזאַ, ווי עס מלויעט זי אויפן האַרצן — אָט-אָט וועט זי אָנהייבן געוועלן מיט אָפּטע קורצע געוועלעך.

אַרום זעקס אַזייגער פאַרנאַכט איז שוין דער הימל דורכאויס פאַרוואָלקנט.

דער רויך פון דער מיל און פון דער צוקער-פאַבריק, וואָס אין בייַדע עקן שטאָט, זעט אויס סיל שוואַרצער, ווי געוויינטלעך, און קולייעט זיך דאַרט נידעריק בייַ דער ערד.

נאָר קיין רעגן גייט נישט, ווי דורך א נס, ווי בלויז צוליב דער שמחה, וואָס מען גרייט בייַ אריה באַמפּעלד אין שטוב.

אין גאַס פילט זיך אַ ריח פון פריש געבעקס, וואָס זיצט נאָך אין אויוון — דאָס האָט איינער פון די קאָנדיטעריי-אַרבעטער אויף

האָט אַ שטיקל פעלער, וואָס איז איר פאַרבליבן פון די אַמאָליקע סיחרישע צייטן: עס מלוויט זי שטענדיק אויפן האַרצן און איר מויל געגעצט פון זיך מיט אָפּטע קורצע געגעצלעך. ווי אויף צו־להכעיס דער שמחה, וואָס ווערט היינט פאָרקומען ביי איר שונא „דעם ליוו־ראַנט" אין שטוב, טוט זי פון אינדערפרי־אָן זייער אַ וואָכעדיקע אַרבעט — זי שמירט די קיך, פּאַצקעט מיט וויסע ליים ד׳ וועגט די סטעליע, דעם אויוון און נאך מער ווי די קיך פּאַצקעט זי מיט וויסע ליים זיך אַליין — אויף צעזעצעניש דעם „ליוואַנט" פאַראוס־רייגט זי די לופט מיט אַ ריח פון קאַלך און פון פערדישע קיזיקעס:

— יאָס! — הערט זי נישט אויף צו רופן מיט אַ זינגענדיק־אויסגעצויגן אומעטיק קול, — קום העלף מיר איבערטראָגן דעם טאָפּטשאָן.

יאָס גייט אַהין אָן חשק; ער האָט מורא — ווי נאָר ער וועט אַרייגקומען אין קיך, וועט אים זיין ווייב זאָגן:

— וואָס זאָגסטו שוין אויף דעם ליוואַנטס מזל?.. עס טרעפט זיך איינמאָל אין טויזנט יאָר...

— עס וועט היינט גיין אַ רעגן — טוט ער אַ בּאָרטשע באַלד ביים אַרייגקומען אין קיך.

און ווי גלייך עמעצער זאָגט אים אָקעגן, טוט ער אַ מאַך נאָך מער ביין:

— איך זאָג: ס׳וועט היינט גיסן, זאָג איך...

ער טוט אַ כאַפּ דעם טאָפּטשאָן, ווי א רוח אַ מלמד, און איז קאָנטעט פונם אַרומיקן ערב־פּסחדיקן געריידער און פונם שלעכטן ריח אין שטוב.

דערנאָך שווייגט ער, קוקט אויף דער קאַץ, וואָס זשמורעט זיך אין פּוצט זיך די מאָרדעטשקע, ווי אויף אַ יום־טוב, און דער־לאַנגט איר פלוצים מיטן פוס אין בויך אַריין.

דערנאָך עסן מאַן־און־ווייב מיטאָג און האָבן הנאה, וואָס אין דרויסן איז ווירקלעך אויף אַ ווילע פאַרגאַנגען די זון און עס הייבט זיך אָן כמאַרגן, דורך די אָפענע פענצטער, וואָס צו דער גאַס, זעען זיי, ווי זייער שונא — „דער ליוואַנט" — יאָגט זיך אייליק פון קאָא־פעראַטיוו; פון זיינע טאַשן, פון זיין בוזעם און פון זיין שויס שטעקן

סיי דעם געזונטן און גראָבן טשוואָק, וואָס האָט זיך אַוועקגעבויגן פון ברעטל אָן א זייט. ער וויל אַרויסרייסן דעם טשוואָק מיט די הויל־ענט, און קריצט מיט די ציין:

— צו אַלדי רוחות!.. א קרענק אים... באַגראָבן... באַגראָבן... ער וויסט נאָך דערווייל אַליין נישט וועמען ער שלעט.

— פייגע! — שרייט ער צום וויב אין שטוב־אַרײַן, — טראָג אַרויס דעם האַמער... ביסט טויב דאָרטן?!

ער פּאַרקט אַזוי לאַנג ביים ברעטל ביז ער דערהערט פון אונ־טער די פלייצעס קולות — דאָס באַגריסט עמעצער אַליין און אַרקען אויפן וועג אין איספאַלקאָם, וווהין זיי גייען זיך פּארשרייבן. ער קוקט זיך נישט אום און קלאַפּט מיטן האַמער אומיסטן שטאַרק, כדי ער זאָל די קולות נישט הערן. ער לויפט אַריין אין שטוב און מאַכט צו אַלע פענצטער צו דער גאַס, נאָר באַלד האָט ער דערויף חרטה. ער עפנט צוריק די פענצטער און זאָגט ברוגז צו זיין וויב, וואָס גענעצט מיט אָפּטע קורצע געזעצלעך:

— פייגע! וואָס האָסטו זיך אַנידערגעסעקט אין שטוב?.. ס׳איז פּאַרנע... קום אַביסל אַרויס אין דרויסן.

סנאָפּעס לייכט רייסן זיך אַרויס דורך אָפּענע טיר און פענצטער פון אריה באַמפּעלדס שטוב און שפּאַלטן די שוואַרצע סוף־חודשדיקע פינצטערע. דער פּאַרוואַלקטער אָונט איז זייער א שטילער און סטרא־שעס פון ערגעץ מיט וויטע דונערן, מיט בייז־רעגנדיק געוויטער. נאָר קיין רעגן גייט נישט.

די גאַנצע גאַס איז פּאַרטייעט און קוקט צו אריה באַמפּעלדס סנאָפּעס לייכט.

פון אָנהייב האָט כעס געזאָגט: „די קינדער וועלן זיך נאָר פּארשרייבן און מען וועט נאָר נעמען אַביסל משקה און מער גאָר־נישט — די קינדער ווילן נישט עס זאָל זיין א חתונה". ערשט אַרום צען אַוייגער אינאָוונט האָט מען דערהערט, ווי צווישן די געסט, וואָס האָבן זיך דאָרט פּארזאַמלט, שפּילט אייגער פון די לערער אויף א קאָנצערטינע און וויי א צווייטער צימבלט דאָרט צו אויף א גיטאַרע.

ציך זיך אַ נעם געטון ביי אריה באָמפּעלד אין קיך באַקן לעקעכער
און פּאַרשידענע קונציקע טאָרטן.

— איר וואָלט שוין געפּעגט אָנקוקן אויף חידושים מיט וואָסער-
אַ שמחה ער טוט עס — שרייט איין שכנה אַריבער צו דער אַנדע-
רער, — איר הערטעך: ער איז, זאָגט ער, פון דער גרופּע אין קלוב.
דער לערער פֿאַרקע זיידמאַן, זאָגט ער, לייענט אונז אַ קורס.

מיט אַ גאַנצע שעה פֿריער, ווי אַלע טאָג, טראָגט זיך דורך פון
דער טעלעפֿאָן-סטאַנציע אָליע באַמפּעלד — אַ מיטלווקסיק, לעבעדיק
און שטאַלטנע מיידל, צו וועמען אַלע אין שטאָט האָבן אַזעלכע גע-
פֿילן, ווי צו אַ געשוועסטער-קינד, אין וועלכער מען איז פֿאַרליבט און
וועלכע האָט צופֿעליק חתונה מיט אַן אַנדערן. זי זעט אויס אַביסל
עלטער פון אירע נייגנן מיט אַ האַלבן יאָר, זי שמייכלט און שפּאַמט
זיך צו קוקן אין די זון, וויל פון אַלע פֿאַרבייקע הייזער קוקט
מען אויף איר און מען מאַכט צו איר פֿרייליך מיט די הענט, און
וויל איר אינטים לעבן מיטן לערער זיידמאַן וועט פון היינט
אָן זיין דורכזיכטיק און אַלע וועלן קענען אין דעם אַריינקוקן. ווי אין
אַ לייכטנדיקן לאָמטערן.

— אָליע! — שרייט מען צו איר פון גאַנעקעס און פון פּי-
דאַשקעס, — אָליע, קוק זיך אום!

אָליע דערזעט, וי יאָסל באָמפּעלד — איר פעטער, וואָס האָט
אויפֿגעהערט צו רעדן מיט איר טאַטן איידער זי איז געבוירן גע-
וואָרן — דרייט זיך אַרום מיט פֿאַרלייגטע הענט אין די אַרבל לעבן
זיין גאַניק. זי בלייבט שטיין, ווי איינגעוואָרצלט, הערט אויף צו
שמייכלען און מאַכט אַ באַוועגונג, ווי אויף צוצוגיין צו אים און אים
בעטן אויף איר שמחה. זי איז בלאַס. אירע ליפּן זענען גרייט אַ זאָג
צו געבן די ווערטער, וואָס איר מוי האָט זעלטן-ווען אויסגערעדט:

— פּעטער יאָסל...

נאָר דער לאַנגער יאָסל באָמפּעלד האָט זיך שוין אויסגעדרייט
צו איר מיטן רוקן און זיך אָנגעבויגן צו איינעם אַ ברעטל, וואָס
האַלט זיך שלאַבעריק בייַ זיין גאַניק. ער קוועטשט מיט אַלע כוחות
אויף יענעם עק, וווּ דאָס ברעטל שטייט אָפּ, פֿאַרקרומט דערביי
שטאַרק זיין צורה און האָט אייניצייטיק אין זינען סיי דעם „ליוואַנט",

זענען מען־און־ווייב געליגן אין די בעטן און געוואלט אָפנארן איינער דעם אַנדערן, אז זיי שלאָפן. פארטאָג האָט יאָסל באמפעלד דערהערט, ווי צו זיין שטוב דערנענטערן זיך עטלעכע שיכורע קולות; פון די קולות טיילט זיך אויס אייניק א מער באקאַנט קול — אריהס קול — ער קלאַפט אָן אין פענצטער, אריה:

— ברודער, — שרייט ער מיט א שווערער שיכורער צונג, — איך בעט דיך אויף דער חתונה, קום זאָג איך... מיר האָבן זיך צעקריגט, ווען מיר זענען נאָך ביידע געווען סוחרים... איצט איז א כוחר אין דער ע״ד... איצט זענען מיר ביידע קוסטארן... קום, זאָג איך, דו נאַר אייגער!...

אריה קלאַפט לאַנג, טוט א רעד מיט עמעצן אינדרויסן, ווארט אַפ א ווייל און קלאַפט ווידער. נאָר יאָסל ענטפערט נישט אָפ. ער ליגט מיט פארמאַכטע אויגן אין בעט און געדענקט:

— א בייז מזל אויף אים... א מזל פון א גוי... א קרענק אים אין דער טרייפענער קישקע... ער האָט נאָך גאָר אין זיין לעבן פון קיין שלעכטן טאָג נישט געווויסט... אָט דער ליווראַנט... אָט דער...

די גאַס האָט געהאַלטן ביי לייגן זיך שלאָפן.

נאָר ארום צוועלף אַזייגער, ווען אין וויטן עק-שטאָט האָט מען גע-שלאָסן דאָס קינאָ, זענען אויף דער שמחה געקומען אלע יינגערע מו-זיקאַנטן פון קינאָ און האָבן מיטגעבראכט מיט זיך די אינסטרומענטן. די סאָפּעס ליכט, וואָס רייסן זיך פון אריה באָמפּעלדס פענצטער, האָבן אָנגעהויבן ווערן ברייטער, גרעסער. פריילעכע קלאַנגען האָבן ארויפגעגעבן צו זיך די גאַס און פּאַרטריבן פון איר דעם שלאָף — דאָס האָט חברה פון קינאָ באַלד נאָכן ערשטן ביסל משקה א קנאַק געגעבן, ווי עמעצן אויף צו-להכעיס דעם ערשטן פריילעכן מאָרש. דערנאָך איז דאָרט די קאָנצערטינע אָוועק מיט א מריילעכס און נאָך איר — די איבעריקע אינסטרומענטן. דאָס הויז איז גלייך באַלאַגערט גע-ווארן. צווישן פּאַרשוויצטע טאַנצנדיקע מיידלעך האָבן יונגען אין ווייס-סע ארבל זיך געהויבן לויטן שפּילנדיקן ריטם און אראָפגעקוקט מיט פּאַרליבטע אויגן צו די אייגענע קונציק-שפּרינגענדיקע פיס. אין מיטן דעם טאַנצנדיקן רעדל האט זיך פלוצים מיט א גלאָז-ווין אין האנט אַריינגעריסן דער פאַרשוויצטער און שטאַרק רויטער אריה באָמפּעלד, גצשמייכלט מיט אלע קנייטשן, וואָס ארום זינע אויגן און געשריגן ביז הייזעריק ווערן:

— שא! שא!... ששש!

ער האָט געכאַפט א סידור אין דער ציטערדיקער האַנט און האָט אָנגעהויבן צו זאָגן די ערשטע ווערטער פון שבע-ברכות. דער יונגער עולם האָט נישט געוואָלט הערן און האָט אויפגעהויבן ארום אים א גרויסן טומל — וואָס העכער אריה האָט געוואָלט שרייען די ווערטער פון סידור, אַלץ גרעסער איז געוואָרן דער קאַצן-יאָמער, די קוויטשעריין און פייפעריין, וואָס די געסט האָבן ארום אויפגעהויבן.

— וואָס הער איך אייך, — האָט פריילעך געשריגן אריה, — אַבי איך האָב מיר מיינס אָפּגעזאָגט.

ער איז געווען שיכור און האָט ארומגעכאַפט קושן וויבלד-פרעמדע מיידלעך. די שמחה האָט זיך דעמסאָל אָפּגערוט א ווייל און זיך באַלד בייניס אָנגעהויבן, זיך בייגייס פאַרמאַסטן אויף א גאַנצער נאַכט.

ביי יאָסל באָמפּעלד זענען געווען שטייף און ברוגז צוגעמאַכט סיי די פענצטער, סיי די לאָדן. אָבלדיק ווי אין דער „בלינדער נאַכט"

איבער איין טריט

אײבער אין טריט

אין אײבערגעפֿוֿלטן געריכט־זאל אויף דער ערשטער באנק, וואָס אָקעגן ריכטערס טיש, זיצט ריווֿעלע דער נייטאָרינס — א מאָגער מיידעלע פון א יאָר עלף, א זשוואוועט מיט א ברייט מויל, מיט נייגעריקע שוואַרצע אייגלעך און מיט צוויי געדיכטע צעפֿלעך, וואָס וואַרפֿן זיך, ווי לעבעדיקע, איטלעכס מאָל, וואָס איר קעפּל טוט זיך א דריי אָן א זייט.

מיט פֿאַרווײנטע אויגן, אויפגערעגט פון דעם, וואָס אין זאל ווערט באלד פאָרקומען, זיצט לעבן איר אויף דער באנק איר מוטער ברכה, נאָר ריווֿעלע קוקט נישט צו איר. זי איז אָנגעטאָן אין אַן אָפּגעבלײַכטע קעווערע ציצן־קלײדעלע, אין שטאַרק גלאַטעטע שיכעלעך און פילט זיך יום־טובדיק; אירע נאָכגעהאָנגענע פיסלעך שאָקלען זיך און אין די אויערן קלינגט איר דער ניגון פון א באַקאַנט לידל, מיט וועלכע קאָמסאָמאָלצעס מאַרשירן אָפט אין גאַס.

— בירגער נאָטע פראָסטאַק! — הייבט אָן דער רכטער, אַוועקרוקנדיק פון זיך די פּאַפּירן, וואָס ער האָט נאָר־יאָס געמישט, — קומט צו נענטער צום טיש און ענטפערט אויף מיינע פראָגן: אין וועלכע באַציונגען זייט איר געווען מיט דער בירגערין ברכה פּאַרטנאָי אײַדער מען האָט אייך גענומען אויף דער מלחמה?

נאָטע פראָסטאַק — א יונג־באַוואָקסענער, בעל־עגלישגעקלײדעטער אויבס־העגדלער דערנענטערט זיך צום ריכטערס טיש מיט שווערע פּאַמעלעכע טריט און מיט אַזא ענערגיש פּאָכען פון ביידע העכט, ווי גלייך מען האָט אים אין שול אויפגערופן צו די הקפות, און ער ווייסט נאָך נישט, וואָס דאַרף מען מיט הקפות טאָן, נאָר גאָרנישט... „מ׳עט שוין זען"... צוזאַמען מיט אים פליסט צו צום טיש

דער מוטער. אויף די הענט האלט זי א פארמורזעט זויג־קינד, ביי וועלכן עס רינט פונם נעזל. זי לאזט פלוצים ארויס אזא קויל, ווי גלייך מען האט זי גאר־וואס באגנבעט:

— נאטע!... פארוואס רעדסטו נישט?!.. דאס לשון האט דיר אפגענומען?..

אין זאל ווערט די לופט פול מיט געלעכטער און מיט שפּטשערייַ. פון די בענק הייבט מען זיך אויף און מען וויל אויף איר קוקן. עס דערהערט זיך א קלינגעריי פונם ריכטערס גלעקל.

— ס׳איז זי... — טוט נאטע אויף איר א שאקל מיטן קאפּ דערקלערנדיק דעם ריכטער, ווער דאס וויבל איז, — סאיז מיין ווייב. כ׳האב איר געזאגט, א כאליערע אויף איר, זי זאל זיצן אינדער היים און זיך נישט מישן... סע נישט איר עסק... נו איז זי געקומען...

— בירגערין פראסטאק, — רופט אויס דער ריכטער, — איר האט דא נישט וואס צו זאגן. ווי קיין עדות האט מען אייך אהער נישט ארויסגערופן. איר קאנט זיצן גלייך ווי אלע און צוהערן. אויב איר וועט שטערן, וועל איך אייך היסן א ווספירן. פובליקום! דארט, אין די אונטערשטע רייען, זעצט זיך אויעק — די בירגערין פראסטאק וועט איר קאנען זאט אנקוקן, וועט דער געריכט וועט זיך ענדיקן. נאטע פראסטאק! ענטפערט אויף דער פראגע, וואס מען שטעלט אייך: אין בארא האט איר זיך באקאנט מיט דער בירגערין ברכה פארטנאי?

נאטע פראסטאק הייבט אויף ביידע הענט און קוקט אויף זייגע לעפיש־צענומענע צען פינגער, ווי ער וואלט זיך וועלן מיט זיי בארגטן.

— נו יא, — טוט ער א שאקל מיטן קאפּ, — אין בארא האט מען זיך מיט איר באקאנט.

— נישט צי „מען" האט זיך מיט איר באקאנט, טרעגט מען ביי אייך, נאר צי איר, נאטע פראסטאק, האט זיך מ ט איר באקאנט.

— נו יא, זאג איך דאך: מען האט זיך מיט איר באקענט... וואס עפעס נאר מיט איר?.. געווען אין בארא נאך אנדערע... געווען דארט א... ווי הייסט מען עס... א גוויש שיקסל איז דארט

אַ ריח פֿון עפּל אויסגעמישט מיט אַ ריח פֿון קהלישן צאַפּ. ער שטרעקט אויס אַ גראָבן פּינגער, הייבט אים אויף הויך צום אָקסל און ווייזט מיט אים אָן אויפן ווייבל ברכה פּאַרטנאָי, ווּאָס געפּינט זיך אונטער זיינע פֿלייצעס:

— מיט וועמען — פֿרעגט ער מיט אַ שווערער צונג, — מיט עעע... מיט אָט דער־אָ?...

— מיט דער בירגערין ברכה פּאַרטנאָי — חזרט בייזלעך איבער דער ריכטער.

נאָטע פֿראָסטאַק פֿאַרקנייטשט דעם שמאָלן שטערן און קוקט אַ וויילע דעם ריכטער אין פּנים, ווי ער וואָלט וועלן וויסן, פֿאַרוואָס איז יענער בייז.

— אַווי — טוט ער זיך אַ דערמאָן, — אַזוי, אַז קענען האָב איך זי געקענט, נאָר פֿונדעסטוויניסנס... עעע... איך — אַ בחור, זי — אַ מויד, איך — אַ בעושענקע, זי — אַ בעושענקע... אַז מען האָט אונז דעמאָלט געטריבן פון צווויי זייטן: אונז — פון האָרעדאָק און זיי — פון האָצעקלאָץ דאָרט. נו אויך וועג, אויף עפּעס אַ גרויסן וואָקזאַל האָט מען אונז צונויפגעטרייבן אין איין בּאַראַק.

— נו, און אין בּאַראַק — פֿרעגט דער ריכטער, — אין בּאַראַק האָט איר געהאַט מיט איר באַציונגען?

— וואָס?

— אין בּאַראַק, — פֿרעגט איך, — האָט איר זיך מיט איר באַפּרייַנדעט?

— וואָס?

— איר וואַרפט בעסער אַוועק אייער „וואָס"; ענטפֿערט אויף דער פֿראָגע, וואָס מען שטעלט אייך: אין בּאַראַק זייט איר מיט איר געווען, ווי אַ מאַן מיט אַ ווייב?

נאָטע פּינטלט מיט די אויגן. אַ וויילע איז שטיל. פֿון צווישן עולם ווילן זיך די גאַנצע צייט אַרויסרוקן אַ געפּאַקט ווייבל מיט העלישרויטע פּליישיקע באַקן און מיט אַ בריט־צעפּלעטשטער נאָז. אירע אויגן זעט מען נישט אַרויס — זיי זענען זייער קליין און טיף־פֿאַרוקט אונטער די ברעמען; זי פּירט מיט זיך אַ זיבניאָריק מיידעלע, וואָס האָט אַן אויפגעבלאָזן בייכל און איז מיטן פּנים שטאַרק ענלעך צו

נאָטע פּראָסטאק קוקט זיך פּאַרזיכטיק אום צום פּובליקום. צווישן וועלכן עס זיצט זיין ווייב, דערנאָך בויגט ער זיך צו נעענטער צום ריכטערס טיש. באקומט א פּנים פון אַן מענטשן, וואָס האָט אויסצוזאָגן א וויכטיקן סוד און טוט שטיל א זאָג:

— ס׳איז געווען טאקע זי... די שיקסע איז דאָס געווען...

דער עולם אין זאל שיסט אויס א געלעכטער. דער ריכטער קלינגט מיטן גלעקל.

ריוועלע קוקט, ווי איר מאַמע איז שטאַרק רויט געוואָרן, זי הערט אויף צו שאָקלען מיט די פיסלעך, פאַרגעסט אינם גאַנצן ארומיקן עולם און לאָזט פון דער מוטער קיין אויג נישט אַראָפּ. קיינ מאָל האָט זי נאָך נישט געזעהן, אַז איר מאַמע זאל האָבן אזעלכע פייערדיקהייסע באַקן, און די נאָז זאל ביי איר אַן אויפהער אזוי אונטערשמאָרעט, און אַז פינטלעך זאָלן ביי איר נישט נאָר די אויגן, וואָס קוקן צום ריכטער, נאָר דאָס גאַנצע פּנים. לעבן ריכטערס טיש שטייען שוין איצט חוץ דעם אויבס-הענדלער נאָך דריי מענטשן — צוויי ווייבער און א קליינווואקסיקער אַרעמער און האַלב-בלינדער זקן, וואָס זעט אויס וי פון א פרומען מושב-זקנים. אַלע דריי זענען זיי געווען בעוושענצעס — מען האָט זיי געטריבן אין איין פּאַרטיע מיט ברכה פּאַרטנאָי און מיט נאָטע פּראָסטאָקן; זיי שטעלן פעסט די פּלעצער, וואָס יעדערער אין בּאַראַק האָט פאַרנומען: די שיקסע איז געלינגן אין ווינקל, רעכטס, און באַלד נאָך איר איז געשלאָפן ברכה — א פּלאַץ לעבן א פּלאַץ.

ריוועלע זעט, ווי איר מוטער האָט זיך שוין א פּאָר מאָל א כאַפּ געטון פון דער באַנק און, קוקנדיק צום ריכטער, אויפגעהויבן א פינגער אין דער הויך, ווי מען טוט עס אין שול, ווען מען ווייזט דעם לערער, אַז מען ווייסט צו ענטפערן אויף זיין פראַגע. זי פילט צו דער מוטער א טיפן רחמנות, א רחמנות ביז טרערן, און קאָן זיך בשום אופן נישט קלאָר מאַכן, פאַרוואָס יענע איז אזוי אויפגערעגט.

— מאַמע! — שלעפט זי די מוטער פאַר אַן ארבל, — מאַמע!...

פון אַלץ, וואָס דאָ אין זאל קומט פאָר, ווי אויך פון פאַרשידענע שרעקן, וואָס שכנות האָבן געפּירט מיט איר מאַמען, ווייסט ריוועלע, אַז עס האַנדלט זיך ווענן דעם, וואָס ד׳י וועלט איז נישט

געווען... נישט קיין שיקסל, נאָר טאַקע אַ גאַנצע שיקסע, אויך אַ בע־
זשענקע פון די דאָזיקע — אָ... ווי רופט מען זיי דאָרט... מיט איין
וואָרט אַ „פרייַלעך שיקסל"... מען האָט זי באַלד דערקאַנט אין גע־
לעכטער?... מען זיצט אין בארשאק אין געהאַקטע ווונדן און אין מיטן
פאַוטערנע דערזעסטו: זי בלאָזט די באַקן, דרייט מיט דער נאָז און
וינקט צו דיר מיט אַן אייגל. און דערהרגעט איז מען געווען. עס
הערט זיך: מען רופט שוין רויטע בילעטניקעס, און אַליין האָט
מען אַ רויטן בילעט. און אַז עס האָט זיך אונטערגעווארפן אָט די
נקבה, איז וואָס פאַרשטייט מען דאָ נישט?.. דאָס דאָזיקע־אַ...
פון מרה־שחורה קומט עס...

— וואָרט, — שלאָגט איבער דער ריכטער, — איר האָט נאָר־וואָס
געזאָגט: „און אַז עס האָט זיך אונטערגעווארפן אָט די נקבה" —
וועלכע נקבה?

— וועלכע? די שיקסע.

— ויער פרעגט אייך דען וועגן דער שיקסע? צוליב וואָס דער־
ציילט איר גאָר בכלל וועגן דער שיקסע?

— וואָס? .. הער אַ מעשה!... א־ר אַליין האָט דאָך בי־י מיר גע־
פרעגט. געווען צווישן אונז אין בארשאק א רבס אַ בחור, אויך אַ רוי־
טער בילעטניק, א פרומאק אַ גאַנצער, האָט ער אויך לעבן איר,
לעבן דער שיקסע קיין 666 תענישים נישט געפאַסט... נאָך מער, וויַ
אַנדערע, ויאָרים, מיט איין וואָרט, אפילו קלייניע סמאַרקלעך וויסן:
ביי אַ נאַש בראָט, אַ נאָוואָבראַנעץ איז אַן אָט דעם דאָזיקן־אָ...
גייט עס נישט... ווארים אַן דעם... איך מיין: וועט מען זאָל פאַר
אָט־דאָזיקן־אָ אריינדערלאַנגען אויף אַלע נאָוואָבראַנצעס... אָ־אָ!...
וואָלט איר, פארשטייט איר מיך, געדארפט אהער די גאַנצע שטאָט
רופן, אַלע שייגע מענטשן וואָלט איר באַדארפט אַהער רופן...

— גענוג — רייסט אים איבער דער ריכטער, — געדענקט איר
אפשר איינע אַ נאַכט טאַקע דאָרט אין בארשאק: לעבן וואָזאַל האָט
נעבראַנט אַ געביי ע. אַלע זענען אַוועקגעלאָפן צו דער שרפה אוי נאָר
איר זייט געבליבן אין פינצטערן בארשאק — איר און נאָך .. ינע אַ
פערזאָן... צי געדענקט איר אפשר, ווער די פערזאָן איזגעווען?

— פערזאָן?... וואָס פאַר אַ פערזאָן?..

צייכט דעם ריכטער, אונ־קוקט זיך צו איר נישט אום. דער ריכטער' זעט זי, קלינגט אין גלעקל — דאָס לאכט שוין דער עולם ווידער פון יעדער קלאנג, וואָס דער אויבס־העגדלער לאָזט ארויס פון מויל. דער אויבס־העגדלער הערט אָבער נישט, ווי מען לאכט פון אים, פינטלט מיט די אויגן, דרייט מיט דער גראָבער צונג אין הערט נישט אויף צו טענהן:

— וואָס־זשע? איך בין, חלילה, עפעס א הולטאי בין איך?.. איך וועל גיין אומגליקלעך מאכן א יידישע טאכטער, וועל גיין אום־גליקלעך מאכן?.. אז אין בראָק, הערט איר דאָך, איז געווען ימש חושך... מען זאָל עס זעען אפילו די אייגענע נאָז... איך וויס, אז אָט־אָ ליגט די שיקסע און אָט־דאָ ליגט זי... כ׳מיין, אָט די ברכה... און דאָ איז פינצטער... איין טריט איינגאנצן... און פארשלאָפן איז מען אויך... איז וואָס־זשע... אז דאָס גאָר געווען זי?... אָט די ברכה איז דאָס גאָר געווען?... הער א מעשה! סך־הכל איבער איין טריט...

ריווילע זיצט ווידער צוריק אויף דער באנק, און פילט, אז איר איז לאנגווייליק. דער פאַרגאנגענער האלבער טאָג, דער פרי־מאָרגן, ווען זי מיט דער מוטער זענען געגאַנגען אהער אין געריכט, דאכט זיך איר, איז שוין געווען אזוי לאנג. לאנג, מיט אסך יאָרן צוריק, אין קעפל בלאָנזשען ביי איר ארום פארשידענע בילדער, וואָס זענען ענלעך אויף נעפלדיקע שווימענדיקע וואלקנס. דער זאָל פון געריכט, די מענטשן, דער ריכטער, איר מוטער, דער אויבסט־העגד־לער, די עדות, — דאָס אלץ האָט זיך שוין לאנג פארצויגן, ווי מיט א הייטל, זיך אויסגעמישט און זיך צונויפגעגאָסן אין איינעם אן אומגעהויער־גרויס גרויען פלעק. דער פלעק באָוועגט זיך, ווי א ים, אין זיין טיפענישן הערן זיך קולות, עס קלינגט דעם ריכטערס גלעקל, עס ווערט פונט דער ריכטער־טיש, מען שטויסט זיך ארום דער באנק, וויז זי מיט איר מוטער זיצן, מען גראָבערט ארום זיי:

— קוים זיך אויסגעקראצט... צוועלף קערבלעך א חודש האָט מען אים געפסקנט אויפן קינד צאָלן...

— אזא פעטער חזיר!

— עמעצער היצט זיך...

הפקר — ס׳איז היינט „סאָוועטסקע וואַסט"; עס האַנדלט זיך וועגן דעם, אַז מיידלעך אין הויף זאָלן זיך שוין מער נישט אָנזאַמלען לעבן זייערע קיך-טירן און איר שוין מער נישט שרייען פונזויטנס: „ים-קאָטער — אָן א פאָטער! ים כאַמזער — ביסט א ממזר!". אזוי האָבן טאַקע שכנות די גאַנצע צייט געטענהט מיט איר מאַמען: וויפֿסט שטאַרבן זיבן מאָל אין טאָג פון הונגער — שטאַרב, אָבער צום קינד וואָס האָסטו? קו-מענדיק פונם מאַרק, זענען די דאָזיקע שכנות שטענדיק געלאָפן גראָ-גערן צו איר מוטער אין קעלערדיק-נאָסן אלקער:

— מען קען עס שוין פשוט נישט צוזעען.

— יענער, דער אויבן-העגדלער, ער שאַרט מיט לאָפעטעס.

— אָפגעלויפט ווערט ער...

— אזא רייכער חזיר!

— בהמה! פֿאַרוואָס דערלאַנגסטו נישט אַריין? — ס׳איז היינט סאָוועטסקע וואַסט...

ריוועלע האָט נישט געהאַט גאָרנישט אָקעגן דעם, וואָס די „סאָוועטסקע וואַסט" ווען איר אומקערן איר טאַטן. נאָר דערזעענדיק דאָ אין זאָל אָט דעם ברודיקן יידן מיט דער שרעקלעך-רויטער נאָז און מיט דער שלעכט-געשוירענער באָרד, באַמערקנדיק, וויי דער עולם שיסט אויס א געלעכטער פון די ווערטער, וואָס ער זאָגט, האָט זי באַלד געוואָרפן אויף אים אן אומחן. זי האָט באַטראַכט אויף אים די וואַטאָווע בעל-עגלישע בגדים, געקוקט לאַנג אויף זיינע גראָבע שטיוול, אויף די לעפישע פינגער פון זיינע קורצע הענט, און איר איז שוין פון אָט דעם קוקן אַליין געוואָרן ביז גאָר לאַנגווייליק און אפילו פּאַרדריסלעך — זי האָט געמיינט, אַז אויב די סאָוועטסקע וואַסט וועט איר שוין יאָ אומקערן דעם טאַטן, וועט עס כאָטש זיין עפעס א רעכטס. זי זעט, ווי די מוטער איז אין יצדער רגע גרייט זיך פונאַנדערווייגען, שטייט זי אויף פון דער באַנק, זי שלעפט די מאַמע פאָרן אַרבל און איז אַליין אויך גרייט צו ווייגען; זי ווייל שטאַרק זאָגן:

— מאַמע, קום אַוועק פונדאַנען... מאַמע מען דאַרף אים נישט אָט דעם-א... איך ווייל אים נישט פאָר קיין טאַטן!...

נאָר די מוטער ווארגט זיך מיט די ווערטער, וואָס זי דער-

— אויך זאָל דאָרט אין פינצטערן ס בארג געווען מאכן נאָר
נאָך איין טריט... א?.. אהין צום ווינקל-צו... בלויז נאָך איין טריט...
אַ?.. אָט האָסטו דיר... גיי צאָל איצטער צוזלף קאַרבן א חודש...
און איבער וואָס, א?.. אינגאַנצן איבער איין טריט...

— איך וואָלט אים געפּסקנט פּינף און צוואַנצ׳ק...

ריוועלע דער.עט, ווי איר מוטער ווייזט זייער שטאַרק — אַלע גלידער אין איר כליפּען. זי פּאַרגעסט אָן די נעפּלדיקע שווימענדיקע וואָלקנס, אינם גרויען פּלעק, וואָס באַוועגט זיך, ווי א ים און הייבט אויך אָן צו ווייגען; זי יאָמערט נאָך שטאַרקער פּון דער מוטער:

— מאַמע, — שרייט זי, — קום אַוועק פּונדאַנען... מען דאַרף אים נישט... איך וויל אים נישט פּאַר קיין טאַטן!

און עס פּאַרדריסט זי בּיז גאָר. אַלמאי קוקן איר מענטשן אריין אין פּנימל, אַלמאי זיי ווונדערן זיך:

— זע נאָר!... ווונדערן זיי זיך, — אָפּער וי צוויי טראָפּן ער, דער אויבס-העגדלער... זיין פּנים, זיין מויל...

איצט איז שוין פּא־נאַכט. דער עולם שיט אויס פּונם זאַל אין הויף אריין, און פּונם הויף — אין דער שמאַלער גאַס. אויף איין טראָטואַר גייט ריוועלע לעבן איר מאַמען; זי האָט רויטלעכע שטאַרק־אָנגע ויינטע אויגן אן פּילט, אז פּונם געריכט אויף וועלכן זי האט אַזוי לאַנג געווארט איז גארנישט נישט ארויסגעקומען די סאָוועטסקע וולאַסט האָט איר געוואָלט אומקערן עפּעס א פּארשיוע טאַטן... גארנישט דעם וואָס זי האָט געמיינט... אין איר אָפּענעם מיילכל איז איר צונגל פּארבוינן, ווי אויף א קנאַק צו טאָן. זי טראַכט ווענן די מיידלעך, וואָס ווען זיך אָנזאַמלען אין הויף לעבן די קין-טירן און ווען איר פּונזוייטנס שרייען: „ים-קאָטער — אָן א פּאָטער!". אין די אויערן קלינגט איר אָן אויפהער דער ניגון פון א באַקאַנט לידל, מיט ווערטער קאָמסאָמאָלצעס מארשירן אין גאַס...

און אָקעגן, אויפן צווייטן טראָטואַר, שפּאַנט פּאַמעלעך נאָטע פּראָסטאַק, דער אויבס-העגדלער:

— לאָז מיך צורו, — שרייט ער דאָרט אָן אויף זיין ווייב, — הער מיך אויף צו הרימן, דו כאָליערע איינע!

ער איז אויך שטאַרק פּארטראַכט, פּארכמורעטעהייט קאָן ער נאָך אַלץ נישט שלום ווערן מיט דעם, וואָס אין בארעק איז אַמאָל פּאַרגעקומען. ער האַלט די אויפגעהויבענע שווערע הענט אין איין הויך מיט זיין ברוסט, ער קוקט אויף זייערע ליפּעש-צעגומענע קורצע פּינגער און רעדט צו זיך אַליין:

אַן אייביקער קנעכט

אַן אייביקער קנעכט

די לבנה וועט אויפגיין שפּעט, ערשט אַרום צען אוויגער.
דער פּאַרנאַכט איז אַ שטילער, אַ קילער, אַן אומלדיקער.
אַ בענקענד ק וויגטל שאָרט זיך אַרום אין מאַרק, זוכט שטויב,
כאָפּט זיך אַרויף אויף די אַלטע אַקאַציע-בוימער, וואָס פּאַר אַ שטוב
מיט בעבראַכענע שטאַכעטן און שרייט פון דאָרט אַראָפּ מיט אַ קול
פֿון אָפּגעשלאָגענער הושענא.

דאָס גאַנצע שטעטל — בעל-מלאכות, ערד-אַרבעטער, אַ הייפּעלע
אַנקענדיקע קרעמער — איז מיר און שלעפּער ק, ווי אַמאָל נאָך אַ
וויטלדיקן יאָריד. אין הייזער איז מען גרייט אַנטלאָפן צו ווערן אין
די קליידער. אין דער נאַז שלאָגט אַ ריח פון פרישן קאַלטן קאַווען.
דאָ און דאָרט הערן זיך קולות, זיי קלינגען הייזעריק און בייז —
מען איז אין כעס: דריי פּאַרזאַמלונגען, אויף וועלכע מען האָט שוין
לאנג געוואַרט, זענען היינט אין אָוונט אויסגעפאַלן אַלע מיט אַ מאָל;
מען צייכנט זיי אויף די פינגער:

— אין שטאָט-ראַט.
— אין דער לייב- און-שפּאָר-קאַסע.
— אין דער זיבניאָריקער שול.

מען איז פול מיט גרימצאָרן:

— פונקט היינט האָט עס אים באַדאַרפט אָנטראָגן — דעם בייל-הונג-אינספּעקטאָר.

אויף יעדער אייגער פֿון אָט די פּאַרזאַמלונגען האָט מען וועמען „אָנגעוויזן אַ מאָרדע". אוועקגייענדיק פון דער היים קלאַפּט מען שטאַרק מיט די טירן. אַ יידענע שרייט נאָך איר מאַן:

— עס אָפּ... עס אָפּ וועטשערע!

דער מאַן ענטפערט נישט; אַקעגן רעדט עמעצער אויפן יוצר אַ זיך אַליין:

אויך איצט, אין אָט דעם שטילן פינצטערן אָוונט, וועלן אַלע זענען צוזאַמענגענגען. אַלע מאָל, וועלן ער רייבט אויך א שוועבעלע אויף אָנצוצינדן די פייקע, ווערן ווי שטאַרקער באַלויכטן סיי די הייזער, ווו עס גייען די פאַרזאַמלונגען, סיי ער, דער געגאָלטער און דאָר-ביינערדיקער, און דענסמאָל דאַכט זיך אויס, אז ער איז דאָ אין שטאָט נישט געגאַנגען, ווי אַלע צו „כל-נדרי", און אים טוט עפעס באַזונדערס אַ געפיל: איז ביי אים אַזא, ווי גלייך מיט אָנצינדן איצט דאָס שוועבעלע טוט ער א כל-נדריקע עבֿרה — ביים שטיפן דאָס ברענענדיקע שוועבעלע אין דער פייקע טוט דעריבער ביי אים אַלע מאָל, ווי א ציטער די האַנט. אָקעגן, אויף דער פריזבע פון פראָם טעפליצקיס גזוועזן-פאַרמעגלעכער שטוב, דערזעט ער זיצן רחלען — א צעפאַטלט און פעסט פופצניאָריק מיידל, וואָס קאָן נישט אַוועקפאָרן פונדאַנען אין א שטאָט זוכן א תכלית, ווייל איר מוטער איז איר פאַר-צוויי-יאָרן געשטאָרבן און זי מוז אָנפירן דעם פאָטער די באַלעבאַטישקייט און זיין א מאמע איבער אירע צוויי קלענערע שוועסטערלעך.

— אַלאָ! — טוט ער א מאָל צו איר אויפן אַמעריקאַנישן שטייגער: דער „אַלאָ!" איז א פרייַלעכער און דאָס פנים איז קאַלט און פאַרגליווערט.

ער גיט איר א שטעק-אָפּ די האַנט און זעצט זיך צו לעבן איר אויף דער פריזבע:

— און וווּ איז דער טאַטע? אין דער לייַ- און שפּאַר-קאַסע?

— ווי דאָס הארץ זאָגט אייך — ענטפערט פרייַלעך רחל.

זי פארשעמט זיך פאַרן אַלטן קליידל, פאַר איר קאָפּטל, וואָס מיט די אויסגעריבענע גלעזאַטעטע עלנבויגנס און קאַרטשעט זיך צוגוין, כדי זי זאָל אויסזען ווייניקער צעכראָסטעט.

— ער איז דאָך גלאָווע בוכהאַלטער — וויל זי כאָטש מיט א שיין ווארט פאַרגיטיקן איר אָרעמען הילוך, — הייבט אָטשי-טעוועט ער זיך „.

— ווען ווועט ער קומען?

— שפעט — הלוואי צוועלף.

נחום גליווער רייבט אויף א שוועבעלע און שטופט עס אין

— גיי!.. כאָטש נעם צעריים זיך...

מיט שטילע טונקעלע שאָטנס גובעט זיך אַהער די נאכט. פונם וועלד? און פון די פעלדער, וואָס אויף יענער-זייט טייך, צימ מיט פייכקייט און מיט נעלי. ווי פון בענקשאפט נאָכן אַוועקגעאנגענעם זומער גילט ערגעץ אַ הונט. דערנאָך שטארבן פלוצים אָפּ די לעצטע קולות און די לעצטע טריט — אַפּנים אַלע זענען שוין אויף די פּארזאמלונגען. דאָס גאנצע שטעטל זעט אויס, ווי אמאָל, בעת אַלע פלעגן אַוועקגיין און די דריי שטאַרק-באַלויכטענע בתי-מדרשים צו „סליחות". מען זעט שוין מער נישט ארויס נישט די שילדן, נישט די דעכער, נישט די אָפּענע טירן. וואָס ביי די פינצטערע הייזער, און איבער די פוסטע געסלעך דרייט זיך ארום בלויז איינער אַ פרישאָנגעטונענער יונגערמאַן, אַ געגאַלטער און דאר-ביינעדיקער. ער האַלט זיך גראָדן יאמשאָווע שטעקן טיף אונטער דער פאכווע און רויכערט ווי אַן ערקשן זיין קורצע פייקע, וואָס שמעקט מיט אַ ריח פון פרעמדן זיסלעכן טאבאק, — דאָס איז דער גאָסט פון אמעריקע נחום גלייוער, אָדער — ווי מען האָט אים אמאָל דאָ אין שטעטל געפונן:

— ניוקע דעם איינבינדערס.

דער נייער אמעריקאַנער אנצוג איז אויף אים זייער בריים און זעט אויס ווי נישט אויף זיין מאָס גענייט. זיינע אויגן אונטער די צוזאמענגעוואקסענע גרעדיכטע ברעמען, זיין געגאַלט מויל, זיין פאר-דומפענע שטימע, דער גראָמער אייזערנער סיגנעט, וואָס הענגט אויף זיינעם אַ פינגער, ווי אַ טאטערשע קמיע, — דאָס אַלץ זעט דאָ אַלעמען אויס זייער פרעמד און פיל ווייטער, אייגער אַלע לענדער, וואָס אויף יענער-זייט אָקעאַן. קיין קרובים האָט ער דאָ שוין נישט: אַלע זענען זיי אָדער צוויק פונדאַנען אין אַנדערע שטעט, אָדער אויסגעשטאָרבן. קיינעם האָט דאָ נישט הנאה געטאָן, וואָס ער איז געקומען, און קיינעם וועט דאָ נישט באַנק טאָן, יוען ער וועט צווויק-פאָרן. און דאַך דרייט ער זיך דאָ ארום שוין די צווייטע וואָך, טוט גאָרנישט, רויכערט פאַרעקשנט זיין פייקע און זעט אַלץ אויס, ווי אַ מענטש, וואָס האָט עפּעס אויפן האַרצן — ביז ער וועט זיך דאָ פאר עמעצן נישט אויכריידן קאָן ער פינדאַנען נישט צווועקפאָרן. פון אומריקן ווילן זיך אויסצוריידן בלאָנקעט ער ארום, אַזוי זעט אויס.

צווישן, פֿאַרוואָרפֿט דאָס קאָפּ מיט דעם פּייקע צום הימל אין בלייבט אזוי לענגער זיצן, ווי גלייך ער זעט מאָדנע זאַכן־ישן צווישן די שטערן. רחל מוז שוין אויך אהין אויפהייבן דעם קאָפּ — זי ווייל וויסן: וואָס זעט ער דאָרטן? זי זעט א געדיכט־אויסגעשטערנטן הימל, א טונקלן, א בייזלעך־קיילן. זי וואַרט, ער זאָל אויפהערן קוקן, נאָר גלייוער לאָזט דאָך דעם קאָפּ נישט אַר פּ; ער טוט פּלוצים א פּרעג מיט זיין פּאַרשלאָפענער שטימע, וואָס קלינגט דאָ אלעמען זייער פרעמד און פיל וויטער איידער אלע לענדער, וואָס אויף יענער־זייט אָקעאַן:

— איר וויסט נישט וווּ געפינען זיך איצט די אַוועַרבוכס?

— וועלכע אַוועַרבוכס?

גלייוער נעמט ארויס די פייקע פון מויל, קוקט נישט צו רחלען און קייעט פאַמעלעך דעם רויך:

— נחום אַוועַרבוך, שלמה אַוועַרבוך... א פּאַטאַמטוועגע, פּאָ־טשאָנע גראַשדאַנין... פּערווע גילדי קופּעץ... פלעגט פּאָרן מיט א גלאָק ביים דישל פון קאַליאַס... קיינער האָט נישט גיטאָרט פּאָרן מיט א גלאָק ביים דישל, און ער האָט געמעגט... ער און דער איס־פּראָוויניק. זיי הענגן געווויינט אין גרויסן וווייסן הויז, אָן דאָרט... וווּ עס איז איצט דער איספּאָלקאָם, און אין מארק, אין הויכן הויז, וואָס די אקאַציעס פון פּאָרנט, נאָר איצטער איז דאָס הויז שוין אפגעווואָלעט... די שטאַכעטן פון פּאָרנט זענען שוין צעבראָכן...

— די שטאַכעטן — טוט זיך רחל א כּאַפּ — וועט מען מאַכן נייע... און די וועגן וועט מען אויך פּאָפּראַווען. דאָרט איז דאָך אונזער זיבן־יאָריקע שול... מען האָט שוין געמאַכט גימנאַזדן. מען האָט אונז נאָך פּאַראַיאָרן צוגעזאָגט פונם אָקרוג געלט אויף איבערבויען... אָט דאָס איז ער היינט א־אָפּגעקומען דער אינספּעקטאָר, איר מעגט אים שוין מקנא זיין, דעם אינספּעקטאָר מיטן בלינדן אייגל — ער וועט איצט אויף דער פּאַריאַלונג האָבן א וויסטן סוף...

נחום גלייוער וואַרט מיטן גרויסן אמעריקאַנער געדולד ביז רחל וועט ענדיקן, נאָר הערן, וואָס זי רעדט וויל ער נישט און קוקן צו איר קוקט ער נישט.

— געווען רייך — זאָגט ער, — די אַוועַרבוכס, גרויסע גבירים.

דער פייקע, כאטש די פייקע איז נאָך נישט אינגאַנצן צוגעלאָשן; ער צינדט דאָס שוועבעלע מערער צוליבן ווילן זיך איבערצייגן. אז עס איז ווירקלעך נישט יום-כיפור צי „כּל נדרי", בייַ דער שיין פון שוועבעלע דערזעט רחל דעם גראָמען אייזערנעם סיגנעט אויף זיין פינגער און קאָן נאָכדעם פון אים נישט אָפרייסן איר בליק.

— הערט, — פרעגט זי ענדלעך א פאַרשעמטע מיט איר אייגענער נייגעריקייט, — אַיאָ איר זייט אין אַמעריקע א פעלדשער?

— נאָ — טוט ער גלייכגילטיק א דרייַ מיטן קאָפּ.

און ערשט נאָכדעם פרעגט ער האַלב-באַלייַדיקט:

— פאַרוואָס גאָר א פעלדשער?

— איבערן אייזערנעם סיגנעט...

רחל זעט שוין, אז זי האָט געזאָגט א נאַרישקייט, זי ווערט שטאַרק רויט, ווייל פאַרלעגן און מאַכט נאָך ערגער:

— פאַר-צוויי-יאָרן, ווען די מאַמע איז געווען שלאַף, פלעגט מען רופן דעם ליבערינער פעלדשער — ער איז דאָ געווען צוגאַסט בייַ זיין טאָכטער — האָט ער אויך געטראגן... אַן אייזערנעם סיגנעט...

— נאָ... — האָט אירער אַמעריקאַנער גאַסט איבערגעשלאָגן, — איך בין א טשערמאַן.

— איר וועט נישט לאַכן פון מיר? — וואָס איז א טשערמאַן?

— א טשערמאַן —

נחום גליווער האָט ארויסגענומען די פייקע פון מויל, געקוקט אין א זייט, ווי אַלע אַמעריקאַנער קוקן אין אָנגעהויבן געבן צו פאַרשטייען אַזוי פאַמעלעך און אַזוי לאַנג, ביז רחלען האָט דערענסן:

— איר זאָגט בעסער, וויפל פאַרדינט איר?

גליווער האָט געענטפערט זייער אומעטיק, ווי אַלע אַמעריקאַנער:

— איך פאַרדין? — זיבעציק טאָלער א וואָך.

— נו איז שוין גוט — האָט רחל פרייַלעך באַהאַלטן די הצנט אין פאָדלעק פון איר אַלטן קלייד, — אויב זיבעציק דאָלאַר א וואָך, פאַרשטייַ איך שוין, וואָס איז טשערמאַן. טשערמאַן איז א כּפיצן, נישט אמת?..

— נאָ...

גליווער פאַרלייגט איין האַנט טיף אונטער דער פאַכווע פון דער

אזוי די גימנאזיסטקעס פלעגן ארויפקומען אלע זומער אויף קאניקובסקי. אזוי זיי האבן די ערשטע איינגעפירט דאָ אין שטאָט, מען זאָל ריידן נאָר רוסיש, ווי אזוי זיי פלעגן אלע פארנאכט פאָרן אהין זיך באָדן... אויף צווייַ נייַע אייגענע פייטאָנעס מיט שווארצע פייערדיקע פערד.

— אַהא! — כאָפט זיך ארויס ביי רחלען, — דער טאטע דערציילט טאקע: געווען אַ מאָל פריצים, גראָפן, זאָגט ער, און קניאַזן, זיי פלעגן אַליין גאָרנישט טון, און אלע פלעגן אויף זיי ארבעטן, האָבן זיי געהאט אַ וויסטן סוף, זיי זענען זיך צעלאָפן, ווייל מען האָט זיי געגעבן אין חד-גדיא, אין דאָפר, הייסט עס...

נאָר גליווער הערט נישט. זיין קול ווערט אלץ מער אוּן מער פּאַרטרוימט:

— געווען ביי שלמה צווערבוך אַ מיידל זשעניע צווערבוך, א שווארצע, אין זיידנס פלעגט זי שטענדיק גיין, מיט אסך גאָלדענע בראסלעטן אויף די הענט, מיט בריליאַנטן...

— זי איז געווען אַ שיינע?

— נאָ! אַ ברען... מיט ווענען האָט זי זיך נישט אויסגעוואָלט. געהרט?! מען פלעגט זאָגן: אפילו מיט די קוטשערס. אלע האָבן גע. שפילט מיט איר ליבעס.

— איר אויך? — ווערט רחל פון רגע צו רגע נייגעריק.

— נאָ! — טוט גליווער בייזלעך אַ דרייַ מיטן קאָפּ, — איך? ווי קום איך צו איר? איך בין געווען דאָ אין שטאָט דעם איינביגדערס יינגל. ניוקע דעם איינביגדערס, נאָך מיין טאטנס טויט האָט מיין מאַמע נישט געהאט צו צאָלן דעם מלמד, האָב איך זיך ארומגע. דרייט... ארום דעם אפטייק-מאגאַזין האָב איך זיך ארומגעדרייט, איך האָב דאָרט געוואַשן פלעשלעך, גלאט אזוי, אַן געלט. נאָר אין אפ. טייק-מאגאַזין האָט מען ביי מיר אויך קיין געלט נישט געגומען, דאָס הייסט: דערפאָר, וואָס מען לאָזט מיך וואַשן די פלעשלעך, און איך האָב זיך געגרויסט. ס'איז אויסגעקומען, אַז איך לערן זיך אומזיסט אויף אפטייקער: אז מען פלעגט קומען פון די אַווערבוכס עפעס קויפן, פלעגט מען דאָרפן גוט, גוט וואַשן די פלעשלעך... און נאָך

— אָהאַ! — פּאַרשטייט שוין רחל, — בורזשוּעס, הייסט עס. דער טאַטע זאָגט: ער איז אויך גענוען אַ מאָל... אַ... בוכהאַלטער בייַ בורזשוּעס.

גלייוער עזנט דאָס געגאָלטע מויל און קלאַפּט פּאַרטאַכט מיטן פּסקל פון דער פייקע אָן די פּעדערשטע ציין.

— אינאיינעם מיט די גלינסקיס, די געשוועסטער-קינדער זייערע, — רעדט ער ווי צו זיך אַליין, — זענען די אַווערבוכס אַוודאי ווערט געווען ביי דריי פּערסל מיליאָן...

— גלינסקי? — טוט זיך רחל אַ כאַפּ, — ישראל גלינסקי? ער איז דאָך דער פּאָזיצער אין ראָט. ער איז אַ פּאַרבעהר, נאָר ער האָט לעבן זיין שטוב אַנדערטהאַלבן דעסיאַטין יונגן וויינגאָרטן. אַ ציקוואַסט מיט אים, מיט גלינסקין — ער קאָכעט זיך אין זיין וויינגאָרטן! ער מעג שטיין אויף אַ דאַך און פּאַרבן, נאָר אז עמעצער פּאָרט אָן אין שטאָט אַריין, שפּרינגט ער באַלד אַראָפּ פונם דאַך און לויפט וויין זיין וויינגאָרטן. ער באַרימט זיך: ער וועט באַקומען אַ פּאָכוואַלנע ליסט. וואָס ער פּאַרדינט אין פּאַרבערייַ קנאַקט ער אַריין אין וויינגאָרטן און אָליין קומט ער צו אונז צולויפן אָנקלייבן אַ רובל-פופציק אויף מעל. דער טאַטע לאַכט פון אים: „ישראל, פרעגט מען אים, וען שיקסטו שוין דיין וויינגאָרטן אויף דער וויסטאַווקע?.. יאָ, יאָ, ישראל גלינסקי... ער לייענט ביכער וועגן וויינטרויבן. און אַז דער אַגראָנאָם קומט אַראָפּ זאָגט אים ישראל: „איר הייבט, במחילה, נישט אָן צו פּאַרשטיין. וואָס אַזוינס איז אַ וויינגאָרטן". דער אַגראָנאָם לאַכט און אָלע האַלטן זיך ביי די זייטן...

— נו! נו! — גיט זיך גלייוער אומצופרידן אַ קרום, — דער איז אַ קבצן, פון אַלע יאָרן ווי זיין טאַטע. ער האָט זיך מיט די אמתע גלינסקיס גאָר נישט אָנגעקערט. איך מיין די גרויסע גלינסקיס — מאָדריאַטשיקעס... נאָר נישט אויפלכע רייכע ווי די אוערבוכס. די אַווערבוכס האָבן געבויט וואָקזאָלן, באַנען, און די גלינסקיס — קאָזאַרמעס, טורמעס. די צווערבוכס האָבן געהאַלטן צו די קינדער זייערע — גימנאַזיסטן, גימנאַזיסטקעס.

גלייוער צעווערעמט זיך אָלץ מער און מער, דערציילנדיק ווי

און האָט אפילו נישט געטראכט חתונה • צו האָבן מיט אַזעלכע וועמען; ער האָט געקלערט: אז ער וועט אהער אראָפקומען, וועט ער דאָ צום אלעם ערשטן אריינקומען צו די גלינסקיס און צו די אווערבוכס...

און עס איז ער איצט אראָפגעפאָרן און האָט אָנשטאָט די אווערבוכס און די גלינסקיס געטראָפן עפעס אן „איספּאָלקאָם", א „לייי-שפּאָר-קאָסע" און א „זיבניאָריקע-שוי"... עס קומט עפעס אויס, ווי ער, נחום גליוער, האָט אומזיסט געשפּאָרט געלט, אומזיסט נישט געהאָלפן זיינע קרובים, אומזיסט נישט חתונה געהאט... עס קומט אויס, אז מען דארף דאָ שטומערהייט רויכערן די פייקע און זיך צוקוקן, ווי דאָס שטעטל איז פאריתומט... פאַרלאָזט — עפעס גלאָט א שטעטל, אָן גבירים...

— ווָאַרים, איר פארשטייט, צי ניין? — קלאָפט ער אויס זיין אויסגעלאָשענע פייקע אויף דער פריזבע, ווו ער זיצט מיט רחלען, — ווָאַרים א שטעטל אָן א גבירישער שטוב איז... ווי זאָל איך אייך אויסמאָלן... איר פאַרשטייט?.. איך האָב קיין מורא נישט... איך בין אָמעריקאָנער בירגער, בין איך...

רחל שלָאָגט אים שוין מער נישט איבער און קוקט אויף אים מיט צעשראָקענע אויגן — זי איז אלט פופצן יאָר. זי איז אָפּגעטון אין אַלט קליידל, און א צעכאַזטע קאָפּטל, וואָס האָט אויסגעריבענע געלאָטעטע עלנבויגנס, און טראָכט, אז אט דער גאָסט, וואָס זיצט מיט איר אויף דער פריזבע, איז פון אָמעריקע און אז אין אָמעריקע זענען מן הסתם אלע מענטשן אזעלכע, ווי ער — מען רעדט דאָרט נאָרישקייטן רעדט מען, עפעס גלאָט אין דער וועלט אריין רעדט מען; זי באַשלוסט, אז קיין אָמעריקע וואָלט זי בשום אופן נישט געפאָרן. נאָר גליוער גייט נאָך אלץ נישט אויס.

איבערן שטעטל איז שוין לאַנג אויפגעאָנגען די לבנה. מען שיט אויס פון אלע דריי פארזאָמלונגען, ווי א מאָל יום-כּפור אויפדערנאָכט — פון אלע דריי בתי-מדרשים: מען פירט נאָך וויכוחים אין דרויסן, מען זאָמלט זיך אין רעדלער, מען שרייט זיך איבער אין גאַס; פוונווייטנס דאָכט זיך: מען איז דאָרט מחדש די לבנה.

עס דערנענטערט זיך אהער א לאָנגער ייד, א דאָרער מיט אַן אויסגעצויגן פנים, מיט אייגעפאַלענע באַקן און מיט א קליין בערדל—

פריער, אַז מיין טאַטע האָט נאָך געלעבט, פלעג איך גיין אַפטראָגן צו די אַוועראבוכס די איינגעבינדענע ביכער. איינמאָל, ווען איך האָב אָפגעטראָגן איינגעבינדענע ביכער, האָט מיך דאָרט דערזען זשעניע אַוועראָוך. זי האָט אַזוי געקוקט אויף מיר... שטאַרק געקוקט. דערנאָך האָט זי פּיי מיר געפרעגט, צי איך ווייל, זי זאָל מיט מיר לערנען רוסיש. זי האָט מיר געהייסן, אַיך זאָל אָנהייבן קומען צו איר פון מאָרגן אָן, גלייך צו איר צימער זאָל איך קומען, אין אויף מאָרגן, אַז איך בין געקומען, האָט זי שוין געוואַרט אויף מיר. איך האָב געזאָגט: ווי נאָר איך בין אַריינגעקומען, סאַרשלייסט זי אונטער מיר די טיר...

— זי האָט מיט אייך געלערנט? — פאַראינטערעסירט זיך זייער נאַיוו רחל.

— נאָ! אַזוי... א טאָג דריי, — שמייכלט איבער ע׳עס ביי גלי־ווערן איינע א בּאַק, — דערנאָך האָט זי געזאָגט, אַז ס׳האָט איר דער־עסן... און אַז זי האָט קאָפּ־שמערץ, זי וועט בעסער צאָלן פאַר מיר א לערער, ער זאָל מיך גרייטן צום עקזאַמען.

— זי האָט טאַקע געצאָלט?

— נאָ... נאָר דעם ערשטן חודש... דערנאָך איז זי ערגעץ אַוועק־געפאָרן. דערנאָך איז מיין מאַמען און מיר אָנגעקומען שיפּ־קאָרטן פון אונז רן א פּעטער אין אַמעריקע, און מיר זענען אַוועקגעפאָרן...

— ווער?

— איך און מיין מאַמע.

— ווהין?

— קיין אַמעריקע. און אין אַמעריקע...

גלייווער דערציילט, ווי אַזוי ע׳ און זיין מאַמע האָבן זיך אין אַמעריקע די ערשטע צייט שטאַרק געמאַטערט, ווי אַזוי ער, נחום גלייווער, האָט נאָכדעם אָנגעהויבן ביסלעכווייז צו פאַרדינען, און נאָך מער, ווי ער דערציילט, געראַנקט ער, ווי אַזוי ער האָט דאָרט, אין אַמעריקע, אָנגעהויבן אָפּצולייגן געלט; ער האָט דאָרט זיין אָפּגעלייגט געלט תמיד געמאַסטן אין געדאַנק מיטן גלאָס, וואָס עס פאַרמאָגן דאָ, אין דער אַלטער היים, די אַוועראבוכס און די גלינסקיס. ער האָט דערציילט קיינמאָל נישט געהאַלפן זיינע קרובים. ער האָט געשפּאָרט

שכר־טרחה

דאָס איז רחל'ס פאָטער מראָים טצפּליצקי, דער בוכהאַלטער אין דער ליי־און־שפּאָר־קאַסע. ער בלייבט שטיין, הערט זיך איין, ווי נחום גליווער רעדט וועגן די גלינסקיס און וועגן די צוווערבוכס און קוקט אים אָן מיט אויגן, וואָס זעען אויס בייז. וי שבת־צו־נאַכטס נאָך הבדלה.

— הער נאָר, דו — שלאָגט ער איבער דעם גאַסט, — פאַרוואָס פרעגסטו בעסער גישט אויף חיהן, אויף דער שוועסטער אויף דיי־נער?... מען זאָגט: ס'גייט איר גאָנץ גוט, איר און די קינדער. זיי זענען אין אָדעס, טאַנדייטניקעס זענען זיי... קום אין שטוב, רחל..

רחל גייט אַוועק מיטן פּאָטער אין שטוב, אים געבן וועטשערע גליווער זיצט א ווייל פאַרזאָרגט אויף דער פריזבע. דערנאָך הויבט ער זיך אויף און שפּאַנט פּאַמעלעך אַוועק אונטער דער שיין פון דער לבנה. ער רייבט אלע מאָל שוויצבלעך, שטיפט זיי מיט א ציטעריקער האַנט אין דער צוגעלאָשענער פייקע און טראַכט:

— וואָרים א שטעטל אָן א גבירישע־ שטוב איז, ווי זאָל איך אייך אויסמאָלן?... איר פאַרשטייט?... איך האָב קיין מורא נישט... איך בין אַן אַמעריקאַנער בירגער בין איך...

שכר־טרחה

—שפּאָלייאַנסקי, דער רוח זאָל אייך נעמען!
—שפּאָלייאַנסקי, אָן די ידים, זאָגט מען אייך!
—איר הערט, צי ניין?

שפּאָלייאַנסקי — א פּריוואַט־אַדוואָקאַט אין די פּערציקער — דער־פּילט א ווייבערשן שטויס פונקט אינם ווייכן אָרט, וואָס צווישן בויך און צווישן דער ברוסט. זיין גאַנצער דאַרער און לאַנגער קערפּער, די אומגעהויער גרויסע און רויטע וואָנצעס, די געגאָלטע בלאָסע באַקן מיטן געשוירענעם שאַרפן קמצל, וואָס אונטערן מויל, — דאָס אַלץ טוט א ציטער. זיינע הענט ווילן נאָך אַלץ עפּעס טון, נאָר באַלד קומט א צווייטער שטויס פונקט אויפן פּריעריקן אָרט און פונקט אזא וויבערשער און ווייכער:

— ממם... די הענט זאָלן אייך אָפּגעדאַרט ווערן, שפּאָלייאַנסקי... ביי שפּאָלייאַנסקין אויפן פּנים, אויף דער בלאָסער הויט, וואָס אין ביידע זייטן שאַרף־ביינערדיקער נאָז, באַווייזט זיך אָן אָפּשיין פון וואָקס. ער טוט זיך א וואָקל און פּאָלט ארונטער אין דער ווייכער קאַנאַפּע, וואָס אין אַיין הויך מיט זי נע קניען. זיינע קלייניע טונקעלע אויגן פּאַרציען זיך מיט א בוימלדיק הייטל, פּאַרגלאָצן זיך צו די וויעס צו און קוקן פון דאָרט אוף דער מאָדאָם רוטע קופּטשיקס פּולן ביוסט, אויף אירע פּלאָמענדיקע באַקן און גלאַנצנדיקע יונג־וויבערשע אויגן. ער זעט, וויי עס פּאַרשנורעוועט זיך אירע ליפּן, איר פּליישיק פּיסקל גרויסט זיך, אירע הענט — די הענט פון דער שענסטער נקבה אין שטאָט — טוען זיך א הויב־אויף, וויי אויף צו דערלאַנגען די סטעלי און הייבן אָן בריהש צורעכט מאַכן די קעמע־לעך מיט די האָר־נאָדלען, וואָס אין איר טונקל־בלאָנדן געקרויזטן פּאַרקעם. אירע לאַנגע שוואַרצע וויעס טוען עטלעכע מאָל א פּינטל אייַ. ער זיי מאַכן זיך אינגאַנצן צו.

האָט שוין וואָכן-לאַנג גאָרנישט נישט געגעסן און גאָרנישט נישט פאר־
דינט. דער זומערד קער בייטאָג נאָגט אים ביים לעפעלע, די גאַנצע
שטאָט מיט איר ארומיקן נאַקעטן באַרג אַרויף, מיט די פּאָר בעל-עגלישע
פייעטאָנעס, וואָס לאַנגוויליקן זיך אויפן שלעכטן מיסטיקן ב וק,
מיטן שניידערשן שטעפּן, וואָס דערגייט פון זייטיקע סיטקעלער, — דאָס
אַלץ דערעקט אים ביז גאָר; די הייזער, די מענטשן זענען אים אויס
פיל פּשוטער, ווי זיי זענען אין דער אמתן. לעבן קאָפּפּעראטיוו —
אַמאָל פּאָרטאָוואָס מאַגאַזין, אָדער „די רוסישע קלייט" — שטייט מען
אין אַ רייע און אַלע איבעריקע יידישע קליטלעך זענען אָדער אינ־
גאַנצן גשלאָסן, אָדער זיי באַווייזן פון זייער טיפער טונקעלער
בלינדקייט, ווי זיי לופטערן די לייזיק: פּאָליצעס. פון אייגנר אַזאַ
קראָם — אַ קראָם מיט אַ שילד: „פישטשע-בומאַזש. מאַגאַזין" —
יאָגט ארויס מיט לאַנגע טשי אַווע טריט אַ דאַרע־ גאַלאָגאנער האָן,
אוו נאָך אים יאָגט איבער דער גאַנצער בריים פון גאַס דער באַלע־
באָס פון „מאַגאַזין" — אַ צעפּלאָטענער יונגערמאן מיט אַ בייטל אויף
אַן אויג און מיט שטאַרק-געלאָטעטע געלע הויזן, ער איז אַ היקע־
וואטער און זייער א בייזער:

— כאַפּ אים! ככאַפּ אים! — געוואַלד, וועט ער, כאָטש אין גאַס
איז קיינער נישטא.

ער בויגט זיך שטארק אַן, צענעמט אין געלויף די הענט וי
אויף לאָזן זיך פליען און שרייט נאָך דעם האָן:

— אָ-נ-נוווווערן זזואַל איך דיך!.. זאָג איך דיר! אַמממיתה־
משונה אויף דיר!.. די כפרה זאָלסטו ווערן!

שפּאָליאַנסקין קלינגט אן רעכטן אויער, ווי נאָך אַ מסוכנעם
פּאַטש, און דאָס לינקע אויער חלומט זיך אַ ווידער-קול:

— שפּאָליאַנסקי, די כפרה זאָלט איר ווערן... אַנישט וויס איך
נישט, וואָס איר ווילט?

ער דערמאָנט זיך אָנם וויג, וואָס די מאַדאַם קופּטשיק האָט זיך
געטון, בעת זי האָט אים אָט די וועדטער געזאָגט, און א ם טוט וי־
דער צו איר אַ צי, ווי צו דער שענסטער נקבה דאָ אין שטאָט.
יעדנפאַלס האָט ער שוין איצט מער קיין חשק נישט גיין צו זיך
אַהיים, צו זיין פאַרוואָקסן שטיבל, צו זיין צעקנייטשטן קראַנקלעכ

— איר זאָגט בעס״ר, — פֿרעגט זי מיט פֿאַראיבל — וואָס וועט זיין מיט מיין שטוב: איך וועל האָבן צוריק מיין שטוב, צי נייַן?

— מיט דער שטוב?..

שפּאַליאנסקיס קול איז מיד און מאַט, ווי דער גליענדיקער זומערטאָג אין דרויסן, ווי די הייסע זון, וואָס ברענט קעגנאיבער די פֿאַרהאָנגענע פֿענצטער אַזוי שטאַרק, אז האָנען פֿאַרגעסן דאַרט צו קרייען. ער הויבט זיך אויף פון דער קאַנאַפּע, גלייכט אויס פון אונטן אין סטאַן די צוויי קנעפּלעך פון זיין קורצן אַדוואָקאַטישן ווייזיטקעלע און שפּאַנט זיך דורך איבערן צימער. זיינע אויגן מעסטן שייגעצדיק אָפּ די מאַדאַם רוטע קופּטשיק פון אונטן ארויף און פון אויבן אַראָפּ.

— מיט דער שטוב, מאדאם, — טוט ער א זיפּץ — מיט דער שטוב, האָב איך מורא, וועט גאָרנישט זיין...

ביי רוטע קופּטשיק שטשערען זיך די ווייסע ציין, ווי אויף אי־בערצוקרימען:

— אַזוי?.. עס וועט גאָרנישט נישט זיין?

זי פּלעכט איבער די הענט אויף דער ברוסט און פֿאַרלייגט דעם קאָפּ אויפן לינקן אַקסל. איין אויג מאַכט זיך ביי איר צו, דאָס צוויייטע קוקט אין דער קרום צו שפּאַליאַנסקין.

— שפּאַליאַנסקי, — זאָגט זי — די כּפֿרה זאָלט איר ווערן... זי טוט זיך א וויג אויף איין אָרט און לאָזט אויס:

— איך ווייס דען נישט וואָס איר מיינט?

שפּאַליאַנסקי קוקט אויף איר, אראָפּוואַרפנדיק דאָס בוימלדיקע הייטל פון זיינע אויגן. ער הייבט אויף די ברוסט צום קאָפּ-צו.

— נו, גוט, — פֿאַרדרייט ער די נאָז אין א זייט — אַבי איר ווייסט כאָטש...

דערנאָך טוט ער א לאַק מיט דער צונג די רעכטע און די לינקע וואָנצע, גענינט זיין שטעקעלע, וואָס מיט דער ווייסער ביינערדי־קער גאַלקע, אין גייט אַוועק אַן א זיי־נעזונט.

איצט גייט ער מיט דער הויפּט־גאַס און מיטן מאַרק צוריק צו זיך אַהיים, און א געפיל איז ביי אים אַזאַ ווי גלייך ער איז אין געריכט נאָר־וואָס דורכגעפאַלן מיט א פּראָצעס, אָדער ווי גלייך ער

פון אָט דעם גוי הענגט עס אָפּ׳צי די מאַדאָם רוטע קופּטשיק וועט האָבן צוריק אירע שטוב, צי ניין. עס געווענדט זיך בלויז אין אין זאך: אַז מ׳וועט אים אונטערוקן דאָס פאַפּיר׳ל וועגן קופּטשיק שטוב — דאָס פאַפּיר׳ל מיט דער מאַנ־פאַרגע, וואָס ער, שפּאָלי׳אַנסקי, האָט פאַרדרייט איז צי וועט ער זיך נישט כאַפּן אויף דער מאַניפאַרגע און וועט עס אונטערשרייבן, צי ניין.

— אַ כאמולע, — באַטראַכט אים פון דער זייט שפּאָלי׳אַנסקי — אַ גראָבער קאָפּ... נאָר ער וועט זיך כאַפּן... ווי איך בין אַ ייד... ער וועט נישט אונטערשרייבן, זעסט צי ניין?.. זעסט, ווי ער טראַכט צען מאָל אַבער אפילו וועגן יעדן דאָרף, וווהין ער גרייט זיך ארויספאָרן... נעכטיקע טעג! ער וועט נישט אונטערשרייבן... נאָר אויב אַזוי איז וואַרט... אפשר אַליין מאַכן ווייטער די מאַני־אָרגע?.. אַליין אונטערצושרייבן דעם פּאַרז׳צער און איר ווייזן, אַז ס׳איז אונטערגעשריבן... אַ?.. סיי־ווי־סיי בלייבט נאָכדעם דאָס פאַפּיר׳ל בײַ מיר אין קעשענע... איך נעם נאָכדעם און צעריס עס...

אבי׳ל שפּעטער שטייט שפּאָל׳אַנסקי אין גאס לעבן דעם אויסגעל׳יידיקטן הויף פון איספּאָל׳קאָם און טראכט בייניַיס א קאָן וווהין ער זאָל גיין. רעכטס געפינט זיך זיין פאַרוואָקסן שטיבל, זיין צעקנייטשט קרענקל׳עך וויב מיט די רויט־האָריקע קינדער און מיט דער טויבער גוייע, וואָס באדינט זיי. אוּן לינקס איז דער קאָאָפּעראַטיוו, דער מארק, די בעל־עגל׳ישע פייטאָנעס, די געשל׳אָסענע אין פוסטע קלייטן און, צוליעצט, זי — רוטע קופּטשיק, די שענסטע נקבה אין שטאָט, וואס מיינט, אז ער, שפּאָל׳אַנסקי, וועט זיך אומזיסט דרייען פאר איר זיין קאָפּ...

איצט האָט ער נאָך אמאָל אן אויסרייד אויף אריינקומען צו איר, זיך גלפינען מיט אַיר אויג אויף אויג אינם באזונדערן צימער, וואָס מיט די אראָפּגעל׳אָזטע פאָרהאנגען.

— איר האָט מזל, — וועט ער ביים אריינקומען איר זאָגן — ב׳האָב נאָר־וואָס געזעסן דעם פּאַרז׳צ׳ר...

וויב, צו די צוויי רויט-האָריקע קינדער, וואָס יאַקסן וויל־ד, וויי דער בוריאַן אין זיין פּאַרטרוקנטן גאָרטן, און צו דער אַלטער גוייע, וואָס באַדינט זיי. רעכטס אין גרויס ריין-אויסגעקוקטן הויף. וואָס פּאַרן איינפאַלקאָם, צרום א בריטשקעלע, וואָס מען האָט נאָר-וואָס אַרויסגע־שלעפט פון שאָפּע, דערזעט ער דעם גאַנצן אַרטיקן גרי־שן „קאָמכאָז". לעקנדיק מיט דער צונג די וואָנצעס, שפּילעט ער צו אויף זיך דאָס וויזיטקעלע און פּאַרטאַכט זיך א וויילע. דערנאָך כאַפּט ער אָן זיין שטעקעלע, ווי א קאָמעדיאַנט, פונקט אין מיטן גלייכט זיך אויף און שפּאַנט אַוועק צום „קאָמכאָז" מיט זיינע וויגנדיקע רעסאָרן־פיסלעך.

„זדאָראָוע בולע! — בּאַגריסט ער זיך אויף איינמאָל מיטן גאַנצן „קאָמכאָז" און טוט א הייב אויף זיין ברוסטל.

אויף זיינע רויטע וואָנצעס בלייבן העענגן א גרייטקייט צו די־נען. כאָטש אַליין וויסט ער נאָך נישט מיט וואָס עס וועט זיך אָנ־הייבן און מיט וואָס עס וועט זיך אויסלאָזן; אפשר — מיט אויסקנאַקן אַן אַנעקדאָט און דורך דעם ווערן מיטן גאַנצן עולם נעענטער, היימישער, און אפשר — מיט רעדן וועגן פּאַך־זאַכן, מיט דערציילן וועגן דעם פּלאָנטש, וואָס איז ארויס פּאַראַיקן בייַם אַראָפּגעזעצטן „קאָמכאָז", ווי אזוי מען האָט דעמסמאָל איבערגעפּלאָנטערט אלע געזונט און ווי אזוי די רעכטע האנט האָט נישט געוווסט, וואָס טוט די לינקע.

נאָר פונם גאַנצן באַקאַנטן „קאָמכאָז"-עולם, וואָס באַטראכט דאָס בריטשקעלע, קוקט זיך צו אים אום בלויז דער נייער אומבאַקאַנטער פּאָרזיצער — א פּאַרעקשנט-איינגעהויקערט גוייצל מיט געלע צייַן און מיט אָפּגעהאקטע פיר פינגער אויף דער לינקער פּאַרהאָרעוועטער האנט — א האנט פון א געוועלטיגעם אַרבעטער, אומקוקנדיק זיך, הערט ער נישט אויף צו רעדן מיט די ארומיקע וועגן דער געגנט, וווהין ער גרייט זיך נאָך היינט מיט אָט דעם בריטשקעלע אַרויספּאָרן.

— וועל איך זיין — צייטלט ער אויף די אָפּגעהאקטע פיר פינ־גער — אין קוצעביעוקע.. אין מאידאַנאָווקע, אין ליכאטש, אין ברו־קי, און פּאטאשעווקע... א? וואָרט... וואָס אין פּאָטאשעווקע? ניין. וויי קומט אַהער פּאָטאשעווקע?

וועל קראַפירן, איך בין גרייט צו רי סק אויף זיך די האָר, איך ברעך ווי אין א טיפוס, אירּ־הערט, שפּאַליאַנסקי?..

שפּאַל אַנסקי האָט זי באַטראַכט פון קאָפּ ביז די פיס, ווי מען באַטראַכט א שטיקל סחורה, בעת מען וויל וויסן, וויפל איז עס ווערט.

— איר ברענט? — האָט ער איבערגעפרעגט און זיך געגעבן אַ שטאַרקן קראַץ פריער אין איין וואָנצע, נאָכדעם אין דער צווייטער, — נו, איז דאָ אַן עצה... אויב איר ברענט, קאָן מען אייך לעשן.

— ניין, הערט אויף, — האָט זי נאָך געשווינדער געמומפן שאָקלען מיט די העלישׁ־רויטע צוזאַמענגעצויגענע עגונה־ליפּן — איך רעד צו אייך, ווארים עס טוט מיר ווי, איך וועל צעריסן ווערן אויף שטיקלעך, איך וועל רייסן אונטער זיך די ערד, איך וויל צוריק מיין שטוב, וויל איך.

— אָט־אָט־אָט — האָט געזאָגט שפּאַליאַנסקי, — איך האַלט שוין מיט אייך אויף א דרך: דער עיקר איז וועלן...

ער האָט צוגעמאַכט אין אייגל, און מיטן צווייטן האָט ער בייגייס, ווי צום ערשטן מאָל אין לעבן, באַמערקט, אַז שיין און חנעוודיק איז איר פּנים איבערהויפּט אַרום דער נאָז און אַרום די אויגן, און אַז אויסגערעכנט צו אָט דעם חן, וואָס אַרום איר נאָז און אַרום אירע אויגן, נאָגט בייּ אים אונטערן לעפּעלע.

— לאָם איך אַזוי געזונט זיין, האָט ער אויסגעלאָזט, — ווי בייּ מיר האָט איר געפּועלט, אַלמאי זאָל איך אייך לייקענען... איך וועל אייך זאָגן דעם גאַנצן אמת: איך וויל אויך...

— שפּאַליאַנסקי, הערט אויף צו מאַכן שטיק.

— וועלכע שטיק?

— איך מיין אייך זאָך און איר מיינט אַ צווייטע.

— וואָס מיינט איר דען?

— איך מיין די שטוב.

— נו, אויב אַזוי, מיין איך אויך די שטוב, וואָרט, — האָט ער רייבנדיק דעם קאָפּ געמומפן אַרומשפּאַנען, — ס׳אַ אפילו אַ שווערע זאָך... אויפן בוידעם אַ יריד, נאָר גאָרנישט...

און ער האָט ווידער מיטן בליק זי אָפּגעשאַצט, וויפל זי איז ווערט.

שוין אַ תּדשים פיר זינט מען האָט אַראָן קופּטשיקס פּארשיקס און קאָנפיסקירט ביי אים זיין שטוב מיטן גאַנצן פּאַרמעגן פּאר שפּעקולאַציע — זייענדיק אָנגעשטעלט און אן פּקויפּנדיק ברויט פּאר דער מלוכה, האט ער ביי זיך אין שאָפּע אויסבאַהאַלטן אַ פּאָר טויזנט פּוד ווייץ און זיי געהאַלטן אויף אַ יקרות.

שוין אַ פּאָר חדשים זינט זיין ווייב, רוטע קופּטשיק — אַן אויס-געפּאַשעטע, אַ פּאַרצויגענע אין גאָרסעט, אַן אויסגעפּוצטע עגונה, וואָס איז איבערגעגאַנגען צו אַלטע שווער-און-שוויגער אויף קעסט — האָט אָנגעהויבן אויפצורעגן פּאַרבייגייענדיקע מאַנסלייט מיט איר לייכטיקן שטיין און זיצן אויף די טרעפּלעך פון איר שוועכער גאַניק. מיט איר תמיד-געקרויזטן פּאַרקעם, מיט איר תמיד-פּאַרטשאדעטן בליק — א בליק פון שטענדיקן ערב-חתן-מאָל.

און שוין אַ וואָכן זעקס זינט זי האָט איינמאָל — אין זייער אַ הייסן זומערדיקן בייטאָג — אָפּגעשטעלט דעם פּארבייגעגאַנגענעם שפּאַנסקין, אים אריינגערופן צום שווער אין שטוב, זיך פּאַרמאַכט מיט אים אין א באַונדער חדר, ווי די פּאַרהאַנגען זענען געווען אראָפּגעלאָזט צוליב דער גרויסער היץ אין דרויסן און צוליב די פליגן, וואָס זשומען שטאַרק אין קיך און אין די ארומיקע צימערן. זי האָט אים דאָרט אפילו נישט געבעטן זיצן; זי איז צוגעגאַנגען צו אים אַזוי נאָענט, אַז ער האָט אויף איינמאָל דערפילט סיי די היץ פון איר ברענענדיקן קערפּער, סיי דעם ריח פון איר געפּודערט מויל — א ריח פון נייער לייקענער הענטשקע.

— הערט, שפּאַניאנסקי, — האָט זי אויף גיך גענאָזט לויפל אירע העלישׂ-רויטע פּולע ליפּן, און איר ברענענדיקע באַקן זענען דערביי געבליבן אומבאַוועגלעך, גלייך אינם שמועס נעמען זיי קיין אַנשטייל נישט, — איר הערט, וואָס איך רעד צו אייך? איך ווייל האָבן צוריק מיין שטוב. איך בענק, אז דער רוח נעמט מיך צו, איך וועל עס נישט אויסהאַלטן... אין שטוב האָט מען באַזעצט דעם וועטערינאַר, עפּעס א זשלאָב דאָרטן. אַז איך גיי דורך און זע, ווי אָט דער קאָנאוואל זיצט דאָרט אויפן גאניק, אָדער ווי זיינע ממזרים שפּילן זיך אויף די טרעפּלעך, פיל איך, אז איך וועל עס נישט אויסהאַלטן, איך

גאַנצער יצר-הרע הייבט זיך אָן עפּעס ווי פון אָט די הויכע אָפּצאָסן, זי זיצט גאַנצע טעג בייַ אַלטע שוועה-און-שוויגער אויפן גאַניק. זי איז געווען רייך. חוץ דעם, וואָס זי קער זיך אָן די אַלטע קופּטשיקעס אַ שנור, קער זי זיי נאָך אָן אַ געשווינדסטער-קינד. זי פלעגט מיידל-וויז קומען אַהער צו גאַסט פונם נאָענטן שטעטל, וווּ זי האָט געוווינט, אין ער, שפּאָליאַנסקי, איז נאָך ד מאָלט געווען אַ האַלב סעקרעטאַרל, אַ האַלב-שיק-יונגל בייַם געוועזענעם אַלטן פריוואַט-אַדוואָקאַט. דעם משומד, אַ מין משרתל איז ער געווען...

שפּאָליאַנס ין האָט פשוט אָ-געכאפט א רחמנות — א רחמנות, וואָס אזעלכע, ווי רוטע קופּטשיק, האָבן וועגן אים אפילו קיינמאָל נישט געטראכט. אים איז אויסגעקומען, אז אין דעם זינען איז ער פון חמיד-אָן עפּעס א מ דנער אָרעמאַן. און קיינער האָט זיך קיינמאָל זיין קריוודע נישט אָנגענומען...

און אָט — פון דעמאָלט אָן:

פון דעמאָלט אָן האָט ער אָנגעהויבן צו פילן א פאר טשאדעט מיד־ייט אין די געהירן און אין אלע אברים, און אלייו האָט ער אויפגעהערט צו וויסן, פונוואַנען די מידקייט קומט צו אים: פון די היס זומער-טעג, וואָס ברענען אויס די גרעזער, טרינקען-אויס די טייכן ארום דער שטאָט, פאַרפלייצן די געגנט מיט בלע־זשעניש פון צעפרעגלטער זון, צי פון עק הו פט-גאס, פון דאָרט, וווּ אויף די טרעפלעך פ שוער-און-שוויגערס גאניק זיצט גאנצע טעג רוטע קופּשיק — דיון שענסטע נקבה אין שטאָט, שפּאַרט די אויסגעפּ שלטע מאָרדע צויפן פויסט מיט די מאניקירטע נעגל און געדענקט, וואָס זי האָט אים. שפּאָליאַנסקין, צוגעזאָגט:

„— איך וועל באצאָלן... קיין זאך וועט מיך נישט אָפּשטעלן"...

פון דעמאָלט אָן גייט שפּאָליאַנסקי אלע בייטאָג צו ד קופּטשיקעס, שטעלט פעסטע טריט, זעט אויס פארמוחט, באמערקט נישט קיינעם אויפן וועג און טראכט מיט אנטשלאָסנקייט:

— זאָל זיין, וואָס סיועט זיין... איינמאָל אין לעבן!

— וויי נאָר ער באווייזט דאָרט זיין נאז, אזוי באלד לויפט רוטע קופּטשיק מיט איין אינם באזונדערן חרר, וואָס טיט די אראָפּגעלאָזטע פּאָרהאנגען.

— נאָר גאָרנישט, — האָט ער א מאָל געטאָן — איך וועל קומען אַהיים, וועל איך א טראַכט טון.

— זע נאָר! — האָט זי אים אָנגעקוקט, ווי א יאָלד — ער וועט ערשט א טראַכט טון! וואָס דאַרפט איר טראַכט?.. איר האָט פאַר דריי וואָכן אָפגענומען יאַנקל ווייסבערגן די שטוב און שלמה וואָליס די שטוב?... איך דאַרף אייך נישט לערנען.

— ס׳א משל, — האָט איר שפּאָליאַנסקי איבערגעשלאָגן מים א ניגון פון לערנען א פשטל — בייַ יענע זענען די הייזער פאַר פּינף יאָרן געווען נישט קאָנספיקירט, נאָר נא-צי-נא-לי-זירט — א חילוק צוויסל. אויף יענע האָט מען נאָר געדאַרפט דערווייזן, אז זייער וועלט איז איצטער נידעריקער פון דער נאָרמע...

— וואָס טויג מיר מעשיות? — האָט זי אים אָפּגעהאַקט — איך וויל פון גאָרנישט וויסן...

זי האָט געשווינד אַראָפּגעלאָזט דעם לעצטן פּאָרהאַנג, וואָס איז אין צימער אויף אייגעם א פענצטער נאָך געבליבן פאַרהויבן, געשווינד א קוק געגעבן, צי אין צווייטן צימער, קעגנאיבער דער צוגעמאַכטער טיר, איז קיינער נישטאָ; זי האָט זיך אָנגעלירט אָן שפּאָליאנסקין מיט איר ברוסט און האָט. וויסלעך וויי אין גרויס היץ, א בליץ געטאָן אויף אים מיט די גלאַנצנדיקע יונג-וויבערשע אויגן:

— קיין זאַך — האָט זי געזאָגט — וועט מיך נישט אָפּשטעלן, איר הערט?... איך וועל באַצאָלן! קיין זאַך וועט פאַר מיר נישט זיין מייער.

שפּאָליאַנסקין האָט איבערגעטרוקנט אין האַלז, און די אויגן האָבן זיך אים פאַרגלאָצט פון איבערלייגן בייַ זיך אין קאָפּ, וואָס זי מיינט; ער האָט אַזש א קרעכץ געטון:

— נו, גוט... זאָג איך דאָך... איך וועל קומען אַהיים, וועל איך א טראַכטן.

נאָר קומענדיק צו זיך אַהיים, האָט ער גלייך אָנגעהויבן צו טראַכטן נישט וועגן דער קאָנספיסקירטער שטוב, נאָר וועגן דעם זעלטענעם שטיק נקבה, וואָס הייסט רוטע קופּטשיק, און איר מאַן איז פאַרשיקט איך לאַנג, לאַנג, און אַליין איז זי אויסגעפאשעט, תמיד אויסגעפּוצט, תמיד פאַרשנורעוועט אין גאָרסעט, פאַרצויגן אין העלע זאָקן, אין לויכטיקע טופליעס מיט יצר-הרעדיק היכע אָפּצאַסן — דער

קניפל און זענען נאָך פון אמאליקע. גבירישׂ-קמצנישע יאָרן געווינט צו ענטפערן יעדן אָרעמאן, וואָס קומט נאָך א נדבה: „גייט געזונ-טערהייט, מיר האָבן אייך נישט וואָס צו געבן". ווי נאָר די שנור זייערע הייבט אָן צו פארהויבן די פּאָרה-נגען און עפענען מיט כּעס די פענצטער, אזוי באלד הייבן זיי אָן שניצן זייער הויך די נעזער, זיך קראצן און הוסטן, און פון דעם דרינגט תמיד שפּאליאנסקי, אז די אלטע לייט ווייסן שוין פון לאנג, מיט וואָס זייער שנור מיינט זיך פונאנדערצאָלן. עס דאָכט זיך, אז עס גייט זיי נישט אָן, עס אָרט זיי נישט, אבי יענע, די שנור זייערע, זאָל האָבן צוריק די שטוב און זאָל אויפהערן צו עסן ביי זיי קעסט. און נאָך דאָכט זיך: מיט יעדן מאָל שניידן די נעזער זענען זיי דאָך אויסן צו לאָזן הערן אים, שפּאליאנסקין:

„— זי איז דאָך גערעכט, די שנור... דאָס דאָזיקע-אָ... אויף נאמנות קאָן מען עס נישט גלויבן. און איינלייגן... איינלייגן איז דאָ, אויך נישט שייך".

איצט אָבער גייט שפּאליאנסקי צו דער מאַדאָם רוטע קופּטשיק צום לעצטן מאָל, ער גייט שטאַרק פארמוחט, באמערקט נישט קיינעם אויפן וועג און איז פול מיט באשלאָסנקייט, אז זיין טרחה וועט ער נישט לאָזן פארפאלן וועדן. די שטוב מעג טאָקע זיין יבש, אָבער ער, שפּאליאנסקי... ער האָט זיך געדרייט זעקס וואָכן דעם קאָפּ, צי ניין?.. ער איז נישט פון די מענטשן, וואָס לאָזן זיך שפּייען אין דער קאָשע... וואָס-זשע? אומזיסט?..

— אַיר האָט מזל פון א גוי, — האָט ער ביים אריינקומען גלייך א זאָג געגעבן מים אזא פארשטיינערט אין אומעטיק פנים, ווי ער אַליין וואָלט איר אזא טריפּענעם מזל נישט פארגינען — כ'האָב נאָר-וואָס געזען אים, דעם פרעדסעדאטעל אַליין... איר פארשטייט, צי ניין?.. איך גיי מיר אזוי נאָר-וואָס צוריק פון אייך און טראָכט: „וואָס וועט דאָ זיין? די שטוב, טראכט איך, איז אין פעסל", און ווי איך שטיי אזוי און קראַץ זיך, דערזע איך דעם מר-בר-רב-אשי אַליין. איך קוק זיך צו: יאָ, ס'איז ער, ווי איך בין א ייד. איר קאָנט אים?.. מיט די אָפּגעהאַקטע פיר פינגער.. דער אמתער כאָמולע ער שטייט זיך איינער אַליין אין הויף פון אינפאָלקאָם און באַטראָכט

— נו? — פרעגט זי ביי אים — שפּאַליאנסקי, דער רוח זאָל אייך נעמען, זאָגט גיכער: וואָס הערט זיך?..

דערבייַ קוקט זי זיך אום צו דער פּארמאכטער טיר אזוי גע־שווינד, וויַ גלייך זי וויל וויסן:

— קאָן מען שוין אַנהויבן זיך פּונאנדערצאָלן?

שפּאַליאנסקי טוט א קוק אויף איר ברענענדיק פּנים און אויף אירע אויגן באשלאָסט, אז זי איז א קרעמערקע... א קרעמערקע פון געבוירן. אים ווילט זיך אַזש א קריץ טון מיט די ציין: „זעסט, צי ניין?.. זעסט, ווי זי האלט קאָפּ?.. נארן וועט זיך אזוינס נישט לאָזן"...

— וואָס זאָל זיך הערן?.. — טוט ער א זיפּק, — ביטער. די שטוב איז קאָנפּעסקירט פּעסט. איר פּאַרשטייט, צי ניין? וואָס קומט אַרויס, וואָס מען קאָן זי איצטער אָפּשאַצן נידריקער פון דער נאָר־מע?.. אז סע גאָרנישט דאָס וואָס נאָ־צי־נאָ־לי־זירט...

דעמאָלט ווערט רוטע קופּטשיק מיט אמאָל געלאָסן און טרעט־אָפּ פון אים אַן אייז־קאַלטע אָן א זייט. אירע פּאַרשנורעוועטע ליפּן פּאַרקרומען זיך:

— איז דאָס — פּרעגט זי — זענט איר מיר געקומען זאָגן? א דאַנק אייך פּאַר א בשורה!

פּייל־אויס־בויגן פּאַרהייבט זי די פּאַרהאַנגען און פּראַלט פו־נאַנדער מיט כעס אלע פענצטער אין גאַס אַריין.

— נו, איז זיצט, — זאָגט זי אומישנע הויך און בריישלעך און קוקט אויף אים, ווי אויף א יאָלד — זיצט, איך בעט אייך... סקאָצל קומט מיט א ווייזיס... אפשר וועט איר טרינקען טיי?.. אפשר וועט איר עסן אייניגעמאַכץ?..

שפּאַליאַנסקי קוקט אויף איר, ווי אויף א גזלן. ער איז גרייט אַנהייבן צו רעדן וועגן דעם, וואָס ער איז נישט איר טאַטנס משרת — שוין זעקס וואָכן, אז ער דרייט זיך א קאָפּ מיט איר שטוב און האלט אין איין אומזיסטיקן ארומלויפן...

נאָר פונקט דעמאָלט ווערן אין צוויטן צימער אָדער אויפן נא־ניק מיטאַמאָל לעבעדיק אירע שווער און־שווינגער — זייער אלטע און זייער קאַרגע לייט, וואָס מעלה־גרהן פון זייער אויסבאַהאלטענעם

שפּעטער, ווען שפּאַליאַנסקי איז אַרויסגעקומען פונם צימער, וואָס מיט די אַרמפּגעלאָזטע פּאָרהאַנגען, און פון די קופּטשקעס הויז, איז אים מער נישט אָנגעגאַנגען סיי דאָס, וואָס די אַלטע זייער קאַרגע שוועסטער-און-שוויגער שניצן אונטער זיינע פּלייצעס זייער הילכיק די נעז, סיי דאָס, וואָס מיט יעדן נייעם שניץ זענען זיי אויסן אים, שפּאַליאַנסקין, לאָזן הערן:

„— דאָס דאַזיקע-אָ... אויף נאמנות קאָן מען דאָס נישט גלויבן..."

שפּאַליאַנסקי האָט זיך צו זיי אפילו נישט אומגעקוקט.

— שניצט, שניצט, — האָט ער געטראַכט — כ'האָב אייך שוין אין דער ערד. איך בין נישט אייער טאַטנס אומזיסטקייט משרת. איך האָב מיר מיינס אָפּגענומען.

נאָר אַרויפקומענדיק אויף דער מיט פון הויפּט-גאַס, האָט ער פּלוצים דערזען, ווי דער פּאַרזיצער פון „קאָמכאָ" פּאַרט-אָן אַקעגן אויף יענעם זעלבן בריטשקעלע, וואָס איז פריער געשטאַנען אין הויף פון איכפאַלקאָם, ער טרייבט אַליין אָן דאָס פערד און די לינקע האַנט, וואָס מיט די אָפּגעהאַקטע פיר פינגער, איז בייַ אים אונטערגעהויבן, גלייך ער ווילּ נאָכאמאָל אויסציילן די דערפער, וווהין ער לאָזט זיך איצט פּאָרן:

— „ווילּ איך זיין, הייסט עס, אין קוצביעווקע, אין מאידאַנאָווקד, אין לייכאַטש און אין פּאָטאַשעווקע?... וואָס האָב איך צו טון אין פּאָטאַשעווקע?..."

שפּאַליאַנסקי האָט אַזש אָפּגעטאָן אין א זייטיק סיטקלע אַזוי שטאַרק האָט ער זיך דערשראָקען, כאָטש דאָס פּאַפּירלּ איז גלייגן בייַ אים פעסט אין טאַש — אָט קומט ער אהיים און פּערברענט עס. א פּרציטערטער האָט ער איבערגעוואָרט אין סיטקלע ביז ינער איז דורכגעפּאָרן, און א געפּילּ איז געווען בייַ אים א מאָדנער— ווי גלייך דעם פּערברעכן איז ער באַגאַנגען נישט אַקעגן דער חתן-מאַלדיקער מאַדאַם רוטע קופּטשיק און נישט אַקעגן איר איז ער שולדיק — שולדיק איז ער בלויז, וואָס אין אָט דער געשיכטע האָט ער אריינגעמישט דעם נאָמען פון דעם איינגעהויקערט-פּאַרעקשנטן גויכ. דעם געוועזענעם ארבעטער מיט די געלע ציין, וועמען זיין ארבעט

דאָרט עפעס אַ בריטשקעלע, באטראַכט ער, און דער איספאָלקאָם איז שוין גאָר געשלאָסן, ס׳איז שוין גאָר נאָך אַלע זאַניאַטיעס. טו איך מיר אַ טראַכט אויף גיך: „ווי גאָט וועט געבן! איך וועל צוגיין און וועל אים דאָ אויפן אָרט דערלאנגען דאָס פאַפּירל וועגן דער שטוב, מה נפשך: וועט ער דערשמעקן די מאַניפּאַרגע, בין איך דאָך פאַרפאַלן, וועט ער מיך הייסן איינזעצן און שוין, אלא נישט, איז דאָך גוט, בין איך דאָך אויפן פערד"... אקיצור, איך ווייס נישט, וואָס מיט דעם גוי איז געווען, דאָס פאַפּירל האָט ער דווקא איבערגעלייענט איין מאָל, אַ קוק געגעבן אויף מיר, איז מיר געווארן פינצטער און וויסט אין די אויגן, כ׳האָב אַראָפגעלאָזט דעם קאָפּ. מיטן דערין הער איך: „נו, גוט, זאָגט ער, איך פאָר איצטערט אַוועק אויף עטלעכע טעג, וועל איך עס דיר אונטערשרייבן שוין טאַקע דאָ אויפן אָרט"... אָט האָט איר עס, דאָס פאַפּירל — אונטערגעשריבן, איר זעט?.. מיט אַ טשערנילני קאַראַנדאַש... קוקט, איך בעט אייך, ווי אַ בחור לייגט אַוועק אַ חתימה... אַ מין קוואַס — קאָטשערעס מיט לאָפּעטעס...

— גיט אַהער... קומט אַהער... ווייזט!..

ביי דער מאַדאַם רוטע קופּטשיק האָט זיך דער ביוסט געהויבן געשווינד. ווי נאך אַ לאַנגן טאַנץ, די צונג האָט געלעקט די פאַרטרוק טע פּולע ליפּן, די העלישׂ-רויטע באַקן האָבן ווירקלעך געברענט מיט אַזאַ היץ, ווי אין העכסטן גראַד טיפוס. זי האָט אַ קוק געגעבן זייער געשווינד פריער אויף שפּאַליאַנסקין, נאָכדעם אויף דער חתימה, אויפן גאַנצן פאַפּירל, וואָס שפּאַליאַנסקי האָלט אין די הענט פעסט גרייט אויף אַרייַנצולייגן עס צוריק צו זיך אין טאַש, דערנאָך איז זי געשׂ וינד צוגעלאָפן צו איין אָפּן פענצטער, צו אַ צווייטן, געשווינד זיי פאַרפאַלט אויף די קייטלעך, געשווינד אַראָפגעלאָזט די פאַרהאַנגען, איר שנעלער און שוערער אָטעם האָט געפּריס אן פאַרשׂשאַדעט, ווי די גלי נדיקע זומער-טעג, וואָס ברענען.יס די גרעזער און טרינקען-אויס די טייכן.

בירגער וואָלי ברענער

האָט איצט אַרויסגעשיקט אויף דער געגנט און וועמען עס קומט אַן אַזוי שווער אויסצורעכענען אויף די אָפּגעהאַקטע פינגער:

„— קיין קוצעביעווקע, מאַידאַנאָווקע, ליכאַטש ברוקי און פּאָטאַשעווקע... וואַרט, פּאָטאַשעווקע אויך?.. וואָס דאַרף איך דען טון אין פּאָטאַשעווקע?..“

בירגער וואָלי פרענער

אָלע זונטיק פֿאַרטאָג, פֿינקטלעך ווי אַ זייגער, קומט מיטן גע־
פֿאָקטן פֿאָסט־צוג קיין מאָסקווע דער וואָלד־בראָקער וואָלי ברענער.

— הער אַ מעשה! — ווונדערט ער זיך מיט אַזא אויסזען, ווי
גלייך ער וואָלט האָבן קפיצת־הדרך — ננאַ!.. שלום־עליכם, מאָסקווע.

אויסגעלייגט, מיט אַ געפיל פון אַ בריטלעכן שטאָט־באַלעבאָס
נעמט ער אַראָפֿ זיין האָנטרענצל פון דער פּאָלעצע און פֿאַרלאָזט, ווי
אַ גרינגער פֿאַרשוין, דעם וואָגן.

— נו, נו, נו, -- שמייכלט ער צו מענטשן, ווָאס שטייען שוין
פֿאַר אים אין דורכגאַנג — סע דאָ צייט, סע דאָ צייט.

אַרום לאַנגן צוג איז אַ שטופּעניש. אונטער די פּיס וואָלגערן
זיך קלענערע און גרעסערע פּעק, קולות פון פּאַסאַזשירן, פון גוייעס,
וואָס זענען איבערגעלאָדן מיט מילך־קריגלעך, מישן זיך אויס מיטן
צעשראָקענעם געפּיידער פון הינער און פון קאַטשקעס, וואָס האָבן
פון האַלבער נאַכט אָן געקייעט און געקוואָקעט אונטער די בענק.
שווערע אייליקע שטימלעך זענען נישט, וווהין און אויף וואָס זיי
שפּאַנען!

— אוי, פעטער, שרייט עמעצער — האָט איר מיר אָנגעטראָטן
א מקח!

נאָר דאָס אַלץ איז וואָלי ברענערן שוין פון לאַנג באַקאַנט און
רופט נישט אַרויס ביי אים קיין שום פראָטעסט־געפילן, ווי, למשל,
א רעגן אָדער א שניי. כּמעט אַלע פּנימער זענען אים דאָ אויס
היימיש.

— דאָ טוידאַניא! — שרייט ער צום קאָנדוקטאָר און טוט צו אים
פונווייטנס אַ הייב די האַנט — דאָ טוידאַניא טאָוואַרישטש!

מאָסקווע, און אַלע זונטיק פֿאַרטאָג קומט ער צוריק קיין מאָסקווע פֿאַרברענגען א טאָג מיט זייַנע קינדער. ער האָט זיי דריי גערעטעניע פֿאַרשוינען פונם צווייטן געשטאַרבענעם וויב:

גוסטע,

לאָטע

און פּאָליע.

— „דריי זאָלן געזונט זיין" — רופט ער זיי אין האַרצן.

— „סאָסנעס, קיין עין-הרע" — רופט ער זיי אין גאַנצן.

די עלטערע צווויי זענען מאַשיניסטקעס, די דריטע לערנט זיך.

אז ער קומט מיטן גרויען טאָג-ליכט צו זיך אהיים אינם גענסל, וואָס אַרום טרובנע-פּלאַץ, שלאָפן זי נאָך אַלע דריי. אינם טונקלן קאָרידאָרל קענאיבער דעם האַלב-פֿאַרהויבענעם פּאָרהאַנג דערזעט ער פייכטע עמאַלירטע שילדלען, הויכע בליץ קריגן, נאַסע שמעקעדיקע שטיקלעך זייף און נאָך אַנדערע סימנים, וואָס באַווייזן, אז „חברה" האָט זיך נעכטן ביז שפּעט אין אָוונט אָנגעטון וווילטאָג, זיך געצוואָגן די קעפּ, זיך געוואַשן די יונגע שיינע לייבער. ער קוקט א ווייל אויף אָט די סימנים מיט א שמייכל אין די אויגן. זיין רעכטע האַנט איז גרייט א שאַר צו טון די באָרד אויף רעכטס און אויף לינקס, דער נאָז וויל זיך פון פֿאַרגעניגן געבן א שמאָרץ, זיין מויל וויל א לאַך געבן און באַווייזן דעם לאָך פון פּאָרנדיקן צאָן:

— אָט אזוי... מאָדצי רעביאַטע!

אויפן הילצערנעם נישט געפֿאַרבטן טאַבורעט, לעבן דער עטאַליעוע שיסל, דערזעט ער א קיילעכדיק רייפּלע פון צונויפּגעדרייטע האָר. זיין בליק קאָן זיך א ווייל פון דאָרט נישט אָפּרייסן. ער נעמט די האָר אין דער האַנט, באַטראַכט זיי און טוט זיי א שמעק.

— לאָטעס האָר, — דערקענט ער זיי אין זייער שוואַרצער קוים-קוים רויטלעכער פֿאַרב — נישקשה, א רעכטע פּאַלע ביי איר... וויפל זי וועט נישט אויסרייסן מיטן קעמען, וועט איר נאָך אַלץ בלייבן מער האָר אייַדער אַנדערע צווויי... קיין עין-הרע א מויד...

דערנאָך הענגט ער אויף דעם מאַנטל, וואַשט זיך שטיל אָפּ און עפנט שטיל די טיר אין צימער אַריין. אין דער נאָז טוט גלייך א שלאָג א וואַרעמער ריח, אַן אָנגענעמער, ווי דער ריח אין א מע-

און ער שפּאַנט אַוועק צופֿוס פון וואָקזאַל.

ער איז אַ מיטלוווקסיקער פּעסטער ייד אין די זעכציקער: זיין קלייניע ציכטיק-גראָלעכע בּאָרד — אַ בּאָרד פון אַ געוועזענעם שיינעם בלאָנדן מאַנסביל — בּעט זיך מען זאָל זי שאָרן האַלב אויף רעכטס, האַלב אויף לינקס. אויף זיין לינקער באַק, אַרום דער קלייניער בראָדעווקע, שוועבט אַ חנדל פון אַמאָליקע יונגע יאָרן — אַ חנדל, וואָס שרכנט אים תמיד זייער גרינג צונויף מיט וויל־פּרעמדע מענטשן. אויפן קאָפּ טראָגט ער אַ קעפּקע, ווי אַלע סאָוויעטישע מענטשן, נאָר די קצפּקע איז אים אָנגערוקט אַ ביסל אָן אַ זייט, ווי בייַ אַ האַלב־אויסגעלאָזטן בחור׳ל. זיין פּנים איז גרייט תמיד צו שמייכלען, תמיד צו באַווייזן, אַז פון פּאָרנט פעלט אים שוין אַ צאָן. פון זיין עלטן לעדערנעם ווענ־רעצל שמעקט מיט אייער־בייגל, ווי אמאָל, ווען ער איז נאָך געווען אַ האַלבער וואָלד־מענטש; פון אים אַליין שמעקט מיט ביינאַכטישן איבערגעפּולטן חאָגאָן, מיט זיצן צוגעשפּאַרט אין אַ וויגל און דרעמלען, נאָר אינע־וויניק, אין זיך, איז ער וואָכעדיק און פּריילעך:

— לאָם־טע־דערי־טאָם, לאָם־טע־דערי־טאָם — זינגט זיך אים אי־נעווייניק אַ לידל.

אַרום־און־אַרום פּויל־ן זיך גרוי צו ווערן די פּענצטער. אויף די גאַסן צו די פּאַסאַדן פון די מויערן טויזיעט זיך נאָך די נאַכט. אַן אייניקע דראָשקע, אַז זי פּאָרט דורך, קלאַפּן אירע רעדער הויך, ווי אויף אויפצוועקן זיך אַליין. דאָ און דאָרט, בייַ רויטע און גרינע פייערן, לייגט מען איבער די רעלסן פונם טראָמוויי און מען וואַרפט איבער די שטיינער פון ברוק. וואָלי ברענער קוקט צו אָט דער אַרבעט מיט מבינות פון אַ תושב און איז פאַרבייגייענדיק גרייט צו שמייכלען און צו באַווייזן, אַז פון פּאָרנט פעלט אים שוין אַ צאָן:

— אָט אַזוי... איך האָב אַרייננעלייגט מיין פרייטיק־צונאַכט ס, סאָ לייגט, זייט מוחל, אַריין אייער זונטיק־צונאַכטס... אָט אַזוי, חבֿרימ־לעך — שותפות איז שותפות.

ער פּאָרט שוין אַזוי אַרום אַ יאָר דריי. אַלע מאָנטיק קריגט ער אָרדערס אויף אָפּצוקלויבן מאַטעריאַל אין די וועלדער אַרום

נאָך זיין מיינונג פעלט איר בלויז אַ קרוין אויפן קאָפּ, נאָר נאָך וואָס דאַרף זי די קרוין?.. אויף כּפרות! זי איז אַליין אַ קרוין... לאָטע אָבער וועט איר נישט נאָכמאַכן מיט גאָרנישט, אפילו נישט, ווען זי ליגט ביינאַכט אין טיפן שלאָף... זעסט, צי ניין?.. לאָטע ליגט נאָר אויפן בויך... די הענט פאַרוואָרפן און אויסגעצויגן אויפן קישן, ווי בעת מען לאָזט זיך שווימען, און איר פּנים איז דערבייַ פאַרדרייט אָן אַ זייט, ווי זי וואָלט זיך באַרימען: „איך שווים גוט?.. אַ?..“ זי איז אינגאַנצן עפּעס ווי אַ מין קידער-ווידער צו דער עלטערער, און נישט נאָר מיטן פּנים — מיט יעדער תּנועה: יענע — אַ בלאָנדע, זי — אַ ציגיינערין, אין דער מוטער, לשלום, גערעטן. די עלטערע — אַ מין אַבישג השונמית, און די — אַ שטיק יינגע, פייער-דיקע בת-שבע. האָט זיך אַליין שטאַרק ליב, האַלט פון זיך ספּנת-נפשות, האָט אין איר לעבן קיין צירונג אפילו נישט געזען, נאָר אַז זי פאַרפוצט זיך, איז ווי זי זאָל טראָפן אָן אַ שיעור גאָלדענע שלענג-לעך או ף די הענט און אויפן האַלז. אויגן האָט זי נישט קיין בלאָע אין נישט קיין גראָע, דאָך עפּעס אי טיף בלאָע אי גראָע, און דער עיקר — שארפע, ווי א ניינציקער שנאַפּס... איינמאָל, ווען ער, דער פּאָטער, איז צו איר אַרײַנגעקומען אין אַנשטאַלט, וווּ זי אַרבעט, ווי אַ מאַשיניסטקע, האָט ער דאָרט גראָד געטראָפן עפּעס אַ גרויסן טומל; איינער, אַפּנים, גאָר אַ גרויסער „יאַ-טעביע-דאַם“ איז פון אַ צווייטן אַנשטאַלט אָנגעלאָפן מיט פאַפּירן, וואָס מ'דאַרף זייער געשווינד איבער-שרייבן; ער איז אַריין מיט אַ טאַראַראַם, מיט אַ געוואָלד: „די מינוט!“, נאָר לאָטע, וואָס האָט דענסטמאָל געקלאַפּט אויף דער מאַשין אַנדערע פאַפּירן, האָט זיך בלויז אוכגעקוקט צו אים, איז דער „יאַ-טעביע-דאַם“ איין רגע געבליבן גאָר אינגאַנצן אָן לשון, דערנאָך האָט ער אפילו ווידער אָנגעהויבן צו זאָגן, אַז די פאַפּירן זענען זייער נויטיקע, מ'מוז זיי באַלד פאַרטיק מאַכן, אָבער שוין אָן אַ טאַראַראַם, שטיל, ווי אַ מענטש... נו, און די דריטע, די קלייניע...

וואָלי ברענער באַטראַכט זי, ווי זי שלאָפט אין מיטן צימער אריף דער קויקע:

— ס'איז נאָך אַ קצצל... זיבעצן א האַלב יאָר איז עס אַלט — ס'איז נאָך געפּאַקט, האַלט נאָך אין וואַקסן און איז נאָך אָנגעגאָסן

סיק באַהייצטער אָראַנזשעריי, אין וועלכער עס ווערן אויפגעצויגן לויטער זעלטענע צוגעקליבענע געווּיקסן.

— מען שלאָפּט, — טוט ער וויגענדיק אַ שמייכל און באַוויזט דעם שפּיץ פון זיין צונג — מען שיינט אפילו אין שלאָף.

דאָס צימער איז אַ פּירעקכיק, אַ גרויס צימער — אַ מאָסקווער צימער פּאַר דריי מיידלעך, צו וועלכע עס קומט נאָך אַלע זונטיק דער טאַטע. דריי גרויסע פּענצטער זענען פּאַרהאָנגען מיט פּאַרוסענע שטאָרן און מיט טולפענע וויסע גאַרדינען, וואָס די מיידלעך אַליין וואַשן און פּרעסן. אין הייטן עק, אונטער אַ וואַנט־טעפּעכל, איז די קאַנאַפּע וויס אויסגעבעט און פּאַרשפּרייט מיט אַ וואַרעמער קאַלדערע צולייב אים, דעם פּאָטער — אויסגעבעטערהייט וואַרט זי אַזוי אויך אים אַ גאַנצע נאַכט.

אויף ביידע בעטן, אויף דער אַריינגעשטעלטער קויקע שלאָפן דריי צייטיקע מיידלעך געדרוקט אייניע פון דער אַנדערער מיט אַנדערטהאַלבן און מיט צוויי יאָר — דריי יונגע שיינקייטן, וואָס באַהאַלטן אויס אונטער די קאָלדערעס זייערע שלאַנקע ווּיסקיקע לייבער.

פון די געלעגערס שווינדלען האָר, צעוואָרפענע אויף ווייסע קישנס, זיס־פּאַרפּוטלטע באַקן, אַנטפּלויזטע שטיקער אַקסל און שטי קער פּלייצע, אַ וואַלגער פון שלאַנקע נאַקעטע הענט און אַ ייגיג מויל, וואָס איז אין שלאָף האַלב אָפּן און ווייל אין שלאָף עמעצען אַ קוש טון — פּאַליפּס חנעוודיק מויל.

וואָלי ברענער שטייט דאָ אַ ווילע און קוקט אויף אָט דעם גוסס מיט אויגן פון אַ יידענע, וואָס די חלה איז איר גוט אויפגענאַנגען. זיינע אויגן־לעפּעלעך זענען פּול אי מיט וווּנדער אי מיט שמייכל:

— גוסטע — קוקט ער — אַ?.. ליגט ווי אַ מלכות...

ער קאָן נישט אָפּרייסן פון איר די אויגן:

— אַ סטאַטוע... זע נאָר, זע נאָר, ווי די נאַקעטע האַנט איז בייַ איר אַריבערגעוואָרפן איבער דער קאָלדערע... ווי אומיסטן. די וויעס — לאַנגע־לאַנגע, דער האַלז — מערמלשטיין און אַלץ אַזוי גדולדיק בייַ זיך... זע נאָר דעם האָנער אין דער געמבעטשקע.

און אויף דער וועלט טוט זיך, און פֿון דעם אַליין קומען שוין אַרויף פּאַרשידענע געדאַנקען.

— וויל דורך דער רעוואָלוציע און דורך דער סאָוויעטסקע וואַסט, — פֿאַרווילט זיך אים אַ קיצל טון זיך אַליין — זענען מיר מיט דער גאַנצער וועלט געוואָרן, ווי א שטוב מיט אַן אַלקער... פּכע!.. אומעטום האָבן מיר א פוס אין טשאָלנט: היינט — כינע, מאָרגן — ניקאַראַגוא...

— דו חכם, — ווילט זיד אים ווידער זיך אַליין אַ קיצל טון, — האָסט אַמאָל, פֿאַר דער רעוואָלוציע, געווּסט, אַז דו האָסט ערגעץ אויף דער וועלט אַ פּריינט, וואָס הייסט ניקאַראַגוא? ני-קא-רא-גו-א... א תּרגום-וואָרט... האָסט עס פּריער געקאָנט אויסרעדן?..

צופֿריד מיט אָט דעם אויפטו דערמאָנט ער זיך אינם וויכוח, וואָס ער האָט נישט לאַנג געהאַט אין וואָגאָן מיט א פּאָר אַלטע באַקאָנטע, מיט וועלכע ער האָט זיך צופֿעליק באַגעגנט.

— „רב וואָלי ברענער, — האָבן יענע צו אים א יונק געגעבן אויפן גאַנצן אַרומיקן סוד — זאָל דעם אמת: איר האָלט טאָקע פון „אָט דעם אַלעם", צי איר מאכט זיך נאָר אַזוי"...

— „פֿאַרדאָ", — האָט ער זיי געענטפֿערט — „ראשית הייס איך נישט רב וואָלי ברענער, נאָר בירגער וואָלי ברענער".

— „והשנית, — האָט ער זיי געענטפֿערט — בהמות! פֿאַרוואָס זאָל איך עס נישט מיינען באמת? ווער בין איך געווען ביז דער סאָוויעטסקע וואָסט? — א קליין סוחרל, א האַלבער וואַלד-העגדלער. א האַלבער וואַלד-מעקלער, און איצט בין איך, גאָט צו דאַנקען, א קאָמפּאַניאָן, א שותף צו דער גאַנצער סאָוויעטסקע וואָסט, אַן אַקציאָנער, הייסט עס. און פֿאַרוואָס עפּעס נאָר צו סאָוויעטסקע וואָסט! פֿאַרוואָס טאָקע נישט צום קאָמיסאַר אויך? או-וואַ! איר שפּילט זיך, וואָס, קיין עין-הרע, פֿאַרא געשעפט דאָס איז?.. און וואָס פֿאַרא געשעפט דאָס וועט נאָך ווערן!.. וואָרט, ס'האָט ערשט אָנגעהויבן זיך צעוואַקסן. איר זענט קאָפּיעשניקעס, זענט איר. ביי אייך איז דער עיקר: קאַפּאָן און ציילן. קלייניע בעלי-גופימלעך ווילט איר זיין, איר האָט אפילו קיין השגה נישט, וואָס הייסט א רעכט געשעפט, און אין וויס איין זאַך: איך האָב אַקציעס, מיינע קינדער — אויך. וואָס-זשע?

מיט זאַפט; ס׳איז נאָך נישט פֿאַרטיק, עס ליגט נאָך צונויפגעקוצירט־בעט. אָבער זע־נאָר, ווי סע שמייכלט מיט פֿאַרמאַכטע אויגן און עס זוכט שוין אין שלאָף מיט די לייפלעך עמעצן א קוש צו טון... זעסטו? זעסטו, ווי סע שטעלט אָן די לייפלעך?.. גיי ווייס, ווער עס חלומט זיך דעם...

נאָר לאָזט טוט זיך פלוצלינג אין שלאָף געשווינד א דריי־אי־בער אויפן רוקן. די קאָלדערע טוט זיך א גליטש, פאלט אַראָפ און עס אנטפלעקן זיך שלאַנקע נאקעטע טיילן פון א פרעכטיקן מיידלשן קערפער – זיי גליען און זענען פול מיט פארשלאָפענעם הפקר. וואָ׳ ברענער הויבט געשווינד אויף די קאָלדערע און פֿאַרדרייט דעט קאָפּ אויף צוריק. ער דעקט־צו די טאָכטער און געדענקט דערבי פון חומש, ווי אַזוי שם מיט יפתן האָבן צוגעדעקט זייער נאַקעטן פאָטער נחן: אין קאָפּ דרייט זיך אים דער פסוק:

– ופניהם – און זייערע פנימער, אחרנית – אַרונטער, ערות – און די שאַנד, אביהם – פון זייער פאָטער, לא ראו – האָבן זיי נישט געזעען...

ער טוט זיך אויס, דעקט זיך צו מיט דער קאָלדערע און קוויקט זיך נאָך א וואָגלדיקער וואָך מיטן ווייכן ווייסן געלעגער, וואָס די קינדער האָבן אים צוגעגרייט.

– א מחיה, – טוט ער א זיסן געענץ – או־או־הא!.. עולם־הזה... אָט דאָס הייסט עולם־הזה.

ער קראַצט זיך אונטער דער באָרד און טראַכט וועגן פֿאַרשי־דענע זאַכן.

– איך? – טראַכט ער וועגן זיך אַליין – איך בין שוין בא־שטאַט, ווי זאָגט מען: אויסגעגעבן בין איך...

און ער באַוונדערט זיך אַליין, ווי אַזוי ס׳איז אים קיינמאָל נישט לאַנגווייליק – איבערהויפט די לעצטע יאָרן.

– אויף צו פֿאַרטרייבן די פרייע צייט האָט מען אמאָל געמוזט אַריינקוקן אין א ספר. היינט אָבער – זינט דער רעוואָלוציע מיט דער סאָוויעטסקע וולאַסט – איז דאָס לעבן אַרום־און־אַרום אַזוי טשיקאַווע. אַז מען קאָן אויסקומען מיט לייענען א בלאַט־צייטונג און אָפט – אפילו אָן א צייטונג אויך. מען קוקט־זיך־צו צו דעם, וואָס אין לאַנד

צעס... א לאַנד מיט אַזעלכע גרויסע אידעאַלן און מען שיסט נאָך אַלץ מצנטשן".

דערויף האָט אים ער, וואָלי ברענער, אויפן ארט געענטפערט:

— „איר בענטש נאָך אַליין ליכט און קאָנט נאָך אַ לשון-קודש רעדן. — האָט ער אים געענטפערט און זיך דערמאָנט, ווי אַזוי מען רעדט אין קורלאַנד און ווי עס האָט אַמאָל געשריבן ש'מר, — טאָ הערן זי מיך אויס: עס ווער אייגמאָל בייַ אונז איין גרויסער תגא און צוואַר: שמעון בן שטח האָט מען אים גערופן. און דיזער שמעון בן שטח, אַזוי שטייט געשריבן, תּלה — האָט אויפגעהאָנגען פּ' — אכציק נשים — ווייבער באשקלון — אין דער שטאָט אשקעלון. פרעגט דער רבי די גמרא: והלא האיש תּלוי ואין האשה נתלית, דאָס הייסט: מיר האָבן דאָך געלערנט, אַז נאָר דעם מאַנסביל מעגסטו אויפהענגען און ניכט די פרוי? ענטפערט די גמרא: שעת חרם שאני, דאָס הייסט: אין אַ צייט פון חרם מעג מען הענגען אפילו פרויען; און בייַ אונז, ווייסן זי, איז היינט אַ צייט פון חרם, פּאַרשטייען זי מיך — דער גאַנצער וועלט-קאַפּיטאַליזמוס וויל אונז דערקריגען. והשנית, וועל איך אייך זאָגן: אַט בין איך אויך אַ ספּעץ, א בראַקער אויף האָלץ בין איך, און מיך שיסט מען נישט און מען וועט מיך נישט שיסן. וואָרים? — וויל איך טו נישט דאָס, וואָס יענע האָבן געטון... ווי איך בין מיר בירגער וואָלי ברענער"...

איצט אנטשלאָפן וועדנדיק און געדענקענדיק. ווי אַזוי דער דייטש איז נאָך זיין ענטפער געבליבן זיצן אין וואגאָן מיט א קלוגער נאָז און מיט א נאריש פּנים, טוט אים זייער באנג, פּאַרוואָס ער האָט דאָרט דעם דייטש נישט אריינגענאקט נאָך א פּסוק:

— „לא תחיה כל נשמה — שטייט דאָך בפירוש אין דער תורה, איר זעט דאָך, אז אָן דעם אָ, אָן טויט-שטראָף הייסט-עס, האָט אפילו משה גאָרנישט געקאָנט אויפבויען".

— אי, אי, אי — פּאַרקרומט זיך וואָלי ברענער און קראצט זיך מיט גרויס באדויערונג אין דער באָרד — א שאָד, א שאָד!.. געוען באדארפט אריינקנאקן דעם דייטש נאָך אָט דעם פּסוק... סע דאָך אַ טייערער פּסוק!.. אי, אי, אי!.. א שאָדן א שאָד...

דער שטרייק פון די קויל־נגרעבער אין ענגל־אנד האָט אונז, חלילה־גארנישט נישט געקאָסט? פראָצענטן פון אונזער זשאל־עוואניע האָבן מיר זיי געגעבן... איך און מיינע קינדער. גלויבט מיר: עס וועט גאָר, נישט נישט פאַרפאַלן ווערן... סע וועט זיין ריווח, סע וועט זיין".

— „אייסעך וואָס — האָט מען, ברענערן, איבע־געשלאָגן, — מיר פרעגן אייך אויף אַן אמת און איר מאַכט זיך אַ לצנות".

— „בהמות, האָט ער זיי געענטפערט — פאַר אייך איז עס אַ לצנות, און פאַר מיר איז עס ערנסט. וואָס בין איך אייך שולדיק, אַז איר האָט קלייניע קעפּ? איך שווער אייך, אַז איר זענט אפילו נישט תופס דאָס עסק, מיט אייך דאַרף מען ערשט זיך צוועקזעצן קנעלן, נאָר איך האָב דערויף קיין צייט נישט — איך בין מיר אַ בראַקער אויף האָלץ, בין איך"...

אים, וואָלי ברענערן, טרעפט זיך אָפט צו פאַרפירן אין וואַגאָן שמועסן. אָקאָרשט היינט ביינאַכט אין געפּאַקטן וואַגאָן אין פּאָסט־צוג איז אים אויך אויסגעקומען צו פירן אַ שמועס — ס׳איז געווען ענג ווי אונטער אַ יום־טוב, מען איז געזעסן כמעט איינער ביים אנדערן אויף די הענט, ס׳האָט זיך געוואָלט דרעמלען; אַז ספנות, נאָר אָקעאַן אויף דער באַנק האָט פלוצים אָנגעהויבן צו רעדן דער אומבאַקאַנטער אויסלענדער, וואָס קערט זיך אום, משמעות, פון אָנקוקן פאַבריקן אַרום מאָסקווע — גאָר א וואַשטע ספּעק, אַפּנים, כאָטש מיט דער נאָז האָט ער זיך געדאַכט א קאַפּעלע ווי ׳ היימיש, קוים־קוים ווי באַקאַנט. אַרויסגעוויזן האָט זיך: ער איז אַ געבוירענער דייטשישער ייד. סאַקע אַ גרויסער ספּעק, אַן אינזשינער און נאָך א פרומער דערצו... פאַרשטייט אַ לשון־קודש וואָרט.

— „אין דייטשלאַנד — האָט ער געזאָגט — איז דאָ אסך אזעלכע ווי איך — געענדיקט דאָס אוניווערזיטעט און בענטשן אַליין אַלע פרייטיק ליכט".

— און דאָ זיין „זאָוועט־אוניאָן", — האָט ער געזאָגט, ווי מיט אומעט פון דעם, וואָס ער ענטשט אַליין ליכט — דאָ זיין „זאָוועט־אוניאָן" וואָלט איך נישט געבליבן".

— „פאַרוואָס?"

—„פאַרוואָס? — זאָגט ער — ווייל אָט דער שאַכטינגער פראָ־